

KIRK SU'AL
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

(Yüksek Lisans Tezi)

Yücel ÖNEN

Kütahya - 2009

TC
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı

Yüksek Lisans Tezi

KIRK SU'AL
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Kadir GÜLER

Yücel ÖNEN
200691211017

Kütahya- 2009

Kabul ve Onay

Yücel ÖNEN'in hazırladığı “Kırk Su'al (İnceleme-Metin-Sözlük)” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

.../...../2009

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Yrd. Doç. Dr. Kadir GÜLER (Danışman)		
Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜNEŞ		
Yrd. Doç. Dr. Atilla BATUR		

Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Kırk Su’al (İnceleme-Metin-Sözlük)” adlı çalışmamın tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2009

Yücel ÖNEN

ÖZGEÇMİŐ

22.11.1979 tarihinde Elazığ' da dñnyaya gelen Yñcel Önen, ilköğrenimini ve ortaöğrenimini Elazığ' da tamamladı. 2001 yılında girdiği üniversiteye giriş sınavında Dumlupınar Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakóltesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü' nü kazanan Yñcel Önen, bu bölümden 2005 yılında mezun oldu. 2005 yılında başladığı Tezsiz Yüksek Lisans programını 2006 yılında bitirdi. 2006 yılında Tezli Yüksek Lisansa başladı. Halen özel bir eğitim kurumunda çalışmaktadır.

ÖZET

KIRK SU'AL (İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

ÖNEN, Yücel
Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Kadir GÜLER
Ekim, 2009, 256 sayfa

Bu araştırmada “Kırk Su’al” adlı eser günümüz harflerine aktarılıp, transkribe edilmiştir. Kırk Su’al’in dinî bakımdan incelenmesi ve şekil bakımından dönemin dil özellikleriyle verilmesi amaçlanmıştır.

Firakî XVI. Yüzyılda Kütahya’da doğup, orada yaşamıştır. Dönemin şehzadelerinden Bâyezîd ve II. Selim’in edebi muhitlerine katılmıştır. Zeyniyye tarikatına mensuptur. Hayatı hakkında dönemin kaynaklarında kısa kısa bilgilere sahibiz. Adı Firakî Abdurrahman Çelebidir. Firakî’nin “Kırk Su’al” adlı eseri dışında, Ahlâk-ı Muhsinî’nin Türkçe tercümesi bulunmaktadır. Çalışmamızda Kırk Su’al’in transkripsiyonlu metni sunulmuştur. Bununla birlikte XVI. Yüzyıldaki siyasi, sosyal-kültürel olaylara değinilmiştir. Çalışmamızda eserin din ve dil bakımından incelenmesine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Firakî, Kırk Su’al, Zeyniyye tarikatı.

ABSTRACT**FORTY SU'AL
(ANALYSIS - TEXT - DICTIONARY)****ÖNEN, Yücel****Postgraduate Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Thesis Advisor: Assissant Prof. Dr. Kadir GÜLER****October, 2009, 256 pages**

It is aimed to transfer “Forty Su’al” to today’s letter, transcribe, translate and review this work in this study.

Firakî was born in Kütahya in 16th century he lived there. He was member of Zeyniye Religion. We have a little in formation about his life from writtem source. His real name is Firakî Abdurrâhmân Çelebi. He has got a lot of Works like Turkish translation of “Ahlak-ı Muhsinî”, besides 40 Su’al translotion and transcription of the text is presented in the study. At the same time political, social and cultural facts of 16th century mentroned in this study. Study, we examine work in terms of religion vedil given place.

Keywords: Firakî, 40 Su’al, Zeyniye Religion.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	X
TRANSKRİP ALFABESİ	XI
TEZ HAKKINDA	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİRAKÎ'NİN HAYATI, MAHLASI, TARİKATI VE KIRK SU'AL'İ

1.1. FİRAKÎ'NİN HAYATI	7
1.2. FİRAKÎ'NİN MAHLASI	9
1.3. FİRAKÎ'NİN TARİKATI	9

İKİNCİ BÖLÜM

KIRK SU'ÂL'DE DİL ÖZELLİKLERİ VE DİNÎ UNSURLAR

2.1. GRAMER ŞEKİLLERİ VE KELİME HAZİNESİ	12
2.1.1. Gramer şekilleri	12
2.1.2. Kelime Hazinesine Umumi Bir Bakış	15
2.1.3. Anlatım Şekilleri	15
2.1.3.1. Nasihat ve Hitap Yoluyla Anlatma	15
2.1.3.2. Doğrudan Doğruya ve Dolaylı Anlatım	16
2.1.3.3. Mukaleme ve Soru Yoluyla Anlatma:	17
2.1.3.4. Delil ve İspat yoluyla Anlatma	18
2.1.4. Nüsha Tasnifi	20
2.2. DİNÎ UNSURLAR	21
2.2.1. Allah	21
2.2.2. Melekler	22
2.2.3. Kitaplar	26
2.2.4. Sûreler ve Ayetler	27
2.2.5. Peygamberler	32
2.2.6. Dört Halife	36
2.2.7. Sahabeler	36
2.2.8. Kaza ve Kader, Hayır ve Şer	37
2.2.9. Âhiret ve İlgili Mefhumlar	37
2.2.9.1. Âhiret	37
2.2.9.2. Cennet	40

2.2.9.3. Cehennem.....	42
2.2.9.4. Diğer İtikadi Mefhumlar	43
2.2.9.5. Çeşitli Dinler İle İlgili Mefhumlar	45
2.2.9.5.1. Din, İman, Mümin, Müslüman	45
2.2.9.5.2. Küfr, Kâfir, Putperest	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN İNCELEMESİ

3.1. HAZÂ KİTÂB-I KIRK SU'AL.....	54
3.2. EVVELGİ SU'AL.....	56
3.3. İKİNCİ SU'AL	56
3.4. ÜÇÜNCÜ SU'AL	58
3.5. DÖRDÜNCÜ SU'AL	59
3.6. BEŞİNCİ SU'AL	60
3.7. ALTINCI SU'AL.....	60
3.8. YEDİNCİ SU'AL	61
3.9. SEKİZİNCİ SU'AL	63
3.10. TOKUZUNCU SU'AL.....	64
3.11. ONUNCU SU'AL.....	64
3.12. ON BİRİNCİ SU'AL	65
3.13. ON İKİNCİ SU'AL.....	66
3.14. ON ÜÇÜNCÜ SU'AL	67
3.15. ON DÖRDÜNCÜ SU'AL	69
3.16. ON BEŞİNCİ SU'AL.....	70
3.17. ON ALTINCI SU'AL	71
3.18. ON YEDİNCİ SU'AL.....	74
3.19. ON SEKİZİNCİ SU'AL.....	75
3.20. ON TOKUZUNCU SU'AL	77
3.21. YİRMİNCİ SU'AL	82
3.22. YİRMİ BİRİNCİ SU'AL	84
3.23. YİRMİ İKİNCİ SU'AL.....	85
3.24. YİRMİ ÜÇÜNCÜ SU'AL	85
3.25. YİRMİ DÖRDÜNCÜ SU'AL	87
3.26. YİRMİ BEŞİNCİ SU'AL.....	87
3.27. YİRMİ ALTINCI SU'AL	90
3.28. YİRMİ YEDİNCİ SU'AL.....	92
3.29. YİRMİ SEKİZİNCİ SU'AL.....	92
3.30. YİRMİ TOKUZUNCU SU'AL	93
3.31. OTUZUNCU SU'AL.....	95
3.32. OTUZ BİRİNCİ SU'AL	97
3.33. OTUZ İKİNCİ SU'AL.....	98
3.34. OTUZ ÜÇÜNCÜ SU'AL	103

3.35. OTUZ DÖRDÜNCÜ SU'AL.....	104
3.36. OTUZ BEŞİNCİ SU'AL.....	107
3.37. OTUZ ALTINCI SU'AL	109
3.38. OTUZ YEDİNCİ SU'AL.....	111
3.39. OTUZ SEKİZİNCİ SU'AL.....	112
3.40. OTUZ TOKUZUNCU SU'AL	113
3.41. KIRKINCI SU'AL.....	113
3.42. MESELE-İ HULÂSA ADLU KİTÂBDAN İHRAC OLMUŞDUR	115
3.43. KIRK SU'ÂL'İN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE ÖZETİ.....	117
SONUÇ	219
EKLER.....	222
SÖZLÜK.....	225
DİZİN.....	238

KISALTMALAR

<u>Kısaltma</u>	<u>Açıklama</u>
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.s.	Adı geçen sûre
Ank.	Ankara
Bkz.	Bakınız
Böl.	Bölüm
C.	Cilt
Hızr.	Hazırlayan
İst.	İstanbul
Ktp.	Kütüphane
M.	Miladi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
st.	Satır
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
TTK	Türk Tarih Kurumu
Terc.	Tercüme
ty.	Tarih yok.
v.	Varak
va.	Varak, a yüzü
vb.	Varak, b yüzü
Yay.	Yayınları

TRANSKRIP ALFABESİ

ء	'
ح	h
خ	h
ذ	z
ص	s
ض	Z
ط	t
ظ	z
ع	'
ق	k
ك	ñ, g, k

TEZ HAKKINDA

Problem

Kütahyalı şairimiz Fırakî hakkında bilgi kaynaklarda sınırlı verilmiştir. Fırakî'nin doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak verilmemiştir. Kırk Su'alın nüshalarına ulaşmak ve tasnif çalışmasını yapmak için bolca zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Kaynak taraması yapılırken kütüphanelerde yetkililerin yeterince vasıflı olmamaları, araştırmada karşılaşılan diğer önemli problemlerdendir. Kırk Su'al Osmanlıca el yazması olması sebebiyle bazı yerleri zamanla yıprandığından (yazıların silinmesi) eseri okumakta güçlük çekilmiştir. Kırk Su'al'de dini terim ve olayların anlatılması bu konuda derin araştırma yapmayı gerekli kılmıştır. Kaynaklara ulaşmada yaşanan sıkıntı bu araştırmada karşımıza çıkan en büyük problemlerin başında gelmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada Kütahyalı şairimiz Fırakî'nin "Kırk Su'al" adlı eserinin Latin harfleriyle transkribe edilmesi, incelenmesi ve eserin Türk edebi hayatındaki yerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Kırk Su'al'in sadece yazıldığı dönem için değil günümüz için de önemli birer kaynak niteliği taşıdığını gözler önüne sermektir.

Araştırmanın Önemi

Türk edebiyatında birçok yazma eser Latinize edilip ve incelenmiştir. Araştırmamızda Fırakî'nin "Kırk Su'al" adlı yazma eserinin Latinize edilip ve incelenmesi, şair hakkında ve onun dönemi hakkında bilgiler verilmesi, bunların Türk edebiyatına kazandırılması önem arz etmektedir. Fırakî'nin bu eserinden başka şiirlerine de rastlanılması onun divanının olabileceği yönünde fikirler ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu araştırmamız da buna zemin hazırlaması yönünden önem arz etmektedir.

Araştırmanın Hipotezi

Fırakî XVI. Yüzyılın önemli şairlerinden biri olmuştur. Şehzadelerin sancağı olan Kütahya da edebi hayata katkıda bulunmuştur. Fırakî vaizliğiyle tanınmaktadır. Fırakî'nin elimizdeki gazeli, kasidesi ve mesnevisi onun önemli bir şair olduğunu gösterir. Kırk Su'al'in yazıldığı yüzyılda Kütahya ve civarında yüksek bir edebiyatın izleri görülmektedir. Kırk Su'al sadece konusu itibari ile değil dönemin dil özellikleri bakımından da önemli bulgular içermektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

“Kırk Su’al” adlı araştırma Latinize edilip, dini bakımdan incelenip dil özellikleriyle sınırlandırılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde şairin hayatı, mahlası, tarikatı hakkında bilgi verilmiştir. “Transkripsiyonlu Metin” bölümünde ise Kırk Su’al günümüz alfabesiyle verilmiş, böylece okuyucuya eserle tanışma olanağı sağlanılmıştır. Çalışmanın diğer bölümlerinde ise eser dini bakımdan incelenmiş ve eserin şekil bakımından dil özellikleri verilmiştir. Yapılan çalışmada dizin, sözlük verilerek çalışma bitirilmiştir.

Araştırma Yöntemi

Araştırmada öncelikle yazma eserin farklı nüshalarına ulaşılmıştır. Bu nüshalardan en geniş olanı Latinize edilmiştir. Daha sonra eser dini ve tasavvufi bakımından incelenmiştir. Kırk Su’al dini bakımdan incelenirken sözlüklerden, Kur’an’dan ve çeşitli dini kaynaklardan detaylıca incelenmiştir. Kırk Su’al’in yazarı hakkında kitap, makale, tezkirelerden, oluşan geniş kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Kırk Su’al’in yazıldığı XVI. Yüzyıla ilgili kaynaklardan bilgi toplanmıştır. Tezin sonunda dizin, sözlük ve kaynakça verilmiştir.

TEZ METNİ

GİRİŞ

XVI. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİNİN SİYASİ VE SOSYAL-KÜLTÜREL DURUMUNA GENEL BİR BAKIŞ

A) SİYASİ DURUM

XVI. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunun yükseliş devresidir. Bu dönemin padişahları şunlardır: II. Bâyezîd (1481–1512), Yâvuz Sultan Selim (1512–1520), Kanûnî Sultan Süleymân (1520–1566), II.Selim(1566–1574), III. Murâd (1574–1595), III.Mehmed (1595–1603).

Fatih Sultan Mehmed'den sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun sekizinci padişahı olarak tahta geçen sultan Bâyezîd, kardeşi Şehzade Sultan Cem'in isyanı ile uğraşmıştır.¹ Devrinde yeniçeri teşkilatından yapılan ıslahat, donanmanın kuvvetlendirilmesi, ilk kalyonun yapılması gibi bazı hareketler görülür. 915/1505 yılındaki "kıyamet-i sugra" denilen büyük zelzelede şehir adeta yerle bir olunca İstanbul'a on binlerce usta ve işçi getirterek iki üç yılda şehri eski haline getirmiştir.²

II. Bâyezîd zamanında, Osmanlı İmparatorluğu Mısır Memlûklerine karşı bazı mağlubiyetlere uğrayan ve bilhassa Safevi devletinin kudretli kurucusu Şah İsmail'in Anadolu hatta Rumeli'deki dini-siyasi propagandalarıyla büyük bir tehlikeye maruz kalmıştır.³

I.Selim'in idari ve askeri dehası sayesinde Safevi tehlikesini kesin suretle ortadan kaldırmağa muvaffak olduğu gibi Memlûkler devletini de yok ederek Suriye ve Mısır'ın hakimi oldu. Mercidabık ve Ridaniye savaşlarıyla Memlûklu devleti yıkılmıştır.⁴

I.Selim son yıllarını İstanbul'da inzivada geçiren Müeyyed-zâde Mısır seferi sırası öldü ve Eyüb Sultana gömüldü.⁵

XVI. Yüzyıl başlarında, 1502'de, Yavuz'un ölümü ve genç Kanûni'nin cülûsu sıralarında Osmanlı, bütün Türk tarihinde o ana kadar rastlanılmayan bir güce erişmiş

¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.II, XVI Yüzyıl; Türk Tarih Kurumu, 7. baskı, Ankara (1954-1964) s.247.

² İ. Hakkı Uzunçarşılı, **İslam Ansiklopedisi**, Bâyezîd II. Mad. C.II., s.387.

³ Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1981, s.377.

⁴ **a.g.e.**, s.377.

⁵ Tahir Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, CII.,1,2,İstanbul 1333, s.355.

bulunuyordu. İktisadi ve askeri gücü bakımından –deniz gücü dâhil- dünyanın bütün öteki devletlerine hemen hemen eşit bir güç seviyesine yükselmişti. Osmanlı Afrika'ya geniş ölçüde el atmıştı ve medeni Afrika'nın tamamını elde etmek üzere idi. Barbaros Kardeşler'in Cezayir'de pek güçlü bir deniz devleti kurmaları, Osmanlıyı Batı Akdeniz'in en büyük kuvveti haline getirmişti. Nil Şelaleri'ne kadar Afrika Osmanlı'nın idi. Orta Afrika ve Doğu Afrika'daki Müslüman devletçikler, Halife-Padişah'ın kudretli metbûluğu altına sığınmışlar, Osmanlı nüfuzu Ekvator'u geniş ölçüde güneye doğru atlayarak Mozambik'in güneyine ulaşmıştı. Tunus, Osmanlı hakimiyetine düşecek, Fas imparatorluğu da Osmanlı nüfuzuna açık hale gelecekti. Doğu Anadolu birliği hemen hemen gerçekleşmiş olup, daha az bir gayret istiyordu. İran Türk imparatorluğu bir çeyrek asırdan önce toparlanamayacak derecede zorlu bir darbe yemiş, başkentine girilmiş, Şîlik, Anadolu'dan hemen hemen kovulmuştu. Bağdad ve Basra Körfezi ile Umman Denizi, Osmanlı Türk akışına açılmıştı.⁶

1566'da Kanûni, son seferi olan Zigetvar kalesinin kuşatması sırasında ölünce yerine oğlu II. Selim geçti. Bu dönemin en önemli olayı Kıbrıs adasının alınmasıdır. Adaya Türk nüfusu getirilip yerleştirildi. Kıbrıs adasının Osmanlılara katılması üzerine aynı yıl Haçlı donanması ile yapılan İnebahtı Deniz Savaşı'nı kaybeden Osmanlı donanması, kısa zamanda kendini toplayarak Akdeniz'de yine gücünü ortaya koymuştur. Bu dönemde Tunus ve Fas alındı. Kanûni, II. Selim ve III. Murâd'a vezirlik yapan ünlü devlet adamı Sokullu Mehmet paşa, gittikçe güçlenen Rus çarlığına karşı önlem almak ve İran'a daha kolay ulaşmak için Don ve Volga nehirlerini bir kanal ile birleştirmeyi amaçladı; fakat bu iş gerçekleşmeden kanal yapımı durdu.

Kanûni Sultan Süleymân'ın düzenleyip nizâma soktuğu idari ve askeri müesseselerin bu yüzyılın ikinci yarısında -bilhassa büyük devlet adamı Sokullu'nun ölümünden sonra- daha süratle bozulmaya başladığı, o devrin bazı tarihçileri ve müttelikleri tarafından pekiyi görülmüş ve bundan doğacak tehlikeler açıkça gösterilmişti; fakat buna rağmen, Osmanlı cemiyeti, bütün bu yüzyılda azametini muhafaza etmiş, siyasi ve askeri düşüşün içtimâi ve iktisâdi tesirleri birdenbire göze çarpmamıştır.⁷

⁶ Yılmaz Öztuna, **Büyük Osmanlı Tarihi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994, s.120.

⁷ Köprülü, **a.g.e.**, s.378.

B) SOSYAL-KÜLTÜREL DURUM

XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti en geniş sınırlara, en yüksek askeri ve ekonomik güce ulaşmakla kalmamış , bilim, kültür ve sanatta da doruklara çıkmıştır.

Bu yüzyılda memleketin mühim şehir ve kasabalarında refah ve servet derecesi yükseldi; bilhassa Rumeli’de büyük kültür merkezleri vücuda geldi. En uzak hudud şehirlerine kadar kurulan ilk mektepler, tekkeler ve medreseler İslâm dinini ve Türk lisanını şehirlerdeki yerli halk arasında oldukça geniş tarzda yaymaya muvaffak oldu. İmparatorluk bütün gayretini Rumeli memleketlerine sarf ettiği için bu yüzyılda Rumeli’de birçok şair yetiştiğini görüyoruz.⁸ Osmanlı kültürü Rumeli’de Selanik, Üsküp, Sofya, Priştine gibi sanat merkezlerinde varlığını sürdürmüştür.

Anadolu’da ise Bursa, Konya, Amasya, Trabzon, Manisa ve Kütahya önemli merkezlerdir. Bu yüzyılın esas kültür merkezi İstanbul olmuştur. Edirne de eski önemini hala sürdüren şehirler arasındadır.

Bu şehirlerden önemli olanlardan Edirne’de Emir Süleymân Çelebi, Yıldırım Bâyezîd’in şehzadeleri içinde en iyi tahsil görüp yetişmiş olanı bulunmaktadır. Tab’en zevk ve eğlenceye, şair ve âlimlerle meclis kurup sohbet etmeye meyli vardır. Bu bakımdan Edirne’deki sarayı bir çok âlim ve şairin ve musikişinasın toplantı yeri olmuştur. Kendi şair olmamakla beraber şairleri daima himaye ederdi. Onun zamanında Türk Dili ve Edebiyatı, fikir hayatı hayli inkişaf göstermiştir. Sarayında toplanan şairlerden çoğu daha önce Germiyan sarayında olup, sonradan Osmanlı hanedanına intisab eden, o devrin en büyük şairleridir. Ahmedî, kardeşi Hamzavî, Ahmed-i Dai onun meclislerine girmişler himayesinde olmuşlardır.⁹

Eskiden beri bir kültür merkezi olan Konya’da sancak beyi yapan şehzadelerden, şiir ve edebiyatla ilgilenerik ve şairleri koruyarak etraflarında bir edebi muhit meydana getiren Şehzade Cem, Sultan Bâyezîd II.’in şehzadesi Abdu’llâh ve Kanûni Sultan Süleymân’ın oğulları Şehzade Bâyezîd ve Şehzade Selim’i görüyoruz. Konya’da Necati Bey, Figani, Niyazi, Ulvi, Kara Fazlı, Hubbi Hatun, Visali, Gelibolulu Âli, Deruni, Rahimi gibi şairler vardır.

⁸ Köprülü, a.g.e., s.378.

⁹ Haluk İpekten, **Divan Edebiyatında Edebi Muhitler**, MEB, İstanbul, 1996, s.163.

Kanûni'ninde pek sevdiği ve sefer esnasında uğradığı Amasya ; bilhassa şehzadeler zamanında hayli inkişaf etmiştir. Şehzadeler Yeşilirmak kenarında yaptırılan ve Beyler Sarayı adı verilen bir sarayda oturuyorlardı.¹⁰ Amasya'da Mü'eyyed-zâde, Tacî Bey, Mihri, Kara Fazlı, Edayî, Edirnelî Zamani, Sürurî, gibi şairler Amasya'nın edebiyat, kültür ve sosyal hayatında önemli rol oynamışlardır.

Sancak merkezi olarak kullanılan Manisa camileriyle, medreseleriyle kültür hayatı kuvvetlidir. Alim, şair devlet adamı olarak pek çok şahsiyet yetiştirmiştir. Figani, Mahremî, Azlî, Gazalî, Sunî, Sehi Bey, Necatî, Tali, Ferruhî, Yahya Bey, Şikarî, Bağdadlı, Ahdi, Visalî, Zihni Gelibolulu Ali, Ulvî, Hatemî gibi şairler vardır.

Germiyanogulları'nın baş şehri olan Kütahya eskiden beri hükümet merkezi olarak bir kültür merkezi idi. Ahmedi, Hamzavi, Şehyoğlu Mustafa, Ahmed-i Dâî, Şeyhî, Riyazî gibi şairler vardır. Kütahya'da Şehzade Bâyezîd devrinde Yanında bulunan başlıca şairler şunlardır: Gubarî Abdurrâhmân Çelebi, İşretî, Cafer-zâde Muhlis, Firakî'dir.¹¹

Bu dönemde İstanbul XVI. Asır saltanatının ince zevki ile süslenmiş yaz aylarında Şark bahçelerinde toplanılırdı. Kış aylarında ise kahvehanelere gidiliyordu. Kahvenin Türkiye'de bilinişi ve yayılışı XVI. Asırda başlamıştı. İstanbul'da mesela, Tahta Kale'de çok süslü, zevkli ve ferah bir mimari ile inşa edilen kahvehaneler hem sohbet hem kahve tiryakilerinin devam ettikleri yerler olmuştur. Dönemin önde gelen şairlerinden Zâtî, Hayalî, Bâkî, Nev'î, Lami Çelebi, Kara Fazlî, Taşlıcalı Yahya gibi şairlerdir.

XVI. Yüzyılda tezkirecilik türünün ilk örnekleri verilmiştir. Bunlar şunlardır: Nevaî (ö.801=1501), Mecâlis'ün Nefâis, 897=1491/92; Sehi (ö.955=1548), Heşt Bihişt, 945=1538; Ahdî (ö.1002=1593), Gül-şen-i Şuara, 971=1563; Latifî (ö.990=1582), Latifî Tezkiresi, 953=1546; Aşık Çelebi (ö.979=1571), Meşâirüş-Şuara, 974=1566; Hasan Çelebi (1012=1613), Kınalı-zâde Tezkiresi, 994=1585); Beyanî (ö.1006=1597), Beyanî Tezkiresi, XVI. Yüzyıl.¹²

XVI. Yüzyılda Türk edebiyatının eser verdiği Çağatay, Azeri ve Osmanlı sahaları dikkate alındığında en hareketli yörenin Osmanlı sahası olduğu görülür. Bu

¹⁰ a.g.e., s.171.

¹¹ a.g.e., s.211.

¹² Agah Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, C.I. , TTK Yay., Ank. , 1988, s.253.

yüzyılda Divan edebiyatı iyiden iyiye gelişmiş, daha önceki yüzyıllarda örnek aldığı İran edebiyatıyla boy ölçüşecek duruma gelmiştir. Artık Osmanlı şair ve sanatçıları da İranlı şair ve sanatçıların verdikleri eserlerle eşdeğerde eser vermektedirler.¹³

XVI. Yüzyılda Osmanlı Türkçesi klâsik şeklini almış ve Anadolu Türkçesi özelliklerinden ayrılmıştır. Türkçe kelime yerine Arapça ve Farsça deyimler ve uzun tamlamalar kullanılmaya başlanılmış ve Türkçe yeni bir biçime girmiştir.¹⁴ Öte yandan, bu yüzyılda dilde artmış olan yabancı kelime kullanımına karşı bir tepki doğduğunu da görüyoruz. Bu tepki edebiyat tarihimizde “Türk-i Basit” olarak bilinen akımın temsilcileri olan Tatavlı Mahremi ve Edirneli Nazmi’den gelmiştir.¹⁵

Firakî XVI. Yüzyılda anlatmaya çalıştığımız bu ortamda doğmuş, yaşamış ve eserini kaleme almıştır.

---

¹³ Mine Mengi, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yay, Ankara, s.152.

¹⁴ Ahmet Mermer, Lütfi Alıcı, Muvaffak Eflatun, Yavuz Bayram, Neslihan Koç Keskin, **Eski Türk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yay. Ank.2006, s.486.

¹⁵ Mengi, **a.g.e.**, s.153.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİRAKÎ'NİN HAYATI, MAHLASI, TARİKATI VE KIRK SU'AL'İ

1.1. FİRAKÎ'NİN HAYATI

Firakî'nin adı hakkında kaynaklar herhangi bir bilgi vermemektedirler. Bazı kaynaklardan adının Abdurrahman Çelebi olduğunu öğreniyoruz. Bilgisi ve erdemliği ile ünlenen Abdurrahman Çelebi (Firakî) mahlasıyla şiiirler yazmıştır.¹⁶

Firakî hakkında Latifî Tezkiresi'nde, Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nde, Ahdî'nin Gülşen-i Şuarasında, Beyânî Tezkiresi'nde ve Gelibolulu Âli'nin Kühnü'l-ahbar adlı eserlerinde kayıtlara rastlamaktayız.¹⁷

Firakî'nin doğum tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ölüm tarihi hakkında iki kaynak ihtilafli bilgiler vermektedirler. Kınalızâde Hasan Çelebi Firakî'nin (h.980) 1580/81 yılında vefât ettiğini belirtirken Âli, tahminen Firakî'nin sene (990) 1552'de vefât ettiğini söylemektedir.

Evliya Çelebi, Firakî'nin amcası oğlu olduğunu ve İstanbul'a göç ederken kendi evlerini Firakî'ye bıraktıklarını söyler.¹⁸ Gelibolulu Âli'nin Firakî'nin acemzâde olduğunu söylemesi, Âşık Çelebi'nin de onu Kütahya şehrinden bir şehzadedir diye tanıtmayı şairimizin babasının İran'dan gelmiş ve Kütahya'yı mesken edinmiş bir sufi olduğunu düşündürmektedir. Babasının tasavvuf çevresinde bulunması, edebiyatımızın önemli kaynaklarından biri olan tasavvufun Firakî'nin şiiir ve hayal dünyasını zenginleştirdiğini, onun şiiirlerini beslediğini akla getirir.

II.Selim'in şehzâdelik zamanında Firakî şehzadenin meclisine dahildi.¹⁹ Şehzade Bâyezîd devrinde etrafında meydana gelen edebi muhitte Firakî'de vardır. Şehzade Bâyezîd 1555 yılında Karaman sancağından Kütahya'ya gelince Firakî, şehzadeye gazel yazıp göndermiştir.²⁰

Firakî'yi tanıtan kaynaklar Aşık Çelebi'nin ve Hasan Çelebi'nin tezkirelerinde onun yetişmesiyle ilgili değerlendirmelerle karşılaşmaktayız. Hasan Çelebi Firakî'nin önce zâhiri ilimleri sonrada tasavvufi ilmini öğrenmesini şu cümlelerle dile getirmektedir. "Tarik-i ilme sülük idüp bu tarik-i itmâma şevk üzre ilcen kâit-i takdir abâsı tarikine sevk eylemişti. Nice müddet pâ-yı hevesi dâmen-i vahdete çekmiş ve

¹⁶ Hamza Güner, **Kütahyalı Şairler**, Kütahya İl Basımevi, Kütahya, 1967, s.143.

¹⁷ **a.g.e.**, s.115.

¹⁸ **a.g.e.**, s.143.

¹⁹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, **İslam Ansiklopedisi**, Bâyezîd II. Mad. C.III., I. Kısım, s.40.

²⁰ Aşık Çelebi, **Meşâiru's-şuarâ**, Haz. Meredith Owens, London, 1971, s.216a-216b.

tahm-ı ferâgat u inzivâyı zemin-i ferâgat u kanaâte egmiş idi.” Firakî’nin uzun zaman ilim yolunda yürüdüğünü ve daha sonra şahn-ı semâniye medreselerinde hoca olduğunu söylemiştir.

Ahdî, Firakî’yi tanıtırken âlimler ve Sâlihler zümresinden olduğunu ifade etmektedir. Aşık Çelebi Firakî’nin feragat devrini Bursa’da Şeyh Abdü’l-mü’min adlı birinin zaviyesinde geçirdiği, Firakî’nin Sufiliğe soyunduğunu , riyazet çilesi çekmeye razı olduğunu ancak o zamanlar zaviyenin şeyhi ile aralarında bazı problemler yaşadığını bu konuda çok risale ve kitapların yazıldığını belirtmektedirler.

Firakî’den bahseden kaynakların büyük bir kısmı onun mesleğini belirtmişlerdir. Firakî’nin Kütahya’da vaizlik yaptığını söyleyen kaynaklar onu vaaz etmeye çıktığında hoşlanmadığı kimseleri vaaz esnasında alegorik olarak eleştirdiğini kaydetmişlerdir. Firakî hem akli hem de nakli ilimlerde eğitim görmüş daha çok dini ilimlerde ilerlemiş olduğu görülmektedir.

Hasan Çelebiye göre Firakî, vaiz olduğu için şiirleri de nasihat içermektedir. Firakî’nin şiirlerini vasat değerlendirir ve vaaz esnasında şair, renkli ve latif kelimeler kullanarak yani şiirlerinden istifade ederek şiirini icra etmektedir.

Latîf Tezkiresinde onun divanı manzum ve mensur başka eserlerinin olduğunu belirtiyor. Onun eserlerinin ismini vermemekte fakat bu eserlerin övülmeye layık olduğunu, Firakî divanında güzel şiirlerinin olduğunu belirtmektedir.

Mesnevi şeklinde birkaç parça eser, güzel ve beğenilen beyitleri de vardır.²¹

Bu matla onundur:

Matla :

Gülşeninde âlemin bu sırra ermez hiç kes

Zağlar azade vü bülbül giriftâr-ı kafes

Firakî Saray Camii haziresinde gömülmüş idi. Şimdi bu kabristan kaldırılmış olduğundan kitabesi görülmektedir.²²

²¹ Rıdvan Canım, Latîfî, **Tezkiretü’ş-şu’arâ ve Tabsıratu’n-nuzamâ**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ank. 2000, s.423.

²² Güner, **a.g.e.**, s.144.

1.2. FİRAKÎ'NİN MAHLASI

Firakî kendi ismini mahlas olarak kullanmıştır. Eserlerinin son beytinde kendi mahlası yer almaktadır.

Gazel:

Kanlı yaşım dem-be-dem derya gibi eyler hurûş

Bilmezem kandan gelir her dem bana yâ Rab bu cûş

Halka halka dağlar yaptım tenimde nutriba

Ney dinletgil bana def gibi oldum cümle gûş

Ask pul pul dag ile zeyn etti uryan cismimi

Oldum İbrahîm-ı edhemden Firakî hırka pûş²³

1.3. FİRAKÎ'NİN TARİKATI

Firakî Zeyni tarikatına mensup bir şeyhin oğludur.²⁴ Zeyniyye tarikatı meşâyihindendir.²⁵ Zeyniyye tarikatı Sühreverdîyye'nin Bursa'daki bir kolu olarak Zeynüddin Hâfî (ö.838/1435) tarafından kurulmuştur.²⁶ Bu tarikat kısa bir sürede Horasan, Orta Doğu ve Anadolu'da yayılma imkanı bulmuştur.

Yıldırım Bâyezîd ve II. Murat dönemlerinde Zeyniyye tarikatı çevreleri ön plandadır. Yıldırım Bâyezîd döneminden itibaren, Sünni tarikatlar öne çıkarılmaya çalışılmıştır. Hatta Yıldırım Bâyezîd ile Çelebi Mehmed, bu tarikata girerek Sünni inancın devlet üzerinde egemen olmasına bir kapı aralamışlardır.

XV. Yüzyılda kurulan Zeyniyye, geniş bir coğrafyaya yayılarak dönemin önde gelen âlim ve yöneticilerini bünyesine almayı başarmış, ancak iki yüzyıl sonra tesirini yitirmiş ve zamanla tarihe karışmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti ve devamında Osmanlı döneminde ele geçirilmiş olan uç bölgelere zaman içinde yerleşmiş olan Müslüman

²³ Mustafa İsen, **Latifi Tezkiresi**, Akçağ Yay. Ank.1999, s.177.

²⁴ Güner, **a.g.e.**, s.143.

²⁵ İslam Ansiklopedisi, **Kütahya Maddesi**, C6., MEB, 2001.

²⁶ Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, s.108.

çoğunluğun ilim ve irfanını artırmak amacıyla Sunni mezhepten olan , Zeynîyye tarikatına mensup şeyhler yetiştirilmiştir. Bu dergahlardan yetişmiş daha sonra da bir üst ilim mertebesine erişmiş kişilere Zeynî derviş denilmektedir. Zeyniyye'nin entelektüel kesimlere ulaşılabilmesinin temel sebebi olarak zâhir-batın bütünlüğüne, ilme ve ehl-i sünnet inançlarına sıkıca bağlı olması gösterilmiştir. Bu tarikatın zamanla tesirini yitirmesinin sebepleri olarak da Anadolu'da Nakşibendiyye, Halvetiyye ve Bayramiyye gibi tarikatlarında etkin hale gelmesi, Zeynîyye'lerin Osmanlı devletindeki siyâsi ihtilâflarda taraf oldukları kişilerin başarısız olması ve Zeynîyye'deki katı zühd anlayışı gösterilmiştir.²⁷

---

²⁷ Reşat Öngören, **Tarihte Bir Aydın Tarikatı: Zeynîler**, İnsan Yay. İst.2003, s.231.

İKİNCİ BÖLÜM
KIRK SU'ÂL'DE DİL ÖZELLİKLERİ VE DİNÎ UNSURLAR

2.1. GRAMER ŞEKİLLERİ VE KELİME HAZİNESİ

2.1.1. Gramer şekilleri

Mevlana Fırakî XVI. Yüzyılda yaşamış bir şahsiyettir. Mevlana Fırakî'de Osmanlı Türkçesi'nin özelliklerini görmekte birlikte Eski Anadolu Türkçesi'nin izlerini görmek de mümkündür. Batı Türkçesi, Batı Oğuzca olarak da bilinir. Temeli Göktürkçe'ye dayanır. Batı Türkçesi kendi içinde Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesi şeklinde devrelere ayrılır. Osmanlı Türkçesi, XV-XX yüzyıllar arasında görülen yazı dilidir. Bu devrede Arapça ve Farsça kelimeler ile gramer şekillerine sık rastlanılır. Türkiye Türkçesi XX. Yüzyılın başından günümüze dek devam eden ve bugün de kullandığımız yazı dilidir.

Osmanlı Türkçesi üç devrede incelenir. XV-XVI. Yüzyıllardaki I. Devrede Arapça ve Farsça kelime ve gramer şekilleri dilimize girmeye başladığı dönemdir. II. Devre yabancı unsurların yoğunlaştığı dönemdir ve klâsîk devre olarak adlandırılır. Yenileşme devre Osmanlı Türkçesi ise, Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e kadar devam eder. Bu dönem, 1839 Tanzimat hareketinden sonra ortaya çıkan Türk yenileşme edebiyatının dilidir.²⁸

Eski Anadolu Türkçesi, Türk dilinin nasıl ve ne zaman teşekkül ettiği hala tartışmalı olan dönemlerinden biridir. Bazı araştırmacılara göre Anadolu'ya gelen Oğuzlar'ın 13. Yüzyıldan önce yazı dilleri yoktur ve onlar 11 ve 12. Yüzyıllar da Türkçe'yi yalnız sözlü edebi geleneklerinde devam ettirmişlerdir. yazı dilleri Arapça ve Farsça'dır. şartların olgunlaşmasıyla 13. Yüzyıldan itibaren Oğuzca'ya dayalı yeni bir yazı dili meydana gelmiş ve bu dille eserler yazılmaya başlanmıştır. Bazı araştırmacılar ise telif tarihleri ve yerleri bilinmeyen ve "karışık dilli" tabir edilen bir takım eserlerden hareketle, Oğuzların 12. Yüzyıl ortalarına kadar Karahanlı yazı diline bağlı , ancak kendi lehçe özelliklerinin ağır bastığı bir yazı dillerinin olduğu ve 13. Yüzyıldan itibaren bu yazı dilinin tamamen Oğuzcalaştığı görüşündedir.²⁹ Leyla Karahan'a göre ise Doğu Türkçesi ile Arapça ve Farsça, Eski Anadolu Türkçesi'ni etkilediği görüşündedir.

²⁸ Mustafa Özkan, **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, Filiz Kitabevi, İst.1995, s.58.

²⁹ Zeynep Korkmaz, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, Türk Dil Kurumu Yay. Ank. 1995, s.65.

Mevlana Fırakî'nin yaşadığı dönem Türkçesi'nin özellikleri ve örneklerini şu şekilde göstermek mümkündür:

Türkçe'de ki p, ç, g, ñ sesleri Arap alfabesinde karşılık bulamadığı için Arap harfleriyle Yazılmış metinlerimizde bu seslerin fonetiğini tespit etmek son derece güçtür.³⁰ Bu dönemde Eski Anadolu Türkçesinde t>d , k>g, d>y, ç>c, P>b, gibi değişmeler Kırk Su'al'de de görülebilmektedir.

Bunlarla ilgili şu örnekler gösterilebilir:

Cevabıñ (v1b/1)

İşidecek (v1b/2)

Cevâb (v1b/7)

Bunlaruñ (V1b/10)

Cühûdlarıñ (v1b/4)

Turdu (v2a/30)

Balığñ (v2b/3)

Deñiz (v2b/9)

Göglerden (v3a/25)

Anuñ (v3a/34)

Uçdu (v4a/25)

Kanad(v4a/27)

Tokunur (v4b/16)

Gerekdür (v10b/27)

Veznolup (v11a/29)

Köşesinde (v14a/29)

Düşdü (v5b/12)

---

³⁰ Hatice Şahin, **Eski Anadolu Türkçesi**, Akçağ Yay., Ank. 2003, s.35.

Eski Türkçe’de asli uzun ünlülerin bulunduğu kesin olarak ispatlanmıştır ve kabul görmüştür. Bu uzunluklar Yakutca, Halaçça ve Türkmençe’de devam etmektedir. Eski Anadolu Türkçesi’nde de bu uzunlukların bazılarının korunduğu tespit edilmiştir. Arapça ve Farsça’da da bu uzunluklar kullanılmıştır.³¹ Kırk Su’al’de kullanılan bu özelliklere şu örnekleri gösterebiliriz.

Deyü (v4b/20)

Âdem (v5a/31)

Sevâb (v6a/32)

Hitâb (v6a/40)

İslâm (v9a/32)

Şâd ((v31b/8)

Deyüp (v32a/32)

Hâl (v34a/33)

Eski Anadolu Türkçesi’nde bazı ek ünlüleri yuvarlaklaşarak dudak uyumunu bozmuştur. Ünlü yuvarlaklaşması Teklik ve Çokluk 1. Şahıs İyelik eklerindeki ek ve bağlantı ünlüleri (evüm, elüñ), ilgi hali eki (senüñ), Görülen Geçmiş Zaman ekinin 1. ve 2. şahıslardaki çekimi (geldüm, geldüñ), Zarf fiil eki (-up), Sıfat fiil eki (-duk) ve diğer bazı eklerde görülür.³²

Kırk Su’al’de şu örnekleri gösterebiliriz:

Gelüp (v9a/37)

Amelüñüm (v9a/41)

Ayrılmazdun (v9a/41)

İdüp (v10a/43)

Girün (v10b/18)

Gerekdür (v10b/27)

Gelürse (v11a/30)

Hakkçün (v11a/43)

Karşu (v12b/21)

Gerekdür (v13b/18)

Kendinüñ (v14a/24)

³¹ a.g.e., s.37.

³² Leyla Karahan, *Eski Anadolu Türkçesi’nin Kuruluşunda Yazı Dili-Ağız İlişkisi*, *turkoloji.cu.edu.tr*, (11.08.2006).

2.1.2. Kelime Hazinesine Umumi Bir Bakış

Kırk Su'al'de kelime hazinesinin büyük kısmı dini kelimeler oluşturmaktadır. Cemiyet ve tabiatla ilgili kelimeler ise Arapça-Farsça ve Türkçe karışımı kelimelerden oluşmaktadır. Eserde tamlamalarda sıklıkla kullanılmıştır.

Allah, tevhîd, Zâhid, minber, gazâ, kâfir, helâl, ibâdet, cennet, cehennem, Cebrâ'îl, Âdem, İblîs, tarik, rızık, kurbân, tilavet, hutbe, v.b

Cebel-i kubeys, mua'mmer-i güzün, arzu-yu cennet, ins ü cin, mescid-i şerif, nam-ı nişan, izzet-i ikram, Fi'l- hâl, vücud-ı şerif, ashâb-ı ri's, Cebrâ'îl-i emin, kelâm-ı kadim, Firdevs-i ala, Hitâb-ı izzet v.b

2.1.3. Anlatım Şekilleri

Kırk Su'al'de peygamber kıssaları, ayetler, menkıbeler ve mucizelerden bahsedilirken soru-cevap şeklinde, nasihat ve hitap yoluyla anlatma tekniğinden daha çok faydalanılmıştır.

Kırk Su'al'de kullanılan anlatım şekillerini ve bunlarla ilgili örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz

2.1.3.1. Nasihat ve Hitap Yoluyla Anlatma

Kırk Su'al'de insanlar Müslümanlığa davet edilirken “nasihat verme” usulüne başvurulmuştur. Buradaki amaç dinin emir ve yasaklarından insanları haberdar etmektir. Nasihat ve hitap yoluyla anlatımda Görülen Geçmiş zamandan faydalanılmıştır.

“Ene la uezzi behu men kale lailahe illallahu dehale'l-cennet”. Yani, “Ben ol mekânım ki bende azâb yoktur. Her kim ihlâsla la ilahe illa[13]llah diyen baña girüp rahatlanûr.”(v6b)

Yarın kıyâmet gününde ashâb-ı güzînim ol kadehler ile ümmetime [23] su ulaştırular. Ve dahı Tûbâ agacı benim makamımdur. Ululuğu [24] şöyledür ki; güneş nûru her makâma nice erişürse cennetlerin [25] içinde bir makâm yokdur ki Tûbâ'nın anda erişmeye ve her [26] budagında envâ'i dürlü meyve mevcud ola. Ehl-i cennet her ne dürlü [27] meyve Murâd iderse el suna, hemân ol yemiş eline gele. Ve ol [28] ağaç altundadır ve biri yakuttandır ve otları sünbül-i za'ferândur [29] ve altı gülizâr-ı

mergzârdur. Ehl-i cennetden bir kimse didârı görmek [30] Murâd eylese Tûbâ'nın dibine varır. Melekler karşı gelüp, Burak'a [31] bindürüp cennetin sokaklarından Hazîretü'l-Kuds'e götürürler. [32] Hak Te'âlâ'nın enva'-i dürlü nimetlerin yiyüp ve selâmen işidüp, [33] cemalî bî- nazârın 'ayne'l-yakın müşâhede ederler. Ve gerü makâmlarına [34] gelürler".(v7a)

“Ben yaramaz amelunum. [10] dünyâda sen beni pek severdün. Hiç benden ayrılmazdun. Şimdi [11] bende senden ayrılmayup kıyâmete dek seninle böyle olurum ve her gün [12] saña azâb iderim”, diye. Ol kimse zârîlıklar kılıp ide ki: “N’olaydı [13] dünyâya gelmeyeydim. Şimdi böyle azâba giriftar olmazdım”, diye”. (v9b)

2.1.3.2. Doğrudan Doğruya ve Dolaylı Anlatım

Kırk Su'al'de dini terimler ve olaylar açıklanırken doğrudan anlatım tekniğinden ve dolaylı anlatım tekniğinden faydalanılmıştır. Bu bazen birinci ağızdan, bazende üçüncü kişiden doğrudan nakledilmiştir. Kırk Su'al'de “dedi, eyitdi, söyledi,” sözcükleriyle aktarma yapılmıştır.

Dünyâda sen benden ayrılmazdun ki bende kıyâmete dek senden [42] ayrılmayup saña yoldaş olurum”, diye. Ammâ kaçan, bir şekkî olup [43] kabre vardıkda, Münker Nekîr melekleri zişt-i suret ile gelüp: [44] “Men Rabbüke”, dedik de bunların heybetinden şaşup, bilmem diye. (v9a)

Peygamber 'aleyhi's-selâm buyurdu ki: “Sırât köprüsi [4] bir köprüdür ki kıyâmet gününde cehennemiñ üzerine kurulup, [5] cümle halk anuñ üzerinden geçse gerekdür. Aslı budur ki, [6] Hak sübhânehu ve Te'âlâ cehennemi kendi hışmından ve gazabından yaratdı. (v11b)

Süleymân dahı karıncayı [25] huzûruna getürdüp eyitdi ki: Ey karınca, niçin böyle söylersin? (v15a)

Süleymân eyitdi: “Nefisdür”. İkinci eyitdi: “Ol ne acıdur ki, dünyâda [1] andan acı yokdur”? Süleymân eyitdi: “Fakirlikdür”. Üçüncü eyitdi: [2] “Ol ne tatlıdur ki andan tatlı yokdur”? Süleymân eyitdi: “Ganilikdür”. [4] Dördüncü eyitdi: “Ol ne yaramazdır ki, dünyâda andan yaramaz yokdur”? [5] Süleymân eyitdi: “Yaramaz avratdur”. Beşinci: “Ol nedür ki, ne kadar ırak [6] olsa adama selâmetdür”? Süleymân eyitdi: “Dünyâdur”. [7] Altıncı:” Göğlerden yüksek nedür”? Süleymân eyitdi:

“Adalettür”. [8] Yedinci eyitdi: “Taşdan katı nedür”? Süleymân eyitdi: “Kanaâtdür”. [9] Sekizinci eyitdi: “Oddan beter yakıcı nedür”? Süleymân eyitdi: “Hırsdur”. [10] Tokuzuncu eyitdi: “Dünyâda er mi çok, avrat mı çokdur”? Süleymân [11] eyitdi: “Avrat çokdur. Zira avrat fermânında olan dahı [12] avratdur”. Onuncu eyitdi: “Ölü mü çokdur, diri mi”? Süleymân [13] eyitdi: “Ölü çokdur. Zîrra diri olanlar dahı ölse gerekdür”. [14] On birinci eyitdi: “Ma‘mûr mu çokdur, virân mı”? Süleymân eyitdi: “Virân [15] çokdur. Zîrâ ma‘mûr dahı virân olsa gerekdür”. On ikinci: [16] “Âdem oğlanında hüner nedür”? Süleymân eyitdi: “Kemlige iyilik etmekdür”. [17] Süleymân ‘aleyhi’s-selâm çünkü bu su’âlerin cevâbın verdi. (v24b)

2.1.3.3. Mukaleme ve Soru Yoluyla Anlatma:

Eser baştan sona karşılıklı “soru-cevap” şeklinde anlatılmaktadır. Eser Hz. Muahammed’e diğer din adamlarının kendi kutsal kitaplarından sordukları olaylara Hz. Muhammed’in cevap vermesiyle karşılıklı “soru-cevap” şeklinde anlatılmaktadır.

“Bu âlemlerin yaradılmasından [23] (bize) bize haber vir, Yâ Muhammed”, dediler. “Hak Te’âlâ bu ‘âlemleri kaç günde yaratdı”, [24] dediler. Resûl-i Ekrem sallâ’l-lâhu ‘aleyhi ve sellem buyurdu ki: “Altı günde [25] Yaratdı . Evvel günü vahid, âhir günü yevm-i Cuma’dır”, dedi. (v1b-v2a)

“Hak sübhânehu ve Te’âlâ kemâl-i kudretinden, evvel ne yaratdı ? Bize haber vir, [27] Yâ Muhammed”, dediler. Peygamberimiz ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: “Hak celle [28] ve âlâ evvel bir gevher yaratdı . (v2a)

“Göglerden [26] ve göglerin mahlûkundan bize haber vir, Yâ Muhammed. Hak Te’âlâ gögleri [27] neden yaratdı ve her birinün adı nedir ve ferîştehleriniñ tesbîhi [28] nedür ve mehterleriniñ adı nedür bize beyân eyle”, dediler. Sultan-ı [29] Enbiyâ ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: “Hak sübhânehu ve Te’âlâ evvelki gögü [30] buhardan yaratdı . Adı Berkıyâs’dur. (v3a)

“Arşın ve kürsînin sıfatlarından bize haber vir, Yâ Muhammed”, dediler. [16] Sürûrun Enbiyâ ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: “Hak sübhânehu ve Te’âlâ [17] arş-ı ‘azâmı nûrdan yaratdı . Ve kürsînin ‘azîmeti şöyledür ki: [18] Yedi kat yerleri ve yedi kat gögleri kürsî katında bir sahrâda, [19] bir sofrâ gibüdür. (v3b)

“Arş-ı götüren meleklerden bize haber ver, [32] Yâ Muhammed dediler. Sultan-ı Enbiyâ ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: [33] “ Hak Te’âlâ dört melek yaratmışdır. ‘Azîm, heybetlü meleklerdür. [34] Her birinin dört yüzü vardır. Biri önünde ve biri ardında, [35] biri sağında ve biri solunda. Her sûretleri bir dürlü. Andan soñra [36] Hak Te’âlâ arş-ı ‘azmi yaratdu. Böyle ‘azîmetle arşı bu dört [37] melâikenin boyunları üzerine koydu. Bunlara hameletu’n-arş [38] derler. (v4a)

2.1.3.4. Delil ve İspat yoluyla Anlatma

Kırk Su’al dini fikirlerin ve olayların inandırıcılığını artırmak amacıyla âyetlerden, peygamber kıssalarından delil olarak göstermiştir. En büyük delilde Kur’an gösterilir.

“Ene la uezzi behu men kale lailahe illallahu dehale’l-cennet”. Yani, “Ben ol mekânım ki bende azâb yokdur. Her kim ihlâsla la ilahe illa[13]llah diyen baña girup rahatlanûr.” (v6b)

Hazreti İsmâ’îl’e fezâ [39] gelen koçdur. anuñ hikâyeti şöyledür ki Hak Te’âlâ, İbrâhîm ‘aleyhis[40]-selâma, oğlunu kurbân eyle, deyü emreyledi. İbrâhîm peygamber [41] dahı turup, İsmâ’îl’in anası katına vardı. Eyitdi: “Yâ Hâcer [42] Joglum İsmâ’îl’in başını yuyup, saçın tara ve güzel esbâp [43] giydür. Bir azîz dostum vardı. ziyâfetine da’vet eyledi. [44] Oglumu bile götürürüm”, dedi. Hâcer ana dahı İsmâ’îl’i giydürüp, [45] kuşatdı, hazır etdi. Hazreti İbrâhîm Hâcer’den gizli bir ip [46]

(v16b)

ve bir bıçak bile alup, İsmâ’îl’iñ eline yapışup çıkup gitti. Hâcer ana [1] ardından çağırup, “oglumu eglendirme tîz getir. Hasretlüğün [2] çekemem”, dedi. Halilü’r- Râhmân, oğlu İsmâ’îl’i alup Arafât ’dan Yaña [3] gitti. Şeytân üç yerde gelüp, İsmâ’îl’e igvâ eyledi. İsmâ’îl dahı [4] me’lûna taş atup bir gözün çıkardı. Minâ’da cemre taşı [5] atmak andan kaldı. Hazreti İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm, oğlu İsmâ’îl’i [6] Arafât ’a çıkardı. Eyitdi ki: “Oglum, bilir misin, seni bunda ne [7] maslahat için getürdüm”? Eyitdi: “Allah ve resûlü bilir”. İbrâhîm [8] eyitdi: “Ey oğul! Allah zülcelâl baña emretti ki seni kurbân [9] eyleyem”. İsmâ’îl eyitdi: “Ey ata Hak Te’âlânın yoluna benim canım [10] fedâ olsun. Çün ne emreyledi turma, işinde mecid ol”, [11] dedi. Kavlühû Te’âlâ: “yâ ebetif’al mâ tû’meru setecidunî inşâallahu min[12]es-

sâbirîn(sâbirîne)”. Andan sonra, İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm oğlunu [13] yatırup bıçağı eline aldı. Eyitdi ki: “Oglum Allah’a teslîm [14] ol! Emri yerine getireyim”, dedi. İsmâ’îl eyitdi: “Ey ata, [15] elimi ayagımı bagla kim, bıçak acısından çabalayup elüm saña [16] tokunûrsa Allah’a âsî olurum. Libâsını sakın kim, kanım [17] bulaşmasın ve beni yüzüm üzerine yatur ki, yüzime bakup [18] kalbüne merhâmet gelmeye ve bıçağı tîz çal. Şayed şefkat idüp [19] Allah Te’âlâ’nın emrini yerine getirmeyesin ve eve vardıkda benim [20] bî-çâre anama benden selâm eyle. Beni du’âdan unutmasun. Zîrâ [21] kıyâmete dek beni görmiyeserdir”, dedi. İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm [22] bu sözleri işidüp kolunu İsmâ’îl’in boynuna bırakup aglamaga [23] (başladı) başladı. Taglar, taşlar yedi kat gögde olan melekler bile ağlaştılar. [24] İsmâ’îl aleyi’s-selâm eyitdi: “Ey ata! Turma! Allah Te’âlâ’nın emrini [25] yerine getir”, dedi. İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm dahı bıçağı İsmâ’îl’in [26] bogazına koyup kuvvet ile üç kez çekdi. Bıçak kesmedi. Kavlühû Te’âlâ: [27] “*Felemma eslema ve tellehu lil cebın ve nadeynahü ey Yâ İbrâhîm*”. Bıçak [28] kesmedi ve gene İbrâhîm gazaba gelüp bıçağı taşa çaldı. Bıçak [29] taşı iki pâre eyleyüp kesdi. Hazreti İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm [30] eyitdi: “Ey bıçak, şöyle nazik eti kesmeyüp taşı kesdin. Allah Te’âlânın [31] emrini niçün yerine getürmedin”, dedi. Ol dem, Hak Te’âlâ bıçaga dil [32] verüp eyitdi: “İbrâhîm, Hak Te’âlâ emreyledi, kesme ve sen gazab [33] edersin, kes deyü. Ben arada mütehâyyir kaldım”, diyecek hemân Cebrâ’îl-i [34] emin hevâda zâhir olup, “Allah u ekber, Allah u ekber”, dedi. Hazreti [35] İbrâhîm bildi ki necât irişdi. “Lailahe illallah vallahu ekber”, dedi. [36] İsmâ’îl dahı bildi ki Hakdan inâyet olur. Eyitdi: “Allah u ekber [37] vallahu’l-hamd”. Andan sonra Cebrâ’îl ‘aleyhi’s-selâm tagdan [38] beri gelüp, bir koç getürdü. Eyitdi ki: “Yâ İbrâhîm, bu koç İsmâ’îl’in [39] bedelidür ve dört yüz yıldır cennetde otlardı. Bugün kurbân olmak [40] için emir olundu”, dedi.(v16a-v16b-v17a)

2.1.4. Nüsha Tasnifi

Süleymâniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez Koleksiyonu

Eser Adı: Kırk Su'al

Yazar: Firaki- Abdurrahman Kütahyalı

Yayın Tarihi: 1196

Tasnif: Akaid, El yazısı/yazma, Nesih-Türkçe

Fiziksel nitelikleri: 31-72 Yaprak.

Her varak 23 satırdan oluşmaktadır.

Ölçüleri: 198x113, 15x75 mm.

Cilt özellikleri: Sırtı vişne rengi meşinle tamir görmüş, kapakları yıpranmış toprak rengi meşin kaplı bir cilt içerisinde. Eserin ilk sayfası silindiğinden okunmamaktadır.

Nüşanın Başı

Bismillâhırrâhmânırrahim

Elhamdüli'l-lâhi Rabbi'l-â'lemin, ve's-salâvat-i ve's-selâm-i âlâ hayr-i halkihî Muhammed ve âlihî ve sahbihî ecmâin. Emma ba'd bu kitâbıñ müellifi Mevlanâ Firakî

Nüşanın Sonu

Hazreti Ali vech-i Hazreti kerema'l-lâh yeñi ay gördükde bunu okurlardı:
“Allahumme ic'alna ehda men nazâra ileyhi ve ezka men talâ'a aleyha.”

2.2. DİNÎ UNSURLAR

Kırk su'al adlı eser baştan sona dini konularda soru- cevap şeklinde bilgiler içermektedir. Kırk Su'al'de Kur'anda yer alan sureler ve ayetler anlatılmıştır. Peygamber kıssaları ile dini itikadi konulara da yer verilmiştir.

2.2.1. Allah

Kırk su'al'de Allah'ın isim ve sıfatları kullanılmıştır. Bunlar; Allah, Hâk, Allahü Azimüşşan, Râhmân, Rabbü'l-âlemin, Hâlık, Kadir, Mevla, v.b ifadeler içinde ele alınmıştır.

Kırk Su'al'de, Allah'ın kudreti ve gücüyle her şeyi yarattığından ve merhametinin sonsuzluğundan sıklıkla bahsedilmiştir. O her şeye muktedirdir. Cihânı kudretiyle altı günde yaratmıştır. Allah gökleri ve mahlûkâtı, Arşı, Melekleri, Cenneti, yedi kat yerleri ve buradaki mahlûkâtı, Cehennemi kudretiyle yarattığından bahsedilir. Allah'ın bağışlayıcı, Kerem sahibi olduğu ifade edilmiştir. Ondan başka ilah olmadığı zikredilir.

“Hak Te'âlâ bu 'âlemleri kaç günde yarattı ”, [24] dediler. Resûl-i Ekrem sallâ'l-lâhu 'aleyhi ve sellem buyurdu ki: “Altı günde [25] yarattı . Evvel günü vahid, âhir günü yevm-i Cuma'dur”, dedi. (v2a)

“Hak sübhânehu ve Te'âlâ kemâl-i kudretinden, evvel ne yarattı ? Bize haber vir, [27] Yâ Muhammed”, dediler. Peygamberimiz 'aleyhi's-selâm buyurdu ki: “Hak celle [28] ve âlâ evvel bir gevher yarattı . (v2a)

“Hak sübhânehu ve Te'âlâ [17] arş-ı 'azâmı nûrdan yarattı . Ve kürsînin 'azîmeti şöyledür ki: [18] Yedi kat yerleri ve yedi kat göGerî kürsî katında bir sahrâda, [19] bir sofrâ gibüdür.(v3b)

“Ene la uezzi behu men kale lailahe illallahu dehale'l-cennet”. Yani, “Ben ol mekânım ki bende azâb yokdur. Her kim ihlâsla la ilahe illa[13]llah diyen baña girup rahatlanûr.” (v6b)

2.2.2. Melekler

Meleklerin alemine Melekût adı verilir. Melekler göklerde dir. Yedi tabaka göklerde her birinde melâikeler vardır. Buradaki melâikelerin görevleri olduğu zikredilir.

Birinci gökte melâikeler secde halindedir. Tesbihleri ‘ sübhânehu zi’l-mülki ve’l Melekût’. Birinci kattaki reislerinin adı İsmâ’îl’dir. Bir rivayete göre de Ra’d’dır. Arapça’da gök gürültüsüne denir. Bu melek bulut ve yağmurlar üzerinde sorumludur. Hiçbir vilâyete onun izni olmadan yağmur yağmaz.

“Hak sübhânehu ve Te’âlâ evvelki göğü [30] buhardan yaratdı . Adı Berkıyâs’dur, melekleri secdededir. [31] Tesbihleri budur: “Sübhâne zi’l-mülkü ve meketû”. Mehterleriniñ [32] adı İsmâ’îl’dür.(v3a)

İkinci gökte meleklerin rukûda olduğu bahsedilir. Tesbihleri şudur: “Sübhâne zi’l izzeti ve’l ceberût ”. (v3a) Uluların adı Erkâil’dir. Bir bölük daha melek vardır yarısı ateşten yarısı da kardandır . Birbirlerine zarar vermezler onların tesbîhi şudur: ‘Allah’ı tesbîh ve tenzil ederiz pâktır, uludur. O Allah ki, ülfet verir ateş ile kara. Kar ile ateşi bir arada cem eder.’

Üçüncü gökte meleklerin sakin olduğundan bahsedilir. Onların da tesbihlerinin şu olduğu belirtilir: “Sübhâne’l-meliki’l-kuddüs”.(v3a) Meleklerinin adı hahâel’dir. Melekler kıyâmda ,rukûda ve secdede durur.

Dördüncü gökte meleklerin tesbihinin şöyle olduğu ifade edilir : “Sübhâne’l-haliku’n-nûr”.(v3a) Meleklerinin adı Tail’dür. Melekler kıyâmda ve rükûdadır. Güneşin burada olduğu zikredilir.

Beşinci gökte meleklerin tesbihinin şöyle olduğu ifade edilir : “Sübhâneallahi ve bihamdi”. Melekeriniñ adı Tahâil’dür. Kamerin burada olduğu zikredilir.

Altıncı gökte meleklerin tesbihinin şöyle olduğu ifade edilir : “Sübhâne el-kâdirû külli şey’in”. Meleklerinin adı Ercâil’dür.(v3b).

Yedinci gökte meleklerin tesbihinin şöyle olduğu ifade edilir : “Sübhâneallahi adede halkihi ve midade kelimatihî”. (v3b).

Meleklerinin adı Vâil'dür. Yedinci gökte bir çeşit daha melekler vardır ki , onlara Kurrûbiyyun denilir. Onların sayısının ancak yaratıcının bildiği ifade edilir. Bu meleklerin çeşit çeşit suretleri vardır. Bu meleklerin hepsi Allah'ın korkusundan kıyâmete kadar ağlayacağı belirtilmektedir. Mir'âc gecesini peygamber onları görünce Cebrâ'îl'e sorar : bunlar niçin ağlaşırlar? Cebrâ'îl bunların senin günahkar ümmetin için ağladığını belirtir.

Kırk Su'al'de bahsedilen bu yedi kat göğün dışındaki diğer melekler şunlardır:

Harkâil: Arş meleği olduğu belirtilir. Allah , arşta bir melek yaratmıştır. Adına Harkâil denir. On sekiz bin kanadı vardır. Allah onu arşın büyüklüğünü görsün diye uçmasını ister. Harkâil bu kadar çok kanadı olmasına rağmen arşın bir ayagına dahi ulaşamaz. Yaratıcı burada kendi büyüklüğünü ve kudretini göstermiştir.

Hak Te'âlâ bir ferîşteh yaratmıştır. Adı Harkâil'dür. [20] On sekiz bin kanadı vardır. Ol ferîşteh arş-ı 'azâmı tamam [21] görmege kasdeyledi. Hak Te'âlâ cemi' eşyanın sırrına vakıfdur. [22] Ol ferîştehde on sekiz bin kanad dahi yaradup emreyledi ki: [23] "(Yâ Harkâil) Yâ Harkâil, otuz altı bin kanad ile üç arşa seyran eyle", dedi. [24] Ol melek dahi üç yüz yıl pervâz eyledi. Yorulup kaldı. [25] Hazreti 'İzzetten emir oldu ki, gine üç yüz yıl dahi uçdu. [25] Gine yorulup tekrar uçdu. Ve emir olundu, üç yüz yıl dahi [26] uçdu. Âciz olup kaldı. Nazâr idüp gördü ki, otuz altı [27] bin kanad ile ve tokuz yüz yıl uçmagla henüz arş-ı 'azîmin [28] bir ayagına erememiş. Haceletler çeküp zârîlık eyledü. Hak Te'âlâ'dan [29] nidâ geldi ki: "Yâ Harkâil eğer kıyâmete degin uçarsan, arş-ı 'azmi [30] bütün görmege kâdir olamazsın", diye buyurdu. (v3b-V4a)

Hameletü'l-Arş Melekleri : Bunlar dört tane melektir. Bunların çok güçlü olduğu ve her birinin dört yüzü olduğu belirtilir. Allah'ın arşı bu meleklerin boyunlarının üzerine koyduğu ve onların başlarının arşın altında , ayakları ise yedi kat yerden aşağıda olduğu belirtilir. Bütün meleklerin bu dört meleğe selam verdiği zikredilir.

Hak Te'âlâ arş-ı 'azmi yaratdı. Böyle 'azîmetle arşı bu dört [37] melâikenin boyunları üzerine koydu. Bunlara hameletu'n-arş [38] derler. Başları arş altında ve ayakları tahtü's-seradadır.(v4a)

Arşın Hurus: Yedinci gökte yaşayan bir kuştur. Horoza benzeyen , bin beş yüz kanadı olan bir melaike olduğu belirtilir. Bu melaikenin kanatlarını çırpıtığında dünyada namâz vaktinin geldiği ifade edilir. Bu melaikenin kanatlarını çırpıtıkça yaratıcının kullarının üzerine rahmet saçıldığı belirtilir.

Hak Te'âlâ yedinci gögde yeşil zümrütden bir 'amûd yaratmıştır. Ol [7] 'amûdun üzerinde ak incüden bir kubbe ve ol kubbenin üzerinde [8] hurus misâlinde bir kuş yaratmıştır.(v4b)

Melekü'l-mevt : Ölüm meleğidir. Adının Azrâ'îl olduğu, dördüncü kat gökte bulunduğu belirtilir. Allah'ın emriyle canları alan bir melektir. Sağ yanında rahmet melekleri, sol yanında ise azâb melekleri bulunur. Canı alınacak kişi mümin ise rahmet melekleri, şaki ise azâb meleklerini gönderip canlarını aldığı belirtilir.

"Melekü'l-mevt[42] bir ferîştehdür. Adı Azrâ'îl'dir. Dördüncü kat gögde olur. [43] Hak Te'âlânın emriyle rûhlar üzerine mü'ekkeldir.(v8a)

Münker ve Nekîr: Bu meleklerin Allah'ın emriyle yerin altında gezdikleri belirtilir. Bunlardan birinin adı Münker , diğerrinin ise Nekîr'dir. bu meleklerin biri vefât ettiğinde , eğer o kişi imanlı ise güzel bir yüzle eğer âsî ise korkunç bir yüzle yanına varıp; gözlerinden oklar gibi ateş saçarak soru sorarlar. Rabb'in kimdir ,dinin kimin dinidir, peygamberin kimdir. Mümin kişi bunlara cevap verdikten sonra ; melekler aracılığıyla kabri Bağ-ı irem miktarı büyütülür, cennetten pencereler açarlar. Asi kişi ise cevap veremeyince cehennem pencerelerini açarlar. azâb meleklerinin kıyâmete kadar azâb edeceği belirtilmiştir.

"Hak sübhânehu ve Te'âlâ iki melek yaratmıştır. [26] Birinin Münker ve diğerrin adı Nekîr'dir. Emr-i Hakla yerin altında gezerler.(v9a)

İsrâf'îl: Kıyâmet günü Sûr'u üfleyecek melektir. Sûr'un üfürülmesiyle; yedi kat gökler, yedi kat yerlerde olan melâikeler ,yedi kat yerlerde olan mahlûkâtın tamamı yüzleri üzerine düşüp cansız kesileceği belirtilmiştir. Dağların yerlerinden kopacağı, denizlerin sularının kuruyacağı, Ay ve Güneşin kapkara olacağı ifade edilir. Her şey yok olur ; sadece sekiz melek kalır. Bunlar Cebrâ'îl, Mikâ'îl, İsrâf'îl, Azrâ'îl, diğerr dördü ise Hameletü'n-Arş Melekleri olduğu belirtilir. Bu sekiz mekte ruhları kabz edildikten sonra göklerde ve yerlerde hiçbir canlı mahlûk kalmaz. Kırk yıl alem böyle kalır. Yaratıcı keremiyle tekrar mahluklatı diriltirken İsrâf'îl'e emreder ve İsrâf'îl Sûr'a bir

defa üfürür. Sûr ‘un yedi dönem olduğu ifade edilir. Evvelki dönemde melâike, hûri ve gılmanların ruhları olur. İkinci döneminde peygamberlerin, üçüncü döneminde sıdıkların, dördüncü döneminde periler ve kafirlerin , altıncı döneminde devlerin ve Şeytânların , yedinci döneminde ise bütün hayvanların ruhları olduğu belirtilir. İsrâf’îl’in Sûr’a üflemesiyle ruhlar surdan çıkar böylece haşr olup mizan kurulacağı ifade edilir.

“Hak sübhânehu ve Te’âlâ yevm-i kıyâmet için bir nefîr yaratmışdır. [17] anuñ adı sûr’dur. Ve bir melek yaratmışdır. Adı İsrâf’îl’dür. [18] Ol surun üzerine mü’ekkeldür.(v9b)

Andan İsrâf’îl ‘aleyhi’s-selâma [12] emreyleye. Sur’u çala. Sûr’un evvelki yedi şahu vardır.(v10b)

Mikâ’îl: Yaratıcının kıyâmette mahlûkâtın amellerini tartmak için yarattığı mizanı elinde tutan melektir. Mîzân’ın bir kefesi nûrdan, bir kefesi de karanlıktan oluştuğu belirtilir.

Kıyâmet gününde, Mîzân Mikâ’îl ‘aleyhi’s-selâmın [27] elinde olsa gerekdir. Ve bir kefesi nûr ve bir kefesi zulmetdür. (v11a)

Mâlik: Cehennemın hazinedarıdır. Mâlik’in elinde ateşten kamçı bulunduran bir melek olduğu ve Allah’ın emriyle azâb ettiği belirtilir.

Mâlikin elinde oddan kamçı var idikim, ululuğun [16] Allah’dan gayri kimse bilmez.(v11b)

Cebrâ’îl: Peygamberlere yaratıcıdan vahiyler getiren melektir. Eserde de Hz. Muhammed’i Mir’âc’a çıkarması, peygamberlere yaratıcının emirlerini getirmesi ve peygamberleri güç durumdan kurtarmasına değinilmiştir.

Âdem’e uyku havale idüp, Cebrâ’îl’e emreyledi. [8] Âdem’in sol egesin/eyegüsin çıkardı.(v15b)

Hak Te’âlâ Dâvud Peygambere Cebrâ’îl ‘aleyhi’s-selâm ile bir sahife [38] gönderdi.(v24a)

Hak Te'âlâ Cebrâ'il'e emreyledi, gelüp Îsâ 'aleyhi's-selâmı [9] bendden halâs idüp, ol habsden çıkarup dördüncü kat [10] göge iletđi. Cühûdlar dahı ittifak idüp geldüler ki Îsâ [11] 'aleyhi's-selâmı öldürelor. Gördüler Îsâ yokdur.(v26b)

Rıdvân: Cennet meleklerindendir.

Rıdvân, Havvâ [11] anamızın saçın tarayup, başına tâc ve egnine hülle giydürüp taht [12] üzerinde Âdem'in yanına gönderdi. Âdem 'aleyhi's-selâm uykudan [13] uyanup gördü ki, yanında bir hûbb cemâl hazırdu. Dürlü şiveler idüp [14] oturur. Rıdvân diledi ki Hak ana ne maslahat için yaradıldığun [15] bildirüp, 'işret tarfkin ta'lîm eyleye. Âdem'e eyitdi ki: "Bu yanuñda [16] oturan kimdür"? Âdem eyitdi: "Avratdur". Rıdvân eyitdi: "Adı nedür"? [17] Âdem eyitdi: "Havvâ'dur". "Kimin için yaradılmışdur"? Âdem eyitdi: "Benim için. [18] Baña mûnîs olup, 'işret kılmak için", dedi.

2.2.3. Kitaplar

Kırk Su'al'de mukaddes kitapların bahsi geçmektedir. Peygamberlere inen kitapların hangileri olduğu ve kitap inmeyen diğer peygamberlerden bahsedilir. Hz. Muhammed'e sorulan bu kırk soru bu mukaddes kitaplardan sorulmuştur. Hz. Muhammed'in bu kitaptaki dini olayları açıklığa kavuşturulması istenmiştir. Kırk Su'al'de Tevrât, ve İncil'den bahsedilirken; bu kitapların, adı Muhammed olan bir peygamberin geleceğini ve bütün dinlerin batın olacağını haber verdiği bahsedilmiştir. Bütün peygamberlere inen kitap sayısı 104 olarak verilmiş ve bunların hepsinin Ramazan ayında indiği belirtilmiştir.

"Bizim [26] kitâblarımızda vardur ki âhir zamanda, Muhammed adlu bir peygamber gelse gerekdür. [27] Cümle peygamberleriñ hâtimi olup, dîni hak din olsa gerekdür. Ve ümmeti [28] Maşrik'den Magrib'e varınca tutup, kıyâmete deg hükmü cârî olsa [29] gerekdür. (v1a)

Anlara suhuf-ı kitâb nâzil [40] olmuşdur. Biri Şît, ikinci İdrîs, üçüncü İbrâhîm, [41] dördüncü Mûsâ, beşinci, altıncı Îsâ, yedinci benim ki âhir [42] zaman peygamberiyim. Salavatullahi 'aleyhim ecmain. Ve dahı [43] nâzil olan kitâb yüz dördür. Yüzü suhufdur. Dördü kitâbdur. [44] Elli suhuf Şît 'aleyhi's-selâma ve otuz suhuf İdrîs [45] 'aleyhi's-selâma, yirmi suhuf İbrâhîm 'aleyhi's-selâmla, Âdem

'aleyhi's-selâm'a. (10 suhuf Âdem peygamber 'aleyhi's-selâma, 10/20 İbrâhîm .... (v13a)

2.2.4. Sûreler ve Ayetler

Kavlühû Te'âlâ: "*Huvellezî ersele [3] resûlehu bil hudâ ve dîni'l- Hakki li-yuzhirehu ale'd-dîni kullih (kullihî), ve kefâ billâhi [4] şehîdâ (şehîden), Muhammedûn Resûlü'l-lâhi*"³³

Kavlühû Te'âlâ: "*Eve lem yerellezîne keferû [36] ennes-semâvâti vel arda kânetâ ratkan fefetaknâhuma, ve cealnâ minel mâi [37] kulle şey'in hayy (hayyin), e fe lâ yu'minûn (yu'minûn)*"³⁴.

Kavlühû Te'âlâ: "*Nun. Ve'l-kalemi ve mâ yesturûn*".³⁵

Kavlühû Te'âlâ: "*Ellezîne Yâhmilûn-l'arşe vemen havlehu yusebbihûne [2]bi hamdi rabbihim ve yu'minûne bihî ve yestagfirûne*"³⁶

Kavlühû Te'âlâ: "*Ve-ttur [45] ve kitâb'im-mestûr fî rakım menşûr ve'l-beyti'l-ma'mur ve-ssakfî'l-merfû*".³⁷

Kavlühû Te'âlâ: "*Fetteku nâra-lletî vekûduha-nnâsu ve hicâr*".³⁸

Kavlühû Te'âlâ: "*Kellâ inne kitâbel fuccâri le fî siccîn(siccînin) vema [8] edrâke ma siccînin*".³⁹

Kavlühû Te'âlâ : "*İnne-lmünâfikîne fî-dderki-lesfeli 20] minen-nâr*".⁴⁰

³³ Kur'an, 48. Fetih Sûresi, Ayet 28., Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter.

³⁴ Kur'an, 21. Enbiyâ Sûresi, Ayet 30., İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir halde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı?

³⁵ Kur'an, 68. Kalem Sûresi, Ayet 1., Nun. Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun ki,

³⁶ Kur'an, 40. Mü'min Sûresi, Ayet 7., Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O'na iman ederler. Müminlerin de bağışlanmasını isterler: Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O halde tevbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru! (derler).

³⁷ Kur'an, 52. Tur Sûresi, Ayet 1-5., Tur'a, andolsun ki,- Yükseltilmiş tavana(göğe),

³⁸ Kur'an, 2. Bakara Sûresi, Ayet 24., Bunu yapamazsanız -ki elbette yapamayacaksınız- yakıtı, insan ve taş olan cehennem ateşinden sakının. Çünkü o ateş kafirler için hazırlanmıştır.

³⁹ Kur'an, 83. Mutaffifin Sûresi, Ayet 7-8., Doğrusu günahkarların yazısı, muhakkak Siccin'de olmaktadır.- Siccin nedir, bilir misin?

⁴⁰ Kur'an, 4. Nisâ Sûresi, Ayet 145., Şüphe yok ki münafıklar cehennemden en alt katındadırlar. Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın.

Kavlühû Te'âlâ: “*Kella leyünbezenne filhutameh. Ve ma edrake [22] melhutameh*”.⁴¹

Kavlühû Te'âlâ : “*Zukû messa sekara*”.⁴²

Kavlühû Te'âlâ : “*Kella innehâ lezâ Nezzâ'aten lişşevâ*”.⁴³

Kavlühû Te'âlâ: [26] “*Fesevfe yelkavne gayyâ*”⁴⁴

Kavlühû Te'âlâ : “*nesme'u ev na'kulu mâ kunna fi ashâbis-sseîr*”⁴⁵.

Kavlühû Te'âlâ: “*Ve inne cehenneme lemevidühum ecma'in lehâ seb`atu ebvâbin [30] liküllü bâbin minhum cüzüin maksûm*”⁴⁶.

Kavlühû Te'âlâ: [3] “*Ülâ-ike yel'a Nûhûmullahü ve yel'a Nûhûmiül lâ'inun*”⁴⁷.

Kavlühû Te'âlâ : “*Fe iza [26] Yunfehu fî-ssûri fefeziâ men fî-ssemâvâti ve men fî-lardı*”.⁴⁸

Kavlühû Te'âlâ: “*Yevme tercufu-rrâcifetü Tetbe'uhâ-rrâdife*”.⁴⁹

Kavlühû Te'âlâ: *Küllü men 'aleyha fanin, ve yebka vechu rabbike*”.⁵⁰

Kavlühû Te'âlâ: *Velveznü yevme-izini-l Hak k femen sekulet mevâzî Nuhu fe ulâi-ke [26] hümiül-müflihün*”.⁵¹

Kavlühû Te'âlâ: [10] “*Hel etake hadîsü'l-gâşiyeh*”.⁵²

⁴¹ Kur'an, 104. Hümeze Sûresi, Ayet 4., Hayır! Andolsun ki o, Hutame'ye atılacaktır.

⁴² Kur'an, 74. Müddessir Sûresi, Ayet 26., Ben onu sekara (cehenneme) sokacağım.

⁴³ Kur'an, 70. Me'âric Sûresi, Ayet 15-16., Fakat ne mümkün! Bilinmeli ki, o (cehennem) alevlenen bir ateştir. Derileri kavurup soyar.

⁴⁴ Kur'an, 19. Meryem Sûresi, Ayet, 59., Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını çekecekler.

⁴⁵ Kur'an, 67. Mülk Sûresi, Ayet 10., Ve: Şayet kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık, (şimdi) şu alevli cehennemnin mahkumları arasında olmazdık! diye ilave ederler.

⁴⁶ Kur'an, 15. Hicr Sûresi, Ayet 43-44., Muhakkak cehennem, onların hepsine vadolunan yerdir.- Cehennemnin yedi kapısı vardır. Onlardan her kapı için birer gurup ayrılmıştır.

⁴⁷ Kur'an, 2. Bakara Sûresi, Ayet 159., İndirdiğimiz açık delilleri ve kitapta insanlara apaçık gösterdiğimiz hidayet yolunu gizleyenlere hem Allah hem de bütün lanet ediciler lanet eder.

⁴⁸ Kur'an, 27. Neml Sûresi, Ayet 87., Sur'a üfürüldüğü gün, -Allah'ın diledikleri müstesna-, göklerde ve yerde bulunanlar hep dehşete kapılır. Hepsî boyunları bükük olarak O'na gelirler.

⁴⁹ Kur'an, 79. Nâzi'ât Sûresi, Ayet 6-7., Birinci üflemenin (kainatı) sarstığı,- Onu ikinci üflemenin takip ettiği gün.

⁵⁰ Kur'an, 55. Rahmân Sûresi, Ayet 26-27., Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak.- Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı baki kalacak.

⁵¹ Kur'an, 7. A'râf Sûresi, Ayet 8., O gün tartı haktır. Kimin (sevap) tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

⁵² Kur'an, 88. Gâşiyeh Sûresi, Ayet 1., (Resulüm!) Dehşeti her şeyi kaplayan kıyametin haberi sana geldi mi?

Kavlühû Te'âlâ: “*Ta’rucu’l-melâ-iketü ve’r-rûhu ileyhi fî yevmin kâne mikdâruhu [40] hamsîne elfe senetin*”.⁵³

Kavlühû Te'âlâ: [37]“*...vectebeynâhum ve hedeynâhum ilâ sırâtın mustekîm(mustekîmin)*”.⁵⁴

Kavlühû Te'âlâ: “*Şehru ramedâne-llezi ünzile fihil Kur’anü huden[4] linnâsî ve beyyinatın mine-l hüda vel fûrkân*”.⁵⁵

Kavlühû Te'âlâ: “*Ve cifânin kel cevâbi [8] ve kudûrin râsiyât(râsiyâtin), i’melû âle dâvûde şukrâ(şukren), ve kalîlun min ibâdiye-şşekûr(şekûru)*”.⁵⁶

Kavlühû Te'âlâ: “*Fesahharna lehurriyha tecriy [19] bi emrihi ruhaen haysü esab*”.⁵⁷

Kavlühû Te'âlâ: “*Yâ eyyühe’n-nemlü udhulü [23] (mesa) mesakîneküm la Yâhtımenneküm Süleymânü ve cünuduhü ve hüüm la yeş’urun*”.⁵⁸

Kavlühû Te'âlâ: “*Fetebesseme dâhiken min kavlihâ*”.⁵⁹

Kavlühû Te'âlâ: “*yâ ebetif’al mâ tû’meru setecidunî inşâallâhu min[12]es-sâbirîn(sâbirîne)*”.⁶⁰

Kavlühû Te'âlâ: [27] “*Felemma eslema ve tellehu lil cebîn ve nâdeynâhü ey Yâ İbrâhîm*”.⁶¹

⁵³ Kur’an 70. Me’âric Sûresi, Ayet 4., Melekler ve Ruh (Cebrail), oraya, miktarı (dünya senesi ile) ellibin yıl olan bir günde yükselip çıkar.

⁵⁴ Kur’an, 6. En’âm Sûresi, Ayet 87., Onların babalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden bazılarına da (üstün meziyetler verdik). Onları seçkin kıldık ve doğru yola ilettik.

⁵⁵ Kur’an, 2. Bakara Sûresi, Ayet 185., Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur’an’ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah’ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir.

⁵⁶ Kur’an, 34. Sebe Sûresi, Ayet 13., Onlar Süleyman’a kalelerden, heykellerden, havuzlar kadar (geniş) leğenlerden, sabit kazanlardan ne dilerse yaparlardı. Ey Davud ailesi! Şükredin. Kullarımdan şükreden azdır!

⁵⁷ Kur’an, 38. Sâd Sûresi, Ayet 36., Bunun üzerine biz rüzgarı onun emrine verdik. Onun emriyle istediği yere yumuşacık akardı.

⁵⁸ Kur’an, 27. Neml Sûresi, Ayet 18., Nihayet Karınca vadisine geldikleri zaman, bir karınca: Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin; Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin! dedi.

⁵⁹ a.g.s., Ayet 19., (Süleyman) onun sözünden dolayı gülümsedi ve dedi ki: Ey Rabbim! Beni, gerek bana gerekse ana-babama verdiğin nimete şükretmeye ve hoşnut olacağım iyi işler yapmaya muvaffak kıl. Rahmetinle, beni iyi kulların arasına kat.

⁶⁰ Kur’an, 37. Saffat Sûresi, Ayet 102., Babasıyla beraber yürüyüp gezecek çağa erişince: Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin? dedi. O da cevaben: Babacığım! Emrolduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun, dedi.

⁶¹ a.g.s., Ayet 103-104., Her ikisi de teslim olup, onu alını üzerine yatırınca:- Biz ona: " Ey İbrahim!" diye seslendik.

Kavlühû Te'âlâ: "*Feelkâ Mûsâ [26] asâhu fe-izâ hiye su'bânün mübîn*".⁶²

Kavlühû Te'âlâ: "*Ve ulkıye's-seharetü sacidiyn Kalu amenna bi Rabbil alemiyn, [34] Rabbi Mûsâ ve Harûn*".⁶³

Kavlühû Te'âlâ: "*Leukati'ianne eydiyeküm ve ercülekiim min hılâfin [40] sümme leusallibenneküim ecmeim*".⁶⁴

Kavlühû Te'âlâ: "*Ennî ahluku lekum min [7] et-tîni kehey-etit attayri feenfuhu fîhi feyekânu tayran bi iznillâh(iznillâhi)*".⁶⁵

Kavlühû Te'âlâ: "*Vetruki-l bahra rahva innehiim cüندیüm mugrakun*".⁶⁶

Kavlühû Te'âlâ: "*Fekulna-drib bî-asâke'l-Hâcer, [17] fenfecerat minhuisneta aşrate aynâ*".⁶⁷

Kavlühû Te'âlâ: "*Kâlû nûrîdû en ne'küle [25] minhâ ve tatme-inne kulûbunâ ve na'leme en kad sadaktenâ ve nekûne 'aleyhâ [26] mine-şşâhidîn*".⁶⁸

Kavlühû Te'âlâ: "*Rebbenâ enzil aleynâ mâ-ideten mine-ssemâ-i tekûnu lenâ [28] îden li-evvelinâ ve âhirinâ ve âyetem mink verzuknâ ve ente hayru- [29] rrâzikın*".⁶⁹

Kavlühû Te'âlâ : "*Ve inne Yûnûse lemine'l-mürselin*".⁷⁰

⁶² Kur'an, 7. A'râf Sûresi, Ayet 107., Bunun üzerine Musa esasını yere attı. O hemen apaçık bir ejderha oluverdi!

⁶³ a.g.s., Ayet 120-122., Sihirbazlar ise secdeye kapandılar.- "Musa'nın ve Harun'un Rabb'ine " dediler.

⁶⁴ a.g.s., Ayet 124., Mutlaka ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım!"

⁶⁵ Kur'an, 3. Âl-i İmran Sûresi, Ayet 49., İsrailoğullarına bir elçi olacak (ve onlara şöyle diyecek:) Size Rabbinizden bir mucize getirdim: Size çamurdan bir kuş sureti yapar, ona üflerim ve Allah'ın izni ile o kuş oluverir. Yine Allah'ın izni ile körü ve alacalıyı iyileştirir, ölüleri diriltirim. Ayrıca evlerinizde ne yeyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer inanan kimseler iseniz, bunda sizin için bir ibret vardır.

⁶⁶ Kur'an, 44. Duhân Sûresi, Ayet 24., Denizi açık halde bırak. Çünkü onlar boğulacak bir ordudur.

⁶⁷ Kur'an, 2. Bakara Sûresi, Ayet 60., Musa (çölde) kavmi için su istemişti de biz ona: Değneğinle taş vur! demiştik. Derhal (taştan) oniki kaynak fışkırdı. Her bölük, içeceği kaynağı bildi. (Onlara:) Allah'ın rızıkından yeyin, için, sakın yeryüzünde bozgunculuk etmeyin, dedik.

⁶⁸ Kur'an, 5. Maide Sûresi, Ayet 113., Onlar "Ondan yiyelim, kalplerimiz mutmain olsun, bize doğru söylediğini (kesin olarak) bilelim ve ona gözleriyle görmüş şahitler olalım istiyoruz" demişlerdi.

⁶⁹ a.g.s., Ayet 114., Meryem oğlu İsa şöyle dedi: Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofrayı indir ki, bizim için, geçmiş ve geleceklerimiz için bayram ve senden bir ayet (mucize) olsun. Bizi rızıklandır; zaten sen, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

⁷⁰ Ku'an, 37. Sâffât Sûresi, Ayet 139., Doğrusu Yunus da gönderilen peygamberlerdendi.

Kavlühû Te'âlâ : “*Tebâreke-llezî biyedihî-l[38]-mülkü ve hüve alâ külli şey-in kâdirun*”.⁷¹

Kavlühû Te'âlâ : “*Elem tera keyfe feala rabbike [38] bi'âdin iremezati'l-imadilleti lem yuhlek mislüha fi'l-bilad*”.⁷²

Kavlühû Te'âlâ: “*În kanet illa sayhaten vahideten [17] fe-izâhum hâmidûn*”⁷³.

Kavlühû Te'âlâ : “*Veli Süleymânerrîha guduvvuha şehri*”.⁷⁴

Kavlühû Te'âlâ: “*Vezkur ismâile velyesea ve zalkifl(kifli), [41] ve kullun minel ahyâr(ahyâri)*”.⁷⁵

Kavlühû Te'âlâ : “*Înne enkere'l-savti lesavtu'l-hamir*”.⁷⁶

Kavlühû Te'âlâ : “*Kale bel lebiste miete [33] amin, fenzur ila ta'amike ve şarabike lem yetesennehu venzur ila [34] ve himarike ve'l-necaleke linnas*”.⁷⁷

Kavlühû Te'âlâ: [40] “*Vezkur ismâile velyesea ve zel kifl(kifli), ve kullun minel ahyâr(ahyâri)*”.⁷⁸

Kavlühû Te'âlâ : “*velâ tey-esû min revhillâhi, innehu lâ ye'yesu min [9] ravhillâhi illal kavmu-l kâfirûn*”.⁷⁹

⁷¹ Kur'an, 67. Mülk Sûresi, Ayet 1., Mutlak hükümlerinde olan Allah, yüceler yücesidir ve O'nun her şeye gücü yeter.

⁷² Kur'an, 89. Fecr Sûresi, Ayet 6-8., Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine?- Ki ülkeler içinde onun benzeri yaratılmamıştı ,

⁷³ Kur'an, 36. Yasin Sûresi, Ayet 29., (Onları helak eden) korkunç sestten başka bir şey değildi. Birdenbire sönuverdiler.

⁷⁴ Kur'an, 34. Sebe Sûresi, Ayet 12., Sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan rüzgarı da Süleyman'a (onun emrine) verdik ve onun için erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıttık. Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı, onun önünde çalışırdı. Onlardan kim emrimizden sapsa, ona alevli azabı tattırırdık.

⁷⁵ Kur'an, 38. Sâd Sûresi, Ayet 48., İsmail'i, Elyesa'yı, Zülkifl'i de an. Hepsi de iyilerdendir.

⁷⁶ Kur'an, 31. Lokman Sûresi, Ayet 19., Yürüyüşünde tabii ol, sesini alçalt. Unutma ki, seslerin en çirkinini merkeplerin sesidir.

⁷⁷ Kur'an, 2. Bakara Sûresi, Ayet 259., Yahut görmedin mi o kimseyi ki, evlerinin duvarları çatıları üzerine çökmüş (alt üst olmuş) bir kasabaya uğradı; "Ölümünden sonra Allah bunları nasıl diriltir acaba!" dedi. Bunun üzerine Allah onu öldürüp yüz sene bıraktı; sonra tekrar diriltti. Ne kadar kaldın? dedi. "Bir gün yahut daha az" dedi. Allah ona: Hayır, yüz sene kaldın. Yiyeceğine ve içeceğine bak, henüz bozulmamıştır. Eşğine de bak. Seni insanlara bir ibret kılalım diye (yüz sene ölü tuttuk, sonra tekrar dirilttik). Şimdi sen kemiklere bak, onları nasıl düzenliyor, sonra ona nasıl et giydiriyoruz, dedi. Durum kendisince anlaşılınca: Şimdi iyice biliyorum ki, Allah her şeye kadirdir, dedi.

⁷⁸ Kur'an, 38. Sâd Sûresi, Ayet 48., İsmail'i, Elyesa'yı, Zülkifl'i de an. Hepsi de iyilerdendir.

⁷⁹ Kur'an, 12. Yusuf Sûresi, Ayet 87., Ey oğullarım! Gidin de Yusuf'u ve kardeşini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kafirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez.

Kavlühû Te'âlâ : “*lâ taknetû min rahmet illâh(rahmet illâhi), innallâhe [13] Yâgfiru-z zunûbe cemîâ(cemîan), innehu huve-l gafûru-rrahîm*”.⁸⁰

Kavlühû Te'âlâ: “*În kanet illa sayhaten vahideten feizahüm hamidun*”.⁸¹

Kavlühû Te'âlâ: [37] “*Vekîle yâ arduleî mâ'eki veya semâu akli'î ve gîdal mâu ve kudîye-l emru vestevet ala-l cûdiyyi vekîle bu'den ilkavmi-z zâlimîn*”.⁸²

Kavlühû Te'âlâ: “*Vein min karyetin [25] illa nahnu muhlikûhâ kable yevmei-l kıyâmeti ev müazzibûhâ azâben şedîdâ [26] kânezalike filkitâbi mestûrâ*”.⁸³

2.2.5. Peygamberler

Kırk Su'al'de dünyaya gelen peygamberlerden hangisinin mürsel, hangisinin gayri mürsel olduğundan bahsedilmiştir. Yeryüzüne 124 bin peygamber gönderildiğinden , 313'ü mürsel geri kalanının gayri mürsel olduğundan bahsedilir. Mürsel olanlara Resûl , gayri mürsel olanlara ise Nebî denir. Resûl olanlara Cebrâ'îl'in geldiğinden bahsedilir. Mürsel peygamberlerin bazılarında da Cebrâ'îl gelmemiştir. Peygamberlik bazılarında rüyalarında, bazılarında da hatiften âvâz gelip Hak Te'âlâ'nın emri bildirilmiştir. Bunlardan 28 tanesi güzidedir. Bunların 28 tanesi Kur'anda Sûre-i En-âmda belirtilmiştir. Sekizi de başka surelerde geçer. 27'ncisinin Âdem ve 28'incisinin de Hz. Muhammed olduğu belirtilir.

bu [39] yirmi sekizin dahı yedisi güzidedür. Anlara suhuf kitâb nazil [40] olmuşdur. Biri Şît, ikinci İdrîs, üçüncü İbrâhîm, [41] dördüncü Mûsâ, beşinci Dâvud, altıncı İsâ, yedinci benim ki âhir [42] zamân peygamberiyim.(v13a)

Kırk Su'al'de bazı peygamberlerin mucizelerinden ve başlarından geçen olaylar da verilmiştir. Bu peygamberlerden biri Süleymân peygamberdir. Süleymân peygambere nasihat eden karıncadan bahsedilir.

⁸⁰ Kur'an, 39. Zümer Sûresi, Ayet 53., De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

⁸¹ Kur'an, 36. Yasin Sûresi, Ayet 29., (Onları helak eden) korkunç sestten başka bir şey değildi. Birdenbire sönüverdiler.

⁸² Kur'an, 11. Hud Sûresi, Ayet 44., (Nihayet) "Ey yer suyunu yut! Ve ey gök (suyunu) tut!" denildi. Su çekildi; iş bitirildi; (gemi de) Cudi (dağının) üzerine yerleşti. Ve: "O zalimler topluluğunun canı cehenneme!" denildi.

⁸³ Kur'an, 17. İsrâ Sûresi, Ayet 58., Ne kadar ülke varsa hepsini kıyamet gününden önce ya helak edecek veya en çetin bir şekilde azaplandıracağız. Bu, Kitap'ta (levh-i mahfuz'da) yazılıdır.

Bir gün Süleymân ‘aleyhi’s-selâm [20] Hicâz yeri üzerinden giderdi. Meger anda bir karınca, karıncalara çağırıp [21] eyitdi ki: “Ey karıncalar, Süleymân askeri gelür. Meskenlerinüze [22] girün. Tâ ki sizi çignemesünler”, dedi. Kavlühû Te’âlâ: “yâ eyyuhâ-nnemlu-dhulû [23] (v15a) mesâkinukum lâ Yâhtimennekum suleymânu vecunûduhu vehum lâ yeş’urûn(e)”.⁸⁴ [24] Yel bu sözü Süleymân’ın kulagina irişdüdü. Süleymân dahı karıncayı [25] huzurına getürdüp eyitdi ki: Ey karınca, niçin böyle söylersin? [26] Bilmez misin ki peygamberlerden ve askerinden kimseye ziyân irişmez, meger [27] kâfir ola”, dedi. Karınca eyitdi ki: “Yâ Resûlü’l-lâh Hak buyurursın [28] Ammâ ben bî- çâre bunların mehteriyim. Baña lâzımdur ki bunlara nasîhat idem. [29] Murâdım budur ki saña ve leşkerine baña ve benim leşkerime hiçbir [30] vechile ziyân irişmeye. Andan yaramaz yokdur ki gaflet içinde olup [31] Hak Te’âlâ’nın tâ’atinden geri kala”, dedi. Hazreti Süleymân karıncanıñ [32] sözüne tebessüm etdü. Kavlühû Te’âlâ: “Fe tebesseme dâhiken min kavlihâ”.⁸⁵ [33] Andan Süleymân ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: “Ey karınca sözünü hâkim-âne [34] söylediñ, gerekdür ki, bize nasîhat idesin. Karınca eyitdi: “Yâ [35], ben ne kimseyim ki peygambere nasîhat idem. Ancak ism-i şerîfiñ [36] Süleymân’dan manâsı selîm demekdür. Çünkü Hak Te’âlâ seni selîm kıldı. [37] Sen dahı Hak Te’âlâ’nın mahlûkâtını zulümden selîm eyle. Ve dahı [38] Yâ Süleymân Hak Te’âlâ yeli saña musahhar kıldı. Demekdür ki, Dünyâ yel gibi [39] gelür geçer demekdür. Geçen rûzigarlarındañ ve nimet-i safâlarından [40] nakdiyye ne vardur”, dedi. Süleymân eyitdi: “Hiç görülmüş düş [41] gibidür”. Karınca eyitdi: “Gelecek rûzigarların ve ümidleriñ dahı [42] öyledür. Âkîl oldur ki dâ’ima ma’bûdına ibâdet eyleye. Bu Dünyâ [43] devletine magrûr olup güm-râh olmaya. Ve eli altında olanlara adl u [44]dâd eyleye”. Ve eylediği: “Cürm-i ‘isyâna tevbe istigfâr eyleye. Tâ ki [45] dergâh-ı Hak’da ‘abd-i makbûl ola”, deyü Hazret-i Süleymân ‘aleyhi’s-selâma [46] (v15a)

Süleymân peygamberin kabri hakkında da bilgi verilir.

“Süleymân peygamberiñ [25] kabri hemen tahtının üzerindedür. Aslı budur ki Süleymân ‘aleyhi[26]s-selâm Kuds-ı şerîf-i mescîdini yapırmaga başladı. Binalar [27] işlerken Süleymân ‘aleyhi’s-selâm bir asaya tayanup üstâdlara [28] nazar idüp tururken Hak Te’âlâ Azrâ’îl’e emreyledi. Süleymân ‘aleyhi[29]s-selâmın turduğu yerde rûhını

⁸⁴ Kur’an, 27. Neml Sûresi, Ayet 18.

⁸⁵ a.g.s., Ayet 19.

kabzeyledi. Hak Te'âlâ'nın [30] kudretiyle mübârek cesedi yere düşmeyüp hayâtda gibi turdu. [31] Kimsenin ma'lûmu olmadı ki Süleymân Dünyâdan gitmişdür. Ve bir kimsenin mecâli [34] yogdu ki yanına vara, küstâhlık ide. Dîvler ve perîler ve âdemiler [35] niçe günler işledüler, Süleymân bize bakar deyü bırakmadılar. Hak Te'âlâ'nın [36] emriyle ağaç kurdu Süleymân'ın asasını yeyüp asa kırıldı. [37] Süleymân 'aleyhi's-selâm düşdü. Bellediler ki Süleymân Dünyâdan gitmişdür. [38] Hemân dîvler, perîler Süleymân'ı kendi tahtı üzerine koyup, yedi deryâdan [39] öte bir cezîrede bir ulu Tag vardır. Ol Tagda bir magara vardır. [40] Getürüp anda kodular". . (v25a)

Kırk Su'al'de anasız babasız Dünyaya gelen peygamber Âdem peygamberden de bahsedilmiştir. Allah onu topraktan yaratmış ve ruh vermiştir.

Hazreti Âdem 'aleyhi's-selâmdur. [3] Hak sübhâne hu ve Te'âlâ anı kuru topraktan yaratmışdur. Rûh verüp [4] melekler ana secde eylemişlerdür. Ve cennetden libâs getürdüp, giydürüp [5] cennete ilemişlerdür. (v15b)

Mûsâ peygamberden bahsedilirken onun asası ve mucizesinden bahsedilir. Mucizelerinden biri Hâcer taşıdır. Kırk Su'al'de Mûsâ peygamberin bahsi çokça geçer. Firavn ile mücadelesi ve Firavnun yok oluşundan bahsedilir.

Kırk Su'al'de öldürüldüğü halde yine dirilen 3 peygamberden bahsedilir. Bunlardan biri Yûnûs peygamber, biri Üzeyr, biri de Cercîs Peygamberdir.

Yûnûs peygamberle ilgili olarak onun daima gezen kabrinden bahsedilmiş ve kabrin bir balık olduğundan bahsedilir. Burada da menkıbevi hikayeler anlatılmıştır.

Hak Te'âlânın gazabı korkusundan kırk gün ağzını yummadı. Ta'âm [20] yemedi, su içmedi. Hak Te'âlâ ol balığı Kur'an-ı 'azîminde zikretmişdür. [21] "*Nun ve'l-kalemi ve ma-yesturun*". Hak Te'âlâ balığın vücûdunu cism-i [22] latif idüp sırça serây gibi rûşen kıldı.

Üzeyr peygamberin öldüğü halde nasıl dirildiğini ve tekrar Dünyaya geldiğinde herkesin yaşlandığını ve oğlunun 120 yaşındayken kendinin 40 yaşında olduğundan bahsedilir.

Cercîs peygamberde öldüğü halde dirilen peygamberlerdendir. Onun 4 defa ölüp dirildiğinden bahsedilir.

Kırk Su'al'de ölmeyip göğe çıkan peygamberlerden de bahsedilmiştir. Bunlardan biri Adem peygamber ,biri İdrîs peygamber ,biri İsâ peygamber ,biri Hz. Muhammed, biri de Mûsâ peygamberin kardeşi Harûn peygamberdir.

“Ölmeyüp göğe giden [41] peygamberlerden bize haber vir, Yâ Muhammed”, dediler. Peygamber ‘aleyhi’s-selâm [42] eyitdi: “Biri Hazret-i Âdem’dir. İkinci İdrîs’dür. Üçüncü İsâ, [43] dördüncü benim ki Mî’râc gecesinde göglere çıkup cenneti ve cehennemi [44] görüp, Hak Te’âlâ ile bizzât söyleşüp gene yere indim. Beşinci [45] Harûn’dur. (v25a)

Kırk Su'al'de yerde ve gökte diri olan peygamberlerden de bahsedilmiştir. Bunların 4 tane olduğundan bahsedilir. İkisinin gökte olduğunu ve bunların İdrîs ve İsâ peygamber olduğundan bahsedilir. İkisinin de yerde olduğunu ve bunların Hızır ve İlyâs peygamber olduğundan bahsedilir. Bunların hikayeleri anlatılmıştır.

Kırk Su'al'de İsâ peygamber de sık sık geçmektedir. İsâ'nın Dünyaya gelmeden anasının karnında konuşmasından bahsedilir. İsâ'nın gökte diri olarak yaşadığı belirtilmiştir.

“Anası karnında iken söyleyenleriñ birisi İsâ [14] ‘aleyhi’s-selâmdır. anuñ hikâyeti şöyledir ki: Kaçan Meryem’in kalbi taralsa [15] Yâ gussalı olsa karnında İsâ ‘aleyhi’s-selâm fâsîh İlsânıyla söyleyüp [16] eğlendürürdü ve bülend-i avâz ile İncil tilavet eylerdi. Şöylekim [17] anı Meryem işidirdi.(v28b)

Kırk Su'al'de Zülkif peygamberden de bahsedilir. Zülkif peygamberin kardeşiyle olan hikayesi anlatılmıştır.

]“Zülküf Peygamber midür? Bize haber vir, Yâ Muhammed”, didiler: [37] Peygamber ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: “Ülema-ı mâzi gerçi ihtilâf [38] itmişler. Sahib-i makâmat velîdür dimişler Ammâ Hak sübhânehu ve Te’âlâ [39] anı Kur’an-ı ‘azîminde peygamberler arasında zikretmişdür. Kavlühû Te’âlâ: [40] “Vezkur ismâ’ile ve-lyese’a ve zâ-lkifl(i) vekullun mine-l-aHyâr(i)”.⁸⁶ [41] Bu delîl ile tahkiki peygamberdür. (v33a)

⁸⁶ Kur’an, 38. Sâd Sûresi, Ayet 48.

2.2.6. Dört Halife

Kırk Su'al'de dört halifeden Hazreti Ebubekir , Hazreti Ali , Hazreti Ömer'in adı geçmektedir. Hz. Muhammed'in İslam dinine ilk davet ettiği ve ilk imana gelen kişiler olarak bahsedilir.

Hak sübhânehu[3]ve Te'âlâ Cebrâ'il'e⁸⁷ vahy idüp, Kur'an-ı 'azîmü's-şâni Hazret-i Resûl-i [4] Ekrem ve sallâ'l-lâhu 'aleyhi ve selleme gönderdi. Halkı dîn-i İslâm'a da'vet [5] itmek için emir olundukda, Hazret-i Resûlü'l-lâh, evvel Hadîce⁸⁸ [6] anamuzı dîne da'vet eyledi. Hadîce anamuz dahı da'veti kabûl [7] İdüp, îmâna geldi. Andan soñra Ebûbekir Sıddık⁸⁹ radıYâl-lâhu anh [8] hazretlerini da'vet eyledi. Ol dahı îmâna geldi. Andan soñra [9] Ali'yyü'l-Murtaza⁹⁰ geldi. Ba'dehu sâ'ir halkı da'vet eyledi. Şol kimse ki [10] hidâyetlü kul idi, da'veti kabûl edip îmâna gelirdi. [11] Hazret-i 'Ömer⁹¹ radiyâl-lâhu anhu îmâna geldikten soñra Resûl-i Ekrem [12] sallâ'l-lâhu 'aleyhi ve sellem ashâbıyla Harem-i şerîfe gelüp, Hazret-i Bilâl'e⁹² [13] âşikâre ezân okudup namâz kıldılar. (v1a)

2.2.7. Sahabeler

Kırk Su'al'de sahabelerden sadece Abdu'llâh bin Selâm'ın adı geçmektedir. Abdu'llâh bin selâm Tevrât'ta Resûlullah'ın alametlerini görüp Müslüman olan sahabelerdendir. Medinedeki Yahudi Beni Kaynuka kabilesindedir. Soyu Hz. Yusuf'a dayanır.Asıl ismi Husayn idi. Müslüman olunca Hz. Muhammed ona Abdu'llâh ismini

⁸⁷ Cebrâ'il: Allah ile peygamberleri arasında elçilik ifade etmesi ve Allah'ın emir ve vahiylerini tebliğe memur mukarreb dört melekten biridir. Hz. Muhammed Hira dağındaki mağarada yalnız başına tefekkürde dalmışken ilk defa olarak Allah'ın "oku "emrini ondan almıştı. Cebrâ'il minyatürlerde iki kanatlı olarak tasvir olunur.

⁸⁸ Hadice: Peygamberimizin ilk zevcesi olup Kübrâ lakabıyla bilinir.Huveylid'in kızıdır. Ticaret ile meşgul bir dul iken Peygamberimiz onunla evlenmiştir. Hatice 40 , peygamberimiz ise 25 yaşındaymış. Peygambere her bakımdan destek olmuş ve ona ilk defa inanmış kişidir.

⁸⁹ Ebû Bekr: Dört büyük halifenin birincisi. Adı Abdulahtır. Ebu Kuhâfe'nin oğlu olup Ashâb-ı Kirâm ve aşere-i mübeşşerenin en üstünüdür. Künyesi Ebû Bekr, lakabı Sıddık ve Atık'tir. Müslümanlığı kabul eden dördüncü kişidir. Hicret esnasında peygamberimizin yanında idi.

⁹⁰ Ali : dört büyük halifenin sonuncusudur. Hz. Muhammed'in amcazadesi ve damadıdır. Soyu anne ve baba tarafından peygamber soyuyla birleşir. 8-10 yaşındayken İslam'ı kabul ettiği ve yüzü puta döndürmediği için "keremallahu veche "diye tanzim edilir. Künyesi Ebü'l-Hasan(Hasan'ın babası), Ebu Turâb(Toprağın babası), ve Murtaza (seçilmiş gözde kişi) olarak bilinir.

⁹¹ Ömer: İslamın ikinci halifesi olup hayatında cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Mekkeli Hattap'ın oğludur. Önceleri koyu bir İslam düşmanı iken 26 yaşında kırkinci kişi olarak Müslüman olmuştur. Kızı hafsa peygamberimizin eşi idi. On seneyi aşkın halifeliği döneminde adaletten ayrılmadı. Bu yüzden kendisine "Fâruk (haklıyı haksızdan ayıran)" lakabı verildi.

⁹² Bilâl: Habeşli bir köle olduğu için Bilâl-i habeşî diye bilinir. Müşriklerin işkencelerine uzun müddet göğüs germiştir. Sesi çok güzelmiş. 641 yılında Şam'da vefat etmiştir.

vermiştir. Kırk Su'al'de soru soran din adamları ile Hz. Muhammed arasında hakemlik yaptığı belirtilmiştir.

Abdu'llâh bin Selâm eyitdi: “Bizim [26] kitâblarımızda vardır ki âhir zamanda, Muhammed adlu bir peygamber gelse gerekdür. [27] Cümle peygamberleriñ hâtimi olup, dîni hak din olsa gerekdür. Ve ümmeti [28] Maşrık'den Magrib'e varınca tutup, kıyâmete deg hükmü cârî olsa [29] gerekdür. Ca'îz ki bu ola”, didi. Hemân ol cühûdlarıñ âsîleri [30] eyitdiler: “Neden ma'lûm, ol ki bu ol Muhammed ola”, didiler. Abdu'llâh [31] ibn-i Selâm eyitdi: “İmtihân idelüm.(V1a)

2.2.8. Kaza ve Kader, Hayır ve Şer

Kırk Su'al'de kaza ve kadere yer verilmiştir. Kaderin yazıldığı yer levh-i mahfuzdur. Buradan sorumlu olan melekü'l- mevt yani Azrail adlı melek olarak belirtilmiştir. Kaderin yazıldığı levh-i mahfuz'un 4 kat gökte olduğu zikredilir.

“Yâ Resü'lal-lâh, bu önümde turan Levh-i mahfuz'dur. Kaçan, [14] bir Âdemin veyabir heYâvanın 'ömrü tamam olsa bundan baña [15] ma'lûm olur.(v8b)

Kırk Su'al'de Adem peygamberin ve Havvâ'nın cennetten kovulmasının kader olduğu belirtilir. Çünkü yaratıcı Adem'i yeryüzünde halife kılmak istiyordu. Adem'in yasak olduğu halde yemesi irade dışında gerçekleşmiştir yani kaderi olduğu belirtilmiştir.

Kırk Su'al'de peygamberlerin başından geçen olayların takdir-i ilahi olduğu belirtilir. Mûsâ peygamberin, Îsâ peygamberin, Cercîs peygamberin, Yûnûs peygamberin ve diğer peygamberlerin başlarından geçen acı olaylar kaza ve kader olarak İslami esaslar çerçevesinde anlatılmıştır.

2.2.9. Âhiret ve İlgili Mefhumlar

2.2.9.1. Âhiret

Kırk Su'al'de âhiret gününden bahsedilmiştir. Ahret günü; ruz-ı mahşer, haşr, kıyâmet kelimeleriyle ifade edilmiştir.

Kırk Su'al'de âhiretle ilgili olarak cennet, cehennem, hesap, haşr, mizan, kıyâmet günü kavramları kullanılmıştır. Kıyâmet koptuğu zaman her varlık dünya hayatını terk edecek ve ahiret hayatının başlayacağı ve bu hayat dünyadaki iyi yahut

kötü amellere göre cennet veyacehennemde sürecek olup bundan kaçışın olmadığı belirtilmiştir.

Mü'minleriñ amel-i sâlih, defteri nûrdan kefeye ma'âssî defteri [29] zulmetden olan kefeye konsa gerekdür. Veznolup her kimin [30] tâ'atı, dâne-i haşhâş kadar ma'asîden ağır gelürse bir melek [31] çağırup ideki: "Bu kimse sa'îd abidedür", deyü. Ol günde herkes [32] gendi hâline meşgûl olup, asla biri birbirinin hâline haberi [33] olmaya. Bir kimse Mîzân önüne götürüp ma'asîyeti defterini zulümât [34] kefesine taglar gibi yığalar. Tâ'at defterinden miskal-ı zerre [35] bir nesne bulunmaya. Nûr keffesi şöyle boş kala. Ol kul ümidin [36] kesüp cehennem ihtiyar eyleye. Göreler kim hevâdan bir pare kağıd [37] uça uça gelüp ol nûrdan kefenin içine kona. Günâh defterlerin [38] basdırup cümlesinden ağır gele. Hak Te'âlâ Hazretinden fermân [39] gele kim ol kulumu cennete iletüñ deyü. Arasât halkı cümle taaccüb [40] eyideler ki; "Bu ne kağıd idi, bir sebep bu kimse halâs olup [41] cennete gide", diyeler. Ol kağıda nazar idüp gördüler ki, bu kulum [42] Dünyâda sıdk-ı ihlâsla, bir kere "La ilahe illallahû Muhammed Resü'lal-lâh", [43] deyüp benim vahdâniyyetüme ikrâr etmiş vahdâniyyetüm hakkı için [43] ben dahı ol kulumu cehennemden âzâd idüp cennetüme ve envâ'i [44] dürlü ni'melerime na'il eyledim. Fazlımdan ve keremimden rahmetüme vasıl [1] eyledüm deyü yazılmış ola". (v11a-v11b)

Mahşer (Haşr, Kıyâmet): Mahşer kelimesi kıyâmet günü şeklinde zikredilir. Mahşerde herkes kendi haliyle meşgul olacağını, kendi halinden haberdar olacağı belirtilir. Mahşerde herkesin dirilip, vücutlarının can bulacağı ve hesap vereceğinden bahsedilir.

Kırk Su'al'de kıyâmet gününde Mizandan , Sûr'dan ve Sırât köprüsünden de bahsedilmiştir.

Andan İsrâf'îl 'aleyhi's-selâma [12] emreyleye. Sûr'u çala. Sûr'un evvelgi yedi şâhu vardur. [13] Evvelgi şâhından, melekleriñ hûrî ve gılmanlarıñ rûhı olur. [14] İkinci şâhında peygamberleriñ rûhı olur. Üçüncü şâhında velîlerin [15] ve siddîklariñ rûhı olur. Dördüncü şâhında, şehidleriñ [16] rûhı olur. Beşinci şâhında dîvleriñ rûhı olur. Altıncı [17] şâhında kâfirlerin rûhı olur. Yedinci şâhında mü'minleriñ [18] rûhı ve cümle hayvânâtüñ rûhı olur. Bu cümlesi sûr'dan [18] taşra gelüp Hak Te'âlâ emrede:

“Varîñ kalibunıza girün” [19] diye. Emr-i Hakla her can cesedin bulup gire. Evvelin-âhirin [20] an vakitden başların yerden kaldırıp ayak üzere turalar. [21] Andan soñra Mîzân kurula”. (v10b)

“Mîzân bir terâzüdür ki, [24] Hak Te’âlâ kıyâmet gününde halkın amellerin tartmak için yaratmışdır.(v11a)

“Sırât köprüsi [4] bir köprüdür ki kıyâmet gününde cehennemiñ üzerine kurulup, [5] cümle halk anuñ üzerinden geçse gerekdir.(v11b)

Âhir Zaman: Âhir zaman Hz. Muhammed ‘den kıyâmete kadar olan zaman olarak ifade edilir. Âhir zamanda Kur’an ve Hz. Muhammed’in şeriâtından kimse kalmayacağından bahsedilir. Âhir zamanda yaratıcının her memlekete bir bela vereceğinden bahsedilir.

Âhir zamânda harâb olan yerlerden bize haber vir, Yâ Muhammed”, [24] dediler. Peygamberimiz ‘aleyhi’s-selâm hemân bu âyeti okudu: “Ve-in min karyetin[25] illâ nahnu muhlikûhâ kable yevmi-lkiyâmeti ev mu’azzibûhâ ‘azâben şedîdâ[26] (en) kânezâlîke fî-lkitâbi mestûrâ(n)”.⁹³ Hiçbir vilâyet yokdur ki [27] Hak sübhânehu ve Te’âlâ anu azâbla harâb etmege. Bir vakit ol ola kim [28] yeryüzinden benim şeri’atum kalkup ümmetim gümrâh ola. Kur’an’ın [29] hükmüyle amel olunmayup ma’siyet-i talib olalar. Hak Te’âlâ [30] anlara bela ve azâb göndere Mekkiye ve Medîneye kahtalık havâle ide. [31] Mısır’ı ve Frengistân’ı sa’ika harâb ide. Fârs’ı, Taberistân’ı, [32] mergi-i mefâcât harâb ide. Vilâyet-i Irâk Benî Süfyân’dan bir kimseniñ [33] elinde harâb ola. Bagdâd ve Mûsl ve Diyârbakr suya gark ola. [34] Vilâyet-i Horâsâni ve Semerkand’ı tâ’un harâb ide ve Kâşgar’ı [35] ve Hıtay ve Keşmir’i ve Kâbil’i, Hindistân, Kâfiri harâb ide.(v40a)

Deccâl: Kıyâmetten önce zuhur etmiş ve İsâ tarafından mağlub edilip, öldürüldüğünden bahsedilmiştir.

Bu kıyâs [36] üzere âlemde nizâm ve intizâm kalmayup andan soñra Deccâl ‘aleyhi’l[37]-lâ’ne hurûc eyleye. Tamâm, Cihânı geze. Ammâ dört şehre girmeye. [38] Mekke’ye ve Medîne’ye ve Kudüs-i şerîfe ve Tur-ı Sinâ’ya. [39] Andan soñra Hak sübhânehu ve Teâliyenin emriyle İsâ ‘aleyh[40]’i’s-selâm gögden inüp Deccâl’i harbe ile urub

⁹³ Kur’an, 17. İsra Sûresi, Ayet 58.

öldüre. [41] Müslimânlar şâd olup Deccâl'in⁹⁴ askerini kırıp, yeryüzünü [42] onların şerrinden pâk ideler. (v40a)

Yecûc ve Mecûc: Nûh oğullarından Ham neslinden olduklarından bahsedilmiştir. Bunların çok güçlü askerlerinin olduğundan ve her şeyi yiyip, içip yok ettiklerinden bahsedilir. Yaraticının bunları yok etmesiyle kıyâmet alametleri meydana gelir ve kıyâmet kopar.

Maşrık tarafından Yecûc ve Mecûc⁹⁵ [4] hurûc ide. Anların üç melikleri ola. Birinin adı Mel'ûlân [5] ve birinin Ûlcâ' ve birinin Tay'ûn. Her birinin leşkeri yüz bin tâ'ife ola [6] ve her tâ'ifenin çokluğu bu dünyâ sagısınca/saguşunca olalar. Mel'ûlân [7] gelüp tatlu sular var ise, içeler. Asla tatlu su kalmaya. Andan soñra tâ'ife-i [8] Ûlcâ gelüp onlar dahı deñizler içüp kurudalar. Andan Tay'ûn [9] gelüp dünyâda hiç sular bulmayalar. Kuyuları ver ırmakları kazalar. [10] Bunda su var imiş deyü arayalar, bulmayalar. Anların boyu iki arşın ola. [11] Kati zaif olanı yüz batmân taşı ok menziline irişdüre. [12] Sakalları, bıyıkları ağızlarına girüp, kabîh suret olalar. Ve kulakları [13] büyük ola. Yattıkları zamân birin döşek, birin yorgan [14] ideler. Ve avratları ikişer togururlar. Biñ evlad togurmayınca ölmezler. [15] Bunlar dahı Cihânı tutup kırk yıl pâdişâhlık ideler. Ammâ zikr olunan [16] dört şehre giremeyeler. Müslimânlar âciz kalup benim ravza-ı mutahhireme [17] gelüp ağlayalar. Beni şefî' idüp Hak Te'âlâ Hazretine yalvaralar. [18] Hak sübhânehu ve Te'âlâ bir zaifçe canavar peyda etdirüp, bunlara havale [19] kıla. Her biri ol tâ'ifenin bogazlarına girip cümlesi kırulup [20] helâk ola. Andan soñra bir kati yağmur yağup bunların leşin, [21] necâsetin yeryüzünden pâk ide. Müslimânlar Hak Te'âlâ Hazretine çok [22] şükürler edeler. Andan soñra kıyâmet alâmetleri zâhir olmaga [23] başlaya". (v40b)

2.2.9.2. Cennet

Kırk Su'al'de "sekiz cennetten adı zikredilenler Dârü's-selam, Dârü'l-karar, Cennetü'l-mevâ, Dârü'l-huld, Cennât, Cennâtu'n-naîm, Cennâtu'l adn ve Firdevs-i âla'dır.

⁹⁴ Deccal: Kıyametin büyük alametlerindendir. Deccal son zamanda dünyaya gelecek olan bir gözü kör yahudidir. Deccal tanrılık davasında bulunacak ve mehdi öldürülecektir. Deccalin kendine mahsus cenneti ve cehennemi olacakmış ve kendisine inananları cennetine, inmayanları ra cehennemine atacaktır.

⁹⁵ Ye'cuc : Me'cuc ile birlikte Nuh peygamberin oğlu olan Yâsef zürriyetinden iki kabilenin adıdır. Bunlar dünyayı fesada vercekleri, kıyamete dek bütün insanlığa şümullubir afet oldukları ve kıyamete yakın zamanda, buldukları yerden çıkacaklarıdır. Me'cuc: kıyamet alametlerindendir. Bkz. Ye'cuc.

Cennetin yedinci kat gökte olduğu belirtilmiştir. Cennetlerin her birinin farklı cevherlerden yaratıldığından bahsedilir. Cennete girmenin yolu ise ihlâs ile kelime-i tevhid getirmek olduğu belirtilmiştir.

Cennetle ilgili olarak Havz-ı Kevser, Tûba ağacından bahsedilir. Cennet meyveli ağaçlardan, altın topraktan, misk ve amberden oluştuğu ifade edilmiştir. Bunlara ulaşmanın yolu ise imandan geçtiği belirtilir.

“Hak Te’âlâ cenneti nûrdan yaratdı ve yedinci göğden yukarıdır ve bir [3] birinden yüksektir ve her birinün adı vardır. Evvelgi cennetin adı [4] Dârü’s-selâm’dür. Kızıl yâkûttandır. İkincinin adı Dârü’l-kârar’dur. [5] Halîs altundandır. Üçüncünün adı Cennetü’l-mevâ’dür. Ak [6] incüdendir. Dördüncünün adı Dârü’l-huld’dür. Hâm gümüşdendir. [7] Beşincinin adı Dârü’l-bühân’dur. Yeşil zümrütdendir. Altıncının adı [8] Naîm’dür. La’ildendir. Yedincinin adı Adn’dur. Zebercet’dendir. [9] Sekizinci cennetin adı Firdevs’dür. Nûrdandır. Ve her birinin kapuları [10] envâ’i dürlü cevher ile murassa’dur. Her birinin tul-i arzı [11] beş yüz yıllık yoldur ve her birinin kapuları üzerinde yazılmışdur ki: [12] “Ene la uezzi behu men kale lailahe illallahu dehale’l-cennet”. yani, “Ben ol mekânım ki bende azâb yokdur. Her kim ihlâsla lailahe illa[13]llah diyen baña girup rahatlanır.” (v6b)

Ve Havz’ımîñ [17] büyüklüğü, bir cânibinden bir cânibine varınca bir aylık yoldur. [18] suyu arş altından gelür. Firdevs’e akar, südden ak ve [19] şekerden lezîzdür. Bir kerre içeñ artuk susamaya. Ve ol [20] Havz’ın kenarı altundan ve toprağı anberden ve içindegi [21] taşları incidendir. Ve etrafında cevâhirden kadehleri vardır. [22] (Yarın) Yarın kıyâmet gününde ashâb-ı güzînîm ol kadehler ile ümmetime [23] su ulaşıduralar. Ve dahı Tûbâ agacı benim makamımıdır. Ululığı [24] şöyledir ki; güneş nûru her makâma nice irişürse cennetlerin [25] içinde bir makâm yokdur ki Tûbâ’nın anda irişmeye ve her [26] budagında envâ’i dürlü meyve mevcut ola. Ehl-i cennet her ne dürlü [27] meyve murâd iderse el suna, Hemân ol yemiş eline gele. Ve ol [28] ağaç altundadır ve biri yâkûtdandır ve otları sünbül-i za’ferândûr [29] ve altı gülizâr-ı murgızârdur. Ehl-i cennetden bir kimse didârı görmek [30] murâd eylese Tûbâ’nın dibine varır. Melekler karşı gelüp, Burak’a [31] bindürüp cennetin sokaklarından Hazîretü’l-Kuds’e götürürler. [32] Hak Te’âlâ’nın enva’-i dürlü nimetlerin yiyüp ve

selâmın işidüp, [33] cemâl-ı bî- nâzîrin ‘ayne’l-yakin müşâhede iderler. Ve giri makâmlarına [34] gelürler”. (v7a)

2.2.9.3. Cehennem

Cehennem ateş, azab, zebânî, helâk ilişkisi içinde ele alınır. Cehennemin yaratıcının hışmından yaratıldığından bahsedilir. Yaratıcının yedi cehennem yaratdığından ve hepsinin derecelerinin farklı olduğundan bahsedilir.

Bu yedi cehennemden birincisinin adı iki tanedir: Haviye diğeri ise Esfeldir. ikincisinin adı Hutamedir. Burda Firavn ve ashabının olduğu belirtilir. Üçüncüsü Sakar’dır. Burda zındıkların var olduğu bildirilir. Dördüncüsü Lezâ’dır. Burası Hıristiyanların yeridir. Beşincisi Sağîr’dır. Burada Sâbiîler ve Hristiyanların yeridir. Altıncısı Gayyâ’dır. Burası Sâhîrler ve Mugannîlerin yeridir. Yedincinin adı cehennemdir. Burası ise tevbesiz giden ümmetler için olduğu belirtilir. bu cehennemin azabı hafif, ateşi ise soğuktur.

“Hak Te’âlâ cehennemi kendi hışmından [15] yaratdı ve yedi tabaka eyledi. Yedi kat yerlerden aşağıdur [16] ve her birinin aralığı yetmişer yıllık yoldur ve azâbları dahı [17] birbirinden artuktur ve her birinde yılanlar ve akreblere vardır. [18] Evvelgi cehennemin adı Haviye’dür. Ve cümleden aşağıdur. Münâfıklar [19] makamıdır. Kavlühû Te’âlâ : “*Innel-münâfikîne fîd-derkıl-esfeli 20] minen-nâr*”. İkinci cehennemin adı Hutame’dür. Firav’nın ve ashâbının [21] yeridür. Kavlühû Te’âlâ: “*Kella leyünbezenne filhutameh. Ve ma edrake [22] melhutameh*”. Üçüncü cehennemin adı Sekar’dur. Zındıklar yeridür. [23] (Kavlühû) Kavlühû Te’âlâ : “*Zukû messa sekara*”. Dördüncü cehennemin adı Lezî/Leza’dür. [24] Sâhîrlere yeridür. Kavlühû Te’âlâ : “*Kella inneha leza nezza'aten lişşeva*”. [25] Beşinci cehennemin adı Gayyâ’dur. Tersaler yeridür. Kavlühû Te’âlâ: [26] “*Fesevfe yelgavne gayYâ*” Altıncı cehennemin adı Sair’dür. Se’yyiât [27] yeridür. Sa’iyât dahı tersalardandur. Kavlühû Te’âlâ : “*Ve kalû lev kane [28] nesmau ev na'kîlu ma künna fî ashâbis-sair*”. Yedincinin adı Cehennem’dür. [29] Kavlühû Te’âlâ: “*Ve inne cehenneme lemevidühum ecma`in leha seb`ate ebvab [30] liküllî babin minhum cüzün maksûm*”. Bu cehennem, benim tevbesiz giden [31] ümmetlerim içündür. Günahları kadar azâb olup ba`de çıkup [32] cennete girerler. Bu cehennem cümlesinden eyü derekedür, azâbı [33] dahı anlarıñ azâbından hafidür ve odu anlarıñ odundan [34] soguktur.

2.2.9.4. Diğer İtikadî Mefhumlar

Ölüm ve Ecel: Kırk Su'al'de ölüm ve ecelin yaratıcının emriyle melaiikeler tarafından gerçekleştirildiğinden bahsedilmiştir.

Azrâ'îl'in eceli gelen kimsenin ruhunu kabz ettiğinden ve bunu levh-i mahfuz'a bakarak haberdar olduğundan bahsedilmiştir.

“Yâ Azrâ'îl, sen dördüncü göğde olursun, yeryüzünde [13] olan mahlûkâtın ruhların niçe kabzedersin”, dedim. Eyitdi: “Yâ Resü'lal-lâh, bu önümde turan Levh-i mahfuz'dur. Kaçan, [14] bir Âdemin veyabir heYâvanın ‘ömrü tamam olsa bundan baña [15] ma'lûm olur. Sağ Yanımda duran rahmet melekleridür. Sol [16] Yanımda azâb melekleridür. Cümle benim işaretume bakarlar. Eğer [17] mü'min ise rahmet meleklerinden gönderürüm. Ana cennet [18] armağanıyla varup canını asânlığla kabzidüp a'la-yı [19] 'âliyyeye iledürler. Kevser şarabın önüne korlar. Ve eğer şaki ise [20] azâb meleklerinden gönderirim. Varub dürlü azabla [21] canı çetin kabzidüp Siccine bırağurlar”, dedi (v8b)

Ruh: Ruh tende bulunan can olarak ifade edilir. Ruhlar üzerinde sorumlu olan meleklerden biri Azrâ'îl'dir. Kıyâmet günü geldiğinde İsrâfil Sûr'a üfleyince bütün canlıların ruhunu Azrâ'îl kabz eyler. Yaratıcının emriyle İsrâfil'in Sûr'u tekrar üflemesiyle bütün ruhların Sûr'dan çıkıp, tenlere girip can bulacaklarından bahsedilir.

Adı Azrâ'îl'dür. Dördüncü kat göğde olur. [43] Hak Te'âlânın emriyle rûhlar üzerine mü'ekkedür.(v8b)

Andan İsrâf'îl 'aleyhi's-selâma [12] emreyleye. Sûr'u çala. Sûr'un evvelgi yedi şâhu vardur. [13] Evvelgi şâhından, melekleriñ hûrî ve gılmanlarıñ rûhı olur. [14] İkinci şâhında peygamberleriñ rûhı olur. Üçüncü şâhında velîlerin [15] ve siddîklarıñ rûhı olur. Dördüncü şâhında, şehidleriñ [16] rûhı olur. Beşinci şâhında dîvleriñ rûhı olur. Altıncı [17] şâhında kâfirlerin rûhı olur. Yedinci şâhında mü'minleriñ [18] rûhı ve cümle hayvânâtıñ rûhı olur. Bu cümlesi sûr'dan [18] taşra gelüp Hak Te'âlâ emrede: “Varıñ kalıbunıza girün” [19] diye. Emr-i Hakla her can cesedin bulup gire. Evvelin-âhirin [20] an vakitden başların yerden kaldırup ayak üzre turalar.(v10b)

Perî: Kırk Su'al'de İblîs'in etrafında bulunan ve yeryüzünde Ademoğullarına neler yaptırabidiklerini, neler işeletibidiklerini ve yaptırmış oldukları kabahetleri

İblîs'e arz ettikleri belirtilmiştir. Böylece İblîs'in onları kendine yakın ettiklerinden bahsedilir. Perilerin Hz. Süleymân'ın emrine bağlı oldukları da ifade edilmiştir.

Hemân dîvler, perîler Süleymân'ı kendi tahtı üzerine koyup, yedi deryâdan [39] öte bir cezirede bir ulu tag vardır. Ol tagda bir magara vardır. [40] Getürüp anda kodular". (v25a)

Her minberiñ önünde [23] (on) on iki biñ âdem ve perî nasîhat dinlerler idi.(v13b-v14a)

Cin: Hz. Süleymân'ın bütün mahlûkâta hakim olduğu belirtilir. Cinlerin korkularından Hz. Süleymân'a tabi oldukları belirtilir.

Şeytân (İblîs): Kırk Su'al'de Şeytân , İblîs aleyhi'l-la'ne olarak ifade edilmiştir. İblîs'in yeri yedi kat yerlerden, yedinci yer olduğu belirtilir. Kendisinin bir tahtı olduğu etrafında devler ve periler olduğu belirtilir. İnsanları günah işlemeye sevk ettiği ifade edilir.

Yedinci yerde İblîs aleyhi'l-la'ne olur. [9] Taht üstünde oturmuşdur. Tevâbi'i etrafında, her biri Âdem [10] oğlanlarına etdüğü fesâdatı arz ider. Kankisinin fesâdı [11] ziyâde ise anı mukarreb idünür.(v7b)

Hz. İsmâ'il'in Şeytân'a taş atması ve Şeytân'ı gözünden Yâralaması oleyide zikredilmiştir.

Şeytân üç yerde gelüp, İsmâ'il'e igvâ eyledi. İsmâ'il dahı [4] me'lûna taş atup bir gözün çıkardı.(v16b)

Devler: Bütün mahlûkâtı yaratan Allah devleri de yaratmıştır. Devler İblîs'in yanında olduğundan bahsedilir. İsrâfil'in Sûr'a üflediğinde onların ruhlarını alacağı belirtilmiştir. Hz. Süleymân'ın devlere hükmettiğinden söz edilir.

Dîvler ve perîler ve âdemiler [35] niçe günler işledüler, Süleymân bize bakar deyü bırakmadılar. Hak Te'âlâ'nın [36] emriyle ağaç kurdu Süleymân'ın asasını yeyüp asa kırıldı. [37] Süleymân 'aleyhi's-selâm düştü. Bellediler ki Süleymân Dünyâdan gitmişdür. [38] Hemân dîvler, perîler Süleymân'ı kendi tahtı üzerine koyup, yedi deryâdan [39] öte bir cezîrede bir ulu Tag vardır. Ol Tagda bir magara vardır. [40] Getürüp anda kodular". (v25a)

2.2.9.5. Çeşitli Dinler İle İlgili Mefhumlar

2.2.9.5.1. Din, İman, Mümin, Müslüman

Kırk Su'al'de 4 büyük dinden bahsedilir. Yahudilerin kitabı Tevrât Hz. Mûsâ'ya, Hıristiyanların kitabı İncil Hz. İsa'ya, Zebûr Hz.Dâvud'a, indirilmiş; Kur'an ise Hz. Muhammed'e İslamiyet'i yayması için indirildiğinden bahsedilir.

Kırk Su'al'de imân, mûmîn, sıdk, ihlâs ve Müslimân gibi kavramlar kullanılmıştır. Bir kulun ihlâs ile iman ederse yaratıcının onu cennet makamlarına yükselteceğinden bahsedilmiştir.

“Ene la uezzi behu men kale lailahe illallahu dehale'l-cennet”. Yani, “Ben ol mekânım ki bende azâb yokdur. Her kim ihlâsla lailahe illa[13]llah diyen baña girup rahatlanûr.”(v6b)

Cennete giren kişilerin mümin diye adlandırıldığı zikredilir. Dünyada iken Sâlih kullardan olan kişilerde mümin olarak adlandırılmıştır.

Eger [17] mü'mîn ise rahmet meleklerinden gönderürüm. Ana cennet [18] armaganıyla varup canını asânlıgla kabzidüp a'lâ-yı [19] 'âliyyeye iledürler. Kevser şarabın önüne korlar.(v8b)

Namaz: Beş vakit namâz kılacak olan kulun üzerine rahmet yağacağından bahsedilmiştir. Namâz vakitlerinde yaratıcının Arş horozuyla insanlara rahmet dağıttığı zikredilir. Yaratıcının beş vakit namazı emrettiğinden ve cennetle müjdelediğinden bahsedilir.

Her vakti ki kanadların açar. Dünyâ [12] halkından ehl-i cennet olanlarıñ üzerine ol hurusun [13] kanadlarından, Hak Te'âlâ'nın rahmet i yağmur gibi yagar. Her günde [14] beş vakit namâz vaktinde ol kuş kanadların açar. Kaçan kim birbirine [15] urur, dürlü dürlü sadâlar çıkar. Şöyle ki cennetin ağaçları [16] cünbüşe gelüp budakları birbirine tokunur. Cennete galgale [17] düşüp hûrîler, kasırlarından ve şâh-nişinlerinin pencerelerinden [18] başların çıkarup birbirlerine beşâret iderler ki ümmet-i [19] Muhammed'in namâzları vakti geldi. Şimdi bizim çiftlerimiz [20] ibâdete meşgûllerdür deyü sevinürler. Hak Te'âlâdan ol [21] kuşa nidâ gelür ki: “Yâ kuş niçün böyle feryâd idersin?” [22] Ol kuş ider ki: “İlâhî mü'min kullar ibâdetle meşgûl oldular [23] (onlara) anlara rahmet taleb iderin”, deyü Hak sübhânehu ve Te'âlâ eyide:

“Yâ kuş, [24] gendi fazlımdan ve keremimden kullarım günde beş kerre nazar-ı [25] rahmete müstahak olalar. Emretti ki beş vakit namâzı kılalar. [26] Ben onların bedenlerin cehennem odununa haram idüp, cennetimin [27] rahatlıkların anlara nasîb iderim. Ve onlar için hûrîler [28] yaratmışım”, deyü. Ol kuş sâkin ola”.(v4b-v5a)

Cuma namazının kılındığı vakit de Beytü'l-Mamur'da meleklerin Cuma namazı kıldığı zikredilir.

Kaçan Cuma günü olsa cümle [26] melekler Beytü'l-ma'mûr'a cem' olurlar. Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm, [27] Dünyâ mü'ezzinleri gibi ezân okuyup ve Mikâ'îl 'aleyhi's-selâm [28] dahı Dünyâ hatîbleri gibi hutbeye çıkup, ba'de mihrâba geçüp, [29] imâmlık eder. Cümle melekler ona uyup iki rekat Cuma namâzı [30] kılar. Du'âdan soñra Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm ayak üzre [31] turup ayıdır ki: “Ey melekler siz şâhid olun ki, Hak Te'âlâ [32] baña müezzinligden her ne kadar sevâb verdiyse bugün ümmet-i [33] Muhammed'in müezzinliği edenlerine bağışladım” diye. Andan [34] Mikâ'îl 'aleyhi's-selâm dahı ayak üzre turup ide kim: [35] “Ey melekler siz şâhid oluñ. Bugün Hak Te'âlâ baña imâmlıktan [36] ne kadar sevâb verdiyse, ben dahı imâmlık edenlere bağışladım”, [37] diye. Andan soñra cemi' melekler ideler kim: “Siz dahı şâhid oluñ, [38] bugün bizim kıldığımız namâzdan Hak Te'âlâ bize ne mikdar sevâb [39] verdiyse ümmet-i Muhammed'in Cuma namâzını kılanlara bağışladık”, [40] diyeler. Ol mehalde Hak Te'âlâ'dan hitâb gele ki: “Ey melâikelerim [41] hazretüme sahâvetinüzümü arz idersiz? İmdi siz şâhid [42] olun kim kankı kulum bugün dergâhımda yüzün yere koyup [43] Cuma namâzın kılmışdur, keremimden ben ol kulumu yarlıgadım”(v6a)

Kible, Kâbe: Kırk Su'al'de Kâbe'den ; Kâbetullah, Kâbe-i Muazzama, Hâcerü'l Esved taşı gibi kavramlarla bahsedilmiştir. Kâbe'de bulunan Hâcerü'l Esved taşının cennetten gelen bir yakut olduğu belirtilir.

Firdevs-i 'âlâdan Beytü'l- [33] Ma'mur'u yeryüzine indirüp Kâbe'niñ yerine kodular. (v5a)

Melekler tavâf iderler. Şol Karataş kim, Hâcerü'l-esved derler. [24] Beytü'l-Ma'mur'dan yadigâr kalmışdur. Kızıl yakut idi.(v6a)

Minare, Mihrap, Kürsü, Minber: Minare, mihrap, kürsü, minber gibi kavramlar Beytü'l-Ma'murla özdeşleştirilip verilmiştir. Beytü'l-Ma'mur'un içinde yeşil zümrütten bir minber, ak inciden bir mihrap ve orta kapısının üstünde ak elmadan bir

minare olduğundan bahsedilir. Cebrâ'îl'in, Cuma günleri Allah'ın emriyle o minareye çıkıp ezân okuduğu belirtilir. Mikâ'îl ise minbere çıkıp dünya hutbelerine gibi du'â okuduğu ve mihrapa geçip imâmet yaptığı belirtilir.

Kaçan Cuma günü olsa cümle [26] melekler Beytü'l-ma'mur'a cem' olurlar. Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm, [27] dünyâ müezzinleri gibi ezân okuyup ve Mikâ'îl 'aleyhi's-selâm [28] dahı dünyâ hatibleri gibi hutbeye çıkup, ba'de mihrâba geçüp, [29] imâmlık ider.(v6a)

İmam: Beytü'l-Ma'mur'da tüm meleklerle imâmlık yapanın Mikâ'îl olduğundan bahsedilir. Tüm peygamberlerde imâmlık yapanın ise Hz. Muhammed olduğu belirtilir.

Mikâ'îl 'aleyhi's-selâm [28] dahı dünyâ hatibleri gibi hutbeye çıkup, ba'de mihrâba geçüp, [29] imâmlık eder.(v6a)

Ezân, Hutbe, Duâ: Duâ, Allah'tan günahların bağışlanması için yapılan isteklerdir. Eserde meleklerin, insanların duâyla yaratıcıdan bağışlanmak ve yaratıcının rahmetinden istedikleri belirtilmektedir.

Du'âdan soñra Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm ayak üzre [31] turup ayıdır ki: "Ey melekler siz şahid olun ki, Hak Te'âlâ [32] baña müezzinlikden her ne kadar sevâb verdiyse bugün ümmet-i [33] Muhammed'in müezzinlik edenlerine bağışladım" diye.(v6a)

Ezân mü'mîn kullar için ibâdet vaktini belirdür. Ezânla birlikte namâza durulur. Namâz vaktinde yaratıcının rahmeti mü'mîn kulların üzerine döküldüğünden bahsedilir.

Oruç, Zekat, Haç: Kırk Su'al'de Oruç ve Zekat ile ilgili bir konuya rastlanılmamıştır. Hac ibâdeti ise Kâbe, tavâf, ihrâm, Arafât , gibi kavramlarla zikredilmiştir. Beytü'l-Ma'mur'u önce melekler sonra Âdem tavâf etmiş ve sonra Âdem'in Arafât 'a çıktığından bahsedilir.

Firdevs-i 'âlâdan Beytü'l- [33] ma'mûr'u yeryüzine indirüp Kâbe'niñ yerine kodular. Ol [34] evin iki kapusu var idi. Birin Magrib cânibine ve birin Maşrik [35] cânibine açdular. Ve içinde cennet kandilinden üç kandili var idi. [36] Ol kandillerin nûru ne mikdar yeri rûşen kıldıysa ol [37] Kâ'betul-lâh olmuşdur. Yedi kat gögde ne

mikdar melekler varsa, [38] emr-i Hakla cümlesi inüp Beytü'l-ma'mûru ziyâret ve tavâf [39] iderlerdi. Hak sübhânehu ve Te'âlâ Âdem 'aleyhi's-selâma dahı [40] emreyledi ki Beytü'l-ma'mûru ziyâret eyleye. Âdem peygamber [41] dahı Hind'den, Hicâz'a gelüp Beytü'l-ma'mûru ziyâret eyledi. [42] Ferişteler Âdem'e tavâf etmek öğretdiler. tavâf idüp [43] hacc etdü. Andan Arafât tagına çıkdı. (v5a)

Kurbân: Kırk Su'al'de koç ve kurbân kesmenin nasıl ortaya çıktığından bahsedilir. Hz. İsmâ'il'in kurbân seçilmesi ve yaratıcının İsmâ'il'in yerine bedel olarak , koçu göndermesinden bahsedilir. Kurbânın Allah'ın emri olduğu bildirilir.

Hak Te'âlâ, İbrâhîm 'aleyhis'[40]-selâma, oğlunu kurbân eyle, deyü emreyledi.(v16a)

Cebrâ'il 'aleyhi's-selâm tagdan [38] beri gelüp, bir koç getürdü. Eyitdi ki: “Yâ İbrâhîm, bu koç İsmâ'il'in [39] bedelidir ve dört yüz yıldır cennetde otlardı. Bugün kurbân olmak [40] için emrolundu”, dedi.(v17a)

Günah, Tevbe: Günah, tevbe, afv olmak, şer, fesad, tevbekâr, sevap gibi kavramlar eserde kullanılmıştır. Günah Allah'ın emirlerine ters düşen , dine göre suç sayılan şeylerdir. Yaratıcı bir çok peygamber gönderip kendisine iman edilmesini istemiştir. Peygamberler karşı gelen kavimleri helâk ettiği anlatılmıştır. İlk günah Hz. Adem'in Cennette yasaklı meyveyi yemesi olarak ifade edilmiştir. Günah işleyen kimsenin eğer tevbe ederse bunun kabul edileceği sıklıkla belirtilmiştir.

Hak Te'âlâ kereminden Âdem 'aleyhi's-selâmın tevbesini [32] kabûl idüp, meleklerle emreyledi ki, Firdevs-i 'âlâdan Beytü'l- [33] ma'mur'u yeryüzine indirüp Kâbe'niñ yerine kodular.(v5a)

“Âdem [5] Havvâ'nın vücudları cennet hevâsıyla perverde olmuşdur Ammâ [6] Âdem 'aleyhi's-selâma cennetde bugdayı Havvâ yedirmişdir. Ve Havvâ'Yâ [7] İblîs yedürdü. İblîs hüd-merdûd oldu. Havvâ Cidde'ye [8] düşmesine sebep budur ki Âdem'in bugdayı yemesine ikdâm [9] eyledi. Ekser günâh Havvâ'nın olup Cidde gayet ıssı olmanın mükâfât [10] zünûb için Havvâ Cidde'ye düşdü. Bir sebep dahı budur ki Âdem [11] peygamber Hak Te'âlâ'nın gazabı korkusundan ağırdı. Havvâ ise [12] Âdem'in hasretinden ağırdı. Gendî günâhın fikretmezdi. Ol [13] sebepten ıssı yere düşdü. (v5b)

İblîs'in insanları günah işlemeye teşvik ettiğinden de bahsedilmiştir.

Yedinci yerde İblîs aleyhi'l-la'ne olur. [9] Taht üstünde oturmuşdur. Tevâbi'i etrafında, her biri Âdem [10] oğlanlarına etdüğü fesâdatı arz ider. Kankisinin fesâdı [11] ziyâde ise anı mukarreb idünür. Hak Te'âlâ ümmetimi ol mel'ûnun [12] şerrînden hıfz eyleye.(v7b)

Sevapları, günahlarından ağır gelenlerin cennete; günahları ağır gelenlerin ise cehenneme gideceğinden söz edilir.

Veznolup her kimin [30] tâ'atı, dâne-i haşhâş kadar ma'asîden ağır gelürse bir melek [31] çağırıp ideki: "Bu kimse sa'îd abidedür", deyü. Ol günde herkes [32] gendi hâline meşğûl olup, asla biri birbirinin hâline haberi [33] olmaya. Bir kimse Mîzân önüne götürüp ma'asîyeti defterini zulümât [34] kefesine taglar gibi yığalar. Tâ'at defterinden miskal-ı zerre [35] bir nesne bulunmaya. Nûr keffesi şöyle boş kala. Ol kul ümidin [36] kesüp cehennem ihtiyar eyleye. Göreler kim hevâdan bir pare kagıd [37] uça uça gelüp ol nûrdan kefenin içine kona. Günâh defterlerin [38] basdırup cümlesinden ağır gele. Hak Te'âlâ Hazretinden fermân [39] gele kim ol kulumu cennete iletüñ deyü. (v11a)

Gazâ: Gazâ, Allah için yapılan savaş demektir. Buna katılanlara ise gâzi denir. Kırk Su'al'de Hz. Süleymân'ın kafir olanlarla gazâ ettiği belirtilir. Hz. Süleymân'ın Allah'ın doğru yoluna döndürmek için gaza yaptığı belirtilir.

Ve daima gazâ ederdi. Kâfir ve âsî olan tâ'ife ile cenk İdüp [4] dine da'vet ederdi.(v14b)

Hz. Mûsâ'nın Firavn'a karşı yaptığı savaşta eserde belirtilmiştir.

Mûsâ [15] 'aleyhi's-selâm, kavmiyle Firavn'dan kaçıp, giderlerdi. Firavn [16] askeriyle bunları kovardı. On biñ âlây asker Mûsâ'nın [17] ardına düşmüş idi. Mûsâ 'aleyhi's-selâm dahı deñiz [18] kenarına irişdi. Nâ-gâh gördüler, Firavn'ın sancakları zâhir [19] oldu. Mûsâ'nın kavmi eyitdiler: "Yâ resûlü'l-lâh Firavn yetişdi. [20] Hâlimüz nice olur"? Mûsâ eyitdi: "Korkman, Hak Te'âlâ'nın lütf-ı keremi [21] çokdur. Bizi Firavn'ın şerrinden saklar", dedi. Ol dem Mûsâ [22] 'aleyhi's-selâm Hazretine cânib-i Hakdan hitâb oldu ki: "Deñiz [23] (kenârına) kenârına var. Asayı on iki yere ur", deyü. Mûsâ 'aleyhi's-selâm [24] öyle itdi. Emr-i Hakla deñiz pâre pâre olup, su Taglar gibi

[25] turup, dereler gibi on iki yol açıldı. Güneşin ziyâsı deñiz [26] dibine ol zaman irişdi. Mûsâ'nın kavmi on iki gürûh idi. [27] Her gürûhu bir yola revân oldu. Eyitdiler: "Yâ Mûsâ birbirimizden [28] ayrılduk, birbirimizin hâlinden bilmeyüz", dediler. Nidâ geldi ki: "Yâ [29] Mûsâ asa ile iki tarafına işâret eyle". Mûsâ 'aleyhi's-selâm [30] dahı bir bir işâret eyledi. Emr-i Hakla pencereler gibi delünüp birbirlerini [31] gördüler. Birbirleri ile kelimât iderek, deñizden çıkup selâmete [32] irişdiler. Firavn dahı asker ile deñiz kenarına geldi. Gördü ki [33] deñiziñ suyu ayrılup yol yol olmuş. Me'lûn yüzün askerine [34] dönüp eyitdi ki: "Görüñ! Deñiz benim heybetimden yarılup yollar [35] olmuş. Ol kaçan kullarımı tutmak için", deyü çağurup, "Ene rabbüküm[36]ü'l-âlâ", dedi. Ol azgun tâ'ife bu âvâzı işidicek, [37] atlarından inüp aña secde eylediler. Lâ'in hemân atın deñize [38] sürdü. Askeri dahı ardınca yürüdiler. Tamam, cümlesi deñize [39] girdiler. Girmeyenleri melekler çavuş üslûbunda cebriyle sürdüler. [40] Mûsâ 'aleyhi's-selâm bu tarafdandan Firavn'ın askeriyle deñize [41] girdigin görüp diledi ki, asa ile deñizi ura. Nidâ geldi ki: [42] "Farig ol"! Ol Mûsâ dahı farig olup kavmiyle temâşaya turdu. [43] Hemân emr-i Hakla deñiz harekete gelüp, Taglar gibi turan su [44] birbirine kavuşup Firavn 'aleyhi'l-la'ne askeriyle helâk [45] oldu." (v19b-v20a)

Hz . İsâ'nın Deccâl ile cenk edip onu mağlup etmesi olayınada değinilmiştir.

Hak sübhânehu ve Teâliyenin emriyle İsâ 'aleyh[40]i's-selâm gögden inüp Deccâl'i harbe ile urup öldüre. [41] Müslimânlar şâd olup Deccâl'in askerini kırup, yeryüzünü [42] anların şerrinden pak ideler.(v40a)

Kelime-i Tevhid: Allah'tan başka ilah olmadığına, Hz. Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik etmek, dini terminolojide Kelime-i Tevhid' olarak isimlendirilir. Dünyada bir kulun bir kere ihlasla Kelime-i Tevhid getirip; yani diliyle ikrâr, kalbiyle tasdik ederse yaratıcının onun bütün günahlarını bağışlayacağından bahsedilir. Kelime-i Tevhid göklerin kilidini açıcısı olarak belirtilmiştir. Gökler mümin olmayan kullara kilitlidir ve bunun ancak Kelime-i Tevhidle açılacağından söz edilir.

Bir kimse Mîzân önüne götürüp ma'asîyeti defterini zulümât [34] kefesine taglar gibi yığılar. Tâ'at defterinden miskal-ı zerre [35] bir nesne bulunmaya. Nûr keffesi şöyle boş kala. Ol kul ümidin [36] kesüp cehennem ihtiyar eyleye. Göreler kim hevâdan bir pare kagıd [37] uça uça gelüp ol nûrdan kefenin içine kona. Günâh defterlerin [38] basdırup cümlesinden ağır gele. Hak Te'âlâ Hazretinden fermân [39]

gele kim ol kulumu cennete iletüñ deyü. Arasât halkı cümle taaccüb [40] eyideler ki; “Bu ne kagıd idi, bir sebep bu kimse halâs olup [41] cennete gide”, diyeler. Ol kagıda nazar idüp gördüler ki, bu kulum [42] Dünyâda sıdk-ı ihlâsla, bir kere “La ilahe illallahû Muhammed Resü’lal-lâh”, [43] deyüp benim vahdâniyyetüme ikrâr etmiş vahdâniyyetüm hakkı için [43] ben dahı ol kulumu cehennemden âzâd idüp cennetüme ve envâ’i [44] dürlü ni‘melerime na’il eyledim. Fazlımdan ve keremimden rahmetüme vasıl [1] eyledüm deyü yazılmış ola” (v11a-v11b)

Ammâ ol [1] kilîdiñ miftâhı kelime-i tevhiddür. Kim Hak Sübhânehu ve Teâliyenin [2] vahdaniyyetine ikrâr ve cem’i peygamberlerine ve kitâblarına emrine ve [3] nehyine, haşra ve neşre, cennete ve cehenneme, Munker ve Nekîre, Mîzâna [4] ve Sırâta itikad iden kimseleriñ îmânı kâmil olup gögleriñ [5] kapuları anların amellerine feth ola, vefât eyledikde anlarıñ rûhını [6] rahmet melekleri karşılayup yedinci kat göge çıkaralar. Hak Te’âlâyenin [7] nice ihsânlarına mazhar olup dîvân-ı kadîme adını s’aid-i abid [8] yazalar. İşte göglerin kilîdi ve ol kilîdin miftâhı budur”, dedi.(v39b)

2.2.9.5.2. Küfr, Kâfir, Putperest

Küfr ve kâfir mefhumu yaratıcıyı yok sayma ve yaratıcını gönderdiği peygamberleri ve kitaplarına itiaat etmeme olarak belirtilmiştir. Kâfir bazen bir yaratıcı, bazen bir putperest, bazende inançsız olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Firavn dahı asker ile deñiz kenarına geldi. Gördü ki [33] deñiziñ suyu ayrılıp yol yol olmuş. Me’lûn yüzün askerine [34] dönüp eyitdi ki: “Görün! Deñiz benim heybetimden yarılıp yollar [35] olmuş. Ol kaçan kullarımı tutmak için”, deyü çağurup, “Ene rabbüküm[36]ü’l-âlâ”, dedi..(v20a)

Dâdyâne me’lun, putun önünde ayag[17] üzre turup cem’ olan halkı puta secde ettürdü.(v29b)

Müslümanların kâfirlerle savaş edip onları imâna davet etmeleri, peygamberin kafirlerin imana gelmeleri için gösterdikleri mucizeler eserinde anlatılmıştır.

Cercîs ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: “Ben puta secde [41] itmem. Murâdım bu kâfirlere hüccet ve bürhan göstermekdür”, dedi. Andan [42] ol putun yanına varup mübârek ayagıyla yürü dedi. Hemân put [43] yüzi üzerine düşüp pâre pâre oldu. Ve içinden bir dîv-i lâ’in [44] çıkup diledi ki kaçsın. Cercîs ‘aleyhi’s-selâm mübârek elin

uzadup [45] ol dîvi tutdu. Eyitdi ki: “Yâ me‘lûn bunca zamândur halkı azdırursın. [1] İmdi kaçmak dilersin”. Ol dîv Cercîs’in ayagina düşüp eyitdi: [2] “Yâ Nebiy-yü’l-lâh ahd olsun bir dahı itmiyem ve bir dahı puta girmeyem”, [3] deyüp tevbe eyledi. Cercîs ‘aleyhi’s-selâm dahı Salı verdi. [4] Ol kâfir bu ahvâli görüp eyitdi: “Yâ Cercîs etmedüğüñ bize ancak [5] bu kalmış idi. Bunca yıllık ma‘budumuzu sihirle pâre pâre eyledün”, [6] dedi. Cercîs ‘aleyhi’s-selâm gördü ki ol me‘lûnda asla [7] kabiliyet yokdur. Eyitdi ki: “İlâhî bu güm-râh kâfir senin kullugın kabûl [8] itmez bunu helâk eyle”, deyü du‘â eyledi. Hemân ol sa‘ât gögyüzinden [9] bir od gelüp ol kavmin cümlesini yakup kül eyledi” (v32a-v32b)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
METİN İNCELEMESİ

3.1. HAZÂ KÎTÂB-I KIRK SU'AL

BismillâhirRâhmânirrahim

[V1]

Elhamdülillahi rabbi'l-â'lemin, ve's-salâvat-u ve's-selâm-u âlâ hayr-i halkihî
 [1] Muhammed ve âlihî ve sahbihî ecmâin. Emma ba'd bu kitâbîñ mü'ellifi Mevlânâ
 Fırakî [2] Rahmetu'l-lâhi 'aleyhi. Nâkılân-ı ahbârdan rivâyet ider ki; Hak
 sübhânehu [3] ve Te'âlâ Cebrâ'îl'e⁹⁶ vahy idüp, Kur'an-ı 'azîmü's-şânı Hazret-i Resûl-i
 [4] Ekrem ve sallâ'l-lâhu 'aleyhi ve selleme gönderdi. Halkı dîn-i İslâm'a da'vet [5]
 itmek için emir olundukda, Hazret-i Resûl'l-lâh, evvel Hadîce⁹⁷ [6] anamuzı dîne
 da'vet eyledi. Hadîce anamuz dahı da'veti kabûl [7] İdüp, îmâna geldi. Andan soñra
 Ebûbekir Sıddık⁹⁸ radıYâl-lâhu anh [8] hazretlerini da'vet eyledi. Ol dahı îmâna geldi.
 Andan soñra [9] Ali'yyü'l-Murtaza⁹⁹ geldi. Ba'dehu sâ'ir halkı da'vet eyledi. Şol kimse
 ki [10] hidâyetlü kul idi, da'veti kabûl edip îmâna gelirdi. [11] Hazret-i 'Ömer¹⁰⁰
 radiyâl-lâhu anhu îmâna geldikten soñra Resûl-i Ekrem [12] sallâ'l-lâhu 'aleyhi ve
 sellem ashâbıyla Harem-i şerîfe gelüp, Hazret-i Bilâl'e¹⁰¹ [13] âşikâre ezân okudup
 namâz kıldılar. Dîn-i İslâm âşikâre [14] olup halk-ı 'âlem dahı ragbet İdüp gürûh gürûh
 gelüp, îmâna [15] gelmege başladılar. Kâfirler ve müşrikler yevmen fe yevmen maglup
 ve makhûr [16] olmagla cenk itmege dahı iktidârları olmayup âhir Mekke ve Yemen
 [17] cühûdlarınıñ âlimleri bir yere cem' olup Abdu'llâh bin Selâm [18] (katına)

⁹⁶ Cebrâîl: Allah ile peygamberleri arasında elçilik ifade etmesi ve Allah'ın emir ve vahiylerini tebliğle memur mukarreb dört melekten biridir. Hz. Muhammed Hira dağındaki mağarada yalnız başına tefekkürle dalmışken ilk defa olarak Allah'ın "oku "emrini ondan almıştı. Cebrâîl minyatürlerde iki kanatlı olarak tasvir olunur.

⁹⁷ Hadice: Peygamberimizin ilk zevcesi olup Kübrâ lakabıyla bilinir. Huveylid'in kızıdır. Ticaret ile meşgul bir dul iken Peygamberimiz onunla evlenmiştir. Hatice 40 , peygamberimiz ise 25 yaşındaymış. Peygambere her bakımdan destek olmuş ve ona ilk defa inanmış kişidir.

⁹⁸ Ebû Bekr: Dört büyük halifenin birincisi. Adı Abdulahtır. Ebu Kuhâfe'nin oğlu olup Ashâb-ı Kirâm ve aşere-i mübeşşerenin en üstünüdür. Künyesi Ebû Bekr, lakabı Sıddık ve Atık'tır. Müslümanlığı kabul eden dördüncü kişidir. Hicret esnasında peygamberimizin yanında idi.

⁹⁹ Ali : dört büyük halifenin sonuncusudur. Hz. Muhammed'in amcazadesi ve damadıdır. Soyu anne ve baba tarafından peygamber soyuyla birleşir. 8-10 yaşındayken İslam'ı kabul ettiği ve yüzü puta döndürmediği için "keremallahu veche " diye tanzim edilir. Künyesi Ebü'l-Hasan (Hasan'ın babası), Ebu Turâb (Toprağın babası), ve Murtaza (seçilmiş gözde kişi) olarak bilinir.

¹⁰⁰ Ömer: İslamın ikinci halifesi olup hayatında cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Mekkeli Hattap'ın oğludur. Önceleri koyu bir İslam düşmanı iken 26 yaşında kırkinci kişi olarak Müslüman olmuştur. Kızı hafsa peygamberimizin eşi idi. On seneyi aşkın halifeliği döneminde adaletten ayrılmadı. Bu yüzden kendisine "Fâruk (haklıyı haksızdan ayıran)" lakabı verildi.

¹⁰¹ Bilâl: Habeşli bir köle olduğu için Bilâl-i habeşî diye bilinir. Müşriklerin işkencelerine uzun müddet göğüs germiştir. Sesi çok güzelmiş. 641 yılında Şam'da vefat etmiştir.

(v1a)

katına gelüp eyitdiler ki¹⁰²:“Mekke’de¹⁰³ Muhammed adlu bir kimse kopdu, da’vâ-yı [19] nübüvvet İdüp, halkı Mûsâ¹⁰⁴ dîninden çıkarup gendi dînine da’vet [20] ider. Bunca halkı gendüye uydurup, kadîmî dînleriñ hükmü bâtl ve kitâbları [21] mensûh oldu, her kim benim dînime girmezse, kanı ve malı helâldur deyüp, [22] bizi kırıp mâllarımızI gârat ve ehl-i evlâdımız esîr idüp, nikâhsız [23] tasarruf iderler ve birbirlerine satarlar ve kiliselerimizü yıkup dürlü [24] dürlü fesâdlar iderler. İmdi buña tedbir itmek gerekdür. Senüñle [25] müşâvere İtmege geldik”, dediler. Abdu’llâh bin Selâm eyitdi: “Bizim [26] kitâblarımızda vardur ki âhir zamanda, Muhammed adlu bir peygamber gelse gerekdür. [27] Cümle peygamberleriñ hâtimi olup, dîni hak din olsa gerekdür. Ve ümmeti [28] Maşrik’den Magrib’e varınca tutup, kıyâmete deg hükmü carî olsa [29] gerekdür. Ca’îz ki bu ola”, didi. Hemân ol cühûdlarıñ âsîleri [30] eyitdiler: “Neden ma’lûm, ol ki bu ol Muhammed ola”, didiler. Abdu’llâh [31] ibn-i Selâm eyitdi: “İmtihân idelüm. Kitâblarımızdan müşkül ve muhâlif [32] meseleler bulup su’al idelüm. Eger cevâb verirse hak peygamberdür, [33] veremezse kâzibdür”, didi. Cümlesi bu kâvle râzî olup, kitâbların [34] arayup kırk, mesele bulup ihrâc eylediler. Ba’dehu kalkup [35] Resû’l-i Ekrem sallâ’l-lâhu ‘aleyhi ve sellem huzûruna geldiler. Eyitdiler ki: [36] “Yâ Muhammed, kitâblarımızda vardur ki âhir zamanda Muhammed adlu bir peygamber gelüp [37] hatimü’l Enbiya olup, anuñ dîni ve ümmeti kıyâmete degin bâki olsa [37] gerekdür deyü. İmdi sen âhir zaman peygamberliği da’vâsın idersin. [38] Halkı gendi dînine dönderüp, bizim dînimizü bâtl diye hükm [39] idersin. Biz ideriz ki sen âhir zamân peygamberi degilsün. Bâtl [40]

(v1b)

[V2]

da’vâidersin deriz. Cevâbıñ nedür, didiler. Resûl-i Ekrem [1] sallâ’l-lâhu ‘aleyhi ve sellem cühûdlardan bu sözi işidecek âvâz-ı [2] bülend ile bu âyet-i kerimeyi okudu: Kavlühû Te’âlâ: Huve-llezî ersele[3] rasûlehu bilhudâ ve dîni-l hakki

¹⁰² Dediler ki.

¹⁰³ Mekke: peygamberimizin doğduğu ve İslamın ilk defa ortaya çıktığı şehir. Arap yarımadasında olup eski dönemlerden itibaren mamur olmuştur. Kâbe’nin Mekke’de bulunması tarih boyunca oranın önemini artırmıştır.” Mükerrereme” sıfatıyla birlikte kullanılır.

¹⁰⁴ Mûsâ: Hz. Mûsâ’nın şeriatı , Hz. İsa’nın peygamberliğine kadar devam etti. İkisinin arasında gelip geçen peygamberler, Onun şeriatıyla amel etmek üzere gönderildiler. Mûsâ peygamberin bir çok mucize ve kıssaları edebiyatımıza girmiş ve bir hayli yaygın biçimde kullanılmıştır.

liyuzhirahu ‘alâ-ddîni kullih(i) ve kefâ billahi [4] şehîdâ(n), *Muhammedûn resûllâhi*¹⁰⁵, dedikde, ol cühûdlarıñ bazısı [5] Müslimân oldu. Bazıları eyitdi ki: “Yâ Muhammed, kitâblarımızda meseleler [6] vardır ki âlimler cevâbından âcizdür. Biz, ol meseleleri saña [7] su’al iderüz. Eger cevâb verirsen hak peygambersin, veremezsen [8] kâzîbsin”, didiler. Hazret-i Resûl-i Ekrem ve sallâ’l-lâhu ‘aleyhi ve sellem [9] bunlara cevâb vermeyüp, te’hîr eyledi. Ol saat Cebrâ’îl-i emin [10] gelüp eyitdi: “Yâ Muhammed, melûl olma. Hak celle ve âlâ buyurdu ki, bunlaruñ [11] su’allerine cevâbların ben saña ta’lîm idem. Tâ ki anlar dahı cevâbların [12] alup Müslimân olalar ve senin hak peygamber olduğun zâhir [13] ve sabit ola”, didi. Resûl-i Ekrem sallâ’l-lâhu ‘aleyhi ve sellem [14] hazretleri, ziyâde şâd olup ol cühûdlara eyitdi ki: “Eger [15] su’allerinize cevâb verirsem, siz dahı îmâna gelüp, benim hak [16] peygamber olduğuma ikrâr İdüp Müslimân olur musunuz”, didi. [17] Anlar eyitdiler: Belî, seni hak peygamber bilüp, dinünü kabûl İderüz [18] ve saña ümmet oluruz ve eger cevâba kâdir olamazsañ sen dahı [19] bu da’vâdan farîğ olup, gine ecdâdıñ dinine girer müsün”, [20] dediler. Resûl-i Ekrem ‘aleyhi’s-selâm dahı , bu şartı kabûl [21] İdüp, iki taraftan şâhidler tutulup, kavî’u karârı muhkem [22] eylediler. Ba’dehu eyitdiler:

3.2. EVVELGİ SU’AL

“Bu âlemlerin yaratılmasından [23] (bize)

(v2a)

bize haber vir, Yâ Muhammed”, didiler. “Hak Te’âlâ bu ‘âlemleri kaç günde yarattı ”, [24] didiler. Resûl-i Ekrem sallâ’l-lâhu ‘aleyhi ve sellem buyurdu ki: “Altı günde [25] Yarattı. Evvel günü vahid, âhir günü yevm-i Cuma’dur”, didi. [26]

3.3. İKİNCİ SU’AL

“Hak sübhânehu ve Te’âlâ kemâl-i kudretinden, evvel ne Yarattı ? Bize haber vir, [27] Yâ Muhammed”, didiler. Peygamberimiz ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: “Hak celle [28] ve âlâ evvel bir gevher yarattı . Yeşil zebercedden ol gevhere nazar [29] kıldı. Ol nazarın heybetinden gevher titredi. Su oldu. Mevce gelüp [30] kaynadı. Buhâr zâhir oldu. Ol buhâr hevâya çıkup turdu. [31] Andan soñra ol suyun üzerine kef cem‘ oldu. Hak Te’âlâ emreyledi [32] ol hevâ da turan tütün, tabaka tabaka yedi kat gög oldu. [33]

¹⁰⁵ Kur’an, 48. Fetih Süresi, Ayet 28.

Her gögün kalınlığı beş yüz yıllık ve ol su üzerinde cem‘ olan [34] köpüğü dahı yedi kat yer yarattı . Her birinin kalınlığı beş yüz [35] yıllık yol. Nite kim kelâm-ı kadiminde buyurur: Eve lem yerâ-llezîne keferû[36] enne-ssemâvâti vel-arda kânetâ ratkan fefetaknâhumâ vece‘alnâ mine-lmâ-i[37]kulle şey-in hayy(in) efelâ yu/minûn(e)¹⁰⁶. Andan soñra Hak Te‘âlâ bir ferîşteh yaradup, [38] emreyledi. Yedi kat yerleri ve yedi kat gökleri götüre. Ol [39] ferîşteh dahı , anları boyun üzere götürdü. Ve iki ellerin kaldırdı. [40] Biri Maşrık‘de ve biri Magrib‘de yukarı gidüp arş altına iriştü. [41] Lâkin ayakları hevâda muallâk kaldı. Hak Te‘âlâ emreyledi. Firdevs-i âlâdan [42] bir sahra getürdüler. Kızıl yâkûtdan ol ferîştehin ayagı altına kodular. [43] Ol ferîşteh karar eyledi. Bu kerre ol yâkût muallâk kaldı. Hak sübhânehu [44] ve Te‘âlâ emreyledi. Cennetden¹⁰⁷ bir ögüz getürdüler. Ol ögüzün ululuğu [45] şöyle idi kim, boynuzları yedi kat yerlerden yukarı tâ arş [46]

(v2b)

[V3]

altına irişmiş idi. Ol yâkûtu iki omuzu arasında kodular. [1] Tâ ki yâkût karar eyledi. Bu kerre ögüzün dört ayagı hevâda [2] muallâk kaldı. Hak sübhânehu Te‘âlâ kemâl-i kudretinden bir balık halk eyledü. [3] Ol balığıñ ululuğu şöyle idi kim, eger cümle deryâları burnunuñ [4] delüğüne koysalar doymayaydı. Ol ögüzün dört ayagı, balığıñ [5] bir pulunun üzerinde karar kıldı. Nitekim Hak Te‘âlâ ol balığı kelâm-ı [6] mecidinde zikretmişdür: “Nûn. Ve‘l-kalemi vemâ yesturûn”.¹⁰⁸ Bir gün [7] karındaşım Êsâ peygamber ‘aleyhi’s-selâm niyâz idüp eyitdi ki: [8] “Êlâhî yeri götüren balığı baña göster”, didi. Hitâb-ı ‘izzet geldi ki: [9] “Yâ Êsâ¹⁰⁹, deñiz kenarına var, tâ ki acâyip göresin”. Êsâ ‘aleyhi[10]s-selâm dahı deñiz kenarına vardu. Nâ-gâh bir balık, deryâdan [11] başını çıkarup tesbîhun okuyarak göge revân oldu. Ol gün gitdi, [12] ikinci gün gitti, üçüncü gün gitdi. Êsâ ‘aleyhi’s-selâm [13] turmaktan âciz oldu. Balığıñ kuyruğu görünmedi. Dördüncü [14] gün oldukda kuyruk zâhir olup, tükendü. Êsâ ‘aleyhi’s-selâm

¹⁰⁶ Kur’an, 21. Enbiyâ Sûresi, Ayet 30.

¹⁰⁷ Cennet: “Gölgelik bahçe” anlamında olup ahrette müminlerin gidecekleri yerdir. Kur’an’ın muhtelif yerlerindeki “cennet, Dâru’n-nâim, cennetü’l-mev’a, Dâru’l-Hayevân, makamu’l-emîn, cennetü’l Firdevs gibi sıfat ev isimler, cennetin dereceleri gibi adlarınına gösterirler.

¹⁰⁸ Kur’an, 68. Kalem Sûresi, Ayet 1.

¹⁰⁹ İsa: İsrailoğullarının son peygamberi. Kendisine İncil indirilmiştir. Meryemden babasız olarak doğdu. Bu olaylar Kur’an’da anlatılır. Êsâ, Cebrâil’in Meryem’e üflediği ruhtur. Bu nedenle neye dokunsa ona can verir, ölüleri diriltir.

[15] mütehâyyir olup eyitdi: Zihî pâdişâh kim, bunun gibi mahlûk yaradur, [16] deyüp eyitdi: “Yâ Rebbenâ ol balık kim âlem anuñ üzerindedür, bu balık mudur”, [17] dedi. Hitab-ı ‘izzet geldi ki: “Yâ Îsâ, ol balık kim âlem anuñ [18] üstündedir, ol balığın günde yetmiş biñ bunuñ gibi balık [19] gıdâsı vardur”, dedi. Îsâ ‘aleyhi’s-selâm bu tesbîhi [20] okudu: “Sübhâne’l-Mâliki el-cebbâre vâhidü’l-kahhar”. Bu kerre [21] balık hevâda muallâk kaldı. Hak Te’âlâ kudretinden bir deñiz Yaratdı. [22] Emr-i Hakla balık ol deñize karâr eyledi. Ammâ bu kerre deñiz muallâk [23] (kaldı)

(v3a)

kaldı. Hak Te’âlâ ol deñiziñ altından hevâyı yaratdı . Tâ kim, ol [24] deñiz hevânın üzerinden karâr eyledi. Kıyâmete deg hevâ bunları [25] götürse gerekdür. Bizni’l-lâh-i Te’âlâ”.

3.4. ÜÇÜNCÜ SU’AL

“Göglerden [26] ve göglerin mahlûkundan bize haber vir, Yâ Muhammed. Hak Te’âlâ gögleri [27] neden yaratdı ve her birinüñ adı nedür ve ferîştehleriniñ tesbîhi [28] nedür ve mehterleriniñ adı nedür bize beyân eyle”, dediler. Sultan-ı [29] Enbiyâ ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: “Hak sübhânehu ve Te’âlâ evvelgi gögü [30] buhârdan yaratdı . Adı Berkıyas’dur, melekleri secdededir. [31] Tesbîhleri budur: “Sübhâne zi’l-mülkü ve meleketü”. Mehterleriniñ [32] adı İsmâ’îl’dür. Ve anda bir ulu melek dahı vardur. Ra’id [33] derler. Gâyet heybetlü melekdür. Bulutlarıñ yagmurlarıñ [34] üzerine mü’ekkeldür. Anuñ izni olmayınca hic bir vilâyette yagmur [35] yagmaz. Katre katre anuñ hesâbındadır. İkinci gög gümüştendir. [36] Adı Firdevs’dür. Ferîştehları rükûdadur. Tesbîhleri budur: [37] “Sübhâne zi’l-’izzeti ve’l-ceberrut”. Mehterlerinin adı Arkâil’dür. [39] Ve anda bir melek vardur. Nısfî oddan, nısfî kardandır. Aslâ [40] birbirine zarâr eylemez. Üçüncü gög zümrüttendir. Adı Ber[41]kaysâ’dur. Melekler sâkin olur. Tesbîhleri budur: “Sübhâne’l- [42] meliki’l-kuddûs”. Mehterlerinin adı Hahi’il’dür. Dördüncü [43] gög kızıl yâkûtdandır. Adı Selvâ’dur. Güneş andadır. Meleklerinin [44] tesbîhi budur: “Sübhâne’l-hâliku’n-nûr”. Mehterlerinin adı Tail’dür. [45] Beşinci gög kızıl altundandır. Adı Delvâ’dır. Kamer andadır. Melekleriniñ [46] tesbîhi budur: “Sübhâneallahi ve bihamdi”. Mehterleriniñ adı Tahâil’dür. [47]

(v3b)

[V4]

Altıncı gög incündür/incüdüdür. Adı Kıyaset'dür. Melekleriniñ tesbîhi budur: [1] “Sübhâne el-kâdirû külli şey'in”. Mehterlerinin adı Ercâil'dür. [2] Yedinci gög nûrdandır. Adı Na'im'dür. Melekleriniñ tesbîhi budur: [3] “Sübhâneallahi adede halkıhi ve midade kelimatıhi”. Mehterleriniñ adı Vâil'dür. [4] Ve anda ferîştehler vardır. Kerrûbiyyân dirler. Anların adedin Allah'dan [5] gayri kimse bilmez. Her biri dürlü sûretdüdür. yaradılalı [6] beri, birbirlerine nazar etmiş degildürler. Cümlesi aglamakdadırlar, Hak [7] Teâlâ'nın gazabı korkusundan. Eger onların zârılığın bu dünyâ [8] halkı işidelerdi, cümlesi helâk ola idi. Mîr'âca çıktığım [9] gice kulagıma aglamak sedâsı geldi. Karındaşım Cebrâ'il'den su'al [10] itdim: “Bunlar Kerrûbiler'dir”, dedi. Senin günâhkâr ümmetin için [11] ağlaşurlar. Tâ ki Hak Te'âlâ anlara rahmet kıla”, dedi. Ve yedinci [12] gögde bir deñiz vardır. Büyüklüğü otuz yıllık yoldur. Anda dahı [13] niçe ferîştehleri vardır. Anlar dahı kıyâmete degin ümmetim için [14] istigfar idüp aglamaktadır”, dedi.

3.5. DÖRDÜNCÜ SU'AL

[15] “Arşın ve kürsînin sıfatlarından bize haber vir, Yâ Muhammed”, dediler. [16] Sürûrun Enbiyâ 'aleyhi's-selâm buyurdu ki: “Hak sübhânehu ve Te'âlâ [17] arş-ı 'azîmi nûrdan yaratdı . Ve kürsînin 'azîmeti şöyledir ki: [18] Yedi kat yerleri ve yedi kat gögleri kürsî katında bir sahrâda, [19] bir sufra gibüdür. Hak Te'âlâ bir ferîşteh yaratmışdır. Adı Harkâil'dür. [20] On sekiz biñ kanadı vardır. Ol ferîşteh arş-ı 'azamı tamam [21] görmege kâd eyledi. Hak Te'âlâ cemî' eşyânın sırrına vakıfdur. [22] Ol ferîştehde on sekiz biñ kanad dahı yaradup emreyledi ki: [23] “(Yâ Harkâil) (v4a) Yâ Harkâil, otuz altı biñ kanad ile üç arşa seyrân eyle”, dedi. [24] Ol melek dahı üç yüz yıl pervâz eyledi. Yorulup kaldı. [25] Hazret-i 'İzzetden emroldu ki, gine üç yüz yıl dahı uçdu. [25] Gene yorulup tekrar uçdu. Ve emrolundu, üç yüz yol dahı [26] uçdu. Âciz olup kaldı. Nazar idüp gördü ki, otuz altı [27] biñ kanad ile ve tokuz yüz yıl uçmagla henüz arş-ı 'azîmin [28] bir ayagina erememiş. Hacâletler çeküp zârılık eyledü. Hak Te'âlâ'dan [29] nidâ geldi ki: “Yâ Harkâil eger kıyâmete degin uçarsan, arş-ı 'azmi [30] bütün görmege kâdir olamazsın”, deyü buyurdu. Allahüekber [31] kebirân.”

3.6. BEŞİNCİ SU'AL

“Arş-ı getüren meleklerden bize haber vir, [32] Yâ Muhammed dediler. Sultan-ı Enbiyâ ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: [33] “ Hak Te’âlâ dört melek yaratmıştır. ‘Azîm, heybetli meleklerdir. [34] Her birinin dört yuzi vardır. Biri önünde ve biri ardında, [35] biri sağında ve biri solunda. Her sûretleri bir dürlü. Andan sonra [36] Hak Te’âlâ arş-ı ‘azîmi yaratdı. Böyle ‘azametle arşı bu dört [37] melâikenin boyunları üzerine koydu. Bunlara hamele-i arş [38] derler. Başları arş altında ve ayakları tahtü’s-seradadır. [39] Karındaşım Cebrâ’îl haber verdi ki, başları olduğu yerden, [40] ayakları olduğu yere varıncaya, yüz yetmiş biñ yıllık yoldur. [41] Başları önlerine eğilmiştir. Arş-ı *Râhmân* boyunları üzerindedir. [42] Hak sübhânehu ve Te’âlâ cümle meleklerle emretmiştir. Günde iki nevbet [43] gelüp bu dört melege selâm verirler. Bir sabah [44] ve bir de ahşam/akşam. Ve bu melekler dahı çünne arş-ı ‘azîmi boyunlarında[45]

(v4b)

[V5]

getürdüler. Zikr-i tesbîhe meşgûl oldular. Niteke /nitekim Kur’an-ı ‘azîm de [1] buyurur: “*Ellezîne Yâhmilûne-l’arşe vemen havlehu yusebbihûne [2]bi hamdi rabbihim ve yu’minûne bihî ve yestagfirûne*”¹¹⁰. Hamele-i arş bunlardır.” [3]

3.7. ALTINCI SU'AL

“Arşın hurusundan ve yedinci gögde ne vardır ki, [4] anuñ vücudundan yeryüzine rahmet yagar. Andan biz haber vir, [5] Yâ Muhammed”, dediler. Sürur-u Enbiyâ sallâ’l-lâhu ‘aleyhi ve sellem buyurdu ki: [6] Hak Te’âlâ yedinci gögde yeşil zümrütden bir ‘amûd yaratmıştır. Ol [7] ‘amudun üzerinde ak incüden bir kubbe ve ol kubbenin üzerinde [8] hurus misâlinde bir kuş yaratmıştır. Ol kuşun envâ’i [9] cevâhirden biñ beş yüz kanadı vardır. Her kanadında yeşil [10] hatla yazılmışdır: “BismillâhirRâhmânirrahim lailahe [11] illallahu Muhammedun Resûlü’l-lâh”. Her vakti ki kanadların açar. Dünyâ [12] halkından ehl-i cennet olanlarıñ üzerine ol hurusun [13] kanadlarından, Hak Te’âlâ’nın rahmet i yagmur gibi yagar. Her günde [14] beş vakit namâz vaktinde ol kuş kanadların açar. Kaçan kim birbirine [15] urur, dürlü dürlü sadâlar çıkar. Şöyle ki cennetin ağaçları [16] cünbüşe gelüp budakları birbirine

¹¹⁰ Kur’an, 40. Mü’min Sûresi, Ayet 7.

tokunur. Cennete galgale [17] düşüp hûrîler, kasırlarından ve şâh-nişinlerinin pencerelerinden [18] başların çıkarup birbirlerine beşâret iderler ki ümmet-i [19] Muhammed'in namâzları vakti geldi. Şimdi bizim çiftlerimiz [20] ibâdete meşgûllerdür deyü sevinürler. Hak Te'âlâdan ol [21] kuşa nidâ gelür ki: "Yâ kuş niçün böyle feryâd idersin?" [22] Ol kuş ider ki: "Îlâhî mü'min kullar ibâdetle meşgûl oldular [23] (onlara)

(v5a)

anlara rahmet taleb iderin", deyü Hak sübhânehu ve Te'âlâ eyide: "Yâ kuş, [24] gendi fazlımdan ve keremimden kullarım günde beş kerre nazar-ı [25] rahmete müstahak olalar. Emretti ki beş vakit namâzı kılalar. [26] Ben onların bedenlerin cehennem odununa haram idüp, cennetimin [27] rahatlıkların anlara nasîb iderim. Ve onlar için hûrîler [28] yaratmışım", deyü. Ol kuş sâkin ola".

3.8. YEDİNCİ SU'AL

"Beytü'l-ma'mûr [29] nedendür ve şimdi kandedür? Bize haber vir, Yâ Muhammed", dediler. Resûl-i [30] Ekrem 'aleyhi's-selâm buyurdu ki: "Beytü'l-ma'mûr kızıl yâkûtdan [31] bir ev idi. Hak Te'âlâ kereminden Âdem 'aleyhi's-selâmın tevbesini [32] kabûl İdüp, meleklerle emreyledi ki, Firdevs-i 'âlâdan Beytü'l- [33] ma'mûr'u yeryüzine indirüp Kâbe'niñ yerine kodular. Ol [34] evin iki kapusu var idi. Birin Magrib cânibine ve birin Maşrık [35] cânibine açdular. Ve içinde cennet kandilinden üç kandili var idi. [36] Ol kandillerin nûru ne mikdar yeri rûşen kıldıysa ol [37] Kâ'betul-lâh olmuşdur. Yedi kat gögde ne mikdar melekler varsa, [38] emr-i Hakla cümlesi inüp Beytü'l-ma'mûru ziyâret ve tavâf [39] iderlerdi. Hak sübhânehu ve Te'âlâ Âdem 'aleyhi's-selâma dahı [40] emreyledi ki Beytü'l-ma'mûru ziyâret eyleye. Âdem peygamber [41] dahı Hind'den, Hicâz'a gelüp Beytü'l-ma'mûru ziyâret eyledi. [42] Ferişteler Âdem'e tavâf etmek öğretdiler. tavâf idüp [43] hacc etdü. Andan Arafât tagına çıkdı. Hak Te'âlâ'dan inâyet [44] irişüp Havvâ'yı¹¹¹ Arafât 'da buldu. İkisi dahı makbûl-ı dergâh [45] oldular. Andan soñra Âdem 'aleyhi's-selâm Havvâ'yı alup [46]

¹¹¹ Havvâ : Hz. Âdem'in zevcesi olup, Âdem cennette uykuda iken sol kaburgasındaki bir eğe kemiğinden yaratılmıştır. Ümmü'l- beşer (insanlığın annesi) lakabıyla anılır. Kız ve erkek 48 çocuğu olmuştur.

(v5b)

[V6]

gine Hind'e gitdi. Yılda bir kerre Hind'den Hicâz'a gelüp Beytü'l-[1] ma'mûr'u ziyâret idüp gerü Hind'e varurlar idi. [2] Tâ 'ömürleri âhir olunca, âhirü'l-emr Havvâ Cidde'de ve Âdem [3] 'aleyhi's-selâm Hind'de vefât etdi".

Eyitdiler ki: "Yâ Muhammed, Âdem [4] Hind'de ve Havvâ Cidde'de kalmanun sebebi nedür?" Buyurdu ki: "Âdem [5] Havvâ'nın vücudları cennet hevâsıyla perverde olmuşdur Ammâ [6] Âdem 'aleyhi's-selâma cennetde bugdayı Havvâ yedirmişdir. Ve Havvâ'Yâ [7] İblîs yedürdü. İblîs hüd-merdûd oldu. Havvâ Cidde'ye [8] düşmesine sebep budur ki Âdem'in bugdayı yemesine ikdâm [9] eyledi. Ekser günâh Havvâ'nın olup Cidde gayet ıssı olmanın mükâfât [10] zünüb için Havvâ Cidde'ye düşdü. Bir sebep dahı budur ki Âdem [11] peygamber Hak Te'âlâ'nın gazabı korkusundan aglardı. Havvâ ise [12] Âdem'in hasretinden aglardı. Gendi günâhın fikretmezdi. Ol [13] sebepten ıssı yere düşdü. Bir sebep dahı budur ki, Âdem'in [14] toprağı Hind'den ve Havvâ'nın Cidde'den idi. Lâkin Âdem'in Hind'e [15] düşmesine sebep Hind'in hevâsı cennet hevâsına karîb olmanın [16] ıssıdan ve sogukdan ıztırab çeküp helâk olmasının [17] içündür. Zîrâ bunca Enbiyâ ve evliyânın ve cümle halkın atasıdır", [18] dedi.

Eyitdiler: "Yâ Muhammed Beytü'l-ma'mûr şimdi kandedür?" Buyurdu ki: [19] "Âdem 'aleyhi's-selâmdan soñra Hazret-i Nûh zamanına gelince [20] yeryüzinde idi. Hak sübhânehu ve Te'âlâ, Nûh Peygamberiñ du'âsıyla yeryüzin [21] tufâna gark etmelü olucak/oluncak, meleklere emreyledi Beytü'l-ma'mûru [22] dördüncü kat göge çıkardılar. Hâliyâ/hâlâ andadur. Kıyâmete dek [23] (melekler)

(v6a)

melekler tavâf iderler. Şol Karataş kim, Hâcerü'l-esved derler. [24] Beytü'l-ma'mûr'dan yâdigâr kalmışdur. Kızıl yâkût idi. Tufân-ı [25] Nûh'da emr-i Hakla karataş olmuşdur. Kaçan Cuma günü olsa cümle [26] melekler Beytü'l-ma'mûr'a cem' olurlar. Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm, [27] Dünyâ mü'ezzinleri gibi ezân okuyup ve Mikâ'îl 'aleyhi's-selâm [28] dahı Dünyâ hafîbleri gibi hutbeye çıkup, ba'de mihrâba geçüp, [29] imâmlık eder. Cümle melekler ona uyup iki rekat Cuma namâzı [30] kılar. Du'âdan soñra Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm ayak üzre [31] turup ayıdır ki: "Ey melekler siz şâhid

olun ki, Hak Te'âlâ [32] baña müezzinliğden her ne kadar sevâb verdiyse bugün ümmet-i [33] Muhammed'in müezzinliği edenlerine bağışladım" diye. Andan [34] Mikâ'il 'aleyhi's-selâm dahı ayak üzre turup ide kim: [35] "Ey melekler siz şâhid oluñ. Bugün Hak Te'âlâ baña imâmlıktan [36] ne kadar sevâb verdiyse, ben dahı imâmlık edenlere bağışladım", [37] diye. Andan soñra cemi' melekler ideler kim: "Siz dahı şâhid oluñ, [38] bugün bizim kıldığımız namâzdan Hak Te'âlâ bize ne mikdar sevâb [39] verdiyse ümmet-i Muhammed'in Cuma namâzını kılanlara bağışladık", [40] diyeler. Ol mehalde Hak Te'âlâ'dan hitâb gele ki: "Ey melâikelerim [41] hazretüme sahâvetinizümü arz idersiz? İmdi siz şâhid [42] olun kim kankı kulum bugün dergâhımda yüzün yere koyup [43] Cuma namâzın kılmışdur, keremimden ben ol kulumu yarlıgadım", [44] diye. Hak sübhânehu ve Te'âlâ kelâm-ı şerîfnde buyurmuşdur ki: "*Ve-ttûr* [45] *ve kitâb'im-mestûr fî rakım menşûr ve'l-beyti'l-ma'mur ve-ssakfi'l-merfû*".¹¹² [46]

(v6b)

[V7]

3.9. SEKİZİNCİ SU'AL

"Cennetden bize haber vir Yâ Muhammed. Hak Te'âlâ cenneti neden [1] yaratdı", dediler. Sürur-ı Enbiyâ sallâ'l-lâhu 'aleyhi ve ssellem buyurdu ki: [2] "Hak Te'âlâ cenneti nûrdan yaratdı ve yedinci göğden yukarıdur ve bir [3] birinden yüksekdür ve her birinüñ adı vardır. Evvelgi cennetin adı [4] Dârü's-selâm'dür. Kızıl yâkûttandır. İkincinin adı Dârü'l-kârar'dur. [5] Halîs altundandır. Üçüncünün adı Cennetü'l-mevâ'dür. Ak [6] incüdendir. Dördüncünün adı Dârü'l-huld'dür. Hâm gümüşdendir. [7] Beşincinin adı Dârü'l-bühân'dur. Yeşil zümrütdendir. Altıncının adı [8] Naîm'dür. La'ildendir. Yedincinin adı Adn'dur. Zebercet'dendir. [9] Sekizinci cennetin adı Firdevs'dür. Nûrdandır. Ve her birinin kapuları [10] envâ'i dürlü cevher ile murassa'dur. Her birinin tul-i arzı [11] beş yüz yıllık yoldur ve her birinin kapuları üzerinde yazılmışdur ki: [12] "Ene la uezzi behu men kale lailahe illallahu dehale'l-cennet". yani, "Ben ol mekânım ki bende azâb yokdur. Her kim ihlâsla lailahe illa[13]llah diyen baña girup rahatlanır."

¹¹² Kur'an, 52. Tûr Sûresi, Ayet 1-5.

3.10. TOKUZUNCU SU'AL

“Havz’dan [14] ve Kevser¹¹³den ve Tûbâ’dan haber vir bize”, dediler. Peygamber ‘aleyhi[15]s-selâm buyurdu ki: “Hak sübhânehu Te’âlâ Havz’ı ve Kevser’i benim [16] için yaratdı. Kavlühû Te’âlâ: “*İnnâ a’taynâke-lkevser*”.¹¹⁴ Ve Havz’ımın [17] büyüklüğü, bir cânibinden bir cânibine varınca bir aylık yoldur. [18] suyu arş altından gelür. Firdevs’e akar, südden ak ve [19] şekerden lezîzdür. Bir kerre içen artuk susamaya. Ve ol [20] Havz’ın kenarı altundan ve toprağı anberden ve içindegi [21] taşları incidendür. Ve etrafında cevâhirden kadehleri vardır. [22] (Yarın)

(v7a)

Yarın kıyâmet gününde ashâb-ı güzînim ol kadehler ile ümmetime [23] su ulaştırurlar. Ve dahı Tûbâ ağacı benim makamımdır. Ululığı [24] şöyledir ki; güneş nûru her makâma nice erişirse cennetlerin [25] içinde bir makâm yokdur ki Tûbâ’nın anda erişmeye ve her [26] budagında envâ’i dürlü meyve mevcud ola. Ehl-i cennet her ne dürlü [27] meyve murâd iderse el suna, Hemân ol yemiş eline gele. Ve ol [28] ağaç altundadır ve biri yâkûtdandır ve otları sünbül-i za’ferândür [29] ve altı gülizâr-ı murgızârdur. Ehl-i cennetden bir kimse didârı görmek [30] murâd eylese Tûbâ’nın dibine varır. Melekler karşı gelüp, Burak’a [31] bindürüp cennetin sokaklarından Hazîretü’l-Kuds’e götürürler. [32] Hak Te’âlâ’nın enva’-i dürlü nimetlerin yiyüp ve selâmın işidüp, [33] cemâl-ı bî- nâzîrin ‘ayne’l-yakin müşâhede iderler. Ve girü makâmlarına [34] gelürler”.

3.11. ONUNCU SU'AL

“Yedi kat yerleden ve her birinde sakin olan [35] mahlûkâtdan bize haber vir, Yâ Muhammed”, dediler. Sürur-ı Enbiyâ salla’[36]l-lâhu ‘aleyhi ve sellem buyurdu ki: “Hak Te’âlâ bu yerleri birbirinden aşağı [37] yaratdı ve her yerin aralığın hevâ kıldı ve birbirinden aralığın [38] beş yüz yıllık yol eyledi. Evvelgi yeri Ben-i Âdem’e mesken etdi. [39] İkinci yeri yel hazînesi kıldı. Muhtelif yellere andadır. Üçüncü [40] yerde bir tâife olur yüzleri gelüp gider. Ammâ melek [41] tabîatludurlar. Hak Te’âlâ Hazretine ‘isyân etmiş degillerdür. [42] Kıyâmet gününde anlara ne sevâb ve ikâb vardır.

¹¹³ Kevser: cennette bir suyun adı. Kur’an’da suresi vardır. Kevser suyu süttten beyaz, baldan tatlı, kardan soğuk, kaymaktan yumuşakmış. Kevser’i Cennette Peygamberimize verilmiş özel bir havuz olarak tefsir edenler de vardır.

¹¹⁴ Kur’an, 108. Kevser Sûresi, Ayet 1.

Dördüncü [43] yerde kibrît taşları vardır. Dünyâ tagları gibi cehennem [44] odununa kuvvet vermek için hazırlanmıştır. Kavluhû Te'âlâ: [45]

(v7b)

[V8]

fetteku-nnâra-lletî vekûduha-nnâsu velhicâra¹¹⁵ Ol kibrît [1] taşlarının râyhası şöyledir ki; eger bir dirhem mikdârı [2] bu Dünyâya çıkardı, cümle mahlûkât anuñ râyhasından helâk olurdu. [3] Beşinci yerde akreblere vardır. Her biri deve gibi, kuyrukları selâsil-i [4] aglaldür. Ve her birinin kuyrugunda üç yüz batman zehir vardır. [5] Eger bir katresi deryâyâ tamlasa idi deryâda olan mahlûkât [6] helâk olurdu. Altıncı yerde cehennem ehlinin ruhları olur. [7] Ana Siccîn derler. Kavluhû Te'âlâ: “*Kellâ inne kitâbe-l fuccâri lefî siccîn(siccînin) vemâ [8] edrâke ma siccînin*”.¹¹⁶ Yedinci yerde İblîs aleyhi'l-la'ne olur. [9] Taht üstünde oturmuştur. Tevâbi'i etrâfında, her biri Âdem [10] oğlanlarına etdüğü fesâdâtı arz ider. Kankısının fesâdı [11] ziyâde ise anı mukarreb edünür. Hak Te'âlâ ümmetimi ol mel'ûnun [12] şerrinden hıfz eyleye.

3.12. ON BİRİNCİ SU'AL

“Hak Te'âlâ cehennemi neden [13] yarattı ve kimler için yarattı? Bize haber vir Yâ Muhammed”, dediler. [14] Peygamber 'aleyhi's-selâm buyurdu ki: “Hak Te'âlâ cehennemi kendi hışmından [15] yarattı ve yedi tabaka eyledi. Yedi kat yerlerden aşağıdır [16] ve her birinin aralığı yetmişer yıllık yoldur ve azâbları dahı [17] birbirinden artuktur ve her birinde yılanlar ve akreblere vardır. [18] Evvelgi cehennemin adı Hâviye'dür. Ve cümleden aşağıdır. Münâfiklar [19] makamıdır. Kavluhû Te'âlâ : “*İnne-lmünâfikîne fî-dderki-l-esfeli [20] mine-nnâr*”.¹¹⁷ İkinci cehennemin adı Hutame'dür. Firavnun ve ashabının [21] yeridür. Kavluhû Te'âlâ: “*Kella leyünbezenne filhutameh. Ve ma edrake [22] melhutameh*”.¹¹⁸ Üçüncü cehennemin adı Sakar'dur. Zındıklar yeridür. [23] (Kavluhû)

¹¹⁵ Kur'an, 2. Bakara Sûresi, Ayet 24.

¹¹⁶ Kur'an, 83. Mutaffifîn Sûresi, Ayet 7-8.

¹¹⁷ Kur'an, 4. Nisâ Sûresi, Ayet 145.

¹¹⁸ Kur'an, 104. Hümeze Sûresi, Ayet 4.

(v8a)

Kavlühû Te'âlâ : “*Zukû messa sekara*”.¹¹⁹ Dördüncü cehennemın adı Lâzî'dür. [24] Sahirler yeridür. Kavlühû Te'âlâ : “*Kellâ innehâ lezâ Nezzâ'aten lişşevâ*”.¹²⁰ [25] Beşinci cehennemın adı Gayyâ'dur. Tersâler yeridür. Kavlühû Te'âlâ: [26] “fesevfe yelkavne gayyâ(n)”¹²¹ Altıncı cehennemın adı Sair'dür. Sâ'îbât [27] yeridür. Sâ'îbât dahı Tersâlardandur. Kavlühû Te'âlâ : [28] nesme'u ev na'kilu mâ kunnâ fî ashâbi-sse'îr(i)¹²². Yedincinin adı Cehennem'dür. [29] Kavlühû Te'âlâ: “*Ve inne cehenneme lemevidühum ecma'in* Lehâ seb'atu ebvâbin likulli bâbin minhum cuz-un maksûm(un)”¹²³. Bu cehennem, benim tevbesiz giden [31] ümmetlerim içündür. Günahları kadar azâb olup ba'de çıkup [32] cennete girerler. Bu cehennem cümlesinden eyü derekedür, azâbı [33] dahı anlarıñ azâbından hafıfdür ve odu anlarıñ odundan [34] sogukdur. Böyle iken ol oduñ bir kığılcımı bu Dünyâya [35] çıkaydı, etrafında beş yüz ferseng yerdeñ olan mahlûkât [36] Yanup helâk olurdu. Bu yedi cehennem içinde, yetmiş biñ [37] şehir vardur. Her şehir de yetmiş biñ serây vardur. Her serâyda [38] yetmiş biñ suffa vardur. Her suffada yetmiş biñ mahzen her mahzende [39] yetmiş biñ sanduk her sanduk da yetmiş dürlü âlet azâb [40] vardur. Birbirine benzemez. Neuzû billâh min gazabî Allah”. [40]

3.13. ON İKİNCİ SU'AL

“Melekü'l-Mevt ne sıfatlıdur? Bize haber vir, Yâ Muhammed”, [41] dediler. Resûl-i Ekrem ve 'aleyhi's-selâm buyurdu ki: “Melekü'l-mevt[42] bir feriştehdür. Adı Azrâ'il'dür. Dördüncü kat gögde olur. [43] Hak Te'âlânın emriyle ruhlar üzerine mü'ekkedür. Mî'râca [44] vardıkda dördüncü gögde bir 'azîm heybetlü melek gördüm. [45]

¹¹⁹ Kur'an, 74. Müddessir Sûresi, Ayet 26.

¹²⁰ Kur'an, 70. Me'aric Sûresi, Ayet 15-16.

¹²¹ Kur'an, 19. Meryem Sûresi, Ayet, 59.

¹²² Kur'an, 67. Mülk Sûresi, Ayet 10.

¹²³ Kur'an, 15. Hicr Sûresi, Ayet 43-44.

(v8b)

[V9]

Bir kürsîniñ üzerinde oturmuş, önünde bir levha turur. [1] Daim ol levha nazar ider. Karındaşım Cebrâ'îl'e su'al eyitdim: [2] "Bu melek kimdür", dedim. Eyitdi: "Yâ Resü'lal-lâh bu Melekü'l-Mevt'dür. [3] Bu levhadan gayriye nazar etmez. "ömrü âhir olanları bu levhadan ma'lûm [4] edinüp, rûhını kabz ider", dedi. Andan, Cebrâ'îl 'aleyhi[5]s-selâm ol melege eyitdi: "Yâ Azrâ'îl bu gelen âhir zaman [6] peygamberi Muhammed 'aleyhi's-selâmdır ki, yedi kat gög melekleri [7] bu gicenin va'desine ümîd var olup, Habîbu'l-lâh'ın ziyâretini [8] ârzû iderler", dedi. Azrâ'îl 'aleyhi's-selâm, Cebrâ'îl'den bu [9] haberi işidüp ayag üzerine turup, baña selam verdi [10] ve hezarân 'izzet hürmetle beni yanına alup eyitdi: "Yâ Resü'lal-lâh [11] ma'zûr olabilmedim ve hem işgâlim çokdur", deyüp özürler diledi. [12] Eyitdim: "Yâ Azrâ'îl, sen dördüncü gögde olursun, yeryüzinde [13] olan mahlûkâtın rûhların niçe kabzedersin", dedim. Eyitdi: "Yâ Resü'lal-lâh, bu önümde turan Levh-i mahfûz'dur. Kaçan, [14] bir Âdemin veya bir hayvanın 'ömri tamâm olsa bundan baña [15] ma'lûm olur. Sag yanımda duran rahmet melekleridür. Sol [16] yanımda azâb melekleridür. Cümle benim işaretüme bakarlar. Eger [17] mü'min ise rahmet meleklerinden gönderürüm. Ana cennet [18] armaganıyla varup canını âsânlıgla kabzidüp a'lâ-yı [19] 'illiyîne iledürler. Kevser şarâbın önüne korlar. Ve eger şakî ise [20] azâb meleklerinden gönderirim. Varup dürlü azâbla [21] cânı çetin kabz idüp Siccîne bıragurlar", dedi ve eyitdi: [22]

(v9a)

"(Yâ Resûl) Yâ Resü'lal-lâh sen Şefî'ü'l-Müznibînsin. Beni şefâ'atinden mahrûm [23] iyleme, dedi".

3.14. ON ÜÇÜNCÜ SU'AL

"Münker ve Nekîr ne sıfatlıdur? [24] Bize haber vir, Yâ Muhammed", dediler. Resûl-i Ekrem sallâ'l-lâhu 'aleyhi ve sellem [25] sa'âdetle buyurdu ki: "Hak sübhânehu ve Te'âlâ iki melek yaratmışdur. [26] Birinin Münker ve digerin adı Nekîr'dir. Emri-i Hakla yerin altında gezerler. [27] Bir kimse vefât idüp, kabre vardıkda eger ol kimse saîd ise [28] güzel sûretle varurlar. Ve eger şakî ise müheyyîb ve korkunç sûret [29] ile gözlerinden odlar yagdırup ra'id gibi görülüp, su'al [30] ederler ve ellerinde oddan 'amûdlar tutup eyidelar ki: "Men rabbûke [31] ve ma dinuke?" Mü'min cevâb verüp

ide: “Rab’bim Allah’dur ve dînim, [32] dîn-i İslâm’dur”. Andan soñra eyidelar kim: “Ne dersin şol kimse [33] hakkında ki, Hak Te’âlâ size peygamber gönderdi?” ide kim: “Hak Resûldür. [34] Her ne haber getirdiyse gerçektür ve kitâbumuz dahı ana inen Kur’an’dur”, [35] diye. “Hak Te’âlâ’nın resûlüne ve cümle kitâblarına ikrâr ve itkâd [36] etmişim”, diye. Andan soñra, ol mü’minin kabrine cennetden dereceler [37] açalar. Ba’dehü, bir güzel yüzlü ve hûb kokulu kimse gelüp selâm [38] vire, eyide ki: “Vaktin hoş ola. Beşâret olsun ki Hak Te’âlâ [39] saña lütf-ı saâdet-i erzânı kıldı”, diye. Ol mü’min eyide: “Sen [40] kimsin? Ben senin gibi güzel görmedim”. Eyide ki: “Senin sâlih [41] amelünüm. Dünyâda sen benden ayrılmazdun ki bende kıyâmete dek senden [42] ayrılmayup saña yoldaş olurum”, diye. Ammâ kaçan, bir şakî olup [43] kabre vardıkda, Münker Nekîr melekleri zıst-i sûret ile gelüp: [44] “Men rabbüke”, dedik de bunların heybetinden şaşup, bilmem diye. Anlar [45]

(v9b)

[V10]

dahı oddan ‘amûd ile şöyle uralar ki, eger taga ursalar [1] yedi kat yerden aşığı geçeydi. Ol kimse şöyle feryâd ide kim, [2] Âdem ile perîden gayrı işideler ve ana lânet ideler. Kavlühü Te’âlâ: [3] “ulâ-ike yel’aNûhumu(A)llâhu veyel’aNûhumu-llâ’inûn(e)”¹²⁴. Andan ideler kim: [4] “Ne dersin ol kimse Hakkında kim, Hak Te’âlâ anı size peygamber gönderdi. [5] Kitâbı Kur’andur”. ide kim: “Bilmezem”. Ana lânet idüp gideler. Hemân ol [6] kimsenin kabri cehennem dereceleri olup, semûm yelleri ese [7] ve bed kokular gelüp, kıyâmete dek azâb çekecegi bir çirkin sûretlü, [8] kabîh kokulu bed sözlü kimse gelüp buna yapışa azâb etmege [9] başlaya. Ol kimse ide kim: “Sen kimsin?” Ol ide: “Ben yaramaz amelunum. [10] Dünyâda sen beni pek severdün. Hiç benden ayrılmazdun. Şimdi [11] bende senden ayrılmayup kıyâmete dek seninle böyle olurum ve her gün [12] saña azâb ederim”, diye. Ol kimse zârîlıklar kılup ide ki: “N’olaydı [13] Dünyâyâ gelmeyeydim. Şimdi böyle azâba giriftâr olmazdım”, diye”. [14]

¹²⁴ Kur’an, 2. Bakara Sûresi, Ayet 159.

3.15. ON DÖRDÜNCÜ SU'AL

“Sûr dedikleri nedür ve ne maslahat içündür? [15] Bize haber vir Yâ Muhammed”, dediler. Peygamber ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: [16] “Hak sübhânehu ve Te’âlâ yevm-i kıyâmet için bir nefîr yaratmışdır. [17] anuñ adı sûrdur. Ve bir melek yaratmışdır. Adı İsrâf’îl’dür. [18] Ol sûr’un üzerine mü’ekkeldir. Kıyâmette ol sûr’u çalsa [19] gerekdür. Sûr’un uzunluğu biñ yıllık yoldur, yedi budakdur. [20] Sûr ol vakitte çalınur ki yeryüzinde ‘izzet ve hürmet, idüp [21] ve şefkat ve merhamet ve bereket kalka. Kur’an’ın hükmiyle amel olunmayup [22] şerîat, nizâm ve intizâm bozula. Ol zaman İsrâf’îl [23] (‘aleyhi)

(v10a)

‘aleyhi’s-selâm Emr-i Hakla sûr’u çala. Sûr’uñ na‘rası mehâbetinden [24] yedi kat gögde olan melekleri ve yedi kat yerde olan mahlûkât [25] yüzleri üstüne düşüp beyhuş olalar. Kavlühû Te’âlâ : “*Fe iza [26] yunfe□u fî-ssûri fefezi’a men fî-ssemâvâti vemen fî-l-ardi*”.¹²⁵ Yani [27] sûruñ fezaâ’i şöyledir ki, ehl-i semâvât ve ehl-i arz-ı kıyâmet [28] kopdu sanup lâ-ya’kıl olalar. Ol heybetden yerlere zelzele [29] düşe ve yıldızlar döğüle, başlarda saçlar agara. Andan soñra [30] Hak Te’âlâ İsrâf’île emreyleye, sûr’u bir dahı çala. Şöyle ola kim; [31] taglar yerinden kopup hevâda kuş gibi uça. Deñizleriñ suyu [32] kuruya. Ayuñ ve günüñ nûru gidüp kabkara ola. Cihânı [33] karanlık basa. Yel saman uçurur gibi sûr’uñ nefhesi mahkûkâtı [34] birbirine ura. Kavlühû Te’âlâ: “*Yevme tercufu-rrâcife(tu) Tetbe’uhâ-rrâdife(tu)*”.¹²⁶ [35] Arş-ı alâdan tâ yedi kat yer altına varınca her ne mahlûkât [36] varsa cümlesi helâk ola. İlla sekiz melek mukarreb [37] ki Cembrâ’îl ve Azrâ’îl ve Mikâ’îl ve İsrâf’îl ve dört dahı [38] hamele-i arş. Hak Te’âlâ Azrâ’îl ‘aleyhi’s-selâma emrede. Bunlaruñ dahı ruhunu [39] kabzeyleye. Yalñuz Azrâ’îl ‘aleyhi’s-selâm kala. Hak Te’âlâ [40] Azrâ’îl’e eyide ki: “*Yâ Azrâ’îl kelâm-ı şerîfimde buyurmadım mı? [41] “Küllü men ‘aleyha fanin, ve yebkâ vechu rabbike*”.¹²⁷ Azrâ’îl ‘aleyhi’s-selâm [42] bu emri işidecek, kendi rûhını dahı kabzeyleye. Yerde [43] ve gögde nefes-i vâhid kalmaya. Hak celle ve ‘alâ hitâb idüp eyide ki: [44] “*Limel el-mülk’ül-yevme*”. Yani bugün mülk kimindür? Hiç âslaâ cevâb [45] virir kimse bulunmaya. Gene gendü gendüne cevâb vire [46]

¹²⁵ Kur’an, 27. Neml Sûresi, Ayet 87.

¹²⁶ Kur’an, 79. Nâziât Sûresi, Ayet 6-7.

¹²⁷ Kur’an, 55. Rahmân Sûresi, Ayet 26-27.

(v10b):

[V11]

“Lillahi’l-vahidü’l-kahhar”, diye. Andan sonra kırk yıl bu âlem şöyle [1] hâlî yata. Hak Sübhânehu ve Te’âlâ kemâl-i kereminden bu mahlûkâtı diri [2] kılmak Murâd eyleye. Arşın altında bir deñiz vardır. Ona Bahrü’l-hayat [3] dirler. Ol deñizden yeryüzine, kırk gün kırk gece yağmur [4] yağdıra. Şöyle kim; Magrib’den Maşrik’a varınca su ile tola. [5] Andan sonra emr-i Hakla evvelin âhirin her ne yaratılmış ise ins ü[6] cin ve huş tuyûr, hûrîler ve melekler ve perîler ve haşerât-ı arz [7] her ne ki yaradılıp, mevt erişüp, çürüyüp toprak olmuşdur. [8] Hak Te’âlâ’nın emriyle, şol bahâr eyyâmında nebâtât bitdüğü gibi, [9] cümlesinin cesedi yerden bitüp yeryüzüne çıka. Haşr u neşr [10] gününe dek bî-rûh yata. İbtida Hak sübhânehu ve Te’âlâ ol sekiz [11] melegi kudretinden diri kıla. Andan İsrâf’îl ‘aleyhi’s-selâma [12] emreyleye. Sûr’u çala. Sûr’un evvelgi yedi şâhu vardır. [13] Evvelgi şâhından, melekleriñ hûrî ve gılmanlarıñ rûhı olur. [14] İkinci şâhında peygamberleriñ rûhı olur. Üçüncü şâhında velîlerin [15] ve siddîklarıñ rûhı olur. Dördüncü şâhında, şehidleriñ [16] rûhı olur. Beşinci şâhında dîvleriñ rûhı olur. Altıncı [17] şâhında kâfirlerin rûhı olur. Yedinci şâhında mü’minleriñ [18] rûhı ve cümle hayvânâtıñ rûhı olur. Bu cümlesi sûr’dan [18] taşra gelüp Hak Te’âlâ emrede: “Varıñ kalıbunıza girün” [19] diye. Emr-i Hakla her can cesedin bulup gire. Evvelin-âhirin [20] an vakitden başların yerden kaldırup ayag üzre turalar. [21] Andan sonra Mîzân kurula”.

3.16. ON BEŞİNCİ SU’AL

“Hak Te’âlâ Mîzân’ı [22] (neden)

(v11a)

neden yaratdı? Ne maslahat içündür? haber vir bize, Yâ Muhammed”, dediler. [23] Sürur-ı Enbiyâ ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: “Mîzân bir terazüdür ki, [24] Hak Te’âlâ kıyâmet gününde halkın amellerin tartmak için yaratmışdur. [25] Kavlühü Te’âlâ: Velveznu yevme-izini-lhakk(u) femen sekulet mevâzî Nûhu feulâ-ike [26] humu-lmuflihûn(e)”.¹²⁸ Kıyâmet gününde, Mîzân Mikâ’îl ‘aleyhi’s-selâmın [27] elinde olsa gerekdir. Ve bir kefesi nûr ve bir kefesi zulmetdür. [28] Mü’minleriñ amel-i sâlih,

¹²⁸ Kur’an, 7. A’râf Sûresi, Ayet 8.

defteri nûrdan kefeye ma‘âssî defteri [29] zulmetden olan kefeye konsa gerekdür. Veznolup her kimin [30] tâ‘atî, dâne-i haşhâş kadar ma‘asîden ağır gelürse bir melek [31] çağırıp ideki: “Bu kimse sa‘îd abidedür”, deyü. Ol günde herkes [32] gendi hâline meşgûl olup, asla biri biribirinin hâlinden haberi [33] olmaya. Bir kimse Mîzân önüne götürüp ma‘asîyeti defterini zulümât [34] kefesine taglar gibi yığalar. Tâ‘at defterinden miskal-ı zerre [35] bir nesne bulunmaya. Nûr keffesi şöyle boş kala. Ol kul ümidin [36] kesüp cehennem ihtiyar eyleye. Göreler kim hevâdan bir pare kagıd [37] uça uça gelüp ol nûrdan kefenin içine kona. Günâh defterlerin [38] basdırup cümlesinden ağır gele. Hak Te‘âlâ Hazretinden fermân [39] gele kim ol kulumu cennete iletüñ deyü. Arasât halkı cümle taaccüb [40] eyideler ki; “Bu ne kagıd idi, bir sebep bu kimse halâs olup [41] cennete gide”, diyeler. Ol kagıda nazar idüp gördüler ki, bu kulum [42] Dünyâda sıdk-ı ihlâsla, bir kere “La ilahe illallahû Muhammed Resü‘lal-lâh”, [43] deyüp benim vahdâniyyetüme ikrâr etmiş vahdâniyyetüm hakkı için [43] ben dahı ol kulumu cehennemden âzâd idüp cennetüme ve envâ‘i [44]

(v11b)

[V12]

dürlü ni‘melerime na‘il eyledim. Fazlımdan ve keremimden rahmetüme vasıl [1] eyledüm deyü yazılmış ola”.

3.17. ON ALTINCI SU‘AL

“Sırât köprisi [2] nedendür ve ne maslahat için yaratılmışdur? Bize haber vir, Yâ Muhammed”, [3] dediler. Peygamber ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: “Sırât köprisi [4] bir köprüdür ki kıyâmet güninde cehennemiñ üzerine kurulup, [5] cümle halk anuñ üzerinden geçse gerekdür. Aslı budur ki, [6] Hak sübhânehu ve Te‘âlâ cehennemi kendi hışmından ve gazabından yaratdı. [7] Bu kerre cehenemin bürûdetinden melekler ıztırab çeküp Hak Te‘âlâ [8] hazretlerine arz-ı hal eylediler. Hak celle ve alâ meleklerle merhâmet [9] idüp, kemâl-i kudretinden bir yılan halk eyledi. Kavlühû Te‘âlâ: [10] “Hel etâke hadîsu-lgâşiye(ti)”.¹²⁹ Ol yılanıñ büyüklüğün Hak [11] Te‘âlâ’dan gayri kimse bilmez. Ol yılanı emreyledi ki, yedi cehennemi [12] yuta. Ol dahı yutdu. Lâkin buñaldı. Diledi ki agzın aç, [13] başın kaldırıp eyitdi ki: “İlahî destûr vir nefes

¹²⁹ Kur’an, 88. Gâşiye Sûresi, Ayet 1.

alayım”. [14] Hak Te’âlâ ol yılan itâb idüp Mâlik’e emreyledi ki Gaşiye’ye [15] azâb ede. Mâlikin elinde oddan kamçı var idi kim, ululugun [16] Allah’dan gayri kimse bilmez. Mâlik diledi kim ol yılan azâb [17] ede. Yılan feryâd iderken gözü arş altında, Hak Te’âlâ’nın adı [18] yanında, benim adıma düş oldu. Şefi idinüp eyitdi ki: “İlâhî [19] şol ad Hakkı için ki sâkı arşda gendi adına karip kılmışsın.[20] Ben bî-çâre günâhkâra merhamet idüp suçum affeyle, deyü [21] zârîluk eyledi. Hak celle ve alâ Mâlik’e eyitdi: “Yâ Mâlik Gaşiye’ye [22] azâb etme kim, habîbim Muhammed’in adını şefi’i getürdü. Anuñ günâhını (afv) [23]

(v12a)

Afv itdüm ve buyurdum ki yılda iki nefes ala, biri ıssı ve bir soguk [24] ola. Şimdi yaz günlerinde semûm ıssıları anuñ ıssı nefesidür. [25] Ve zemherîniñ gayet sogukları, soguk nefesidür. Kıyâmet [26] günü oldukda, Gaşiye agzını aç. İki tudagınıñ arası gayetde [27] tîz uçan kuşa üç biñ yıllık yoldur. Aşağı tudagınıñ bir kılını [28] zebânîler cehennemiñ üzerine çeküp köpri ideler. Andan soñra cümle [29] halka emir ola, ol köpriden geçeler. Uzunluğu üç biñ yıllık yol [30] ola. Biñi yokuş, biñi düz ve biñi dahı inişdür. azâb melekleri [31] öteden kamçılar ile halkı Sırât üzerine süreler. Ben kenarda [32] turup ümmetim için du’âya meşgûl olan rahmet melekleri dahı [33] etraftan Yâ Rab’bi sellim, Yâ Rab’bi sellim diyeler. Anlar ki mü’mindür. [34] Her kişi ameli mikdarınca Sırâtı geçeler. Bazıları yıldırım gibi ve bazılar [35] yel gibi ve bazılar uçar kuş gibi ve bazılar akarsu gibi ve bazılar [36] dizi üzerine ve kimi de karnı üzerine emekleyü emekleyü, ve [37] kimi de yüzi koyun cehenneme düşeler. Neuzu billâh. Sırâtı yıldırım [38] gibi geçen bir günde geçe, akarsu gibi geçen bir yılda geçe ve bir bölük ola kim [39] biñ yılda geçe. Arasât’ın bir günü elli biñ bu Dünyâ yılınca olmagla Kavlühû Te’âlâ: “Ta’rucu-lmelâ-iketu ve-rrûhu ileyhi fî yevmin kâne mikdâruhu [40] hamsîne elfe sene(*tin*)”.¹³⁰ Sırâtı selâmet geçen mü’minlerden [41] bir bölük yüzlerin yere koyup eyideler: “İlâhî bize lütf-ı keremi [42] tamâm etdin. ‘Ahd olsun Hazretiñden artuk nesne istemeziz. [43] Bu nimet bize kâfidür”, diyeler. Şükredeler. Bir birez yer gidüp nâ-gâh [44] ırakdan bir ağaç göreler ki, ol ağacın budaklarında dürlü [45]

¹³⁰ Kur’an, 70. Me’âric Sûresi, Ayet 4.

(v12b)

[V13]

çiçekler açılmış, etrafı yeşil çimen gölgelik ideler. “ İlâhî lütf-ı keremiñden [1] bize şol ağaç dibinde yercegiz ver. Varup anda karar idelüm”. [2] Hak Te’âlâ Hazretinden hitâb-ı ‘izzet gele kim: “Ey kullarım ahd eyitdiniz [3] idi ki, dergâhımdan artık nesne istemessüñüz gerekdür. Ahdınıza [4] niçün turmadunuz?” Eyideler ki: “İlâhî ihsânına öğrenmiş kullarıñuz [5] bize lütfiñ, keremiñ çokdur”, diyeler. Bunlara ol makama varmaga [6] icâzet ola. Andan vardıkda cenneti göreler. Envâ’i dürlü zînet ile [7] müzeyyene bî-ihthiyar eyideler ki: “İlâhî, ârzümüz hemân budur, bundan artuk [8] nesne istemeziz”, diyeler. Hak Teâliden fermân gele kim: “Ey benim kullarım [9] niçün ahdınıza turmadınız?” Tekrar gine ahd idüp yemin [10] edeler ki, bundan gayri artuk nesne istemeyeler. Destûr ola: [11] “Varın kullarım cennetime girin”, deyü. Bunlar ta’cîl varup, cennete [12] gireler. Anda olan rahatlıkları görüp ve cennet kuşlarının [13] dürlü dürlü âvâzların işidüp hâmûş olalar. Nidâ gele ki: [14] “Ey benim kulların niçün hâmûş oldunuz?” Eyideler ki: “İlâhî ahdımıza[15] sadıguz, hacâletinden şermisâriz ve senin lütfi keremine ümidvârız. [16] Onun için hâmûş olduk”, diyeler. Andan, Hak sübhânehu ve Te’âlâ eyide ki: [17] “Kullarım, size her ne ki verdim ise fazl-ı keremimden verdim. Benden [18] râzî olun”, diye. Eyideler ki: “İlâhî biz senden râzî olduk. Lütfiña ve [19] ihsânuna gark olduk”, diyeler. Andan soñra Hak Te’âlâ Rıdvân’a [20] emreyleye: “Bunlara tâc ve hülle ve buraklar getirüp, giydürüp ve buraklara [21] bindürüp, her birini makamlu makamına iledeles. Hûrîler karşı gelüp [22] hizmetler ideler. Serâylar kapusunda ‘izz-i ve nâz ile Buraklarından indirüp [23] (köşklerine)

(v13a)

köşklerine çıkarup murassa‘ tahtlarda sündüs istebrak döşekler [24] üzerinde oturalar. Bu şükrâniye meclis kurulup envâ’i dürlü [25] nefâyis nimetler cevâhir tabaklar ile altun sinîler içinde öñlerine [26] getüreler. Nûrdan kadehler ile şarabân tahûr ve âb-ı Kevser içülüp [27] zevk ve safâlar ve ayş-ı ‘işretler idüp ebedü’l-âbâd kalalar”. [28]

3.18. ON YEDİNCİ SU'AL

“Mürsel peygamberlerden ve gayr-ı mürsel peygamberlerden [29] bize haber vir Yâ Muhammed”, dediler. Resûl-i Ekrem ‘aleyhi’s-selâm [30] buyurdu ki: “Hak sübhânehu ve Te’âlâ yüz yirmi dört biñ peygamber göndermişdür. [31] Üç yüz on üçü mürseldür. Kalanı gayrı mürseldür, ana kim Resûl [32] denür ve nebi denür gayrı mürseldür. Ana kim Cebrâ’îl ‘aleyhi’s-selâm [33] gelüp âşikâre söylemişdür. Bunlar üç yüz on ikidür. Benimle [34] on üç olur. Bâkılarına Cebrâ’îl gelmemişdür. Bazılarına [35] düşünde peygamberlik verilmişdür ve bazılarına hatıfdân âvâz [35] gelüp Hak Te’âlâ’nın emrin bildirmişdür. Cebrâ’îl gelen üç yüz [36] on üçdür. Bunların dahı yirmi sekizi güzidedür. Kavlühû Te’âlâ: [37]“... vectebeynâhum ve hedeynâhum ilâ sirâtin mustekîm(in)”.¹³¹ Ve bu [39] yirmi sekizin dahı yedisi güzidedür. Anlara suhuf-ı kitâb nâzil [40] olmuşdur. Biri Şît, ikinci İdrîs, üçüncü İbrâhîm, [41] dördüncü Mûsâ, beşinci, altıncı İsâ, yedinci benim ki âhir [42] zaman peygamberiyim. Salavatullahi ‘aleyhim ecmain. Ve dahı [43] nâzil olan kitâb yüz dördür. Yüzü suhufdur. Dördü kitâbdur. [44] Elli suhuf Şît ‘aleyhi’s-selâma ve otuz suhuf İdrîs [45] ‘aleyhi’s-selâma, yirmi suhuf İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâmla, Âdem ‘aleyhi’s-selâm’a. (10 suhuf Âdem peygamber ‘aleyhi’s-selâma, 10/20 İbrâhîm ....) [46]

(v13b)

[V14]

Tevrât, Mûsâ ‘aleyhi’s-selâma. Zebûr, Dâvud ‘aleyhi’s-selâma, [1] İncil İsâ ‘aleyhi’s-selâma, Kur’an-ı ‘azîmü’ş-şân dahı [2] baña geldi. Bu kitâbların cümlesi Ramazân ayında nâzil oldu. [3] Kavlühû Te’âlâ: “şehru ramadâne-llezî unzile fihi-l kur-ânu huden linnâsi ve beyyinâtin mine-lhudâ velfurkân(i)”.¹³² Hak sübhânehu ve Te’âlâ cemi’ [5] peygamberlerden efdal beni ve cemi’ ümmetlerden efdal benim ümmetimi [6] kılmışdur. Yarın kıyâmet gününde benim ümmetimden evvel kimse cennete [7] girmeye ve âb-ı Kevser, şaraban tahûri, benim ümmetimin önünde ola [8] ve benim ümmetim cümlesinden yukarı olsa gerekdür”.

¹³¹ Kur’an, 6. En’âm Sûresi, Ayet 87.

¹³² Kur’an, 2. Bakara Sûresi, Ayet 185.

3.19. ON SEKİZİNCİ SU'AL

[9] “Süleymân¹³³ Peygambere nasîhat iden kimdir? Bize haber vir Yâ Muhammed”, [10] dediler. Peygamber ‘aleyhi’s-selâm buyurduki: “Süleymân’a nasîhat iden [11] bir karıncadır. Hak Te’âlâ Süleymân peygambere saltanat vermiş idi ki, [12] hiçbir kimseye vermemişdür ve ne verecekdür. Kaçan Süleymân ‘aleyhi[13]s-selâm ve askeriyle bir yere konsa tul-ı arz yüz ferseng [14] olurdu. Ve askerinde envâ’i mahlûkât mevcûd idi. Süleymân [15] peygamberin bir besâtı var idi. Dört ferseng yere döşenür idi. [16] Dîvân eyledik de, anuñ üzerine gümüşden ve altundan iki yüz [17] biñ kürsî konurdu. Altun kürsî peygamberzâdeler ve gümüş [18] kürsîde perîhanları oturalar. Ve ol besâtıñ bir köşesinde [19] yetmiş biñ mihrâb semîn-pûş müstecâbüd da’ve zâhidler her mihrâbda [20] oturup ibâdet iderlerdi. Şöyle ki eger taga işaret kılsalar [21] tag yürürdü. Ve besâtın bir tarafında dahı biñ iki yüz minber var [22] idi. Her birinde bir âlim vâ‘az-ı nasîhat iderdi. Her minberiñ önünde [23] (on)

(v14a)

on iki biñ âdem ve perî nasîhat dinlerler idi. Rûzigar anlarıñ [24] kelâmıñ Süleymân’a işitdürürdü. Kendinün tahtı ol besâtıñ [25] ortasında muallâk tururdu. Süleymân ol taht üzerinde oturup, [26] ecnâs-ı mahlûkât saf saf olup tururlar idi ve kuşlar hevâda [27] kanad kanada çatup Süleymân üzerine sâye-bân olurlar idi. [28] Süleymân ‘aleyhi’s-selâmın tahtı kızıl altundan idi. Dört köşeli, [29] her köşesinde altundan bir ağaç, yaprakları zümrüden ve her birinde bir [30] murassa‘ hümâ var idi ve tahtıñ dört ayagında dört arslan ve bir [31] altun süvâr-kârı ejderhâ ol tahtı çevirmiş idi. Süleymân [32] ‘aleyhi’s-selâm kaçan ol taht üzerinde oturur idi. Ol hümâlar [33] ağızların açardı. Misk-i anber kokusu Cihâmı tutardı. Kaçan [34] da‘vâyagelüp şirret-i da‘vâ eylesünler ol ejderhâ ve arslanlar [35] hamle iderlerdi. Eger Hak ve eger bâtil zâhir olurdu. Hazret-i [36] Süleymân dahı hüküm iderdi. Süleymân ‘aleyhi’s-selâm daima [37] hurmâ yapragından zenbîl urup satardı. Akçesiyle arpa unı [38] alup ekmek iderdi. Ahşam anuñla iftar iderdi. Ve bir kilmi [39] var idi. Başına çeküp yatardı. Bir mikdâr uykusun alup, soñra [40] kalkup sabaha deg ibâdet eylerdi. Sabah oldukda

¹³³ Süleyman: Davûd peygamberin oğlu olan peygamber. On iki yaşındayken babası yerine tahta geçmiştir. Hem padişah hem peygamberdir. Geçimini devlet hazinesinden değil ördüğü zembiller sayesinde kazanmış. Kudüs’teki yarım kalan Mescid-i Aksa’yı inşa başladı. Yedi senede tamamladı. Allah tarafından kendine birçok mucizeler verilmiştir. Kuşlarla, hayvanlarla konuşur, onların dilini anlarmış.

memleket tedbîrine [41] meşgûl olurdu. Ve dâ'im yanında ferîşteh elinde oddan [42] kılıç tutup beklerdi. Dîvden ve perîden her kim kasd iderse urup [43] helâk iderdi. Ve Hazret-i Süleymân cümle mahlûkâtın dilin [44] bilirdi. Bir gün eyitdiler: “Yâ Nebiy-yu'l-lâh, bu devlet ve bu saltanat [45] ‘azamet eylesen pâdişâh rû-yı zemîn olasin. Cümle âlem senin [46]

(v14b)

[V15]

hükümünde ola. Zenbîlcilik etmeye nedür”, dediler. Süleymân [1] ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: “Ben bir za’îf, kemter kulum. Pâdişâh degilim. [2] Pâdişâh Allah zü'l-celâldür. Ben de emânet-kârım deyüp agladı. [3] Ve dâ'ima gaza iderdi. Kâfir ve âsî olan tâ'ife ile cenk idüp [4] dîne dâ'vet iderdi. kabûl itmeyenleri helâk ederdi ve dahı [5] ol besâtın üzerinde bir meydân var idi. Ol meydânın nısfı matbah [6] ve nısfî ahur idi. Dîvler ol matpah için azîm kayalardan kazanlar [7] düzmüşler idi. Her biri bir havs/havz gibi: Kavluhû Te'âlâ: “ve cifânin kel cevâbi [8] ve kudûrin râsiyât(in) i'melû âle dâvûde şukrâ(an) vekalîlun min 'ibâdiye-şşekûr(u)”.¹³⁴ Ve dahı Süleymân ‘aleyhi[9]s-selâmın biñ avratı ve yüz câriyesi var idi. Dîvlere safi [10] sırçadan bir serây yaptırmış idi. Şöyle kim içinde biñ oda [11] var idi. Her oda da bir avrat olurdu. Her bir avrat odalarında [12] işlerine meşgûl olup, helâlce elleri emeklerin yerlerdi. [13] Kaçan Süleymân bir yere gitmelü olsa, yel gelüp ol besâtı şöyle götürürdü ki, [14] aşçılar matpahda ta'âm pişirmekde ve ejderhâlar ibâdetinde ve peygamber[15]zâdeler ve perîhanları altun gümüş kürsîler ve âlimler minber [16] üzerinde halka vâz-ı nasîhat etmekde ve halk dahı dinlemekde, [17] asla bir ferd hareket itmezdi. Süleymân'ın hevâda gıtdigini halk-ı [18] âlem yerden temaşa iderlerdi. Kavluhû Te'âlâ: “Fesahharna lehurriya tecriy [19] bi emrihi ruhaen haysü esab”.¹³⁵ Bir gün Süleymân ‘aleyhi’s-selâm [20] Hicâz yeri üzerinden giderdi. Meger anda bir karınca, karıncalara çağırıp [21] eyitdi ki: “Ey karıncalar, Süleymân askeri gelür. Meskenlerinüze [22] girün. Tâ ki sizi çignemesünler”, dedi. Kavluhû Te'âlâ: “yâ eyyuhâ-nnemlu-dhulû [23]

¹³⁴ Kur'an, 34. Sebe' Sûresi, Ayet 13.

¹³⁵ Ku'ran, 38. Sâd Sûresi, Ayet 38.

(v15a)

mesâkinekum lâ Yâhtimennekum suleymânu vecunûduhu vehum lâ yeş'urûn(e)".¹³⁶ [24] Yel bu sözü Süleymân'ın kulagina irişdüdü. Süleymân dahı karıncayı [25] huzurına getürdüp eyitdi ki: Ey karınca, niçin böyle söylersin? [26] Bilmez misin ki peygamberlerden ve askerinden kimseye ziyân irişmez, meger [27] kâfir ola", dedi. Karınca eyitdi ki: "Yâ Resûlü'l-lâh Hak buyurursın [28] Ammâ ben bî-çâre bunların mehteriyim. Baña lâzımdur ki bunlara nasîhat idem. [29] Murâdım budur ki saña ve leşkerine baña ve benim leşkerime hiçbir [30] vechile ziyân irişmeye. Andan yaramaz yokdur ki gaflet içinde olup [31] Hak Te'âlâ'nın tâ'atinden geri kala", dedi. Hazreti Süleymân karıncanın [32] sözüne tebessüm etdü. Kavlühû Te'âlâ: "Fe tebesseme dâhiken min kavlihâ".¹³⁷ [33] Andan Süleymân 'aleyhi's-selâm eyitdi: "Ey karınca sözünü hâkim-âne [34] söyledin, gerekdür ki, bize nasîhat idesin. Karınca eyitdi: "Yâ [35], ben ne kimseyim ki peygambere nasîhat idem. Ancak ism-i şerîfiñ [36] Süleymân'dan manâsı selîm demekdür. Çünkü Hak Te'âlâ seni selîm kıldı. [37] Sen dahı Hak Te'âlâ'nın mahlûkâtını zulümden selîm eyle. Ve dahı [38] Yâ Süleymân Hak Te'âlâ yeli saña musahhar kıldı. Demekdür ki, Dünyâ yel gibi [39] gelür geçer demekdür. Geçen rûzigarlarındañ ve nimet-i safâlarından [40] nakdiyye ne vardur", dedi. Süleymân eyitdi: "Hiç görülmüş düş [41] gibidür". Karınca eyitdi: "Gelecek rûzigarların ve ümidleriñ dahı [42] öyledür. Âkîl oldur ki dâ'ima ma'bûdına ibâdet eyleye. Bu Dünyâ [43] devletine magrûr olup güm-râh olmaya. Ve eli altında olanlara adl u [44]dâd eyleye". Ve eylediği: "Cürm-i 'isyâna tevbe istigfâr eyleye. Tâ ki [45] dergâh-ı Hak'da 'abd-i makbûl ola", deyü Hazret-i Süleymân 'aleyhi's-selâma [46]

(v15b)**[V16]**

nasîhat eyledi".

3.20. ON TOKUZUNCU SU'AL

"Atasız, anasız Dünyâya gelen [1] kimlerdür? Bize haber vir Yâ Muhammed", dediler. Peygamber 'aleyhi's-selâm [2] buyurdu ki: "Anlar altı kimsedür. Evvelgisi Hazreti Âdem 'aleyhi's-selâmdır. [3] Hak sübhânehu ve Te'âlâ anı kuru toprakdan

¹³⁶ Kur'an, 27. Neml Sûresi, Ayet 18.

¹³⁷ a.g.s., Ayet 19.

yaratmışdır. Rûh verüp [4] melekler ana secde eylemişlerdür. Ve cennetden libâs getürdüp, giydürüp [5] cennete iletmişlerdür.

İkincisi Havvâ'dır. Cennetde Hazreti Âdem'in [6] kendi cinsi olmadığı eelden taralganurdi. Hak Te'âlâ Âdem'e mûnis [7] yaratmak diledi. Âdem'e uyku havâle idüp, Cebrâ'il'e emreyledi. [8] Âdem'in sol egesin/eyegüsin çıkardı. Şöyle ki Âdem'e asla renc ve zahmet [9] olmadı. Eger Âdem'e andan bir mikdâr zahmet olaydı, Dünyâda er ile [10] avrat arasında muhabbet olmayaydı. Andan soñra Rıdvân, Havvâ [11] anamızın saçın tarayup, başına tâc ve egnine hülle giydürüp taht [12] üzerinde Âdem'in yanına gönderdi. Âdem 'aleyhi's-selâm uykudan [13] uyanup gördü ki, yanında bir hûbb cemâl hazırdu. Dürlü şiveler idüp [14] oturur. Rıdvân diledi ki Hak ana ne maslahat için yaradılduğun [15] bildirüp, 'işret tarîkin ta'lîm eyleye. Âdem'e eyitdi ki: "Bu yanuñda [16] oturan kimdür"? Âdem eyitdi: "Avratdur". Rıdvân eyitdi: "Adı nedür"? [17] Âdem eyitdi: "Havvâ'dur". "Kimin için yaradılmışdır"? Âdem eyitdi: "Benim için. [18] Baña mûnîs olup, 'işret kılmak için", dedi.

Üçüncü Sâlih peygamberin [19] devesidür. anuñ hikâyeti şöyledir ki: Sâlih Peygamber kavmini dîne [20] da'vet iderdi. Anlar kabûl etmeyüp puta taparlardır. Bir gün [21] putlarını zer-zivere gark idüp, 'îd-gâhlarına götürüp [22] secde ederlerdi. Sâlih peygamber 'aleyhi's-selâm anlara eyitdi: "Ey [23] (kavm)

(v16a)

kavim sizi yokdan var idüp, dürlü dürlü nimetler veren ve eyledüğünüz [24] fi'li görüp, rızkıñuzu kesmeyen rezzâkı koyup, bir câmid taşa [25] taparsız. Hak Te'âlâ'nın vahdaniyetine ikrâr idüp, secdeñüzü ve [26] ibâdetüñüzü ana niçün itmezsiz? Put neye kâdirdür ki aña secde [27] idersiz", dedi. Kâfirler eyitdiler ki: "Ey Sâlih, gerçek peygamber iseñ [28] bize mu'cize göster ki, senin dinüne girelüm", dediler. Sâlih [29] eyitdi: "Ne dilersiz"? Meger ol arada bir büyük taş var idi. [30] Eyitdiler: "Bize bu taşdan bir deve çıkarasın ki kaddı büyük ola [31] ve kara gözlü, kıvırcık tüglü ola ve dişi olup çıkdığı gibi [32] togura", dediler. Sâlih Peygamber Hemân ayag üzerine gelüp [33] iki rekât namâz kılup du'â eyledi. Hemân ol taş harekete gelüp [34] sedâ verdi. Ol kavim anı görüp taaccüb eylediler. Nâ_gâh taş iki [35] pare olup içinden bir deve çıkdı. İstedikleri gibi ve ol sâ'at [36] togurdu. Güçügi süd emmege başladı.

Kâfirler bu mu‘cize yi görüp [37] eyitdiler: “Eyü, üstad-ı sâhir imişsin dediler. Kalan ahvâlleri [38] kısas-ı Enbiyâda mezkûrdur.

Dördüncü Hazreti İsmâ’îl’e fidâ [39] gelen koçdur. anuñ hikâyeti şöyledür ki Hak Te’âlâ, İbrâhîm ‘aleyhi’s[40]-selâma, oğlunu kurbân eyle, deyü emreyledi. İbrâhîm peygamber [41] dahı turup, İsmâ’îl’in anası katına vardı. Eyitdi: “Yâ Hâcer [42]oglum İsmâ’îl’in başını yuyup, saçın tara ve güzel esbâb [43] giydür. Bir azîz dostum vardı. Ziyâfetine da‘vet eyledi. [44] Oglumu bile götürürüm”, dedi. Hâcer ana dahı İsmâ’îl’i giydürüp, [45] kuşatdı, hazır etdi. Hazret-i İbrâhîm Hâcer’den gizli bir ip [46]

(v16b)

V17

ve bir bıçak bile alup, İsmâ’îl’iñ eline yapışup çıkup gitdi. Hâcer ana [1] ardından çağırup, “oglumu eglendirme tîz getir. Hasretlüğün [2] çekemem”, dedi. Halilü’r- Râhmân, oğlu İsmâ’îl’i alup Arafât ’dan yaña [3] gitdi. üç yerde gelüp, İsmâ’îl’e igva eyledi. İsmâ’îl dahı [4] me’lûna taş atup bir gözün çıkardı. Mina’da cemre taşı [5] atmak andan kaldı. Hazreti İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm, oğlu İsmâ’îl’i [6] Arafât ’a çıkardı. Eyitdi ki: “Oglum, bilir misin, seni bunda ne [7] maslahat için getürdüm”? Eyitdi: “Allah ve resûlü bilir”. İbrâhîm [8] eyitdi: “Ey oğul! Allah zü’l-celâl baña emretti ki seni kurbân [9] eyleyem”. İsmâ’îl eyitdi: “Ey ata Hak Te’âlânın yoluna benim canım [10] fedâ olsun. Çün ne emreyledi turma, işünde mecîd ol”, [11] dedi. Kavlühü Te’âlâ: “yâ ebeti-f’al mâ tu/mer(u) setecidunî inşâ(A)llâhu min[12] e-ssâbirîn(e)”.¹³⁸ Andan soñra, İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm oğlunu [13] yatırup bıçağı eline aldı. Eyitdi ki: “Oglum Allah’a teslîm [14] ol! Emri yerine getireyim”, dedi. İsmâ’îl eyitdi: “Ey ata, [15] elimi ayagımı bagla kim, bıçak acısından çapalayup elüm saña [16] tokunûrsa Allah’a âsî olurum. Libâsını sakın kim, kanım [17] bulaşmasın ve beni yüzüm üzerine yatur ki, yüzüme bakup [18] kalbüne merhamet gelmeye ve bıçağı tîz çal. Şâyed şefkat idüp [19] Allah Te’âlâ’nın emrini yerine getürmeyesin ve eve vardıkda benim [20] bî-çâre anama benden selâm eyle. Beni du’âdan unutmasın. Zira [21] kıyâmete dek beni görmiyeserdür”, dedi. İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm [22] bu sözleri işidüp kolunu İsmâ’îl’in boynuna bırakup aklamaga [23] (başladı)

¹³⁸ Kur’an, 37. Sâffât Süresi, Ayet 102.

(v17a)

başladı. Taglar, taşlar yedi kat gögde olan melekler bile ağlaştılar. [24] İsmâ'îl aleyi's-selâm eyitdi: “Ey ata! Turma! Allah Te'âlâ'nın emrini [25] yerine getir”, dedi. İbrâhîm 'aleyhi's-selâm dahı bıçağı İsmâ'îl'î [26] bogazına koyup kuvvet ile üç kez çekdi. Bıçak kesmedi. Kavlühû Te'âlâ: [27] “*Felemmâ eslemâ vetellehu lilcebîn(i) Venâdeynâhu en yâ ibrâhîm(u)*”.¹³⁹ Bıçak [28] kesmedi ve gine İbrâhîm gazaba gelüp bıçağı taşa çaldı. Bıçak [29] taşı iki pare eyleyüp kesdi. Hazreti İbrâhîm 'aleyhi's-selâm [30] eyitdi: “Ey bıçak, şöyle nazik eti kesmeyüp taşı kesdin. Allah Te'âlânın [31] emrini niçün yerine getürmedin”, dedi. Ol dem, Hak Te'âlâ bıçağı dil [32] verüp eyitdi: “İbrâhîm, Hak Te'âlâ emreyledi, kesme ve sen gazab [33] idersin, kes deyü. Ben arada mütehâyyir kaldım”, diyecek Hemân Cebrâ'îl-i [34] emin hevâda zâhir olup, “Allah u ekber, Allah u ekber”, dedi. Hazreti [35] İbrâhîm bildi ki necât irişdi. “Lailâhe illallâh vallâhu ekber”, dedi. [36] İsmâ'îl dahı bildi ki Hakdan inâyet olur. Eyitdi: “Allah u ekber [37] vallâhu'l-hamd”. Andan soñra Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm Tagdan [38] beri gelüp, bir koç getürdü. Eyitdi ki: “Yâ İbrâhîm, bu koç İsmâ'îl'î [39] bedelidür ve dört yüz yıldır cennetde otlardı. Bugün kurbân olmak [40] için emrolundu”, dedi. İşte biri dahı bu koçdur ki ana [41] karnından gelmedi.

Beşinci Mûsâ peygamberin asasıdır. Anuñ [42] hikâyeti şöyledir ki: Mûsâ 'aleyhi's-selâm Firavn'ı dine da'vet [43] ederdi. Firavn kabûl etmezdi. Bir gün vezirlerine eyitdi ki: [44] “Mûsâ dur. Biz dahı câdûları cemi' idelüm gelsünler. [45] Bunun câdûlugun defî eylesünler”, dedi. Vezirler etrâf-ı âleme nâmeler [46]

(v17b)

[V18]

gönderüp Dünyâ yüzünde ne denlü sâhir varsa eger, er ve eger [1] avrat getirüp cemi' etdiler. Şöyle kim yetmiş biñ câdû cem' [2] oldu. İçlerinde gayet ile üstâd bir câdû var idi. İki [3] gözleri görmez idi. Firavn, 'aleyhi'l-la'ne, Mûsâ peygamber 'aleyhi[4]'s-selâm haber gönderüp, bir gün tayin eyledi ki, ol gün mukâbîl [5] olup ceng edeler. Çün ne va'de günü oldu. Firavn askerinin [6] alup sahrâyaçıkı. Yedi kerre yüz biñ ceng eri ve yetmiş biñ [7] câdû saf kılup hazır oldular. Mûsâ 'aleyhi's-selâm [8]

¹³⁹ a.g.s., Ayet 103-104.

dahı karındaşı Harûn ile gelüp turdular. Firavn'un vezirleri [9] câdûlara, Mûsâ 'aleyhi's-selâmı gösterüp eyitdiler ki: "İşte [10] Mûsâ budur. Ammâ keskin câdûdur. Gözüñüzü pek açuñ", dediler. [11] Câdûlar dahı ol üstadları olan kör câdûya gelüp haber [12] verdiler. Kör câdûya gelüp haber verdiler ki, kör câdû eyitdi: [13] "Mûsâ ne giymişdür? Eyitdiler ki: "Yünden 'abâ ve keçeden külâh", dediler. [14] Ol kör câdû bu haberi işidicek, "Mûsâ gerçek peygamberdür", [15] dedi. Mûsâ 'aleyhi's-selâm esasına tayanup tururdu. [16] Câdûlar Mûsâ'ya haber gönderüp dediler ki, "Ol kendisü meydâna [17] girer mi, yoksa biz girelüm mü", dediler. Mûsâ 'aleyhi's-selâm [19] peygamberlik şartın yerine getirüp, anları dine da'vet eyledi. [20] Câdûlar da'veti işidicek hemân yedi yüz deve yükü câdûlukların [21] ol sahrâya, Mûsâ'ya karşı döküp sihretmeye başladılar. Ejderhâlar [22] zuhûr idüp ağızlarından odlar saçup Mûsâ'ya haml[23] eylediler. Mûsâ 'aleyhi's-selâm dahı hemân esasını bunlara [24] (karşu)

(18a)

karşu yere bırakdı emr-i Hakla ol asa yetmiş ayaklu bir ejderhâ olup, [25] Firavn'ın askeri üzerine hücum eyledi. Kavlühû Te'âlâ: "Feelkâ ' [26] 'asâhu fe-izâ hiye su'bânun mubîn(un)".¹⁴⁰ Câdûların sihir aletleri cümle yanup [27] câdûlar münhezim olup kaçdılar. Firavn mel'ûn, bu hâli görüp, [28] güçle başın kurtarup serâyına girüp kapusın muhkem kapadı. [29] Ol gün Firavn askerinden yetmiş adam ayak altında kalup helâk [30] oldu. Asker bozuldukta, Mûsâ 'aleyhi's-selâm esasın eline [31] aldı. Ejder iken gene asa oldu. Câdûlar bu mu'cizâtı görünce [32] Mûsâ'nın katına gelüp cümlesi cân-ı dilden îmâna geldiler. [33] Kavlühû Te'âlâ: "*Ve ulkiye's-seharetü sacidiyn Kalu amenna bi Rabbil alemiyn, [34] Rabbi Mûsâ ve Harûn*".¹⁴¹ Firavn 'aleyhi'l-lâ'nehu, câdûların îmâna [35] geldiklerün görünce gazaba gelüp eyitdi: "Siz kimin izniyle varup [36] Mûsâ'ya tâbi' oldunuz? Ma'lûm oldu ki Mûsâ sizüñ uluñuz [37] imiş. Sihri andan öğrenmişsiniz. Sizüñ ellerinizi ve [38] ayaklarınızı muhâlif keseyim. Andan soñra cümleñüzü salib [39] edeyüm", dedi. Kavlühû Te'âlâ: "Leukatti'anne eydiyekum veerculekum min hilâfin[40] sümme leusallibennekum ecme'în(e)".¹⁴² Dahı kıssalar çokdur mehallinde [41] zikir olunur.

¹⁴⁰ Kur'an, 7. A'râf Sûresi, Ayet 107.

¹⁴¹ a.g.s., Ayet 120-122.

¹⁴² a.g.s., Ayet 124.

Altıncı Yârasadur. Anuñ dahı hikâyeti: Îsâ [42] ‘aleyhi’s-selâm emr-i Hakla kâfirleri dîne da’vet eyledikde, [43] kâfirler: “Mu’cize göster”, dediler. Îsâ ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: [44] “Ne dilersiz?” Eyitdi: Kara balçıkdan bir kuş düz kim tügi [45] ve yülüğü olmaya. Hemân çıplak diri ola ve dişi ola, yumurta [46] yumurtlaya, memeleri ola hayvan gibi togura, süd emzüre, [47]

(v18b)

[V19]

ve avrat gibi hayz göre, âdem gibi güle, kuş gibi uça”, dediler. [1] Îsâ ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: “Eger vâsf itdüğünüz gibi mu’cize [2] gösterirsem îmâna gelür müsünüz?” “Gelürüz”, dediler. Îsâ [3] ‘aleyhi’s-selâm mübârek eliyle yerden balçık alup dedikleri [4] gibi kuş hey’etinden düzüp, du’â eyledi ve eyitdi: “Îlâh! Kâfirleriñ [5] dilegi saña ma’lûmdur”, deyüp ol heyete nefesiyle nefih eyledi. [6] Hemân emr-i Hakla canlanup uçdu. Kavlühü Te’âlâ: “ennî ahluku lekum min[7] e-ttîni kehey-eti attayri feenfuhu fîhi feyekûnu tayran bi-izni(A)llâh(i)”.¹⁴³ [8] Kâfirler bu mu’cizeyi görüp, “sen câdûsun”, dediler. İşde ol [9] altı vücud ki atasız, anasız Dünyâyâ gelmişdür. Bunlardur”. [10]

3.21. YİRMİNCİ SU’AL

“Mûsâ’nıñ asası nedendür? Bize haber vir Yâ Muhammed”, [11] dediler. Peygamber ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: Ol asa cennetden çıkmışdur [12] ve başı iki çataldur. Hazret-i Âdem cennet ağaçlarından [13] kesmişdür. Kaçan ki Âdem ‘aleyhi’s-selâm cennetden çıkdı, Dünyâyâ [14] birkaç nesne bile getürdü. Biri dahı asadur”.

“Âdem ‘aleyhi’ [15]s-selâm cennetden ne çıkardı, beyân eyle, Yâ Muhammed”, dediler. Eyitdi ki: [16] “Âdem atamız cennetden bugdayı yedükde önlerinden hülle gidüp [17] uryan kaldılar. Satr-ı avret itmek için kangı ağaca el sundular [18] ise, “siz Hak Te’âlâ’nın emrini sıdıñuz”, deyü kendilerin hevâyâ kaldırıp [19] yaprak vermediler. İncir ağacı bunları esirgeyüp [20] yapragın verdi. Bunlar ikişer yaprak tutundular. Hak Te’âlâ anuñ [21] için incir ağacın yakmaga nehy itmişdür. Bu kerre Âdem, Havvâ ile ol yaprakları [22] cennetden bile çıkardılar. Hazreti Âdem’iñ tutundugu yapragıñ [23] (birini)

(v19a)

¹⁴³ Kur’an, 3. Âl-i İmrân Sûresi, Ayet 49.

Birini geyik yedi. Göbeginden misk oldu ve birini deryâ sığırı [24] yedi, anber oldu. Havvâ anamızın tutundugu yaprağıñ birini [25] arı yedi bal ve mum oldu ve birini kurd yedi ipek oldu. [26] Asa dahı gele gele Şuayb peygambere degdi. Mûsâ ‘aleyhi’[27]s-selâm Şuayb nebinin çobanı oldu. Koyunların güderdi. Asayı eline [28] verüp eyitdi ki: “Yâ Mûsâ sakın falan dereye varma. Anda ejderhâ [29] vardır. Koyunlara zarar irişür”, dedi. Mûsâ dahı koyunları sürüp [30] sahrâya çıkardı. Hemân koyunlar ol dereye yüz tutup gitdiler. Mûsâ [31] ‘aleyhi’-s-selâm ne denlü cehd eyledi, mümkün olup döndüremedi. [32] Nâ-çâr ardlarınca bile varup gördü. koyunlar otlar. Hak Te’âlâ [33] Mûsâ’ya uyku havâle eyledi. Mûsâ ‘aleyhi’-s-selâm dahı asayı yanuna [34] koyup uyudu. Nâ-gâh ol ejderhâ makâmından çıkup koyunları [35] görüp hamle kıldı. Emr-i Hakla asa dahı bir ejderhâ olup ol muzî’i [36] pâre pâre eyledi. Gine asa olup Mûsâ’niñ yanına vardı. [37] Mûsâ dahı uykudan uyandı, gördü ki, asa yanında kana gark [38] olmuş. Eyitdi: “Yâ ilâhi, bu ne hikmetdür? Bu kan nerden geldi”, deyüp [39] taaccüb iderken, gördü ki koyunların yanında ejderhâ pâre pâre olmuş [40] yatur. Hak Te’âlânın lütfına çok şükürler idüp ol koyunları sürüp [41] Şuayb’ın evine getürdü. Ahvâli haber verdi. Ol nahiye halkı [42] işidüp varup gördüler. Şâd olup kurbânlar kesdiler. [43] Bu kerre asanın kerâmetinden Mûsâ ‘aleyhi’-s-selâm haberdar olup, [44] kaçan ta’âma muhtaç olsa asayı yere dikerdi. Fi’l-hâl, yeşerüp [45] dürlü dürlü yemişler verirdi. Susadıkda taşa ururdu. Taşdan [46]

(v19b)

[V20]

su revân olup akardı. Eger kuyuya ugrasa asayı sokardı, [1] kuyunuñ suyu agzına gelürdü. Ve eger yorulsa at gibi binerdi. [2] Ve gice kara köpri yerde mum gibi yanup şule verirdi ve büyük bir suya ugrasa [3] köpri idüp geçerdi. Uyusa yanına bırakurdu, pâsibânlık [4] idüp beklerdi. Dahı buna göre asada çok kerâmetler vardır. [5] Çok zaman Mûsâ ‘aleyhi’-s-selâm Şuayb nebinin çobanlığın [6] eyledi. Bir gün Hak Te’âlâ Hazretinden emir olundu ki Mısır’a vara. [7] Firavn’ı dîne da’vet eyleye. Mûsâ ‘aleyhi’-s-selâm dahı Şuayb [8] nebiden izin alup Mısır’a revân oldu”.

3.22. YİRMİ BİRİNCİ SU'AL

[9] “Mûsâ ile Firavn’ın ahvâlından bize haber vir, Yâ Muhammed”, dediler. [10] Peygamber ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: “Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm ol çünkü [11] Mısır’a irişdi. Asayı Firavn’ın kapusına vurdu. Bir zelzele [12] vaki oldu ki, Firavn’ın aklı başından gitdi. ıztıraba düşdü. [13] Kıssaları yukarda zikr olunmuşdur. Andan soñra Mûsâ ‘aleyhi’s[14]selâma tâbi‘ olan oldu. Olmayan Firavn ile kaldı. Mûsâ [15] ‘aleyhi’s-selâm, kavmiyle Firavn’dan kaçup, giderlerdi. Firavn [16] askeriyle bunları kovardı. On biñ âlây asker Mûsâ’nın [17] ardına düşmüş idi. Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm dahı deñiz [18] kenarına irişdi. Nâ-gâh gördüler, Firavn’ın sancakları zâhir [19] oldu. Mûsâ’nın kavmi eyitdiler: “Yâ resûlü’l-lâh Firavn yetişdi. [20] Hâlimüz nice olur?” Mûsâ eyitdi: “Korkman, Hak Te’âlâ’nın lütf-ı keremi [21] çokdur. Bizi Firavn’ın şerrinden saklar”, dedi. Ol dem Mûsâ [22] ‘aleyhi’s-selâm Hazretine cânib-i Hakdan hitâb oldu ki: “Deñiz [23] (kenârına)

(v20a)

kenârına var. Asayı on iki yere ur”, deyü. Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm [24] öyle itdi. Emr-i Hakla deñiz pâre pâre olup, su Taglar gibi [25] turup, dereler gibi on iki yol açıldı. Güneşin ziyâsı deñiz [26] dibine ol zaman irişdi. Mûsâ’nın kavmi on iki gürûh idi. [27] Her gürûhu bir yola revân oldu. Eyitdiler: “Yâ Mûsâ birbirimizden [28] ayrılduk, birbirimizin hâlinden bilmeyüz”, dediler. Nidâ geldi ki: “Yâ [29] Mûsâ asa ile iki tarafıña işâret eyle”. Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm [30] dahı bir bir işâret eyledi. Emr-i Hakla pencereler gibi delünüp birbirlerini [31] gördüler. Birbirleri ile kelimât iderek, deñizden çıkup selâmete [32] irişdiler. Firavn dahı asker ile deñiz kenarına geldi. Gördü ki [33] deñiziñ suyu ayrılup yol yol olmuş. Me’lûn yüzün askerine [34] dönüp eyitdi ki: “Görüñ! Deñiz benim heybetimden yarılup yollar [35] olmuş. Ol kaçan kullarımı tutmak için”, deyü çağurup, “Ene rabbüküm[36]ü’l-âlâ”, dedi. Ol azgun tâ’ife bu âvâzı işidicek, [37] atlarından inüp aña secde eylediler. Lâ’în hemân atın deñize [38] sürdü. Askeri dahı ardınca yürüdiler. Tamam, cümlesi deñize [39] girdiler. Girmeyenleri melekler çavuş üslûbunda cebriyle sürdüler. [40] Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm bu taraftan Firavn’ın askeriyle deñize [41] girdigin görüp diledi ki, asa ile deñizi ura. Nidâ geldi ki: [42] “Farig ol”! Ol Mûsâ dahı farig olup kavmiyle temâşaya turdu. [43] Hemân emr-i Hakla deñiz harekete gelüp, Taglar gibi turan su [44] birbirine kavuşup Firavn ‘aleyhi’l-

la'ne askeriyle helâk [45] oldu.” Kavlühû Te'âlâ: “Vetruki-lbahra rahvâ(en) innehum cundun mugrakûn(e)”.¹⁴⁴[46]

(v20b)

[V21]

3.23. YİRMİ İKİNCİ SU'AL

“Hâcer-i Mûsâ'dan bize haber vir Yâ Muhammed”, dediler. [1] Peygamber 'aleyhi's-selâm buyurdu ki: “Ol taş Cebel-i Kubeysden'dir. [2] Ol taşdan mu'cizâtlar zâhir oldu. anuñ sebebi oldur ki; Benî [3] İsrâ'îl kavmi, kaçan gusl itseler birbirinden hayâ idüp setr-i avret [4] etmezlerdi. Hazret-i Mûsâ'nın âdeti bu idi ki, kaçan gusl itmelü [5] olsa, halkdan ırak bir halvet yere varup, anda gusl iderdi. [6] Ol kavim Mûsâ 'aleyhi's-selâmın bedeninde bir ayıbı var [7] iderlerdi. Hak sübhânehu ve Te'âlâ diledi ki Mûsâ peygamberin mübârek [8] vücudu bî-ayb oldugun halka izhâr ide. Bir gün Mûsâ 'aleyhi's[9]selâm gusl itmek Murâd eyledi. Libâsını çıkarup bu taşın [10] üzerine koyup suya girdi. Gusl idüp çıktı. Diledi ki, [11] suna esbâbın alup giye. Emr-i Hakla ol taş yürüyüp gitdi. [12] Mûsâ 'aleyhi's-selâm dahı bi'z-zarûfî ardına düşdü. Tâ [13] halkın içine gelüp turdu. Ol kavim gördüler ki, Mûsâ [14] 'aleyhi's-selâmın vücud-ı şerîfi sag sâlimdür. Aslâ aybı yokdur. Mûsâ 'aleyhi's-selâm dahı ol taşdan esbâbın alup giydi. Ve taş [15] on iki kere asa ile urdu. Ol taşdan on iki çeşme [16] revân olup akdı.” Kavlühû Te'âlâ: “fekulna-drib bi'asâke-lHâcer(a) [17] fenfecerat minhu isnetâ 'aşrate 'aynâ(en)”.¹⁴⁵

3.24. YİRMİ ÜÇÜNCÜ SU'AL

“İsâ [18] 'aleyhi's-selâma gökden inen mâ'ideden bize haber vir, Yâ Muhammed”, [19] dediler. Peygamber 'aleyhi's-selâm buyurdu ki: “İsâ 'aleyhi'[20]s-selâmın kavmine kırk gün oruç buyurıldı. Fakir olanlar [21] kabûl idüp tutdılar. Gani olanlar, “mu'cize göster, biz dahı itikâd [22] (idelüm)

¹⁴⁴ Kur'an, 44. Duhân Sûresi, Ayet 24.

¹⁴⁵ Kur'an, 2. Bakara Sûresi, Ayet 60.

(v21a)

idelüm”, dediler. Îsâ ‘aleyhi’s-selâm, “ne dilersiz”, dedi. Eyitdiler: [23] “Gögden ta‘âm ine. Cümlemüz andan yiyelüm. Hiç eksilmeye gine göge [24] gide hâcet vaktinde gine”, dediler. Kavlühû Te‘âlâ: “Kâlû nûrîdu en ne/kule [25] minhâ vetatme-inne kulûbunâ vena’leme en kad sadaktenâ venekûne ‘aleyhâ[26] mine-şşâhidîn(e)”.¹⁴⁶ Hazreti Îsâ ‘aleyhi’s-selâm dahı turup [27] niyâz eyledi. Eyitdi: “rabbenâ enzil ‘aleynâ mâ-ideten mine-ssemâ-i tekûnu lenâ[28] ‘îden li-evvelinâ veâhirinâ veâyeten mink(e) verzuknâ veente hayru-[29] rrâzikîn(e)”.¹⁴⁷ Andan soñra gördüler ki, gögden mâ’ide gelüp yere [30] indi. Üstü örtülü. Îsâ ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: “İmdi biriñüz [31] gelüñ, bu ta‘âmñ örtüsün kaldırñ”. Eyitdiler: “Gine sen kaldur”. [32] Îsâ ‘aleyhi’s-selâm dahı Bismi’l-lâh deyüp ta‘âmñ örtüsün [33] kaldırdı. Gördülerkim pişmiş girde ve pişmiş balık ve bir tabak [34] hurmâ bir bardak sirke ve envâ’i sebze ve et mevcûd. Îsâ [35] ‘aleyhi’s-selâm ol kavme eyitdi: “Gelüñ, imdi bu ta‘âmdan yiyiñ”. [36] Anlar eyitdi: “Bize dahı mu‘cize göster, itikâdımız kavî olsun”, [37] dediler. Îsâ ‘aleyhi’s-selâm dahı ol ta‘âmdan olan balığa [38] işaret eyledi. Emr-i Hakla balık dirildi. Ol kavim anı görüp kaçdılar. [39] Îsâ alayhi’s-selâm gazaba gelüp: “Bu ne azgunlukdur, çün [40] istediğünüz geldi. Yâ niçün yemezsiniz?” Eyitdiler: “Biz gögden inen [41] ta‘âmdan yemeyiz”. Îsâ ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: Bu ta‘âm sizüñ [42] nasîbiñiz degildür”. Hemân nidâ eyitdiler ki: “Fakirler ve hastalar ve [43] ayâl bendeler ve marîzlar, körler ve götürümler gelsünler bu ta‘âmdan [44] yesünler”, dedi. Gelüp yediler. Fakir olan gani oldu, hasta [45]

(v21b)

[V22]

ve marîz olanlar şîfâ buldu. Ol gün ol ta‘âmdan biñ iki yüz kimse [1] yedi. Zerre denlü eksilmeyüp gine kalkup göge gitdi. İrtesi [2] gine indi, ganiler kasd ittiler ki gine yiyeler. Îsâ ‘aleyhi’s-selâm [3] eyitdi: “Bugün dahı fakirler yesin, yarın nevbet sizin olsun”, [4] dedi. Ol gün dahı fakirler ve renclüler yediler. İrtesi gün ganiler [5] yese gerekdü. Gelmedi. Nöbet fakirlere gelince inerdü. Ganilere [6] gelince inmezdi. Kırk güne deg fakirler nevbetinde inüp, yediklerinden soñra [7] ol kavim, “bu iş

¹⁴⁶ Kur’an, 5. Mâide Sûresi, Ayet 113.

¹⁴⁷ a.g.s., Ayet 114.

câdûlukdur”, dediler. Hak sübhânehu ve Te’âlâ Îsâ’ya [8] vahy itdi ki: “Ol kavme azâb göndersem gerek”. Îsâ ‘aleyhi’s-selâm dahı kendi kavmine eyitdi: “Bu gece uyuman, ibâdete meşgûl [9] olun. Hak Te’âlâ bu muannidlere azâb gönderse gerekdür”, dedi. Sabah [10] oldukda gördüler. İnâd-ı muhâlefet idenler Îsâ’ya “sen câdûsun”, [11] diyenler kimi maymun ve kimi tomuz olmuş. Her biri evlerinin etrafında [12] gezerler. Evlerine girmek Murâd eyledikde avratları, evlâdları feryâd [13] idüp, Ammâ birbirlerin bilüp, sen filân degil müsün, dedikde başlarıyla, [14] “belî”, deyüp işaret iderlerdi. Yedi gün bu vechile halk arasında [15] gezüp, sekizinci gün başların alup Taglara gitdiler. İmdi [16] Hak sözü işidüp kabûl etmek gerekdür. Muhâlefet eyleyen böyle [17] azâba müstehak olur. Nitekim Hak Te’âlâ buyurur: “*Fe’tebiru veyauli’l[18]-ebsar*”.¹⁴⁸

3.25. YİRMİ DÖRDÜNCÜ SU’AL

“Ölüp tekrar dirilen peygamberlerden [19] bize haber vir, Yâ Muhammed”, dediler. Peygamber ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: [20] “Kaçan İlyâs Peygamberi kâfirler öldürmege kasdeylediler. İlyâs [21] peygamber dahı kaçup bir Taga gizlendi. Ol zamanda Yûnûs Peygamber [22] (yedi)

(v22a)

Yaşında idi. Ecel irüp vefât etdi. Vâlidesi oğlu acısından [23] tahammül edemeyüp, Taglara düşdü. Tagda gezerken İlyâs peygamberi [24] buldu. Yûnûs’un arzusundan oğlu muhabbetin İlyâs’a verüp yanında [25] karar etdi. Ammâ gice gündüz turmayup aglardı. İlyâs peygamber [26] ol hatunun zârîlığın görüp Hak Te’âlâ Hazretine beyân eyledi. İlyâs [27] peygamberiñ du’âsı bereketinde Yûnûs hayat buldu. Çok ‘ömür sürüp [28] peygamber olmuşdur.” Kavlühû Te’âlâ : “*Ve inne yûnuse lemîne’l-mürselîn*”.¹⁴⁹ [29]

3.26. YİRMİ BEŞİNCİ SU’AL

“Tanrılık da’vasın idüp Dünyâda cennet yayan [30] kimdür? Bize haber vir, Yâ Muhammed”, dediler. Peygamber ‘aleyhi’s-selâm [31] buyurdu ki: “Ol Şeddâddur. Hikâyeti şöyledür ki: Atası Dünyâdan [32] gitdikten soñra Şeddâd asker çeküp yeryüzinde olan pâdişâhlarıñ [33] vilâyetlerin basup, cümle hazinelerin alup,

¹⁴⁸ Kur’an, 59. Haşr Sûresi, Ayet 2.

¹⁴⁹ Ku’an, 37. Sâffât Sûresi, Ayet 139.

Magrib'den Maşrık'a varınca [34] Dünyâyı kendine Mûsâhhar eyledi. Andan soñra me'lûn magrur olup [35] tanrılık davasıñ itmeye başladı. Ol zamanın Enbiyâsı ve ulemâsı [36] eyitdiler: “Ey Şeddâd yerin, gögün halıkı birdür. Mülk anuñdur ve her [37] nesneye kâdirdür. Nite kim buyurmuşdur: “Tebârake-Ilezi biyedihi-l[38] mulku ve huve ‘alâ kulli şey-in kadîr(un)”.¹⁵⁰ Şeddâd eyitdi: “Ol gögleriñ [39] tañrısıdur, ben yeryüzinüñ tañrısıyım”. Eyitdiler: “Ol cennet yaratmışdur, [40] anda hûrîler vardır. Dürlü nimetler ve zînetler ile bezemişdür. Kıyâmet gününde [41] mutî‘ olan kulların ol makâma kosa gerekdür. Ve sencileyin [42] âsî güm-râh kullar için cehennem yaratmışdur. Dürlü dürlü azâblar [43] ile bezemişdür. Yarın kıyâmet gününde âsîleri ve kâfirleri anda [44] koyup azâb itse gerekdür”, dediler. Şeddâd eyitdi: “Ol gög [45]

(v22b)

[V23]

tañrısıdur. anuñ hükmü gögde olan mahlûkâta geçer. Ben yer tañrısıyım, [1] hükmüm yeryüzinde olan kullarıma geçer. Onun vadesi kullarına [2] kıyâmetden soñra ise, ben cenneti kullarıma Dünyâda nasîb ideyim”, [3] dedi. Hemân emreyledi. Rab’-ı meskünde olan vilâyetlere ve [4] şehirlere adamlar gönderüp mimârlar ve her san’atda mâhir üstâdlar [5] gelüp yetmiş biñ üstâd cem‘ oldu. Bunların içinde gayetle [6] üstâd ve her san’atdan mâhir on biñ mimâr-ı güzîn var idi. Anlara [7] emreyledi ki, cennet Yapmaga layık bir yer bulalar. Anlar dahı etrâf-ı [8] âlemi gezüp Şâm-ı şerîf karbında bir münâsip yer buldular ve gelüp [9] arz eylediler. Şeddâd me‘lun şâd olup Hemân emreyledi. Yetmiş biñ [10] üstâdıyla yedi kerre yüz biñ bennâ ve rençber hazır oldu. [11] Mimârlar eyitdiler: “Ey yeryüzinün tañrısı, me‘lûn, bu sıfatlu cennet [12] yapmaga yüz kere yüz biñ yük altun ve gümüş gerekdür ve envâ’i [13] dürlü cevâhir ve ud ve sandal ve misk-i anber gerekdür. Ve balçığın [14] yogurmaga yetişdüğü kadar güllab gerekdür. Şeddâd [15] ‘aleyhi’l-la’ne eyitdi: “Dünyâ ser-te-ser kabz-ı tasarrufumdadır. Her ne [16] tarikle olursa Cihânın malını cem‘ edin”, deyü emreyledi. [17] Zâlimler zulm elini uzadup yeryüzinde olan halkıñ malını [18] almaya başladılar. Etraf-ı cezâyirde olan altun, gümüş, cevâhir [19] madenlerin zapt eylediler ve bunca yük ud, anber ve gül yağı [20] ve benefşe yağı ve cam için Firengistan’da kameriyeler işledüp

¹⁵⁰ Kur’an, 67. Mülk Sûresi, Ayet 1.

[21] getürdüler ve bunca sumâkı mermerler ve direkler hazır itdiler. [22] Ve gül suyunı ırmak suyu gibi akıtdılar. Bu cümle eşya hazır oldukda [23] (işe)

(v23a)

işe bünyâd idüp ibtidâ bir Şeddâd-ı binâyı hisâr yaptılar. Biñ yerde [24] kapu koydılar. İçinde serâylar, köşkler idüp ferşlerini gümüşden [25] ve duvarlarını altundan münakkaş ve murassâ‘ eylediler. Balçığı miskle, [26] anberle, güllâbla yogurdular. Her tarafında altun meşik pencereler eylediler. [27] Tavanların cevâhir ile murassâ‘ eylediler. Her birinde altun gümüş [28] nerd-banlar, tahtlar kodular. Her köşkin önlerinde havzlar idüp [29] içinde altundan şadırvanlar yaptılar ve ol sêrâyların etrafın [30] bag ve bagçe zemini altun gümüş ferşler döşediler. Altun ve [31] gümüş ağaçlar idüp yaprakların yeşil zümrüden ve yemişlerinin envâ‘i [32] cevâhirden eylediler ve her dürlü çiçegi her dürlü cevherden düzüp [33] her nev’inden mevcûd itdiler ve her bagın arasında nehirler [34] yürütdüler ve ırmaklar akıtdılar. Kenarında hayâtlar idüp iki katar [35] serviler dikdiler. Vel-hasıl bir vechile tamir eylediler ki diller ile [36] takrir ve kalemler ile tahrîr olunur degildir. Nite kim Hak Te’âlâ Kur’an-ı [37] ‘azîminde zikretmişdür. Kavlühû Te’âlâ : “*Elem tera keyfe feala rabbike [38] bi’âdin iremezati’l-imadilleti lem yuhlak misluhâ fi’l-bilad*”.¹⁵¹ [39] İmdi Hak Te’âlâ’nın bu tarifi ile belki Firdevs-i sâni demek câiz. [40] yüz yılda tamam idüp geldüler. Şeddâd’a arz eylediler. Me’lûn [41] emreyledi ki ol mevzide benim için bir serây eylen. Tahtları [42] altun gümüş kürsiler edin. Vezîrlerim ve hâssekîlerim ve [43] nedîmelerim ve Musâhiblerim anda benim ile ola. Me’lûnun emri [44] üzere bunlar dahı tamâm oldukdan soñra Rum’ın ve Acem’in [45] ve Gürcistân’ın ve Frengistân’ın, Hitây-ı hotanın mahbûb oğlanların [46]

(v23b)

[V24]

ve mahbuba kızların getürüp her birine ilm-i musiki ta’lîm itdürüp [1] cennetin hûrî gılmanı olmak için hazır itdiler. Ve on biñ [2] matpah yapup envâ’inden ta’âmlar pişmeye ve dürlü dürlü [3] tedarikler gördüler. Cümle tamâm yerliyerin bulduktan soñra [4] Şeddâd’a gelüp arz itdiler. Ol dahı vezîrlere emir eyledi. [5] Etrâf-ı âleme münâdîler eylediler kim, yeryüzi tanrısınıñ [6] cennetine girmek isteyen gelsün deyü.

¹⁵¹ Kur’an, 89. Fecr Sûresi, Ayet 6-8.

Her vilâyete münâdîler varup [7] nidâ olundu. Ne kadar âsî, müfsîd, güm-rah la'inler varsa gelüp [8] cem' oldular ki cennete girüp 'işret edeler. Bir gün sabahdan [9] güc emir idüp küsler döğüldü. Surna/zurna ve nefirler çalındı. [10] Şöyle ki Cihân sedâ ile doldu. Me'lûn süvâr olup niçe [11] yüz biñ asker ile ârzû-yı cennet idüp gitdiler. Tâ ki [12] yakın vardılar. Şeddâd emreyledi ki konalar. Ol gice anda yatup [13] irtesi sabahdan sürur ve neşâtla ol makama gireler çün. [14] Gice oldu. Hak Te'âlâ bir ferîşteh emreyledi. Ol gümrâh yatan askeriñ [15] üzerine gelüp sabha eyledi. Ol cemiyetden nefes-i vahid [16] kalmayup helâk oldu. Kavlühû Te'âlâ: "*În kanet illa sayhaten vahideten* [17] fe-izâ hum hâmidûn(e)"¹⁵². Andan soñra Hak Te'âlâ ol makâmı halkıñ [18] gözinden nihân eyledi. Tâ ki onu görüp gümrâh olmayalar", dedi. [19]

Eyitdiler: "Yâ Muhammed, bundan soñra ol makâmı görmege kimseye [20] müyesser olur mu", dediler. Peygamber 'aleyhi's-selâm eyitdi: [21] "Benden soñra bir Arabi devesini gayb idüp ararken ol [22] makâma girüp devesine yükledibildiği kadar alup biraz [23] (yer)

(v24a)

gitdikten soñra dönüp ardına baka. Ol makâmdan eser göremez. [24] Hemân çıkardugu bir deve yügü mâl yanına kalur. Âhir zamânda [25] Hak Te'âlâ halkın gözünden hicâbı kaldurup makam aşikâra [26] olsa gerekdür", dedi. Dinleyüp taaccübe kaldılar. [27]

3.27. YİRMİ ALTINCI SU'AL

"Dâvud peygambere gelen sâhifeden bize haber vir, Yâ Muhammed", [28] dediler. Peygamber 'aleyhi's-selâm eyitdi: "Anun sebebi budur ki [29] Dâvud peygamber 'aleyhi's-selâm bir hatun almış idi. Ol hatun [30] Dâvud peygamber ile şart eyledi ki, "eger Hak Te'âlâ bize bir evlâd verirse [31] yerine anı koyasın, memleketinü ana bildiresin". Dâvud 'aleyhi[32]s-selâm dahı bu kabûl üzere ahd idüp şartı kabûl etmişdü. [33] Ba'de zamân ol hatundan bir evlâd oldu. Adını Süleymân [34] kodular. Lâkin Dâvud 'aleyhi's-selâmın tokuz evlâdı dahı var. [35] Ol sebebden ziyâde mütehâyyir olup dâ'ima gussa çekerdi. Diye ki, [36] "şayed Hak Te'âlâ'nın rızâsına benim bu şartım muhâlif ola", deyü. [37] Hak Te'âlâ Dâvud Peygambere Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm ile bir sâhife [38] gönderdi. Ol sâhifede on iki mesele var idi. Cebrâ'îl

¹⁵² Kur'an, 36. Yasin Süresi, Ayet 29.

[40] ‘aleyhi’s-selâm gelüp eyitdi: “Yâ Dâvud bu meseleleri ogullarıña [41] su’al eyle. Kankısı cevâbına kâdir olursa, anı yerine kaymâkam [42] eyle. Zîrâ senin ecelinin yakındur”, deyüp gitti. Dâvud [43] ‘aleyhi’s-selâm dahı ogulların başına cem‘ idüp ol [44] meseleleri su’al etdi. Birisi cevâba kâdir olmayup [45] Süleymân aleyhi’s-selâm cümlesine cevâb verdi. Evvelgi [46] su’al oldur ki: “Âdem oğlanından yaramaz nedür”? [47]

(v24b)

[V25]

Süleymân eyitdi: “Nefisdür”. İkinci eyitdi: “Ol ne acıdır ki, Dünyâda [1] andan acı yokdur”? Süleymân eyitdi: “Fakirlikdür”. Üçüncü eyitdi: [2] “Ol ne tatlıdur ki andan tatlı yokdur”? Süleymân eyitdi: “Ganilikdür”. [4] Dördüncü eyitdi: “Ol ne yaramazdur ki, Dünyâda andan yaramaz yokdur”? [5] Süleymân eyitdi: “Yaramaz avratdur”. Beşinci: “Ol nedir ki, ne kadar ırak [6] olsa adama selâmetdür”? Süleymân eyitdi: “Dünyâdır”. [7] Altıncı:” Göglerden yüksek nedür”? Süleymân eyitdi: “Adâletdür”. [8] Yedinci eyitdi: “Taşdan katı nedür”? Süleymân eyitdi: “Kanaâtdür”. [9] Sekizinci eyitdi: “Oddan beter yakıcı nedür”? Süleymân eyitdi: “Hırstur”. [10] Tokuzuncu eyitdi: “Dünyâda er mi çok, avrat mı çokdur”? Süleymân [11] eyitdi: “Avrat çokdur. Zîrâ avrat fermânında olan dahı [12] avratdûr”. Onuncu eyitdi: “Ölü mü çokdur, diri mi”? Süleymân [13] eyitdi: “Ölü çokdur. Zîrâ diri olanlar dahı ölse gerekdür”. [14] On birinci eyitdi: “Ma‘mûr mu çokdur, virân mi”? Süleymân eyitdi: “Virân [15] çokdur. Zîrâ ma‘mûr dahı virân olsa gerekdür”. On ikinci: [16] “Âdem oğlanında hüner nedür”? Süleymân eyitdi: “Kemlige iyilik itmekdür”. [17] Süleymân ‘aleyhi’s-selâm çünkü bu su’âlerin cevâbın verdi. [18] Atası Dâvud, yerini, memleketini Süleymân’a verdi. Dâvud ‘aleyhi[19]s-selâm Dünyâdan gitdikten soñra Hak Te’âlâ Süleymân’a bir hâtem gönderdi. [20] Hem peygamber ve hem pâdişâh oldu. Ol hâtem hâssasıyla Süleymân [21] ins ü cinne ve cem‘i mahlûkâta hükmeyledi. Tahtını yel götürürdü”. [22] Kavlühü Te’âlâ : “Velisuleymâne-rrîha ğuduvvuhâ şehr”.¹⁵³ [23]

¹⁵³ Kur’an, 34. Sebe Sûresi, Ayet 12.

3.28. YİRMİ YEDİNCİ SU'AL

“Süleymân peygamber’in kabrinden bize haber vir, [24] (Yâ Muhammed)

(v25a)

Yâ Muhammed”, dediler. Peygamber ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: “Süleymân peygamberiñ [25] kabri hemen tahtının üzerindedür. Aslı budur ki Süleymân ‘aleyhi[26]s-selâm Kuds-ı şerîf-i mescîdini yapırmaga başladı. Binalar [27] işlerken Süleymân ‘aleyhi’s-selâm bir asaya tayanup üstâdlara [28] nazar idüp tururken Hak Te’âlâ Azrâ’îl’e emreyledi. Süleymân ‘aleyhi[29]s-selâmın turdugu yerde rûhını kabzeyledi. Hak Te’âlâ’nın [30] kudretiyle mübârek cesedi yere düşmeyüp hayâtda gibi turdu. [31] Kimsenin ma’lûmu olmadı ki Süleymân Dünyâdan gitmişdür. Ve bir kimsenin mecâli [34] yogdu ki yanına vara, küstâhlık ide. Dîvler ve perîler ve âdemiler [35] niçe günler işledüler, Süleymân bize bakar deyü bırakmadılar. Hak Te’âlâ’nın [36] emriyle ağaç kurdu Süleymân’ın esasın yeyüp asa kırıldı. [37] Süleymân ‘aleyhi’s-selâm düşdü. Bellediler ki Süleymân Dünyâdan gitmişdür. [38] Hemân dîvler, perîler Süleymân’ı kendi tahtı üzerine koyup, yedi deryâdan [39] öte bir cezîrede bir ulu Tag vardır. Ol Tagda bir magara vardır. [40] Getürüp anda kodular”.

3.29. YİRMİ SEKİZİNCİ SU'AL

“Ölmeyüp göge giden [41] peygamberlerden bize haber vir, Yâ Muhammed”, dediler. Peygamber ‘aleyhi’s-selâm [42] eyitdi: “Biri Hazret-i Âdem’dir. İkinci İdrîs’dür. Üçüncü İsâ, [43] dördüncü benim ki Mî’râc gecesinde göglere çıkup cenneti ve cehennemini [44] görüp, Hak Te’âlâ ile bizzât söyleşüp gene yere indim. Beşinci [45] Harûn’dur. anuñ hikâyeti şöyledür ki: Hak Te’âlâ Mûsâ’ya vahy[46]eyledi ki, “karındaşın Harûn’un ‘ömrü âhir oldu. Harûn’u al [47] sahrâyâ vardur”, dedi. Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm dahı Harûn’u alup [48] sahrâyâ çıkdı. Anda bir yüce ağaç gördüler. Gölgesinde bir taht [49]

(v25b)

[V26]

var. Harûn ol tahtı görüp eyitdi: “Birâder şol tahtıñ [1] üzerine bir lahza yatam”, dedi. Mûsâ dahı , “var birâder yât”, dedi. [2] Harûn dahı yatdı. Hak Te’âlâ Azrâ’îl’e emreyledi. Harûn’un rûhını [3] kabz eyledi. Melekler ol tahtla Harûn’u göge

alup gitdiler. Mûsâ [4] ‘aleyhi’s-selâm yalnız kalup agladı. Ol melâlet ile kavmine geldi. [5] Mûsâ’ya Harûn’u sordular. Mûsâ eyitdi: “Harûn öldü, cesedini [6] melekler göge götürdüler”. Anlar eyitdiler: “Bu sözün ma’nası nedir? Ölünün [7] gögde ne işi var? Harûn’u sen öldürdün”, dediler. Mûsâ ‘aleyhi[8]s-selâm eyitdi: “Siz bilirsiniz ki ben Hak Te’âlâ’nın peygamberiyim ve Harûn [9] benim karındaşımdır”, dedi. Kimi inandı ve kimi inanmadı. Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm [10] niyâz idüp bu ahvâl aşikâre olmasın ricâ eyledi. Hak Te’âlâ Mûsâ’ya [11] vahy itdi ki: “Kavmine söyle, filân sahrâyaç ıksunlar”. Mûsâ ‘aleyhi[12]s-selâm dahı kavmine Hak Te’âlâ’nın emrini bildirdi. Benî İsrâ’îl [13] kavmi fî’l-cümle sahrâya çıkup turdular. Nâ-gâh gögden bir taht indi. [14] Gördüler ki üzerinde Harûn yatar. Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm ilerü varup [15] eyitdi: “Yâ Harûn seni kim öldürdü”? Emr-i Hakla Harûn eyitdi: [16] “Ecelim ile öldüm. Beni kimse öldürmedi”, dedi. Hemân dem ol tahtı [17] melekler gene alup göge gitdiler. Ol kavim bu ahvâli görüp bildiler ki [18] Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm gerçektür. İşte göge giden peygamberler bunlardır”, [19] dedi.

3.30. YİRMİ TOKUZUNCU SU’AL

“Gögde ve yerde diri olan peygamberlerden [20] bize haber vir, Yâ Muhammed”, dediler. Peygamber ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: [21] “Hayâtda dört peygamber vardır. İki yerde ve ikisi gögdedir. Gögde [23] olanların biri İdrîs ve biri İsâ ‘aleyhi’s-selâmdır. Ve yerde [24] (olanın)

(v26a)

olanın biri Hızır ve İlyâs ‘aleyhi’s-selâmdır. İdrîs [25] peygamberiñ hikâyeti şöyledir ki: Bir gün mescîd-i şerîfinde ibâdet [26] iderdî. Hevâ gayet ıssı olup, İdrîs ‘aleyhi’s-selâm sıkılup [27] eyitdi: “İlâhî şemsün mü’ekkelî olana kuvvet vir”. Hak Te’âlâ İdrîs’in du’âsıyla [28] mü’ekkel-i şemsün kuvvetin arturdu. Ol melek eyitdi: “İlâhî ihsanına [29] çok şükür, kuvvetim ziyâde oldu”. HakTe’âlâ buyurdu ki: “İdrîs kulum [30] seniñ için du’â eyledi, du’âsını kabûl itdim”, dedi. Ol melek eyitdi: [31] “İlâhî destûr ver, varup anı ziyâret ideyim”. Hak Te’âlâ destûr verdi. [32] Gelüp ziyâret eyledi. İdrîs eyitdi: “Ey melek beni göge götürësüñ. [33] Göglerde olan acâyibatu seyretsem”, dedi. Ol melek eyitdi: [34] “İzin almadıkça elimden gelmez. Du’â eyle, Hak Te’âlâ emir ederse götürëyim”, [35] dedi. İdrîs ‘aleyhi’s-selâm dahı niyâz eyledi. kabûl olup, [36] destûr verildi. Ol melek İdrîs ‘aleyhi’s-selâmı alup [37] göge götürdü. Yedi

kat gökleri seyr idüp, cenneti ve cehennemi gördü. Ol melek, [38] İdrîs'i gine yere indirmek kasdında iken Hak Te'âlâ Azrâ'îl'e [39] emir eyledi. İdrîs'in rûhını kabzyletti. Ol melek bu ahvâli görüp [40] eyitti: "Yâ Rabbenâ, ben İdrîs'i kavmi içinden sag alup gitdim ve şimdi [41] baña beddu'â iderler. Lütfiñdan, kereminden girü hayât ihsân eyle. [42] Mekânına iletem, ba'de emir senindir", deyüp, niyâz eyledi. Hak Te'âlâ melegiñ [43] du'âsını kabûl idüp İdrîs'iñ rûhını bağışladı. İdrîs gözün [44] açup "bir mikdar varup cennetde gezeyim soñra gidelüm", dedi. [45] Cennete girüp eğlendi. Ol melek eyitti: "Gel, çık. Seni yerine iletayim. [46] Kavmin senin gamını çekerler", dedi. İdrîs eyitti: "Ölümün acısın [47]

(v26b)

[V27]

tatdım. Ben şimden soñra çıkmam. Yerimi buldum", dedi. Hak Te'âlâ 'dan [1] hitâb geldi ki: "İdrîs kavlim gerçektür, farig ol", deyü. Ol melek [2] dahı emir senin deyüp hizmetine gitdi. İkinci Âsâ 'aleyhi[3]s-selâmdur. anuñ dahı hikâyeti şöyledür ki: Cühûdlar Âsâ [4] 'aleyhi's-selâmı öldürmege kasd idüp tutup bağladılar. Eyitdiler: [5] "Eger sen gerçek peygamber olayduñ bizim elimizde giriftar olmazduñ. [6] İmdi gerçek peygamber isen bu bendlerden kendüni halâs eyle".[7] Getürüp bir muhkem eve habseylediler. Ol evin ön kapusunu muhkem kapayup [8] gittiler. Hak Te'âlâ Cebrâ'îl'e emreyledi, gelüp Âsâ 'aleyhi's-selâmı [9] bendden halâs idüp, ol hapsdan çıkarup dördünci kat [10] göge ilettdi. Cühûdlar dahı ittifak idüp geldüler ki Âsâ [11] 'aleyhi's-selâmı öldüreler. Gördüler Âsâ yokdur. "Sihirle halâs [12] oldu. Biz anı gene buluruz", deyüp aramaga gitdiler. Âsâ 'aleyhi[13]s-selâm ise dördünci kat gögde âhir zamânda inüp, Deccâli ol [14] öldürse gerektür. Kırk yıldan soñra ecel irişüp vefât etse [15] gerektür. Benim şeriatımla amel idüp, baña ümmet olup, benim civârımda [16] defnolsa gerektür. Ammâ ol peygamberler ki yeryüzünde dirilerdür. [17] Biri Hızır'dır ve biri İlyâs 'aleyhi's-selâmdur. Hızır demenin [18] manası oldur ki: Basduğı yerde yeşil çimen biterdi. İskender [19] âb-ı hayâtı içmeye, zulmâtA girdik de böyle idi. İskendere nasîb olmayup, [20] ana nasîb oldu. Zulmât içre gezerken bir çeşmeye [21] ugrayup içdi ve hem atına içirdi. Âb-ı hayât olduun [22] bilmeyüp geçüp gitDi. Ol sebebdan kıyâmete dek diri olup âciz [23] (biçare)

(v27a)

Bî-çâre kalmışlara irişüp emr-i Hakla dest-gîr olsa gerekdür. İkinci [24] İlyâs peygamber ol yerde gezer, bahire dahil eylemez. Yılda bir kerre hacc eyyâmında [25] birbirleriyle mülâkat olup görüşürler. anuñ hikâyeti şöyledür ki: [26] İlyâs peygamberi kâfirler öldürmege kasd itdiler. İlyâs ‘aleyhi[27]s-selâm bir yıl Tagda saklandı. Âciz olup gönlü taraldı. [28] Şehre gelüp, bir karının evinde ibâdete meşgûl oldu. Karının bir oğlu [29] vardı. Bir maraza müptelâ olmuş idi. İlyâs, ana du’â eyledi. Sıhhât [30] buldu. Da’îma İlyâs’a hizmet idüp, bile gezerdi. Adına Yes derlerdi. [31] İlyâs ‘aleyhi’s-selâm kâfirlerden ziyâde incünüp du’â niyâz eyledi ki: [32] “İlâhî beni bu kâfirlerin elinden halâs eyle”, deyüp zârî kılup agladı. [33] Hak Te’âlâ Hazretinden hitâb geldi ki: “Du’ânı kabûl etdim. Yarın filân [34] yere var. Önüne bir merkep gelür. Ana bin tâ ki kâfirlerin şerrinden [35] halâs olasın”, dedi. İlyâs ‘aleyhi’s-selâm şâd olup [36] irtesi ol yere varup gördü ki bir merkep hazır durur. Hemân [37] binüp gitdi. Ardından Yes‘ çağurup: “Yâ Resûlü’l-lâh, baña ne buyurursun”, [38] dedi. Merkep tiz gitmekle cevâb veremeyüp, bir kilîmi var idi, Yes‘den [39] Yaña bıraktı. yani seccademde hilâfet eyle demekdür. Andan soñra Yes’e [40] peygamberlik verildi. Kavluhû Te’âlâ: “Vežkur ismâ’ile velyese’a ve zâ-lkifl(i) [41] vekullun mine-l-ahyâr(i)”¹⁵⁴ Andan soñra Hak Te’âlâ İlyâs peygambere ferişteher [42] tabiatı verdi ki yeryüzünde melekler gibi gezüp kıyâmete dek ölmege. [43] Emr-i Hakla âciz kalanlarıñ feryâdına irişe”. [44]

3.31. OTUZUNCU SU’AL

“Atası kırk yaşında oğlu yüz yirmi yaşında olan kimdür? Bize haber vir, [45] Yâ Muhammed”, dediler. Peygamber ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: “Ol [46]

(v27b)

[V28]

Üzeyir peygamberdür. anuñ hikâyeti şöyledür ki: Benî İsrâ’îl taifesi [1] gayet azmışlar idi. Hak Te’âlâ anlara gazab idüp Buhtu’n-Nasr’ı üzerlerine [2] havâle eyledi. Leşker ibnuh ile gelüp bunlarıñ kimin kırup kimini esîr [3] eyledi. Ol vakit Üzeyir bile esîr olmuşdu. Vilâyet-i Şâm’ı ve Mısır’ı [4] harab idüp gerü vilâyetlerine geldiler. Üzeyir niçe müddet anlara [5] hizmet idüp, ba‘de zamân Üzeyir’i âzâd itdiler. Üzeyir’in

¹⁵⁴ Kur’an, 38. Sâd Sûresi, Ayet 48.

bir eşegi [6] var idi. Ana binüp Şâm-ı şerîf tarafına revân oldu. Tâ kim gelüp, Kartiye'ye [7] irişdi, gördü ki virâne içinde kimse yokdur. Ağaçlarında meyve bî-kusur. [8] Üzeyir eşeginden inüp eşegi bir agaca bağladı. Bir mikdar incir, üzüm, [9] düşürüp oturup yedi. Kalbine bu fikr düşdü ki, acabâ bu Kartiye'ye [10] ma'mûr olur mu? Bu fikr ile başın yere koyup uyudu. Hak Te'âlâ Azrâ'îl'e [11] emreyledi. Üzeyir'in ve eşeginin rûhını kabzyledi. Üzeyir'in cesedi [12] halkın gözünden gizledi. Bundan soñra Hak Te'âlâ Buhtu'n-Nasr'ın üzerine [13] bir pâdişâhı havâle kıldı. Asker çıkup geldi. Buhtu'n-Nasr'ı tutup [14] helâk eyledi. Vilâyetini zabteyledi. Ve anuñ harâb eylediği vilâyetleri [15] adam gönderüp ma'mûr eyledi. Üzeyir'in vefâtından yüz yıl geçmiş idi. [16] Hak Te'âlâ Üzeyir'e rûhını bağışladı. Üzeyir 'aleyhi's-selâm uykudan [17] uyanur gibi uyanup, gözün açdı. Gördü ki ol köy ma'mûr [18] olmuş. Taaccüb idüp sübhana'l-lâh böyle virân köy bir iki sa'âtde [19] niçe ma'mûr olmuş yoksa vâkıa mı görüyorum deyüp eşege [20] bakdı. Kemikleri dökülüp yatar. Melûl olup vardı. Ol kemikleri [21] defnetmek için bir yer cem' eyledi. Emr-i Hakla kemükler birbirine ulaşup [22] üzerilerine siñirler ve tamarlar yığılup et verdi, bidti. EşeGiñ [23] (cesedi)

(v28a)

cesedi tamâm yerlerin buldu. Andan bir melek gelüp eşege üfürdü. [24] Eşek dirildi. Kavlühû Te'âlâ : “*İnne enkere'l-savti lesavtu'l-hamir*”.¹⁵⁵ [25] Üzeyir 'aleyhi's-selâm mütehâyyir olup tururdu. Ol saat Cebrâ'îl-i [26] emin gelüp eyitdi: “Yâ Üzeyir ne zamândan beri sen bunda yatar, uyursun”, [27] dedi. Üzeyir güne nazar idüp eyitdi: “İki Ya üç sa'ât var ola”, [28] dedi. Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm eyitdi: “Yâ Üzeyir, yüz yıldır ki sen [29] bunda ölmüş idiñ. Hak Te'âlâ Buhtu'n -Nasr'ı helâk eyledi ve bu köyleri [30] ma'mr eyledi ve saña dahı lütfundan ve kereminden geri hayât verdi. [31] Kudretiñ temâşa kıl”, dedi. Üzeyir düşürdüğü meyveye bakdı. Gördü ki [32] henüz düşürmüş gibi taze turur. Kavlühû Te'âlâ : “*kâle bel lebişte mi-ete [33] 'âmin fenzur ilâ ta'âmike veşerâbike lem yetesenneh venzur ilâ [34] himârike velinec'aleke âyeten linnâs(i)*”.¹⁵⁶ Üzeyir hemân başın secdeye koyup [35] eyitdi: “*Kale a'lem ennellahe Allahe âlâ külli şey'in kâdir*” andan soñra merkebine [36] binüp Şâm-ı şerîf şehrine revân oldu. Gelüp gördü ki ma'mûr [37] olmuş, Ammâ hiç aşınadan kimse bulmadı. Zîrâ zamânında olan halkıñ [38] ekseri ölmüş idi. Üzeyir kendi evi kapusuna varup bir hatun gördü. [39] Ol

¹⁵⁵ Kur'an, 31. Lokman Sûresi, Ayet 19.

¹⁵⁶ Kur'an, 2. Bakara Sûresi, Ayet 259.

hatunuñ iki gözleri görmezdi. Üzeyir eyitdi: “Ey hatun Üzeyir’iñ [40] evi bu mudur?” Hatun eyitdi: “Sen Üzeyir’i ne bilirsin? Yüz yıldır ki [41] Üzeyir gaib olmuştur. Nâm-ı nişâmı bilinmezdi”. Üzeyir eyitdi: “Üzeyir [42] benim. Yüz yıldır ki ölmüş idim. Hak Te’âlâ lütfından gene hayât verdi. [43] İşte geldim”, dedi. Ol hatun eyitdi: “Gerçek sen Üzeyir iseñ [44] du’â eyle gözlerim açulsun tâ kim seni görüp fark eyleyem”. Üzeyir [45] du’â eyledi. Hatunuñ gözleri açıldı. Üzeyir görünce bilüp [46]

(v28b)

[V29]

ayagina düşdü. Eyitdi: “Yâ Nebiy-yü’l-lâh, beni bilir misin, ben senin bir kuluñuñ [1] kızırım”. Üzeyir eyitdi: “Ta’âllukatundan kimse var mıdır”? Hatun eyitdi: “Oglun [2] hayâtdadır”. Varup halka ve ogluna haber verdi. Şâm halkı gelüp [3] Üzeyir’i ziyâret eyledi. Oglu dahı gelüp [4] atasınıñ ayagina düşdü. Üzeyir gördü ki oglu pîr olmuş. Kaddi bükülmüş. ‘ömrü yüz yirmi yaşına [5] irişmiş. Kendisi taze yigit görenler Hakkın kudretine acebe kaldılar. [9] Geçen ahvâllerden birbirine hikâyet idüp bakiye ‘ömrlerin bir arada [10] geçürdüler. Bunları gören taaccüb ider. Dedi ki atası civan oglu pîr. [11] Ahranlar/Akranlar dahı bu fenâdan geçdiler”.

3.32. OTUZ BİRİNCİ SU’AL

“Anasınıñ [12] karnında söyleyenlerden bize haber vir, Yâ Muhammed”, dediler. Peygamber ‘aleyh[13]i’s-selâm buyurdu ki: “Anası karnında iken söyleyenleriñ birisi Îsâ [14] ‘aleyhi’s-selâmdur. anuñ hikâyeti şöyledür ki: Kaçan Meryem’in kalbi taralsa [15] ya gussalu olsa karnında Îsâ ‘aleyhi’s-selâm fasîh lisâmıyla söyleyüp [16] eglendürürdü ve bülend avâz ile İncil tilavet eylerdi. Şöyle kim [17] anı Meryem işidirdi.

Ve birisi dahı oldur bir zâhid var idi. [18] Adı Cerîh idi. Gün savmasında namâz kılarken validesi gelüp [19] çağırdu. Cerîh namâzın bozup cevâb vermedi. Anası dahı incünüp, [20] “bir belâya giriftâr olasin”, deyüp, beddu’â eyledi. Bir gün bir avrat [21] bir çoban ile fesâd idüp hamile oldu. Duyulup hamlüñ [21] kimdendir deyü su’al itdiler. Eyitdi: “Bir gün Cerîh’i ziyâret kılmaga [22] vardım. Baña zinâ eyledi. Andan hamileyem”, dedi. Ol avratı melik [23] huzûrına getürdüler. Anda dahı öyle cevâb verdi. Melik emr[24]eyledi, Cerîh’i hakâretle getürdüler. Eyitdi: “Sen zâhid olasin, [25] (v29a) seni bir avrat ziyâret kılmaga vara. Savma’âna gire. Sen buna şöyle [26] fesâd edesin”,

dedi. Cerîh eyitdi: “Maâzallah, bu baña bühtandır”. [27] Avrata, “togru söyle”, dediler. Avrat gene evvelGi cevabı verdi. [28] Cerîh eyitdi: “Ey Melik baña destûr ver, vâlidem katına varayım. [29] Andan soñra her ne emir edersen öyle”, dedi. Melik dahı destûr [30] verdi. Cerîh anasına gelüp eyitdi: “Ey vâlide ol vakit ki beni gelüp [31] çağırdın. Ben namâzda idim. Namâzı bozup saña cevâb veremedim. [32] Baña incinüp beddu’â eyledin. İmdi şöyle bir iftirâyâ ugradım. [33] Geldim ki baña hayır du’â idesin ki bu bühtandan halâs olam”, deyüp [34] ayagina düşdü. Anası ağlayup, du’â eyledi, “Mu’inün Hazreti [35] Allah ola”, dedi. Cerîh dönüp melik huzûrına geldi. Eyitdi: “Yâ [36] melik sen elini bu avratın karnına ko. Dahı eyitdi ki: “Yâ veled seniñ [37] atañ kimdir de. Umarım ki Hak Te’âlâ bu gizlü sırrı âşikâr idüp [38] bu hakir kulunu bu iftirâdan halâs eyleye”, dedi. Melik dahı elini [39] ol avratın karnına koyup, “Yâ veled atan kimdür”, dedik de, emr-i Hakla [40] anasının karnında veled eyitdi ki: “Benim atam filân çobandır, filân yerde [41] koyun güder. Şimdi filân agacın dibinde yatar, uyur. [42] Zâhide bu iftirâdan haberi yokdur”, dedi. Avrat bu ahvâli [43] görünce endamına lerze düşüp eyitdi: “Hata itdim. Zâhide bühtan [44] eyledim”, deyüp ikrâr eyledi. Melik dahı zâhidi ‘izzetleyüp, helâllik [45] diledi. Zâhid eyitdi: “Pâdişâhım bunda senin suçun yokdur. Ben [46] bu iftirâyâ ana beddu’âsıyla ugradım. Ve gine anamın hayr du’âsıyla [47] halâs oldum”, deyüp geçen ahvâli nakleyledi. Ba’de avrat ile [48]

(v29b)

V30

çobanıñ şer‘ün iktizası üzere Hakkından geldiler”.

3.33. OTUZ İKİNCİ SU’AL

[1] “Dört kerre ölüp dirilen kimdür? Bize haber vir Yâ Muhammed”, [2] dediler. Peygamber ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: “Ol Cercîs peygamberdür. [3] anuñ hikâyeti şöyledir ki; Musul şehrinde bir put-perest kâfir [4] vardı. Adı Dâdyâna idi. Halkı cebr ile puta taptururdu. [5] Bir gün Şeytân putun içine girüp eyitdi: “Yâ Dâdyâni ben saña bunca [6] memleketler verüp seni pâdişâh eyledim ki, benim kullarımı baña taptrasın. [7] İtâ‘at etmeyi oda yakasın”, dedi. Ol me‘lûn dahı putun önünde [8] secde idüp hemen taşra çıkdı. Vezîrlere emreyledi ki hükmümde [9] olan sancak beylerine nâmlar gönderin. Vilâyetlerinde olan halkı [10] sürüp, Musul şehrine göndersünler”,

dedi. Andan soñra buyurdu, [11] niçe yüz biñ yük odun getürüp yıgdular. Etrâf-ı âlemde Cihân [12] halkını sürüp getürdüler. Lâ'in kâfir, putu cevâhire gark idüp [13] tahtü'r-revâna koyup, 'izzet ü ikrâmıyla meydana çıkardılar. Bir âlî [14] köşk üzerine kodular. Ol meydânın bir cânibinde bir dere var idi. [15] Ol dereye odun yıgup âteş urdular. Cehennem deresi misâlinde [16] yanup alevi âsumâna cıkdu. Dâdyâne me'lûn, putun önünde ayag[17] üzre turup cem' olan halkı puta secde etdüdü. Etmeyenleri [18] âteşe atturdu. Gelelüm Cercîs hikâyetine. Cercîs 'aleyh[19]i's-selâm ol zamanda bezirgân idi. Çok mâlı var idi. Vilâyet [20] vilâyet gezüp ticaret eylerdi. Bir Sâlih ve âlim kimse idi. Ol [21] mahalde yolu Musul şehrine ugradı. Gördü ki 'azîm cemiyet [22] var. Cercîs ahvâli bilüp, gayret-i rabbâni yüregın yakkdı. Eyitdi: [23] (bu kâfirler)

(v30a)

Bu kâfirleri puta tapmaktan men' ideyim. Nihâyet beni dahı şehîd iderlerse [24] Hak Te'âlâ benden hoşnûd ola", deyüp bu fikir üzerine itikâdını muhkem [25] idüp cümle mâlını fukaraya üleşdüdü. Şöyle ki bir habbe alıkoymadı. [26] Andan sürüp Dâdyâne karşusuna vardı. Eyitdi: "Ey pâdişâh-ı güm-râh! [27] Bu ne fesâddur ki idersin. Allah Te'âlâ'dan korkmayup kullarını oda yakarsın. [28] Put nedür ki anı ma'bud edinüp ana taparsın. Ma'bud [29] oldur ki yerin, gögün halikidür ve cümle âlem kendüye muhtâcdur. [30] Seniñ putuñ bir şeye kâdir degildir. Hak Te'âlâ'dan bir belâ gelse [31] def'ine kâdir olamaz. Gel 'isyânı terkeyle. gendine ve halka [32] zulmeyleme. Kullugunu ve âcizliğini bilüp, seni yokdan var edeni [33] tap ki her şeye kâdirdür. yerlerin, göglerin ve bunca mahlûkâtuñ [34] sahibidür", dedi. Ol me'lûn bu hak sözleri işidüp [35] ziyâde gazaba geldi. Tutun deyü emir eyledi. Cercîs'i tutup [36] önüne getürdiler. Buyurdu. Bir agaca bağlayup, demür tarak ile [37] taradılar. Mübârek vücûdu pâre pâre oldu. Cercîs bülend-i avâzıyla [38] hamd u senâ ederdı. Hak Te'âlâ Cercîsi ol belâdan sakladı. Asla [39] elem irişmedi. Dâdyâne me'lûn buyurdu. Bir mîh kızdırup [40] Cercîs'in tepesine kakkdılar. Mîhın ucu bogazına indi. [41] Andan karnına irdi. Hak Te'âlâ Cercîs'i ol belâdan dahı saklayup [42] elem irişmedi. Halk Cercîs'in bu ahvâlini görüp pinhan ve âşikâre [43] itikad idüp inanmaga başladılar. Nedimleri vakıf olup [44] eyitdiler ki: "Bunu halkın gözünden pinhan eyleki sözünü kimse [45] işitmeye. Eger ölürse zindânda ölsün. Zîrâ fitne kopar", [46]

(v30b)

[V31]

dediler. Ol me'lûn emreyledi. Cercîs'i zindâna götürdüler ve [1] zindancıya ısmarladılar ki hiç kimseye göstermeyeler. ta'âm ve su vermeyeler. [2] Tâ kim açlıktan helâk ola ve mübârek ellerine, ayaklarına, ağır bendler [3] urup karnı üzerine bir büyük taş koyup gittiler. Gice oldukda [4] Hak Te'âlâ bir ferîşteh ile cennetden ta'âm ve şarap gönderdi. Gelüp ol [5] taşı Cercîs'in karnı üzerinden giderüp, elünde, ayagında olan [6] bendleri çözdü. Ta'âmı önlerine koyup eyitdi: "Yâ Cercîs, kâfirleriñ [7] meşakketıyla nicesin? Hak Te'âlâ senin hatırın sorup, cennetden ta'âm [8] gönderdi", dedi. Hamd u şükr idüp ol ta'âmdan yedi. [9] Ol ferîşteh sabaha dek Musahabet idüp sabah oldukda Cercîs'i [11] alup zindândan çıkardı. Cercîs ala's-seher togru ol me'lûnun [12] katına geldi. Eyitdi: "Ey melik gel benim nasîhatim kabûl eyle. Allah'ın [13] vahdaniyetine ikrâr eyle. Şeydan igvasına uyup Hak Te'âlâ'nın [14] kullarına ve kendi canına zulmeyleme", dedi. Melik eyitdi: [15] Seni zindândan kim çıkardı"? Cercîs eyitdi: "Seni ve beni ve cem'i âlemleri [16] yokdan var iden rabbü'l-âlemin çıkardı", dedi. Hemen me'lûn [17] gazaba gelüp emreyledi. Cercîs'i bir tahtaya kaplayup bıçak ile biçdiler [18] ve etini tograyup arslanlara yedürdüler. Çün gice oldu. [19] Hak Te'âlâ kemâl-i kudretinden arslanların kursagında olan et pârelerin [20] bir yere cem' idüp hayat verdi ve gine ferîşteh ile ta'âm ve şarab [21] gönderdi. Gelüp ta'âmı önüne kodu. Hatırın sordu ve eyitdi: [22] "Yâ Cercîs beşaret olsun ki Hak Te'âlâ saña peygamberlik verdi. Emr[23]eyledi ki halkı dîne da'vet edesin". Çün ne sabah oldu. Cercîs [24] ('aleyh)

(v31a)

'aleyhi's-selâm ol zalimiñ karşusuna varup eyitdi: "Ey güm-râh zâlim! [25] Gel bu yaramaz işlerden farig ol. Rücu' eyle. Allah'ın vahdaniyetine [26] ve benim peygamberliğime ikrâr eyle. Tâ ki başına gelecek belâlardan kurtulasın", [27] dedi. Ol me'lûn eyitdi: "Yâ Cercîs, bu ana dek evliyâlık [28] satardıñ, şimdi peygamber mi oldun", dedi. Me'lûn ashâbına [29] dönüp eyitdi: "Ben bunu bunca ukubet ile öldürdüm. Etin [30] arslanlara yedürdüm. Gene dirilüp geldi. Peygamberlik da'vasın [31] ediyor. Bunun tedbiri nedir", dedi. Vezîrlere eyitdiler: "Pâdişâhım [32] bu câdûdur bunun tedbiri oldur ki filân yerde bir kör karı [33] vardır. anuñ evinde habs idelüm ve ısmarlayalum kimse ta'âm [34] ve su vermesün. Açlıktan helâk olsun", dediler. Emreyledi. [35]

Cercîsi anda götürüp habs eylediler. Ol karının bir kötürüm oğlu [36] vardı. Kapuda oturup dilenirdi. Yâsak eylediler, kimse anlara [37] bir şey vermeye deyü. Üç gün oldu. Bir nesne yemediler. Cercîs [38] eyitdi: “Hatun evinde hiç ta‘âm var mıdır?” Hatun eyitdi: “Üç [39] gündür ki sen bunda geldin. Melik yasak eyledi ki kimse bize bir şey [40] vermeye. Tâ ki açlıktan helâk oluruz”, dedi. Cercîs ‘aleyh[41]i’s-selâm eyitdi: “Ey hatun, du‘â ideyim. Hak Te‘âlâ senin gözlerine [42] ve oğlunun dizlerine şifa vere. İmâna gelir miydin”, dedi. Hatun eyitdi: “Gelürüm”. Cercîs du‘â eyledi. Fi‘l-hâl hatunuñ gözleri [43] açıldı ve oğlunuñ dizleri sıhhat buldu. İki dahı Cercîs’in [44] ayagina düşüp Müsliman oldular. Ol hatunuñ evi önünde [45] yemiş ağacı varıdı. Cercîs ‘aleyhi’s-selâm du‘â eyledi. [46]

(v31b)

[V32]

Yeşerüp yapraklandı ve dürlü dürlü yemişler verdi. Üçü dahı [1] ol meyvelerden yeyüp Hak Te‘âlâ’ya ibâdet iderlerdi. Çok kimse [2] bu mu‘cizâtı görüp Müsliman oldular. Bir gün Melik me‘lûn, ol aradan [3] geçerken ağacı görüp taaccüb eyledi. “Bu ağaç kurumuş idi. Neden [4] böyle tazelenüp meyveler vermiş”, dedi. Keyfiyet-i ahvâli haber verdiler. [5] Me‘lûn gazaba gelüp emreyledi. Cercîs ‘aleyhi’s-selâmı tışarı [6] çıkardılar. Buyurdu, demir mîhlar ile ol ağaca mîhladılar ve [7] şol kadar azâb eylediler ki vücud-ı şerîfi rize rize oldu. [8] Andan soñra buyurdu, âteşe yakup külünü Şâd suyına savurdular. [9] Me‘lûn şimdiden soñra kurtuldum deyüp, serâyına varup nedimeleriyle [10] işret itmege oturdu. Çün gice oldu. Emr-i Hakla bir ferîşteh [11] gelüp suyun yüzünden Cercîs’in külünü yere cem‘ eyledi. [12] Hak Te‘âlâ kemâl-i kudretinden gine hayât verdi. Sabah olduk da sürüp [13] ol kâfirin karşusuna geldi. Me‘lûn Musahibleriyle ‘işret [14] eylerdi. Nazarı Cercîs’e düş olup eyitdi: “Acebdür, âdam âdama [15] ne pek benzermiş”, dedi. Cercîs eyitdi: “Yâ melik! Galat etme ben [16] Cercîs’im. Aç gözünü, Allah’tan kork. Beni nice ukubetlerle öldürdüñ. [17] Rabbim baña gine hayât verüp saña gönderdi. Gel! Küfürden, putdan [18] rücu‘ idüp Allah’a îmân getir. Hak Te‘âlâ sabûrdur. Senin etdiklerine [19] kalmaz. Yüzüne bile urmaz. Gel benim sözümü tut. Canunu cehennemden [20] halâs eyle”, dedi. Ol me‘lûn kâfir eyitdi: “Yâ Cercîs benim seninle hemân bir işim kaldı. Eger kabûl idersen

ben de senin dînüne gireyim”, [21] dedi. Cercîs eyitdi: “İşin nedür?” Ol kâfir eyitdi: “İşim budur ki [22] (bu gice)

(v32a)

bu gice benimle bile olup yarın divanımda putuma secde edesin. [23] Ben de senin dînüne girem”, dedi. Cercîs, n’ola dedi. Me’lûn [24] ziyâde şâd oldu. Sandı ki gerçek puta secde ider. Bu haber [25] şehre şayi oldu. Yarın Cercîs peygamber dîninden dönüp puta [26] secde idecek imiş, deyü söylendi. Cercîs ‘aleyhi’s-selâm ol [27] gice me’lûnun serâyında namâza niyâza meşgûl olup sabaha deg [28] uyumadı. Melikiñ avratı Cercîs’in namâz, niyâzın görüp, tesir [29] idüp îmâna geldi. Melik me’lûn, gelüp oturduk da “Cercîs’iñ [30] dîni hakdur. Ben îmâna geldim. Gel sende înadı ko”, dedi. Ol me’lûn [31] eyitdi: “Ben anuñ bunca işlerin görüp ana itikad etmedim, sen bir gicede [32] anuñ sihri aldandıñ deyüp buyurdu. Ol merhumeyi dört pare [33] eylediler. Çünne sabah oldu. Ol putu zer zivere gark idüp [35] divâna iletdiler. Me’lûn dönüp Cercîs’e eyitdi: “Gel imdi ahde [36] vefâ ile puta secde it”, dedi. Cercîs ‘aleyhi’s-selâm kalkup [37] divâna vardı. Cercîs peygamber puta secde idecek deyü halka [38] ‘azîm galgale düşdü. Ol hatun tuyup oğlu ile yola düşüp [38] geldiler. Eyitdiler: “Yâ Nebiy-yü’l-lâh, Hak Te’âlâ saña kuru ağaçdan meyveler [39] verdi. Revâ mıdur ki Allah’dan dönüp puta secde edesin” [40] deyüp ağladı. Cercîs ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: “Ben puta secde [41] itmem. Murâdım bu kâfirlere hüccet ve bürhan göstermekdür”, dedi. Andan [42] ol putun yanına varup mübârek ayagıyla yürü dedi. Hemân put [43] yüzi üzerine düşüp pâre pâre oldu. Ve içinden bir dîv-i lâ’in [44] çıkup diledi ki kaçsın. Cercîs ‘aleyhi’s-selâm mübârek elin uzadup [45]

(v32b)

[V33]

ol dîvi tutdu. Eyitdi ki: “Yâ me’lûn bunca zamândur halkı azdırursın. [1] İmdi kaçmak dilersin”. Ol dîv Cercîs’in ayagina düşüp eyitdi: [2] “Yâ Nebiy-yü’l-lâh ahd olsun bir dahı itmiyem ve bir dahı puta girmeyem”, [3] deyüp tevbe eyledi. Cercîs ‘aleyhi’s-selâm dahı Salı verdi. [4] Ol kâfir bu ahvâli görüp eyitdi: “Yâ Cercîs etmedüğüñ bize ancak [5] bu kalmış idi. Bunca yıllık ma’budumuzu sihirle pâre pâre eyledün”, [6] dedi. Cercîs ‘aleyhi’s-selâm gördü ki ol me’lûnda asla [7] kabiliyet yokdur. Eyitdi ki: “İlâhî bu güm-râh kâfir senin kullugın kabûl [8] itmez bunu helâk

eyle”, deyü du’â eyledi. Hemân ol sa’ât gögyüzinden [9] bir od gelüp ol kavmin cümlesini yakup kül eyledi”.

3.34. OTUZ ÜÇÜNCÜ SU’AL

[10] “Yûnûs peygamberi balık niçün yuttu? Ve balığıñ karnında [11] ahvâli nice oldu? Bize haber vir Yâ Muhammed”, dediler. Peygamber [12] ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: “Hak Te’âlâ Yûnûs peygambere ‘itâb idüp [13] bir balığa emir etti ki Yûnûs’u yuda. Ol balık dahı emr-i Hakla Yûnûs [14] ‘aleyhi’s-selâmı yutdu. Hak celle ve alâ ol balığa eyitdi ki: “Ey balık [15] Yûnûs benim munisümdür ve hem güzîde peygamberimdür. Ben anı saña azâb [16] için virmedim. Belki/belliki senin karnuñu aña zindân kılup habs itdüm. [17] Sakınup, zarar verüp, incitmeyesin. Katunda ulu emanetdür. Bir gün [18] anı gine senden isterem”, dedi. Balık çünne bu hitâbı işitdi. [19] Hak Te’âlânın gazabı korkusundan kırk gün agzını yummadı. Ta’âm [20] yemedi, su içmedi. Hak Te’âlâ ol balığı Kur’an-ı ‘azîminde zikretmişdür. [21] “*Nun ve’l-kalemi ve ma-yesturun*”.¹⁵⁷ Hak Te’âlâ balığın vücûdunu cism-i [22] latîf idüp sırça serây gibi rûşen kıldı. Şöyle ki Yûnûs [23] (balığın)

(v33a)

balıGıñ karnında oturup deñiz içinde olan acâyibâtı seyr-i temâşa [24] iderdi ve deñiz mahlûkâtın tesbîhlerin işidürdü. Yûnûs’uñ [25] tesbîhin anlar işidürdü. Ve gelüp ol balığı tavâf idüp ziyâret [26] kırlardı. Yûnûs peygamber’in tesbîhiniñ nûru göglere çıkdı. Melekler [27] eyitdiler: “Ey bâr-i Hüdâ tesbîh âvâzı gelür Ammâ meçhûl yerdendür, yerden, deryâ dibinden [28] gelür”, dediler. Hak Te’âlâ eyitdi: “Ey meleklerüm ol Yûnûs’umun tesbîh [29] avâzıdır. Ana zillet-i vücûd irişdü ki ecilden anı baluk karnına [30] habs itdim. Meçh’ûl yerden geldüğün aslı oldur”, dedi. Melekler [31] bu ahvâli bilincek Hak Te’âlâ hazretlerine du’â ve tazarru’ idüp Yûnûs ‘aleyh[32]i’s-selâmı şefaât eylediler. Hak sübhânehu ve Te’âlâ melekleriñ ricâsını [33] kabûl idüp ol balığa emreyledi ki: “Ey balık, deryânıñ kenarına [34] sende olan emâneti tışra bırak”, dedi. Balık dahı kenara varup [35] Yûnûs ‘aleyhi’s-selâmı agzından çıkardı”.

¹⁵⁷ Kur’an, 68. Kalem Sûresi, Ayet 1.

3.35. OTUZ DÖRDÜNCÜ SU'AL

[36] “Zülküf Peygamber midür? Bize haber vir, Yâ Muhammed”, didiler: [37] Peygamber ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: “Ülema-ı mâzi gerçi ihtilâf [38] itmişler. Sahibi makâmat velîdür dimişler Ammâ Hak sübhânehu ve Te’âlâ [39] anı Kur’an-ı ‘azîminde peygamberler arasında zikretmişdür. Kavlühû Te’âlâ: [40] “Vezkur ismâ’ile ve-lyese’a ve zâ-lkifl(i) vekullun mine-l-aHyâr(i)”.¹⁵⁸ [41] Bu delîl ile tahkiki peygamberdür. Zülküf üç karındaş idiler. [42] Ataları pâdişâh idi. Bir gün vefât idüp pâdişâhlık bu üç [43] karındaşa değdi. İkişi kabûl etmediler. Zîrâ âbid ve zâhid [44] kimseler idi. Biri Zülküf’dür. Küçük karındaşları zâlim idi. Tahta ol [45] geçdi. Halk zaruretden anı pâdişâh eyledi. Nice yıl pâdişâh olup [46]

(v33b)

[V34]

Dünyâda etmedüğü fesâd kalmadı. Bir gün Zülküf karındaşına gelüp [1] eyitdi: “Ey birâderim bu ne işdür ki, edersin. Allâh’dan korkmaz mısın? [2] Gel tevbe eyle. Nefs-i şoma uyup zâlimler bölüğünden olma. Hak Teâliyenin [3] gazabından korkup ibâdete meşgûl ol”, didi. Ol [4] pâdişâh eyitdi: “Ey birâderim. Hak söylersin. Hiç Dünyâda benim etmedüğüm [5] fîsk u fücûrdan nesne kalmadı. Korkarım ki benim kabîh amellerimden [6] ötürü Hak Te’âlâ tevbemi kabûl itmez”, dedi. Zülküf eyitdi: “Ey [7] birâderim günâhım çokdur deyü, Hak Teâliyenin rahmetinden ümîd kesmek [8] küfürdür. Kavlühû Te’âlâ : “velâ tey-esû min ravhi(A)llâh(i) innehu lâ yey-esu min [9] ravhi(A)llâhi illâ-lkavmu-lkâfirûn(e)”.¹⁵⁹ Yani Hak Te’âlâ kullarına [10] er-rahimdür. Ne denlü günâhı çok olsa, Hak Teâliyenin rahmeti katında bir zerre [11] mikdârı degildir. Nite kim buyurur: “Kul yâ ‘ibâdiye-llezîne [12] esrafû ‘alâ enfusihim lâ taknetû min rahmeti(A)llâh(i) inna(A)llâhe[13] Yâzfiru-zzunûbe cem’â(an) innehu huve-lgafûru-rrahîm(u)”.¹⁶⁰ Ol [14] pâdişâh çün bu sözleri işitdi. “Ey birâderim yürü filân [14] zâhide benim ahvâlimi arzeyle. Eger ol dahı senin dedüğün gibi [15] dirse, gel baña haber vir. Varup anuñ katında tevbe edeyim”, dedi. [17] Zülküf dahı varup gelüp eyitdi: “Zâhidin cevâbı budur kim: [18] Bir kişi günâhı işleyüp soñra peşimân

¹⁵⁸ Kur’an, 38. Sâd Sûresi, Ayet 48.

¹⁵⁹ Kur’an, 12. Yûsuf Sûresi, Ayet 87.

¹⁶⁰ Kur’an, 39. Zümer Sûresi, Ayet 53.

olmak, hemân tevbedür, her ne [19] denlü çok da olursa sıdk-ı ihlâsla tövbe edenin tövbesi makbûldür. [20] Hak Te'âlâ ol kulunu aff idüp haslar bölüğüne katarmış", [21] dedi. Pâdişâh bu haber i işidincek dünyâ mâlından ve esbâbından [22] her nesi var ise cümlesini fukâraya üleşdirdi. Dünyâ-yı fânîden [23] (yüz)

(v34a)

yüz çevirüp tâc u tahtını terk idüp ol zâhidin hizmetine varup [24] önünde sıdk-ı ihlâsla tevbe idüp ibâdete meşgûl oldu. [25] Akşam oldukda zâhid ile emirin önüne iki tabak ta'âm geldi. [26] Zâhid eyitdi: "Ey emir Hak Te'âlâ senin tevbeni kabûl etmiş. Emîr-i ta'îb [27] eyitdi: "Baña bu beşâreti ne delil ile eyledün"? Zâhid eyitdi: "Bu [28] ta'âm cennetden gelür. Her gün baña bir tabak gelürdü. Bugün iki [29] geldi. Bu sebebden bildim ki senin tevben kabûl olmuş. Eger olmasaydı [30] nasîbin cennetden gelmezdi. Ehl-i cennet olanın nasîbi cennetden gelür", [31] dedi. Emîr-i ta'îb yüzün yere koyup Hak Te'âlânın lütfına [32] şükürler eyledi. Zâhid ile ol ta'âmdan yeyüp ibâdete meşgûl [33] oldular. Bir zamân bu hâl üzere oldular. Bir gün emîr-i ta'îb [34] eyitdi: "Acaba Hak sübhânehu ve Teâliyenin kulları arasında senden [35] efdal kimse var mıdur", dedi. Zâhid eyitdi: "Filân yerde bir [36] zâhid vardır. Anuñ makâmı benden alâdur", dedi. Emîr-i ta'îb [37] eyitdi: "İmdi baña icâzet verip, muâvenet eyle. Varup ol zâhidi [38] ziyâret edeyim". Zâhid icâzet verüp yol gösterdi. Emîr veda [39] idüp gitdi. Varup ol zâhidi buldu, bir agacıñ dibinde [40] oturup zikru'l-lâh ider. Emir ilerü varup selâm virdi. [41] Zâhid aleyke alup hoş geldin, dedi. katına da'vet idüp [42] hâlin ahvâlin su'al etdi. Emir dahı cümle ahvâlin beyân eyledi. [43] Zâhid, emîri hoş görüp yanında yer aldı. İbâdete meşgûl [44] oldular. Ahşam oldukda ol agaçda iki nâr bitdi. Zâhid el uzadup [45] nârları kopardı. Birini emîriñ önünde koyup [46]

(v34b)

[V35]

eyitdi: "Yâ emîr saña beşâret olsun ki, Hak Te'âlâ tevbeni kabûl [1] idüp ismini zümre-i Salihîn defterine kaydetmiş. Bu agaçda [2] her gün benim nasîbime bir nâr biterdi. Bugün iki oldu. Biri seniñ [3] nasîbiñdür", dedi. Emîr secde-i şükre varup, andan ol nârları [4] yiyüp ibâdete meşgûl oldular. Bir gün emîr ol zâhide [5] dahı eyitdi ki: "Hak Te'âlânın kulları arasında acaba sizden zâhid kimse [6] var mı ola"?"

Zâhid eyitdi: “Belî, vardur. Filân yerde bir Tag içinde [7] bir zâhid vardır. Anuñ mertebesi benden ziyâdedür”, didi. [8] Emîr eyitdi: “İmdi beni du’âdan unutma ve himmet eyle ki, varup ol [9] zâhidiñ didârıyla müşerref olam, du’âsın alam”, dedi. Zâhid [10] icâzet verüp, ol Tagın yolunu gösterdi. Emîr veda idüp [11] gitdi. Ol Taga çıkup anda bir mihrâb gördü. Bir ak sakallu [12] pîr, nûra gark olmuş namâz kılar. Namâzdan fârig oluncak emîr-i ta’îb [13] ilerü varup selâm verdi. Zâhid aleyk alup yanında bir yer [14] gösterdi ve ahvâlinde su’al eyitdi. Emîr dahı cümle ahvâlin hikâyet [15] eyledi. Pîr-i zâhid, bunu makbûl idüp mihrâbı önünde ibâdete meşgûl [16] oldular. Ahşam oldukda zâhidiñ ve emiriñ çevresinde otlar [17] bitdi. Zâhid emire eyitdi: “Benim kuvvetim bu otdur ki, kanâ’at idersen [18] böylece olalım”, deyüp el uzadup ol otdan bir deste koparup [19] Emîre verdi. Emîr dahı ol ulûfi yeyüp gördü ki lezzeti şekerden [20] leziz, kokusu miskden âlâ. Bir nice zamân ol pir-i zâhidiñ yanında [21] olup ibâdet eylediler. Bir gün Emîr hasta oldu. Bildi ki ecel [22] irişdi. Zâhide eyitdi: “Senden bir hacetim vardır. Dilerim ki kabûl [23] (idesin)

(v35a)

idesin”. Zâhid eyitdi: “Hacetin nedür”? Emîr dedi ki: “Benim ecelim Yakındur. [24] Benimle bir kagıd vardır. Kaçan beni kabre korsun, ol kâgıdı bile [25] koyarsın”, dedi. Zâhid ağlayup, n’olaydı, seni bu kadar görmeyeydim”, [26] dedi. zârîlık eyledi. Hemân emîr yüzün kibleye dönüp emânetini sahibine [27] teslîm etdi. Rahmetu’l-lâhu ‘aleyhi. Zâhid emîri soydu ki yuya. Koynunda [28] bir kaGıd buldu. Yazılmış ki: “Ey Bar-i hüda! Cemi’ mahlûk arasında benden [29] yaramaz kulun yokdur. Dâr-ı dünyâda ma’assîyyetden gayri amelum yokdur. [30] İşte ‘ömrü âhir olup dergâhına yüzüm karasıyla varıyorum. [31] Ey Kerîm, kereminden gayri ümîdim yokdur. Umârım ki ben âsî günâhkârıñ [32] günâhını afv idüp rahmet kılasın. Kelâm-ı kadîmde buyurduñ: [33] “lâ taknetû min rahmeti(A)llâh(i) inna(A)llâhe yagfiru-zzunûbe cemî’â(an) innehu huve-l[34] gafûru-rrahîm(u)”¹⁶¹ Çün zâhid bunu gördü. ağlayup feryâd eyledi. [35] Emîr-i ta’îbi yudı, gördü ki ana cennet hullelerinden kefen hazır olmuş. [36] Kefenleyüp gördü ki, bir kabir dahı hâzır olmuş. Götürüp defneyledi. [37] Makâmına gelüp ibâdetinde oldu. Ol gece emîri vakıa’sında [38] gördü. Cennete girmiş, taht üzerinde hûrîler ile ‘işret ider. [39] Sabah oldukda kabrine varup ziyâret eyledi. Gördü ki kabriñ [40] üzerinde bir kagıd durur. Alub gördü, yeşil hatla yazılmış ki: [41] “limisli

¹⁶¹ a.g.s., Ayet 53.

heza efeleya'meli'l-amilûne". Her kim benim dergâhıma niyâz-mendlik [42] idüp, günâhlarına ihlâsla tevbe itmiş ola, ben ol kulumu [43] haslar bölüğünden iderüm, nite kim emîr-i ta'îbi itdim", demiş. Zâhid [44] ağlayup zârîlik itdi. Her gün varup emiriñ kabrini ziyâret iderdi".

3.36. OTUZ BEŞİNCİ SU'AL

“Ashâb-ı re'isden bize haber [45]

(v35b)

[V36]

vir, Yâ Muhammed", didiler. Peygamber 'aleyhi's-selâm buyurdu ki: “Hak sübhâne hu[1] ve Te'âlâ Îsâ 'aleyhi's-selâma peygamberlik verüp halkı dine da'vet [2] etmege emreyledi. Îsâ 'aleyhi's-selâm dahı her tarafa adamlar gönderdi. [3] İki adam dahı İntâkiyye şehrine gönderdi. Varup ashâb-ı re'is'i îmâna [4] da'vet edeler. Çünne Îsâ 'aleyhi's-selâm tarafından resûller İntâkiyye [5] şehrine vardılar. Şehre girmeden İntâkiyye melikine râst gelüp [6] Îsâ peygamberiñ haberin verüp dine da'vet eylediler. Melik-i bî-din, [7] gazaba gelüp buyurdu. Anlara beşer yüz degnek urup habs eylediler. [8] Bu haber Îsâ'ya irişdi ki havariyyün mehteri Sem'un'a emreyledi ki, [9] varup anlara yardım eyleye. Sem'un dahı kalkup İntâkiyye'ye geldi. [10] Melikin adamlarıyla âşinâ oldu. Sem'un hûb-ı sûret ve şîrîn [11] zebân kimse idi. Sem'unû Melik'e medh eylediler. Getürün deyü emr[12]eyledi. Getürdüler. Melik Sem'un'un cemâl-i kemâlin begenüp ve gözlerinden/yüzlerinden [13] ziyâde hazz idüp vâfir en'am-ı ihsan eyledi ve her gün benim [14] divânımdan eksik olma deyü tenbih idüp mukarrebelerinden eyledi. [15] Birinci günden soñra muhabbetleri muhkem olup Sem'un eyitdi ki: “Pâdişâhım, [16] işitdim bu şehre iki adam gelüp peygamberlik da'vasın ederlermiş”. [17] Melik eyitdi: “Belî, geldiler”. Sem'un eyitdi: “Hiç anlardan su'al itdünüz mü? [18] Dînleri nicedür”? Melik eyitdi: “Gazabımdan sormadım”. Sem'un [19] eyitdi: “Eger buyurursanız ben anlar ile bahs idüp söyleşem”, [20] dedi. Melik buyurdu. Varup zindândan getürdüler. Sem'un anlara eyitdi: [21] “Sizin dînünüz nicedür ve sizi bunda kim gönderdi”? Eyitdiler: [22] “Hak Te'âlâ nın peygamberi Îsâ 'aleyhi's-selâm gönderdi”. Sem'un [23] (eyitdi) (v36a) eyitdi: “Ol dedigüz peygamberin hücceti nedür”? Anlar eyitdi: “Ölüyü diri [24] kılar ve kuru yemiş ağacı taze kılar” dediler. Sem'un eyitdi: “Ol bunda [25] hazır degil neden ma'lûm”? Anlar eyitdiler: “Biz anuñ

resûlleriyiz. [26] Ol bize icâzet vermişdür. Bizim du'âmız hemân anuñ du'âsı [27] gibidür”, dediler. Sem'ûn eyitdi: “Yâ melik, bir âmâ getürsünler, görelim, [28] bunlar da'valarının uhdesinden gelebilir mi”? Melik buyurdu bir anadan [29] dogma âmâ bulup getürdüler. Bunlar el kaldırup du'â eyledi. Hemân [30] ol âmânın gözleri açıldı. Sem'ûn eyitdi: “Pâdişâhım sizin [31] putlarınız bu asil iş itmeye kadir midür”? Melik eyitdi: “İtmezler”. [32] Sem'ûn anlara eyitdi: “Ölüyü diri kılmaga kadir misiz”? Anlar eyitdi: [33] “Belî”. Meger ol yakında Melik'in adamlarından bir yigit ölmüşdü. Melik [34] eyitdi: “Eger sözünüz gerçek ise ol yigit dirülsün görelüm”, [35] dedi. Anlar eyitdi: “Kabriñ gösteriñ”. Cümle kalkup mezaristâna varup [36] ol yigidiñ kabrini gösterdiler. Bunlar du'â eyledi. Hemân kabri yarılıp [37] meyt başını tışra çıkardı, eyitdi: “Ey Melik bunlaruñ dini Hakdur. [38] Benim hâlime nazar eyle. Bâtil dînde olduğum için yedi gündür dürlü [39] dürlü azâblar çekdim. Şimdi göglerin kapuları açıldı. Yedi kat gög [40] melekleri bu üç yigide nazar ederler”, dedi. Melik eyitdi: “Bu üç dedigiñ [41] kimdir: “İkisi karşında, biri yanında”, dedi. Melik Sem'ûn'a [42] eyitdi: “Sen de bunlardan mısın”? Sem'ûn eyitdi: “Belî, üçümüz de [43] resûllerüz”. Melik eyitdi: “İmdi benim yakında bir kızım öldü. Eger [44] Hak resûl isenüz anı diri kılın”, göreyim. Ben de sizin diniñüze [45] gireyim”, dedi. Bunlar eyitdi: “Kabri kandedür? Melik bunları alup [46]

(v36b)

[V37]

kızınıñ türbesine götürdü. Bunlar du'â eyledikde kabri yarılıp, kız [1] başını tışarıya çıkardı. Eyitdi: “Ey ata bunlaruñ dini Hakdur [2] ve sözleri gerçektür. Şüphe olmaya ki kıyâmet gününde cehennem azâbından [3] kurtulasın”, dedi. Melik eyitdi: “Ben senden bî-zârım. Ne sen benim [4] kızımısın ne de ben seniñ atanım”, dedi. Kızı bunlara dönüp eyitdi: [5] “Ey resûller bu kâfirler sizüñ diniñizi kabûl itmezler, ben kabûl itdüm. [7] Sizden ricâ iderim ki benim için du'â idesiz. Umârım ki ol [8] Kerîm kereminden rahmet ide”, deyüp, îmâna gelüp, bunlar dahı ol kız [9] içün du'â eylediler. Ol kız hemân kabrine girüp nâ-bedîd oldu. [10] Bunca kerâmetleri görüp ol şehirde hiç kimse îmâna gelmedi. İlla [11] Habîb-i neccâr hemân tişesin omzuna urup geldi. Melikiñ [12] önünde anlara îmân getürüp döndü, melike eyitdi: “Yâ melik bunlaruñ [13] dîni hakdur. Bizim dînimüz bâtıldur. Ben bâtil dînden çıkdum, [14] hak dîne girdüm”,

dedi. Melik eyitdi: “Yâ Habîb gerü dinüñe [15] gir. Yoksa emreylerüm seni pâre pâre eylerler”, dedi. Habîb, “ben îmâna [16] geldüm. Gerü kâfir olmazam. Nice bilürsen öyle it”, dedi. Melik [17] buyurdu. Tişesiyle pâre pâre eylediler. Rûh-ı pâki Firdevs-i [18] alâya irişdi. Bu kitâbı okuyanlar ve dinleyenler bu mehale geldik de, [19] Habîb-i neccârın rûhına Fâtiha-ı şerîf okuyalar. Ba’de Habîb-i [20] neccârın her pâresini şehrin kapularına asdılar. Andan soñra [21] melik-i bî-dîn buyurdu, ol resûlleri dahı şehîd eylediler. Hak sübhânehu [22] ve Te’âlâ ol kâfirlere hışım idüp Cebrâ’îl ‘aleyhi’s-selâmı gönderdi. [23] Gelüp bir sayha eyledi. Ol şehirde zelzele olup cümle helâk oldular. [24] (kavlehu)

(v37a)

Kavlühü Te’âlâ: “*În kanet illa sayhaten vahideten fe-izahum hamidun*”.¹⁶²[25]

3.37. OTUZ ALTINCI SU’AL

“Ashâb-ı Uhdûd kimdür? Bize haber vir, Yâ Muhammed”, [26] dediler. Peygamber ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki: “Ashâb-ı Uhdûd [27] muânid kavm idiler. Cümlesi sâhirler idi. Bunlardan birinüñ bir [28] oğlu var idi. Bir sâhire vermiş idi ki, sihir ta’lîm eyleye. [29] Meger oğlunun yolu üzerinde bir âbid kimse var idi. Îsâ [30] ‘aleyhi’s-selâm ümmetinden idi. Daimâ bülend-i avâz ile İncîl [31] tilavet iderdi. Bu oğlan geçerken işidüp içeri, âbid katına [32] girdi, eyitdi: “Ey pîr! Okuduguñ nedür ki? Anuñ şevki cânıma [33] tesîr eyledi”, dedi. Âbid eyitdi: “Bu okudugum Allah kelâmıdır”. [34] Oğlan eyitdi: “Allah dedüğün bizim putlar mıdır”? Âbid eyitdi: [35] “Allah oldur ki; yerleri, gögler ve cümle mahlûkâtı yaradup, rızkın [36] verendür”. Oğlan eyitdi: “Ey pir! Baña ilm-i şerîfi ve ol dedüğün [37] Allah ü Te’âlâ’nın tarikini ta’lîm eyle”. Âbid gördü ki oğlanda kabiliyet [38] var. Eyitdi: “Olsun, öğreteyim. Ammâ anañ, atañ ve sa’ire kâfirler duymasın”, [39] dedi. Oğlan dahı bu kavli kabûl idüp, her gün gelüp ders alurdu. [40] Bir gün oğlan evine giderken gördü ki bir yerde adamlar üşüp [41] bakarlar. Acâba niye bakarlar deyü varup gördü ki, meger bir ejderhâ [42] halkıñ yolunu tutmuş. Kimse yakın varmaga kâdir degil. Oğlan [43] çün bunu gördü. Eyitdi: “Eger Âbidiñ sözü gerçek ve dîni [44] hak ise ve dedigi Allah her şeye kâdir ise, bu ejderhâ benim [45] elimde helâk ola”, deyüp eline bir taş alup atdı. Emri-Hakla taş [46] ejderiñ kellesine gelüp helâk oldu. Oğlan, el-hamdu’l-lâh âbidiñ

¹⁶² Kur’an, 36. Yâsîn Süresi, Ayet 29.

(v37b)

[V38]

dîni hak dîn imiş, deyüp şâd oldu. Gelüp âbide eyitdi: [1] “Ey hoca ol seniñ baña dedigiñ Allah’ın inâyetiyle ejderhâyı [2] ben helâk itdim. Seniñ dînin hak dîn olduğuna şüphem kalmadı”, [3] dedi. Âbid eyitdi: “Ey oglum saña beşâret olsun kim senin ululukdan [4] çok fetihler olsa gerekdür. Ammâ benim cevr-i cefâ çekmege takâtım yokdur. [5] Senden dilerim ki beni kimseye söylemeyesün”, deyüp nasîhat eyledi. [6] Andan soñra ashâb-ı uhdûd’uñ melikleri var idi. Anuñ karındaşınıñ [7] iki gözleri görmezdi. Ejderhâyı bir oğlan öldürdü deyü [8] aña haber verdiler. “Ol oğlanı getirün”, dedi. Getürdüler. Eyitdi: [9] “Ejderhâyı sen mi öldürdün”? Oğlan eyitdi: “Belî, Hak Te’âlinin [10] izniyle ben öldürdüm”, dedi. Ol eyitdi: “Eger gerçek isen, du’â [10] eyle gözlerim açılsun”, dedi. Oğlan eyitdi: “Gözleriñ açılursa [11] îmâna gelür müsün”? “Gelürüm”, dedi. Oğlan du’â idüp ol yigidiñ [12] gözlerine üfürdü. Emr-i Hakla gözleri dünyâyı gördü. Ol sa’ât [13] îmâna geldi ve ol şâdilik ile kalkup karındaşına geldi. Olan [14] ahvâli haber viridi. Melik ol oğlanı baña getirün, deyü emir eyledi. [15] Bulup getürdüler. Eyitdi: “Ejderi sen mi öldürdün”? Oğlan [16] eyitdi: “Belî”. “Bunuñ gözlerini sen mi eyü itdin”? Eyitdi: “Belî, Allah’ın izniyle [17] ben itdim”. Melik eyitdi: “Senin Allah’ın kimdür”? Oğlan eyitdi: “Benim [18] Allahım âlemleri yokdan var eyleyüp, cümle mahlûkâta rızkın [19] veren rezzâkdur. Her yerde ahvâlimizi görür ve bilir. Egerçi nazarlardan [20] pinhândur. Anuñ sıfâtı sübhândur ve adı Râhmândur”, dedi. Melik [21] karındaşına eyitdi: “Birâder bu oğlan seni aldatdı. Gel gene eski [22] (dinüne)

(v38a)

dinüñe dön”, dedi. Ol yigit eyitdi: “Ben Hak dîni koyup bâtil dîne [23] girmem. İsterseñ beni pâre pâre eyle”, dedi. Melik eyitdi: “Bu fitneye bu [24] oğlan sebep oldu. Evvel bunu pârelen”, deyü emir eyledi. Vezîrleri [25] eyitdiler: “Bu fitne bu oğlanıñ degildir, âbidiñdür, bu du’âyı aña o öğretti”, [26] dediler. Melik buyurdu, âbidi getirüp dört pâre eylediler. [27] Andan soñra emreyledi ki oğlanı dahı öldüreler. Cellâdlar bunca [28] kılıç urdular, kesmedi, melik emreyledi: “tagdan aşaga [29] atuñ, düşüp pâre pâre olsun”, dedi. Cellâdlar oğlanı alup [30] taga çıkardılar. Hemân oğlan yüzün ol

Hazret-i bî-niyâza [31] tutup eyitdi: “İlahî ben zaif kulcugazını bu zâlimlerin elinden kurtar”, [32] deyüp niyâz eyledi. Henüz du’âsı tamâm olmadan bir heybetlü âvâz [33] gelüp ol tagda zelzele oldu. Cellâdların cümlesi tagdan [34] aşaga düşüp helâk oldular. Oglan yalnûzca [35] dönüp melikiñ katına geldi, eyitdi: “Ey melik, gel nasîhatım kabûl eyle, seni [36] yokdan var eyleyen rabbü’l-âleminin gazabından kork îmâna gel”, [37] dedi. Melik eyitdi: “Bre oglan, sen cellâdların elinden nice [38] kurtuldun”? Oglan eyitdi: “Beni Allahım sakladı. Senin cellâdlarıñı [39] tagdan aşaga döküp helâk eyledi”, dedi. Melik adam gönderdi, [40] varup, gördüler. Cümlesi düşüp helâk olmuşlar. Gelüp haber [41] verdikde, gazaba gelüp emreyledi ki, “elli serheng bu oğlanı bir [42] gemiye koyup varsunlar, deñiz ortasında bogazına bir taş [43] bağlayup deñize bıraksunlar”, dedi. Elli kişi oğlanı elli [44] batman taşı bile alup gemiye girdiler. Deniz ortasına vardukda [45]

(v38b)

[V39]

Nâ-gâh bir tufân kopdu ve bir alâmet oldu ki cümlesi şaşdılar. [1] Hevâdan dürlü dürlü kuşlar inüp ol serhengleri alup [2] deñize dökdüler. Kimi de oğlandan gayri kimse kalmadı. Andan soñra [3] tufân sakin oldu. Yel kimi sürüp kenâra götürdü. Oglan gemiden [4] çıkup melikin katına geldi. Eyitdi: “Ey melik Rabbim senin serhenglerini [5] deryâya döküp helâk eyledi. İşte ben halâs olup gine geldim. [6] Gel, ibret gözün açup Hak Te’âlâ Hazretine îmân getir sen de serhenglerin [7] gibi Hak Teâliyenin gazabına ugrarsın”, dedi. Melik döndü ashâbına [8] eyitdi: “Bu oğlanla belâya ugradım. Bunun tedbîri nedür”, dedi. [9] Eyitdiler ki: “Pâdişâhım bu oğlanı hiçbir vechile helâk itmek mümkün [10] degil. Her kim ana kasd iderse kendi helâk oluyor. Bakî fermân [11] pâdişâhındur”, dediler. Melik bir zamân fikre varup gördü ki sözleri [12] vâki’dür. Hak sübhânehu ve Te’âlâ anuñ kalbini nûr-ı îmânla münevver idüp [13] cümle kabâi’li ile îmâna geldiler”.

3.38. OTUZ YEDİNCİ SU’AL

“Deryâlarıñ [14] aslından bize haber vir Yâ Muhammed”, dediler. Peygamber ‘aleyhi’ s-selâm [15] buyurdu ki: “Bu deñizlerin aslı Nûh tufânındandır. Kaçan kim Hak Te’âlâ [16] Nûh’un kavmini tûfâna gark etmelu olacak, Cebrâ’îl-i emîn gelüp Nûh [17] peygambere gemi yapmak ta’lîm itdi. Nûh dahı yapup tamâm eyledi. Kavmi [18]

istihzâ idüp hâşâ, kimi necâset ile toldurdular. Va‘de Yakın [19] oldukda Hak Te‘âlâ kâfirlere gıcık zahmeti havâle kıldı. Şöyle kim âciz [20] kaldılar. Bir gün ol kavimden biri gelüp gemiye necâset iderken ayagı [21] kayup necâset içinde düşdü. Biñ bela çıkup bir derede [22] varup yundu. Gördü ki necâset bulaşan yerden ol zahmet gitmiş. [23] (tekrar)

(v39a)

Tekrar varup ol necisden sürdü. Fil-hâl eyü oldu. Varup ol [24] kavme haber virdi. Cümle gelüp üşüşdüler. Ol necâseti yüzlerine [25] ve gözlerine sürüp ol marazdan halâs oldular. Şöyle kim soñra gelen [26] bulmayup bıçakla kazıdılar. Hazreti Nûh’un gemisini bu vechile pak [27] eylediler. Andan soñra Hak Teâliyenin emriyle Nûh’un tennurundan su çıkdı. [28] Nûh ‘aleyhi’s-selâm bildi ki Hak Te‘âlâ ol kavmi helâk etse gerek. [29] Nûh kendünün ta‘âllukatın gemiye kodu. Hemân yerden sular çıkmaga başladı. [30] Ve şiddetle yağmurlar yağup, yeryüzünü tamâm su tutdu. Hemân taglar [31] görünürdü. Kâfirler bu hâli görüp tagların kellesine çıkdılar. Giderek [32] su taglara çıkmaga başladı. Ol kavim etdikleri fesâda peşimân oldular [33] Ammâ ne fâide, su taglardan kırk arşun yukarı çıkup cümle helâk [34] oldular. Kırk gün dünyâyı tûfân tutup Nûh’uñ gemisinde olanlardan [35] gayri dünyâda nefsi vâhid kalmayup cümle helâk oldu. Kırk [36] günden soñra Hak Te‘âlâ yere emreyledi. Suyı kendine çek deyü. Kavlühü Te‘âlâ: [37] “Vekîle yâ ardu-ble‘î mâeki veyasemâu akli‘î vegîda-lmâu vekudiye-l-emru vestevet ‘alâ-lcûdiy(yi) vekîle bu‘den lilkavmi-zzâlimîn(e)”.¹⁶³ [38] Hak sübhânehu ve Teâliyenin emriyle yer dahı suyunı çekdi. Bu deñizler ol [39] tûfândan bakî kaldı”.

3.39. OTUZ SEKİZİNCİ SU‘AL

“Gögleriñ kilîdinden [40] bize haber vir, Yâ Muhammed”, dediler. Peygamber ‘aleyhi’s-selâm buyurdu ki, [41] gögleriñ kilîdi kâfirleriñ ve âsileriñ günâhıdır. Kaçan kâfirler [42] ve âsiler Hak Teâliyenin kelâmına ve benim risâletime inanmayup inkâr [43] idenlerin amelleri göge eremez. Ve Allah’ın rahmeti gögden anlarıñ [44] üzerine inmez. Öldükleri zamân anlarıñ canı göge varmaz. [45]

¹⁶³ Kur’an, 11. Hûd Sûresi, Ayet 44.

(v39b)

[V40]

Melekler yol vermez. İşte göglerin kilidi, bunlardır. Ammâ ol [1] kilidiñ miftâhı kelime-i tevhiddür. Kim Hak Sübhânehu ve Teâliyenin [2] vahdaniyetine ikrâr ve cem‘i peygamberlerine ve kitâblarına emrine ve [3] nehyine, haşra ve neşre, cennete ve cehenneme, Munker ve Nekîre, Mîzâna [4] ve Sırâta itikad iden kimselerinî îmânı kâmil olup göglerin [5] kapuları anların amellerine feth ola, vefât eyledikde anların rûhını [6] rahmet melekleri karşılayup yedinci kat göge çıkaralar. Hak Te‘âlâyenin [7] nice ihsânlarına mazhar olup dîvân-ı kadîme adını s‘aid-i abid [8] yazalar. İşte göglerin kilidi ve ol kilidin miftâhı budur”, dedi. [9]

3.40. OTUZ TOKUZUNCU SU‘AL

“Kaf tagından bize haber vir Yâ Muhammed”, [10] dediler. Peygamber ‘aleyhi’s-selâm: “Kaf bir tagdur ki bu cihânı [11] ihâta eylemişdür. Bu dünyâ tamâm anuñ ortasında tura. Anuñ [12] rengi yeşil zebercetdendir. Gögyüzünün rengi andandır. Ol vakit kim [13] Hak Te‘âlâ bu yeri yaratdı. Yer Hak Te‘âlâya naliş idüp: “Ey Bâr-i Hüdâ, [14] beni anuñ için mi yaratdın kim ademoglanları benim üzerimde [15] fesâd ideler”, deyüp karar itmedi. Hak sübhânehu ve Te‘âlâ dahı Kaf tagını [16] yaratdı. Yer anuñla karar eyledi. Kavlühû Te‘âlâ : “*ve’l Kur’ani’l-mecidu*”. [17] Kaf tagı’nın ardında Hak Te‘âlâ bir yer yaratmışdır, anda melekler sâkin [18] olur, kaçan Cuma gecesi olsa cümlesi Kaf tagına çıkup [19] du‘â iderler: “İlahi ümmet-i Muhammed’e rahmet kıl. Kabir azâbından emin eyle”, [20] diyeler. Çün sabah ola birbirlerine eyideler: “Elhamdüli’l-lâh, bugün dahı [21] kıyâmet degildir. Bugün gusl idüp Cuma namâzını kılanları [22] Hak Te‘âlâ yarlıgar”, deyüp. Mekânlarına gideler”.

3.41. KIRKINCI SU‘AL

[23] “(Âhir)

(v40a)

Âhir zamânda harâb olan yerlerden bize haber vir, Yâ Muhammed”, [24] dediler. Peygamberimiz ‘aleyhi’s-selâm hemân bu âyeti okudu: “Ve-in min karyetin[25] illâ na/nu muhlikûhâ kable yevmi-lkiyâmeti ev mu‘azzibûhâ ‘azâben

şedîdâ[26] (*en*) kânezâlike fî-lkitâbi mestûrâ(n)”.¹⁶⁴ Hîçbir vilâyet yokdur ki [27] Hak sübhânehu ve Te’âlâ anu azâbla harâb etmege. Bir vakit ol ola kim [28] yeryüzinden benim şeri’atum kalkup ümmetim gümrâh ola. Kur’an’ın [29] hükmüyle amel olunmayup ma’siyet-i talib olalar. Hak Te’âlâ [30] anlara bela ve azâb göndere Mekkiye ve Medîneye kahtalık havâle ide. [31] Mısır’ı ve Frengistân’ı sa’ika harâb ide. Fârs’ı, Taberistân’ı, [32] mergi-i mefâcât harâb ide. Vilâyet-i Irâk Benî Süfyân’dan bir kimseniñ [33] elinde harâb ola. Bagdâd ve Mûsl ve Diyârbakr suya gark ola. [34] Vilâyet-i Horâsâni ve Semerkand’ı tâ’un harâb ide ve Kâşgar’ı [35] ve Hıtay ve Keşmir’i ve Kâbil’i, Hindistân, Kâfiri harâb ide. Bu kıyâs [36] üzere âlemde nizâm ve intizâm kalmayup andan soñra Deccâl ‘aleyhi’l[37]-lâ’ne hurûc eyleye. Tamâm, Cihânı geze. Ammâ dört şehre girmeye. [38] Mekke’ye ve Medîne’ye ve Kudüs-i şerîfe ve Tur-ı Sinâ’ya. [39] Andan soñra Hak sübhânehu ve Teâliyenin emriyle Îsâ ‘aleyh[40]i’s-selâm gögden inüp Deccâl’i harbe ile urub öldüre. [41] Müslimânlar şâd olup Deccâl’in¹⁶⁵ askerini kırup, yeryüzünü [42] onların şerrinden pâk ideler. Andan soñra Îsâ ‘aleyhi’s-selâm [43] benim halîfem olup kırk yıl âlemde dâd eyleye. Ammâ ol zamânın [44] yılı bir ayca ve ayı bir haftaca ve haftası bir günce ve günü bir [45] sa’âtçe ola. Böyle yıllar ile kırk yıl âlemde tamâm oluncak [46]

(v40b)

[V41]

Îsâ ‘aleyhi’s-selâm Kubbe sahrâsında namâz kılup münâcât iderken, [1] rûh-ı pakîn teslîm eyleye. Müslimânlar cem’ olup gusl ideler. [2] Namâzın kılup Kudüs-i şerîfden Medîne’ye getirüp benim civârumda defn[3]ideler. Yedi gün geçdikten soñra Maşrık tarafından Yecûc ve Mecûc¹⁶⁶ [4] hurûc ide. Anların üç melikleri ola. Birinin adı Mel’ûlân [5] ve birinin Ûlcâ’ ve birinin Tay’ûn. Her birinin leşkeri yüz bin tâ’ife ola [6] ve her tâ’ifenin çokluğu bu dünyâ sagısınca/saguşunca olalar. Mel’ûlân [7] gelüp tatlu sular var ise, içeler. Asla tatlu su kalmaya. Andan soñra tâ’ife-i [8] Ûlcâ gelüp onlar

¹⁶⁴ Kur’an, 17. İsrâ Sûresi, Ayet 58.

¹⁶⁵ Deccal: Kıyametin büyük alametlerindendir. Deccal son zamanda dünyaya gelecek olan bir gözü kör yahudidir. Deccal tanrılık davasında bulunacak ve mehdi öldürülecekmış. Deccalin kendine mahsus cenneti ve cehennemi olacakmış ve kendisine inananları cennetine, inanmayanları ra cehennemine atacakmış.

¹⁶⁶ Ye’cuc : Me’cuc ile birlikte Nuh peygamberin oğlu olan Yâsef zürriyetinden iki kabilenin adıdır. Bunlar dünyayı fesada vercekleri, kıyamete dek bütün insanlığa şümullubir afet oldukları ve kıyamete yakın zamanda, buldukları yerden çıkacaklarıdır. Me’cuc: kıyamet alametlerindendir. Bkz. Ye’cuc.

dahı deñizler içüp kurudalar. Andan Tay'ün [9] gelüp dünyâda hiç sular bulmayalar. Kuyuları ver ırmakları kazalar. [10] Bunda su var imiş deyü arayalar, bulmayalar. Anların boyu iki arşın ola. [11] Kati zaif olanı yüz batmân taşı ok menziline irişdüre. [12] Sakalları, bıyıkları ağızlarına girüp, kabîh suret olalar. Ve kulakları [13] büyük ola. Yattıkları zamân birin döşek, birin yorgan [14] ideler. Ve avratları ikişer togururlar. Biñ evlad togurmayınca ölmezler. [15] Bunlar dahı Cihânı tutup kırk yıl pâdişâhlık ideler. Ammâ zikr olunan [16] dört şehre giremeyeler. Müslimânlar âciz kalup benim ravza-ı mutahhireme [17] gelüp aglayalar. Beni şefî' idüp Hak Te'âlâ Hazretine yalvaralar. [18] Hak sübhânehu ve Te'âlâ bir zaifçe canavar peyda etdirüp, bunlara havale [19] kıla. Her biri ol tâ'îfenin bogazlarına girip cümlesi kırulup [20] helâk ola. Andan soñra bir kati yağmur yağup bunların leşin, [21] necâsetin yeryüzinden pâk ide. Müslimânlar Hak Te'âlâ Hazretine çok [22] şükürler edeler. Andan soñra kıyâmet alâmetleri zâhir olmaga [23]

(v41a)

başlaya”, deyüp sürur-ı Enbiyâ sallâ'l-lâhu 'aleyhi ve sellem sözün tamam [24] eyledi.

Hak sübhânehu ve Te'âliyenin ilhâmıyla ve Cebrâ'îl 'aleyhi[25]'s-selâmın ta'limi ile cühûdların bu kırk su'âline bî-hilâf [26] bî-melâl cevâbların eda eyledikde, Abdu'l-lâh bin Selâm ve gayrısı hayrân [27] olup “âmennâ ve saddaknâ”, deyüp cümlesi sıdk-ı ihlâsla Müslimân [28] olmaları berakatiyle Hazreti Resûl-i Ekrem ve sallâ'l-lâhu 'aleyhi[29]ve sellem'in ashâblarından olup Hak Te'âliyenin [30] sa'âdetlü kullarından oldular. [31]

Tememtü'l-kitâb bî-avni [32]Allahü'l-vehhâb. [33] Mim. Sene 1196. [34]

3.42. MESELE-İ HULÂSA ADLU KİTÂBDAN İHRAC OLMUŞDUR

[35] Bess-i ma'lûm olaki tahkik-i 'iddet iki nev'idür. Biri avratlar [36] 'iddetidür ve biri erkekler 'iddetidür. Avratlar 'iddeti ikidür. [37] Biri, talâkdur, ikincisi vefatdur. Ammâ erkeklerin 'iddeti tokuzdur. [38] Evvel ki: kaçan, bir kimsenin dört hatunu olup, ol dört hatundan [39] birini boşasa ol kimse için helâl olmaz. Bir uhra hatun nikâh [40] ile almak, mademki ol boşadığı hatunun 'iddeti tamam olmadıkça. [41] İkinci: Kaçan bir kimsenin bir hatunu olup boşasa mutallâk için [42] helâl olmaz, boşadığı hatunun kız karındaşını nikâh ile almak. [43] Mademki boşadığı hatunun

‘iddeti tamam olmadıkça. Üçüncü: Kaçan [44] bir kimse bir câriye satun alsa, ol kimse için helâl olmaz [45] bir hayız görmedikce, vatı’ caiz degildir, ale’l-fevr. Bu kavî [46]

(v41b)

[V42]

İmâm Â‘zam hazretlerindedir. İmâmın katında ihtilaf vardır. [1] Dördüncü: Harbiyye avratı dâr-ı harbden hicret edici olduğu halde, [2] dâr-ı harbden çıksa, ol harbiyye için ol sa’ât bir kimseye [3] varmak vardır. Ammâ ol harbiyye el’an kimse yakın olmaz, hatda [4] ol harbiyye bir hayız görmedikçe. İmâmın muhalefet etmişlerdir. [5] İmâm-ı Â‘zam hazretlerine göre. Beşinci: Kaçan zinâdan hamile bir avrat, [6] ere varsa, eri ol avrata karîb olmaz, mademki hamli bakîdür. [7] Altıncı: Kaçan hayız görmüş avrat hayız halinde bir kimseye varsa, [8] zevci için helâl olmaz hayza yakın olmaz, tâ pâk olmadıkca. [9] Yedinci: Nüfesa avratlar ere varsa, ol avrat tâ pâk olup [10] gusl itmeyince eri karib olmaz. Sekizinci: Bir kimse bir avrata [11] zinâ idüp ba‘de nikâh etse ol zaine helâl olmaz karib [12] olmak, tâbir hayız görmedikce. Tokuz: Kaçan bir hür hatunu eri [13] boşasa helâl olmaz, azâd olmamış bir carihe, nikâh ile [13] hürrenin ‘iddeti içinde vallâhu âlem bî’s-sevâb. Nakl-i min hezayine’l-[14]fikh. Mesele: Kaçan bir kimsenin hatunu vefât etse ol [15] kimse vefât eden hatunun karındaşını ale’l-fevr nikâh ile [16] almak caizdür. Ol erin ‘iddeti boşadığı zamândadır. [17] Vefatında degildir. Nakl min-hulâsa. [18]

(v42a)

İbka ki Allah fi’dâreyn yehfazü’l-îmân [19] ve ceâle ‘ömrü küm tûlan. Bi’l-‘allem ve’l-furkan [20] ve ceâle maksûdü küm bî-hürmeti’l-Kur’an. [21]

İşbu senede biri şarkda [22] biri garbta iki kuyruklu [23] yıldız togdu. Sene 860. [24]

Ramazanın önünden rahmet ortası magfiret [25] âhiri cehennemden azalt dedi. [26] Emir şeyh yevm-i erbâa gün ögle temâdinden Hâce/Hoca [27] Reşad fi 29 N. (Ramazan) 136 veya zelzele olduğu gündüz fi 29 N. 1360, [28] haziran ortasıdır.

Kale Resulü’l-lâh sallâ’l-lâhu aleyhi ve sellem: [29] La salâvat el-yevm illa bi huzuri’l-kulubi la takva. [30]

“Üveysi çekme gam tarihidür elbetde ol şahîñ, [31] zuhur etmek mukarrerdür yakınıñda bî-avni'l-lâh.” [32]Hazreti Ali vech-i Hazret-i kerema'l-lâh yeñi ay gördükde bunu okurlardı: [33] “Allahumme ic'alna ehda men nazara ileyhi ve ezka men tala'a aleyha.” [44 (v42b)]

3.43. KIRK SU'ÂL'İN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE ÖZETİ

Hız. Muhammed peygamber oldu ve bütün âlemleri İslama davet etti, bu, kâfirlerin çok fenasına gitti. Durmadan kâfirlerden İslâm tarafına gelenler oldu. O zaman Yemen ve Medine'de Yahudiler toplandılar. Yani Yahudiler. Bir araya gelen Yahudiler, en büyük âlimleri olan Abdu'llâh bin Selâmın yanına geldiler ve şöyle dediler:

– Mekke-i Mükerreme'de Muhammed adlı bir kimse çıkmış, nübüvvet davası ediyor, peygamberlik davasında bulunuyormuş. Dine davet ediyor, bunca halk onun dinine giriyorlarmış. Halkı kendine, kendi dinine uyduruyor ve eski dinlerin hükmü bâtil diyor. Bizim kitaplarımıza bir bak. Yani dinimizin hükümleri mensûh mu oldu? (Onların hükmü geçti mi?).

– Evet eskiden hepsi yürürlükteydi. Ama ne zaman Kur'ân geldi, bunların hükmü değişti.

– O devirde İslâmın diyenin o kitaba uyması lâzım diyorlar ve kâfirlerle cenk edince, kâfirin malı helâldir diyorlar. Hız. Peygamber'i Abdu'llâh bin Selâm'a şikâyetlerini şöyle sürdürüyorlar:

– Bize hakaret ediyor ve ehlimizi esîr alıyorlar. Nasıl isterlerse o şekilde tasarruf ediyorlar. Kiliselerimizi yıkıp kendilerine mabetler yapıyorlar. Bunun tedbiri nedir?

Abdu'llâh bin Selâm cevap verdi:

– Tevrât'ta vardır. Âhir zamanda bir peygamber gelecek, adı Muhammed olacak. Evet o geldiği zaman da, o Hatemü'n-Nebiyî'nin olduğu için önceki dinler bâtil olacak. Hak dinler olsa da, onun dinine girmeye mecbur olacak ki, İslâm olsun. Onun dini o kadar yayılacak ki, Magribten maşrike kadar bütün yeryüzü İslâmı dolacak.

Bunu deyince bir kısmı inandılar, bir kısmı isyân ettiler. Abdu'llâh bin Selâm'a şöyle dediler:

– Olmaz. Bizim kitaplarımız da Tevrât da, İncil de Mûsâ ve Îsâ (a.s)'a gelen hak kitaplardı ve o kitaplardan ancak peygamberleri bilen veyahut çok âlimlerin bildiği çok müşkül sualler vardır. Biz o suallerin cevaplarını soralım. Çünkü o okumamış bir peygamberdir. Ne Tevrât okudu, ne İncil okudu. Eğer hak peygamberse bunların cevaplarını verebilir. Eğer hak peygamber değilse ona göre biz iyi bir şart koşalım, bu davadan vazgeçsin.

Orada bulunanlar kitaplarında aylarca uğraşarak kırk soru buldular. Kırk soru ki, çok müşkül, Yani herkesin cevap verebileceği gibi değil. Ondan sonra Peygamber (s.a.v)'nin yanına geldiler ve kendisine suallerini sordular:

– Yâ Muhammed! Tevrât'ta, İncil'de ve tarih kitaplarında vardır ki, âhir zamana bir peygamber gelir; adı, Muhammed'dir. O Hatemü'n-Nebiyîn, bütün peygamberlerin sonuncusu olacak ve dini, ümmeti kıyâmete kadar bâki kalacak ve onun önüne kimseler geçemeyecek. Sen âhir zaman peygamberliği davasında bulunup halkı dine davet ederimişsin. Geçmiş dinler mensûhtur diyormuşsun. Biz de şöyle diyoruz: "Sen âhir zamanda gelecek Muhammed değilsin, beyhude yere peygamberlik davasında bulunuyorsun." Cevabın nedir?

Muhammed Mustafa (s.a.v) bu sözleri işitince yüksek sesle şu âyet-i kerimeyi okudu:

Kavlühü Teâlâ:

BismillahirRâhmânirrahim: "**Hüvellezî ersele resû-lehu bi'l-hüdâ ve dini'l-hakkı liyüzhirehu aleddini küllini ve kefâ billahi şehîdâ. Muhammedürresûlullah.**" (Fetih, 28-29)

Bu âyet-i kerimeleri işitince Yahudilerin bazıları îmâna gelerek Müslüman oldular. Bazıları dediler ki:

– Yâ Muhammed! Bizim kitaplarımızda suallerimiz vardır. Bizim âlimlerimiz bunlara cevap vermekte âcizdirler. Senden soruyoruz. Eğer âhir zamanda gelecek Muhammed gerçekten sen isen bu suallerin cevabını da verirsin, Ve eğer veremez isen davana inanmayız.

H. Resûl-i Ekrem (s.a.v) bu suallere cevap vermeden önce Cebrâ'îl (a.s) gelip yetişti. Dedi ki:

– Yâ Muhammed Melûl olma, üzülme ki, Hak Sübhânehü ve Teâlâ beni gönderdi. Bu kâfirlerin suallerinin cevaplarını sana öğreteceğim; sana bildireceğim, diyor. Tâ ki cevabım verip cümlesini iman dairesine getirip Müslüman edeceksin.

Peygamber (s.a.v), Cebrâ'îl (a.s)'den bu sözleri duyunca gayet sevindi, şâd oldu. Hak Teâlâ Hazretlerine şükür edip secde-i şükür eyledi. Ondan sonra Yahudilere dedi ki:

– Eğer suallerinize cevap verecek olursam âhir zaman peygamberi olduğuma ikrâr eder ve îmâna gelir misiniz?

Yahudiler dediler ki:

– Evet, seni hak Peygamber bilir, dinini kabûl edip ümmetin oluruz. Cevap veremezsen bu davadan vazgeçip halkı dine davet etmekten vazgeçermisin?

H. Resul (s.a.v), bu şartı kabûl etti. İki taraf da şahitler tuttular. Ondan sonra Yâhudiler suallerini sormaya başladılar:

BİRİNCİ SUAL

- Bu birinci sualdir: Bu âlemlerin yaratılmasından haber ver Yâ Muhammed! Hak Sübhânehü ve Teâlâ âlemleri kaç günde yaratdı ? Evet, haber ver, dediler. Allahü Azimüşşân bu yerleri ve gökleri kaç günde yaratdı ?

Server-i Enbiyâ (s.a.v) saadette buyurdu ki:

- Hak Sübhânehü ve Teâlâ bu âlemleri altı günde yaratdı . Evveli Pazar günü ve sonuncusu Cuma günü oldu. Pazar günü gökleri yaratdı .

İKİNCİ SUAL

İkinci suali sordular. Dediler ki:

– Yâ Muhammed! Evvel yaratılan şeyden haber ver. Hak Sübhânehü ve Teâlâ kemâl-i kudretinden ilk olarak neleri yaratdı ?

Server-i Enbiyâ (s.a.v) cevap verdiler:

– Evvela Hak Teâlâ (c.c) kudretinden bir cevher yaratdı , yeşil zebercedden. O cevherin büyüklüğünü Allah'tan başka kimse bilmezdi. Hak Teâlâ (c.c) o cevhere heybetle nazar etti. O nazarın heybetinden cevher su oldu, mevce geldi. Yani dalgalanmaya başladı. Kaynadı, bahr-i zahhar oldu. Kaynaya kaynaya koyu bir halaldı. Bu kaynama sonunda akideleşmiş bir duruma geldi ve buhar çıktı. O buhar yükseldi, yükseldi ve altında onun koyulaşmış, pıhtılaşmış bir tabaka halinde kaldı. O buhar yedi kat oldu. Allahü Azimüşşân, yedi kat gökleri onun yedi kat halinden yaratdı. Geride kalan, kaynayıp duran cevher kalınlaşıp koyulaştı ve onu da yedi kat yaptı Rabbülalemin. O yedi kat ile de yerleri yaratdı.

Bu tabakaların gerek göklerin, gerek yerlerin her tabakasının kalınlığı beşyüz senelik yol oldu. Göklerdeki kalınlıktan başka aralarının boşluğu da vardır. O boşlukların ne olduğunu Allah'tan başkası bilmez.

Evet, Allahü Azimüşşân yerleri yaratdıktan sonra, nitekim Hak Teâlâ Kelâm-ı Mecid'inde şöyle buyurur:

Kavlühü Teâlâ: *"Elem yerellezîne keferû ennessemâvati vel'arda kânetâ retkan fefetaknâhümâ ve-ce'alnâ minel mâi külli şey'in hayyen efelâ yü'minûn."* (Enbiyâ, 21/30)

Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretleri bir melâike yaratdı. Ve ona emreyledi; gökleri ve yerleri kaldırsın. O zaman o melâike boynunu uzattı. İki elini boynundan yukarı, birini maşrikten, diğerini mağripten yana Arş altına varıncaya kadar ulaştı. Sonra yerleri ve yedi kat gökleri kaldırdı, elan kıyâmete kadar boynu üzerinde götürecek, taşıyacaktır.

Ondan sonra melâikenin ayakları havada boşlukta kaldı. Hak Sübhânehü ve Teâlâ Hazretleri melâikelere emretti. Firdevs-i âlâ'da kızıl yakuttan büyük bir taş getirdiler, o melâikenin ayakları altına koydular. Melâike o taşa basabildi ama o yakut da havada asılı kaldı. O taşın altında bir şey yok.

Sonra Hak Sübhânehü ve Teâlâ cennetten bir ulu öküz gönderdi. O öküzün dörtbin ayağı vardı. Öküzün ululuğu şöyle idi: Boynuzları yedi kat göklerden yukarıda Arş'in altına erişmiştir. Bin tane ayağı vardır. Boynuzlarının uzunluğu, yeri ve göğü yukarı kaldırıp tutan melâikeden daha büyüktür. O yakutu öküzün iki buynuzu arasına

kuydular, yakut karar etti. Ama öküzün ayaklarının altında bir şey yoktur, havada boşlukta kaldı.

Gene Hak Sübhünehü ve Teâlâ Hazretleri cennetten bir kumkuma gönderdi. O kumkumanın ululuğu beşyüz yıllık yol idi. O kumkumayı öküzün altına koydular. Öküz onun üzerine bastı, orada karar kıldı ama kumkuma havada, boşlukta kaldı. Kumkuma, bir kubbe biçiminde bir şey olsa gerek.

Hak Sübhânehü ve Teâlâ gene kemâl-i kudretinden bir balık yarattı . O balığın adı Lûtiya'dır. Ondan sonra melâikelere emreyledi, o kumkumayı balığın arkasına koydular. Biiznillahi Teâlâ, o kumkuma orada karar kıldı ama balık havada kaldı. Bu balık o balıktır ki, Hak Sübhânehü ve Teâlâ Kur'ân-ı Mecid'inde zikretmiştir.

Kavlühü Teâla:

"Nün, ve'l-kalemi vemâyesturûn."(Kalem, 68/1)

Menakıb der ki: "Karındaşım Îsâ (a.s) du'â edip dedi ki: İlâhi, o balık ki, âlem onun arkasındadır, onu bana göster.

Rabbülâlemin ona deniz kıyısına gitmesini emretti. Îsâ Peygamber o denizin kıyısına varınca bir ses duydu. Sesin geldiği tarafa gidince, denizin tarafına durdu. Zârîlikler etti, ağladı, tesbih çekti; okuya okuya göğe varan bir balık başını çıkarttı. Baktı ki, balık başını çıkarmış göğe taraf gidiyor. O balık ağlıyor, tesbih okuyor, göğe doğru uçar gibi çıktı gitti. İkinci gün gitti, üçüncü, dördüncü gün gitti. Kıssaya göre kırk gün gitti. Balığın uzunluğu bitmedi. Îsâ (a.s) seyrediyor. Balık sanki akıyor, akıyor, göklere akıyor. Bir rivayete göre üç gün, bir rivayete göre de kırk gün balığın sonu gelmedi. Îsâ (a.s) onu seyretmekten âciz kaldı. Açlıktan takati kalmadı. Artık başka yere de gidemiyor. Balığın sonunun tükenmez olduğuna şaşırıldı. "Ey Rabbim! dedi Îsâ (a.s); bu kadar ulu balık halk ettin, acaba bütün âlem bunun arkasında mı oldu, acaba bu o balık mıdır?"

Rabbülâlemin'den hitap geldi. Buyurdu ki: "Yâ Îsâ! Onun bu balık gibi günde yetmişbin balık gıdası vardır." Yâ Îsâ! Sen o balığı görmek istiyorsun ama bu gördüğün balık gibi yetmiş tane balık her gün kismetidir, arkasında Dünyayı taşıyan balığın.

Hz. Îsâ (a.s) bunu işitip aklı başından gitti, bayılıp düştü. Ayılırken şu tesbihi okuyarak uyandı:

"Sübhâne 'l-melikü 'l-cebbârü 'l-vahidü 'l-kahhar."

Yani Allah'ın kudretlerini, büyüklüklerini kimse bilmez. Biz insanlar şurada ne görürsek onu biliyoruz. Ama Rabbülâlemin bizim bilmediğimiz neleri yaratmış, neleri. Şimdi bizim okuyacağımız, bileceğimiz çok ufak, bâsît bir örnek olarak Peygamberimize sorulan sorulara bunu cevap olarak veriyordu o kumkumayı ve balığı.

Ne zaman o kubbeyi balığın arkasına koydular, balık havada kaldı. O balık halka oldu, ta ki kuyruğu ağzına geldi ve yuvarlak bir şekil aldı. Şimdi yerler yuvarlak diyorlar ya, işte böyle ikiye büküldü, kuyruğunu çevirdi ağzına kadar. Balığın altıyla üstü arasında yedi kat gökler, yedi kat yerler, Arş, Kürsî, Levh u Kalem, Ay, Güneş onun arkasında kaldı. Evet, onun içinde kaldılar hepsi, o bükülen, onun içinde gezen hep o şeyleri balığın içinde yarattı. Rabbülâlemin. Ama o balığın altı na bir deniz yarattı, balık o denizde karar kıldı. Ammâ deniz boşlukta kaldı. Hak Sübhânehü ve Teâlâ denizin altında hava ve rüzgâr yarattı. Lâkin deniz, hava üstünde karar kıldı. Evet, ondan sonra bu hava, onları istediği yönde Rabbülâlemin'in izniyle çeviriyor, o havanın üzerinde denizle beraber hepsi dönmektedir.

ÜÇÜNCÜ SUAL

– Göklerden ve mahlûkâtlarından haber ver Yâ Muhammed dediler. Hak Sübhânehü ve Teâlâ yedi tabaka gökleri neden yarattı ve isimleri nedir? Melâikelerin tesbihleri, meleklerin isimleri nedir? dediler.

Bunlar Tevrât'tan, İncil'den çıkardıkları suallerdi. Peygamber (s.a.v) cevap verdi:

– Hak Sübhânehü ve Teâlâ Hazretleri birinci göğü buhardan yarattı. Adı Berkiâ'dır. Melâikeleri secdededir. Tesbihleri şudur:

"Sübhâne zi'l-mülki ve'l-melekût."

Birinci kattaki melâikelerin reislerinin adı İsmâ'il'dir. Bir rivayete göre de Ra'd'dir. Ra'd, Arapçada gökgürültüsüne denir. Gayet ulu, heybetli meleklerdendir. Bulut ve yağmurlar üzerinde sorumludur. Hiçbir vilâyete onun izni olmadan yağmur yağmaz. Katre katre onun hesabındadır. O melâike yağmurların hesaplarını tutar. Kaç damla yağacaksa memleketlere ona göre oraya bulutları sevk eder melâikeler vasıtasıyla, öyleyağar. Bazı yerlerde çok katreler olur, memleketleri alır gider. Bazı

yerde hiç düşmez, herkes ağzını açıp bakar. Fakat Allah nasıl izin veriyorsa ona, o da o şekilde bulutlara yükleyip yollar.

İkinci gök halis gümüştendir. Adına Kaydum derler. Melekleri rukûdadır. Birinci gögün ki tesbihte, ikinci gögün ki rukûdadır. Tesbihleri şudur:

"Sübhâne zi'l-izzeti ve'l-ceberût."

Yedi kat gökte bir namazla başlayıp bitirdikleri gibi, bak burada bize bir bir bunu gösteriyor. Ulularının adı Mihâil'dir. Ve bir bölük melâike vardır, adları Hâim'dir. yarısı ateşten, yarısı da kardandır. O melâikelerden bir bölük melâike ikinci kattadır. Birbirlerine zarar etmezler. Ne ateş karı eritir, ne kar ateşi söndürür. O melâikelerin tesbihleri şudur:

"Sübhâne men ellefe beyne selcin ve narin kema el-lefte beyne ibadike." diye tesbihtedirler.

Mânâsı şudur: "Allah'ı tesbih ve tenzih ederiz. Paktır, uludur. O Allah ki, ülfet verir ateş ile kara. Kar ile ateşi bir arada cem' eder."

Eğer şüpheden varsa yıldız kurduna nazar eyle, sıdıklardan olası. Eğer bunda şüpheden varsa yıldız böceği dedikleri ateşböceği gibi, ona bak, onda inancın tamam olsun.

Üçüncü gök kızıl yakuttandır. Adı Mâûn'dur. Cümle melâikeleri kıyâmda, rükûda durur. Tesbihleri şudur:

"Sübhâne'l-meliki l-kuddûsi Rabbü'l-melâiketi ver-ruh."

Uluların ismi Sefdâil'dir.

Dördüncü gök kızıl altındandır. Adı Hâkûrâ'dır. Melâikeleri kıyâmda ve rukûdadır. Tesbihleri şudur:

"Sübhâne'l-hayyillezî lâ yemût. "

Ulularının adı Arkalûn'dur.

Beşinci gök ak incidendir. Adı Mân'dur. Melâikelerinin tesbihi şudur:

"Sübhâne'l-meliki'l-kuddûsi ve Rabbü'l-melâiketi ve rabbu'r-rûh."

Büyüklerinin adı Esfâil'dir.

Altıncı gök sarı yakuttandır. Adı Rak'â'dır. Melâikelerinin tesbihi şudur:

"Sübhâne Rabbi külli şey'in halikûh."

Yedinci gök nûrdandır. Adı Arîbâ'dır. Melâikelerinin tesbihi şudur:

"Sübhanallahi adede halkihi ve nidâde kelimatihî."

Büyüklerinin adı Rakyâü'dür. Yedinci gökte bir çeşit melâikeler vardır ki, onlara Kurabiyûn derler. Onların sayısını ancak Allahü Azimüşşân bilir. Allah'tan başka kimse bilmez. Onlar çeşit çeşit sûrettedirler. Onlar o kadar meşgullerdir ki, birbirlerine bakamıyorlar. Hepsi ağlaşıyorlar, Hak Sübhânehü ve Teâlâ'nın azabı korkusundan. Onlar Allah'ın korkusundan kıyâmete kadar da ağlayacaklardır. Onların ağlamasını bu insanlar duysalardı eğer hepsi helâk olurlardı.

Allah korkusundan, Allah'a yalvarıp o kadar ağlıyorlar ki, onların bu yakarışlarından, karındaşım Cebrâ'îl ile Mir'âc'a vardığım gece, yedinci gökte kulağıma zarılık ve ağlaşma avâzı geldi. Yani öyle zarı zarı ağlıyorlar. Cebrâ'îl (a.s)'a sordum: "Bu zarılıkla ağlayan kimlerdir?" dedim. Cebrâ'îl (a.s) buyurdu ki: "Bunlar Kurabiyûnlar'dır, senin günâhkâr ümmetlerin için ağlaşırlar. Senin günâhkâr ümmetlerinin afv olunması için ağlıyorlar." Onlar yeryüzüne de iniyorlar. Ramazan iptida gecelerinde, mübarek gecelerde Kabe'yi tavâf edip bütün yeryüzüne dağılıp millete rahmet indiriyorlar. Allah'tan bu ümmetin afv ve mağfiret olunmasını istiyorlar. Evet, onlar onun için ağlaşırlar ki, Hak Teâlâ rahmet eyleye. Allah'tan rahmet dilerler.

Ayrıca yedinci gökte bir türlü deniz vardır. Denizın büyüklüğü otuz senelik yoldur. Denizın içinde tesbih melâike-i kiramı vardır. Onların tesbihleri, Hak Sübhânehü ve Teâlâ Hazretlerine Allah Allah diye ağlamaktır, ta kıyâmete dek, ümmet-i Muhammed için. Onlar, "Yâ Rabbi! Ümmet-i Muhammed'i affet, Yâ Rabbi ümmet-i Muhammed'i bağışla, Yâ Rabbi ümmet-i Muhammed'e merhamet et" diye ağlaşırlar.

DÖRDÜNCÜ SUAL

Arş'ın ve Kürsünün sıfatlarından haber ver Yâ Muhammed! Hak Teâlâ, Arş'ı ve Kürsüyü niçin yaratdı , neden yaratdı ?

Server-i Enbiyâ (s.a.v.) cevap verdi:

– Hak Teâlâ Arş'ı ve Kürsü'yü nûrdan yarattı . Kürsü'nün azameti (büyüklüğü) şöyledir: Yedi kat gökler ve yerler onun yanında sofraya gibi kalır. Bir diğer ifade ile, Arşın azameti, büyüklüğü şöyledir: Kürsü onun yanında sahrada bir hardal tanesi, ya da bir harman gibi kalır.

Hak Sübhânehü ve Teâlâ, Arş'ta bir melâike yaratmıştır. Adına Harkâil derler. On sekiz bin kanadı vardır. O melâike, Arş'ın azametini görmek ve seyretmek için çok heveslidir. Rabbülâlemin her şeyin sırrına vakıf olduğu gibi, o melâikenin de bu hevesini tabii ki, biliyor. Harkâil'e on sekiz bin kanat daha verdi. Harkâil'e, "Otuz altı bin kanat ile uç da Arş-ı Râhmânımı seyreyle" diye emretti, Rabbülâlemin.

Uçtu. Ne kadar uçtu? Üçbin sene gitti. Kanat çırpı, uçtu ve yoruldu. Hazret-i İzzet'ten emir geldi ki: "Yine Uç." Uçtu, yoruldu ve yere düştü, dinlendi. Tekrar emir geldi: "Uç." Yine üçbin sene daha uçtu. Gene yoruldu. Tekrar emir geldi ki: "Yine uç." Üç bin sene daha uçtu. Artık uçmaktan âciz kaldı. Harkâil sordu: "Yâ Rabbi, acaba bu Arş'ın ne kadar yerini tavâf ettim, gezebildim mi dokuz bin senede?"

Melek yaptığına utandı. Pişmanlık duydu. Rabbi'nin yarattığı kullarının nihayetini bulup görmek, sırrına ve büyüklüğüne erişmek imkânı olmadığını anlayınca zarı zarı ağladı.

Rabbülâlemin'den emir geldi ki: "Yâ Harkâil! Eğer kıyâmete kadar sana ömür versem ve kıyâmete kadar uçsan, Arş'ın bir ayagina uçup yetişemezsin."

Rabbülâleminin azametine bakın. Rabbin büyüklüğüne, Arş'ın-Râhmân'ın büyüklüğüne bakın. Artık Rabbi'nin yarattığı bunlar olursa Allahü Azimüşşân'ın büyüklüğüne akıl erer mi?

Evet, Peygamber aleyhisselâm papazlara böyle cevap verdi. Papazlar hayrette kaldılar. Çünkü kendileri akıl sır erdirip onları çözemiyorlardı. Kırk Yâhudi ve Hıristiyan papazları bir olup bu soruları soruyorlardı, ondan sonra, tekrar başka soru sormaya başladılar.

BEŞİNCİ SUAL

Arş-ı götüren meleklerden bize haber ver , Yâ Muhammed dediler.

Server-i Enbiyâ (s.a.v) cevap verdi:

– Hak Sübhânehü ve Teâlâ evvela azim ve heybetli dört melâikeyi yaratdı . Herbirinin dört yüzü vardır. Biri önünde, biri ardında, biri sağında ve biri solunda; herbirinin sûretleri bir türdür. Hak Sübhânehü ve Teâlâ'nın dergâhında onlardan mükerrem ve müşerref melâike yoktur.

Evet, dört melâike yaratdı Rabbülâlemin ki, bu melâikelerden ilk yaratılan, Arş'ı kaldırmak için yaratılan melâikelerdendi bunlar. Bu melâikelerin kıyafetleri, kılıkları da başka başka idi.

Onları yaratdıktan sonra Arş'ı yaratdı Rabbül-âlemin. Bu dört melâikenin boynu üzerine koydu Ar-şü'r-Râhmân'ı. Hamele-i Arş, bunlardır. Evet, başları Arş'ın altındadır. Ayakları yedi kat yerden aşağıdadır.

Bu melâikelerin başları olduğu yerden ayakları olduğu yere değin yüz yetmiş bin yıllık yoldur. Başlarını önlerine eğmişler, Arşın azametini boyunları üstünde götürmüşlerdir. Arş'ın azametini boyunlarının üstünde kıyâmete kadar taşıyacaklardır.

Hak Sübhânehü ve Teâlâ, bütün melâike-i kirama emretti: "Her gün iki defa, iki bölük halinde Arşü'r-Râhmân'ı kaldıran meleklerle selâm verilecek." Yani biri sabah, diğeri akşam. Çünkü Arşü'l-Mecid'i boyunları üzerinde götürdüler, amel-i hayr ve tesbih olarak. Evet onlar amel-i hayır işlediler ve tesbih okumakta devam ederler. Yukarıda söylediğimiz tesbih şudur:

Kavlühü Teâlâ: "*Ellezîne Yâhmilûne'l-Arş'e vemen havlehu yusebbihûne bi Hamdi Rabbihim ve yü'minûne bihi ve yesTagfirûne lillezîne âmenû.*" (Gafir, 40/7)

Evet, onlar iman getirenlere istiğfar edip böyle ibâdettedirler.

Hamele-i Arş zikrolunan bu meleklerdir. Bunlar, Dünyada dört tane, âhirette sekiz olacaklardır.

ALTINCI SUAL

– Arş horozundan haber ver Yâ Muhammed yedinci kat gökte ne vardır ki, onun vücudundan yeryüzüne rahmet yağar?

Arşü'r-Râhmân'ın bir horozu varmış, bu horoz dediğimiz bir melâikedir.

Server-i Enbiyâ (s.a.v) cevap verdi ki:

– Hak Sübhânehü ve Teâlâ yedinci kat gökte yeşil zebercetten bir direk, o direğin üzerine de ak inciden bir kubbe yaratmıştır. O kubbenin üzerinde de bir kuş yaratmıştır, horoz şeklinde. Horozun çeşitli cevâhirden beş yüz kanadı vardır. Bir rivayette sade beyaz horoz gibidir deniyor. Beyaz inciden her kanadında bin yelek vardır anberden. Her kanadında bin tüy vardır has anberden. O kanatların her tüyünün üzerinde yeşil hat ile iki satır yazılıdır, o kuşun melâikenin, diyelim Arş horozunun. Birinci satırda, "*Bismillâhirrah-manirrahîm*"; ikinci satırda, "*La ilahe illallah Muhammedürresûlullah*"; üçüncü satırda, "*Küllü şey'in hâlikün illâ vechehu lehül-hükmü ve ileyhi türce'un*" yazılmıştır.

Her vakit kuş kanatlarını birbirine açar, Dünyada ehl-i cennet olanların üzerine Hak Teâlâ'nın rahmeti nisann yağmurları gibiyağar. Ondan sonra da her beş vakit namazda kanatlarını açarmış.

Evet, o horoz kanatlarını çırpıp da ötünce cennette, ağaç dalları birbirine, yapraklar birbirine, dudaklar birbirine dokunup o kuşun sesinden cennet velveleye gelir. Çünkü bir güzel âvâzından âşk-ı şevke gelir bütün hûrîler, cennet hatunları, cennet kızları koşuşurlar, köşkerin pencerelerinden başlarını uzatıp çıkarırlar. Bu müjdeler kimedir derler.

Bu müjdeler, ümmet-i Muhammed'in namâz vakti olduğu içindir. O müjdeyi müjdeliyorlar ki, cennet bu kadar aşka şevke gelip kimse yerinde duramaz olur, o kadar tesir yapar. Çünkü namâz vakti gelmiştir. Namâz vakti geldiğinde yedi kat göklerin kapıları açılır, Allah'ın rahmeti saçılır. O kuşun kanatlarından döküldüğü gibi.

Hûrîler birbirlerine müjdelerler. Derler ki: "Şimdi bizim eşlerimiz ne yaparlar, acaba dünyada ibâdetleriyle meşgul mü oluyorlar, namâz vaktidir diye abdest alıp namaza hemen koşuyorlar mı?"

Hemen kuşa Hak Teâlâ'dan nida gelir: "Ey kuş! Sana ne oldu ki, böyle vakit böyle feryat ediyorsun?"

Kuş der ki: "İlâhi! Senin müminlerin dünyada ibâdetle meşgul oldular. Senin emrettiğin gibi namâz vakitlerinde namazlarına durdular. Ben onlara Senden rahmet talip ederim; rahmet isterim Yâ Rabbi, odur benim dileğim."

Allah'tan niyaz ve dilek eder, ondan sonra yeryüzü horozları da başlar ötmeye... Namâz vakitlerini haber verirler. Hak Telâlâ'dan hitab-ı izzet gelir:

– Ey kuş! Kendi fazl-ı keremimden kullarımı beş kere namâz rahmetine müstahak kılarım. Emrettiğim bu günde beş vakit namazı kılarırsa, Ben ona cehennem ateşini haram ederim, cennet rahatlığını nasip ederim, diyor Rabbülâlemin.

O kuş, duyar, ondan sonra rahatlar, sakin olur Allah'ın emriyle.

YEDİNCİ SUAL

– Beytü'l-Ma'mur'dan haber ver, Yâ Muhammed dediler. Beytü'l-Mamur nedir ve neden yaratılmıştır, ne maslahat içindir ve şimdi nerededir?

Server-i Enbiyâ (s.a.v) cevap verdi:

– Beytü'l-Ma'mur, Firdevs-i Âlâda kızıl yakuttan bir ev idi. Hak Sübhânehü ve Teâlâ Âdem Peygamberi yarattı . Melâikelere müjde etti ki, "Yeryüzüne halife yarattı m. Varın secde edin" dedi. Melâikeler gelip Âdem'e secde ettiler. Ondan sonra melâikeler Âdem'i cennete götürdüler. Hak Teâlâ cennette Âdem ve Havvâ'yı yarattı . Âdem'i cennete götürdükten sonra İblîs secde etmedi. Cennette Âdem Aleyhisselâm'a hiçbir şey hoş gelmedi. Rabbülâlemin, Âdem (a.s)'ın sol kaburga kemiğinden anamız Havvâ'yı yarattı ; Âdem'e çift olmak için, eş olmak için.

Sonra Rabbülâlemin Âdem'e şöyle emretti: Cennette buğdaydan başka herşeyi yesin. Fakat buğday ağacını yemesin, içecek herşeyi içsin, cennette otursun, gezsin dolaşsın.

Hak Teâlâ'nın emrini unutup buğdaydan yedi. Bu, Allah'ın bir hikmetiydi. Kendi iradesiyle değildi. Çünkü Rabbülâlemin onu yeryüzüne halife edecekti. Cennete halife olacak değildi. Fakat bu, Allah'ın buğdayı yeme dediği zaman da büyük günahtan değildi, günahın tenzihiydi. Ama unutmaması gerekiyordu, unuttu.

Hak Teâlâ melâikelere emreyledi: "Madem, Benim emrimi dinlemediler, Âdem ile Havvâ'yı cennetten çıkarın."

Melâikeler onları Dünyaya koydular. Adem Hindistan'a, Havvâ Cidde'ye düştüler. İkisi de ayrı ayrı yerlere. Cennetten mahrum oldular. Âdem, Havvâ'dan ayrı düşünce Serendib Dağının tepesinde ağlamaya başladı. Şöyle ki; Âdem'in zarılığında

dağlar taşlar bile ağladılar. İki yüz yıl ağladıktan sonra Hak Teâlâ, Âdem'in tevbesini kabûl etti. Âdem'e merhamet edip, melâikelere emreyledi, Firdevs-i Âlâ'dan Beytül-Ma'mur'u yeryüzüne indirdiler.

Şimdi söylediğimiz o. Beytül- Ma'mur'u sormuşlardı ya, bu sebepten Beytül-Ma'mur, Firdevs-i Âlâ'da bir evdi; onu yeryüzüne indirdiler, Kabe'nin yerine koydular. Şimdiki Kabe varya, tam Kabe'nin yerindedir.

Evin iki kapısı vardı. Şimdiki Kabe ne kadar büyük ise aynen o şekilde, o biçimdeydi. Biri maşrik tarafına, diğeri Magrib tarafına açılır idi. İçinde üç kandil vardı cennetten. O üç kandil Kâbetullah'ın üç direği gibidir, o üç kandilden ne kadar yere ışık verdiyse o kadar yer Kâbe-i Haram olmuştur.

Hak Sübhânehü ve Teâlâ melâikelere emreyledi: Onlar Beyt-i Ma'mur'u tavâf etsinler.

Yedi kat göklerde olan melâikeler inip Beytül-Ma'mur'u tavâf ederlerdi. Çünkü Rabbülâlemin, Beytül- Ma'mur'u tavâf etsinler diye emretmişti.

Âdem Peygamber gelmeden önce melâikelere de tavâf ettirirdi.

Âdem (a.s) Hint'ten Hicâz'a geldi. Beytül-Ma'mur'u tavâf etti. Melâikeler ona tavafın nasıl olacağını öğrettiler. tavâf etti, hac etti, sonra Arafât 'a çıktı. Hak Teâlâ'dan inayet erişti ve iki cihetten mesut ve sevinçli oldu. Arafât 'a çıktığında yalnız tavâf etmiş, Havvâ anamızı bulamamıştı. Çünkü anamız Havvâ Cidde'deydi. O, Cidde'de dağları taşları arar, yine döner, deniz kıyısına gelirdi. Ağlamasından dolayı gözlerinden dökülen yaşlar midyelere düşerdi. Midyelerde inci, olmasının sebebi, anamız Havvâ'nın gözyaşlarıdır.

Âdem (a.s) iki türlü ferahladı Arafât Dağına çıkınca. Çünkü birincisi günahları afv oldu, ikincisi makbul-i dergâh oldular. İkisi dahı makbul-i dergâh oldular. Arafât 'a çıktı, anamız Havvâ'yı gördü.

Ondan sonra Havvâ'yı aldı, Hindistan'a geldiler.

Yılda bir kere Hint'ten Hicâz'a gelip Beytül- Ma'mur'u tavâf ederlerdi. Tâ ömürleri son buluncaya kadar. Havvâ, Cidde'de; Âdem (a.s.) Hint'te vefât ettiler.

Sordular:

– Yâ Muhammed, sebep nedir, Âdem Hint'te, Havvâ Cidde'de kaldı?

Cevap verdi:

– Âdem'in ve Havvâ'nın vücudları Cennet'in havasıyla perverde olmuştur. Ammâ Âdem'e Cennet'te buğdayı Havvâ, Havvâ'ya da Şeytân aleyhilla'ne yedirdi. Şeytân, ebediyyen merdud oldu. Havvâ'nın Cidde'ye düşmesinin sebebi budur. Ammâ günaha Havvâ sebep olmuştu. Âdem'e buğdayı o yedirdi. Cidde'nin, gayet sıcak olması o yüzdendir ki, günahların kefareti ola.

Bir de budur ki, Âdem ile Havvâ birbirlerinden ayrı düştüler. Âdem (a.s.) günahı için afv diler. Allah'ın gazabından ve korkusundan, anamız Havvâ da Âdem (a.s.)'in hasretinden ağlardı. Günahını çok düşünmezdi. Bu yüzden sıcak yere düştü. Bir sebebi de şudur: Âdem'in toprağı Hint'ten, Havvâ'nın ki Cidde'den alınmıştı. Her ikisi de buralarda vefât ettiler.

Ondan sonra dediler ki:

– Yâ Muhammed, Beytül- Ma'mur'u şimdi nerededir?

Fahr-i Kâinat cevap verdi:

– Beytül- Ma'mur'u, Hazreti Âdem'den sonra Nûh (a.s) zamanına kadar yeryüzünde idi. Hak Teâlâ, Nûh Peygamberin du'âsıyla yeri sulara gark edince melâikelere emredip Beytül-Ma'mur'u dördüncü kat göğe kaldırdılar. Orada melâikelerin tavâf etmesi için şimdi dördüncü kat göktedir. Kabe'nin köşesinde Rûkn-ü Irakî'deki şu kara taş o Beytül-Ma'mur'dan yadigâr kalmıştır. O zaman yakut idi. Nûh tufânında kara taş oldu. Şimdi Hâcerü'l-Esved dedikleri odur.

O vakit melâikeler Hakk'ın emriyle Beytül-Ma'mur'u yedi kat göğe çıkardılar. Yedi kat göğün melâikeleri içine sığar oldu, yani o kadar büyüdü.

Hak Teâlâ içine yeşil zümrüitten minber koydu. Ve üç kapı eyledi: Biri sarı yakuttan, biri yeşil zebercedden ve biri de altından. Bir mihrap yarattı ak inciden. Mihrâbın önünde bir sedye yaratıldı envâ'i cevâhirden. Beytül-Ma'mur'un orta kapısının üstünde ak elmastan bir minare yarattı .

Cuma günü dünyada müminlerin müezzinleri minarelerde ezân okudukları vakit Hak Teâlâ'nın emriyle Cebrâ'îl o minareye çıkıp ezân okur, sesini yedi kat gök-

lerdeki melâikeler işitip Beytül-Ma'mur'da hazır olurlar. Sonra Mikâ'îl minbere çıkıp dünya hutbeleri gibi hutbe okur. Hutbeyi bitirince iner, mihrâba geçip dünya imâmları gibi imâmet eder. Bütün melâikeler ona uyup Cuma namazını kılarlar. Namâz bittikten, du'â ettikten sonra Cebrâ'îl ayağa kalkıp der ki:

– Yâ melâikeler, siz şahit olun. Hak Teâlâ bana müezzin iken ne kadar sevap yazdıysa, ben de bugün dünyada ümmet-i Muhammed'in Allah rızası için müezzinlik edenlerine bağışladım. .

Ondan sonra Mikâ'îl:

– Yâ melâikeler, şahit olun. Bugün Hak Teâlâ bana imâmlıktan ne kadar sevap verdiyse ben de bu dünyada Allah rızası için imâmlık edenlere bağışladım, der.

Ondan sonra Hak Teâlâ der ki:

– Ey benim melâikelerim. Bana benim hazretimde sehavetlik yani cömertlik mi gösterirsiniz? Siz de şahit olun ki, her kulum ki, bugün dergâhımda yüzünü yere koyup Cuma namazı kılmıştır, kendi keremimden ve ihsanımdan ol kuluma rahmetimi nasip ettim.

Beytül-Ma'mur hakkında Hak Teâlâ Kelâm-ı Kadim'inde şöyle buyurmuştur:

Kavlühü Teâlâ:

"Ve't-Tûri ve kitabın mestur fi rakkin menşur ve 'lbeyti'l-ma'mur ve 's-sakfi 'l-merfu'." (Tur, 1-5) Beytul-Ma'mur sualinin cevabı budur.

SEKİZİNCİ SUAL

– Cennetten haber ver Yâ Muhammed, dediler. Hak Teâlâ Cenneti neden yaratdı ve ne sıfatladır ve bugün nerededir?

Hazreti Fahri Âlem (s.a.v.) buyurdu:

– Hak Teâlâ Cenneti nûrdan ve sekiz kat yaratdı . Bugün yedinci kat göktedir. Cennetle gök birbirinden ayrı ve birbirinden yüksektir. Hepsinin içinde en yükseği Firdevs-i Âlâ'dır. Herbirinin adı vardır.

Birincisinin adı Darü's-Selâm'dır. İkincisinin Da-rü'l-Karar, üçüncüsünün Darü'l-Huld, dördüncüsünün Cennetü'l-Me'vâ, beşincisinin Cennât, altıncısının Cennâtu'n-Naîm, yedincisinin Cennâtü'l-Adn, sekizincisinin Firdevs-i Âlâ'dır.

Her bir Cenneti bir türlü cevherden yarattı . Darü's-Selâm'ı kızıl yakuttan, Darü'l-Karar'ı halis altundan, Dârul-Huld'u saf gümüşten, Cennetü'l-Me'vâ'yı inciden, Cennât'ı yeşil zebercedden, Cennâtü'n-Naîm'i lalden, Cennâtü'l-Adn'ı zümrütten, Cennâtü'l-Firdevs'i sırf nûrdan yarattı .

Kapılarını da envâ'i türlü cevâhirden murassa kılıp süsledi ve mükemmel yarattı . Herbirinin genişliği ve uzunluğu beş yüz yıllık yoldur. Her kapıda şöyle yazılıdır:

"Ene lâ ü'azzibü men kale lâ ilahe illallah." Yani, "Ben o Allahım ki, Ben'den gayri ilah yoktur. Bî şek velâ nazir; her kulum ki, ihlâs ile kelime-i la ilahe illallah diye bir kere bile dese, dile getirip söylese, ben o kuluma kemal-i keremimden dolayı azap etmem. O kulumu sualsiz hesapsız bu makamlara yükseltirim" diyor Rabbülâlemin.

DOKUZUNCU SUAL

– Haber ver Yâ Muhammed, Hak Teâlâ Cennette Havz-ı Kevser'i ve Tûbâ ağacını neden ve ne maslahat için yarattı ?

Hazret-i Fahr-i Âlem cevap verdi:

– Hak Teâlâ Hazretleri Kevser'i Cennet'te benim için yarattı .

Kavlühü Teâlâ: *"İnnâ a'teynake'l-Kevser."*

O havzın büyüklüğü Safa'dan Yemene kadar üç yüz fersahlık yoldur. Onun suyu Arş altından gelir, Firdevs-i Âlâ'yâ varır. Öyle akar ki, sert bir yaydan çıkan ok gibi gider. Rengi kardan ak, lezzeti şekerden tatlı, misk ve anberden daha güzel kokuludur. Her kim ki, o sudan bir avuç içse, o kimse bir daha susamaz ve ölmez.

Havz-ı Kevser'in etrafındaki toprağı altından. Evet, misk ve amberdendir. İçindeki taşları inciden ve mercandandır. Havzın kenarında türlü çeşit cevâhirden yıldızlar sayısı kadar kadeh vardır.

Yarın Kıyâmet Gününde halkın evvelin ve âhirini, bütün ashab-ı güzünim hepsi o kadehler ile ümmetime su verecek cömert kişilerdir. Ne saadet o kimselere ki, Havz-ı Kevser'den su içeceklerdir. Onlar kimlerdir dersiniz, onlar benim ümmetimin fukaralarıdır. Onlar hiçbir nesneye sahip olmadılar.

Tûbâ ağacı benim makamımdır, altundandır ve büyüklüğü şöyledir: Güneşin nûru dünyada bütün yerlere eriştiği gibi onun da Cennette dallarının erişemediği bir köşk, bir saray ve bir oda yoktur. Envâ'i türlü meyveler dallarında mevcuttur. Ehl-i Cennet her ne çeşit yemiş isteseler o yemişler hemen eline gelir. Tûba'nın dalları yakuttandır. Altı gülizar ve kuş bahçesidir. Cennet ehlinin biri Rabbülâlemin'in cemalini görmek, didarını müşahede etmek istese, o Tûbâ ağacının dibine gelirler. Melâikeler burakları hazır ederler. Burakların gemleri altın ve eğerleri gümüş ile çeşitli mücevherlerle süslenip o kullara hazır ederler.

Derler ki:

– Ey mü'min kul. Sana Allah'ın müjdesi olsun ki, Hak Teâlâ seni ziyâfetine davet etti.

O buraklara bindirirler, Cennet sokaklarının içinden Hak Teâlâ'nın misafirhanesine indirirler. Hak Teâlâ'nın envâ'i türlü nimetlerini yiyip içip selâmını işitip, makamlarına giderler.

ONUNCU SUAL

– Yedi kat yerlerden ve mahlûkâtlarından haber ver Yâ Muhammed. Hak Teâlâ yedi kat yerleri yarattı , her birinin adı nedir ve herbirinde bulunan mahlûkât nelerdir?

Hazret-i Fahr-i Kâinat cevap verdi:

– Hak Teâlâ yedi kat yerleri yarattı . Birbirinden aşağı ve her birinin aralığını hava kıldı. Birbirinden uzaklığını beş yüz yıllık yol kıldı.

Birinci yeri âdemoğullarına mesken kıldı. İkinci yeri yel hazinesi kıldı. Muhtelif yeller orada mahzundur, haznelenmiştir. Âd kavmini helâk eden yeller gibi. Fırtınalar, tufânlar... İkinci kat yerin altındadır. Üçüncü yerde bir tâ'ife vardır. Yüzleri it yüzü gibi, elleri insan eli gibi, kulakları sığır kulağı gibi, ayakları koyun ayağı gibi ama tabiatları melek gibidir. Göz açıp kapayınca kadar Hak Teâlâ Hazretlerine isyân

etmemişlerdir. Kıyâmet gününde onlara ne sevap ve ne günah vardır. Ama onlar başka bir taifedendirler. Dördüncü yerde Hak Teâlâ'nın kibrit taşı hazinesi vardır. Cehennem ateşine kuvvet vermek için ki, her bir taşı bu dünya dağı gibidir.

Yani, ey Müslümanlar; sakının, hazar eyleyin şu ateşten ki, onun kuvvetli ve tez yanması için bunca kibrit taşları hazırlanmıştır. Ve dahı rayihası şöyledir ki, eğer bir dirhem miktarı bu dünyayaçıkça bütün mahlukât onun kokusundan helâk olurdu.

Beşinci yerde akrepler vardır. Her birinin deve gibi kuyrukları ve kuyruğunda 300 batman zehir vardır. Eğer o zehirden bir katre, bir zerre denize damlasa bütün deniz hayvanları helâk olurdu.

Altıncı yer, Cehennem ehli ruhlarının yeridir. Cehennem ehli ki, dünyada azap melekleri onların canını alıp Siccîn'e götürürler. Kıyâmete kadar orada dururlar.

Kavlühü Teâlâ:

"Kellâ innel kitabe'l-füccâre left siccîn. Vemâ edrâ-ke mâ siccîn, kitabü'n-merkûm." (Mutafnfîn, 83/7-9)

Yedinci yer, İblîs aleyhilla'nenin yeridir. Kendisi bir taht üstünde oturur. Devler ve periler onu kuşatmıştır. Etrafında halka olup yeryüzünde âdemoğullarına neler yaptırabildi, neler işletebildi diye yaptırmış oldukları kabahatleri arzederler. Hangisinin şer ve fesadı daha çok ise onu alıp mukarrebelerinden eyler. Yani, onu kendine yakın eyler. Hak Teâlâ kemâl-i keremiyle ümmet-i Muhammed onun şerrinden saklasın. Âmin.

ON BİRİNCİ SUAL

– Hak Te'ala Cehennemi neden yarattı ve kimler için yarattı haber ver Yâ Muhammed ve her derekesi kimler içindir?

Hazret-i Fahr-i Kâinat (s.a.v.) cevap verdi:

– Hak Teâlâ kendi hışmından yarattı . Yedi yer yarattı ve yedi kat yerden aşağı yetmiş yıllık yol yarattı .

– Azaplarını arka arkaya kıldı.

– Herbirinin bir türlü adı vardır. Birinci Cehennem adı iki tanedir. Biri, Haviye, diğeri Esfel'dir.

Kavlühü Teâlâ:

"İnnel münafikîne fidderkil esfeli minennâr." (Nîsâ, 4/145)

İkincinin adı Hutame'dir.

Kavlühü Teâlâ:

"Kellâ leyümbezenne fi'l-hutame vemâ edrâke me'l-hutame." (Hümeze, 104/4-5)

Bu derekede Firavn ile ashabı vardır.

Üçüncünün adı Sakar'dır. Bu dereke zındıkların yeridir.

Kavlühü Teâlâ:

"Zükû messe sakar." (Kamer, 54/48) Dördüncünün adı Lezâ'dır.

Kavlühü Teâlâ:

"Kellâ inneha lezâ." (Meâric, 70/15) Bu dereke hristiyanların yeridir. Beşincinin adı Sağîr'dir.

Kavlühü Teâlâ:

"Ve kalû lev künnâ nesma'u ev na'kilü mâ künnâ fi eshabi's-sa'îr." (Mülk, 67/10)

Bu dereke, hristiyanların yeridir.

Altıncının adı Gayyâ'dır.

Kavlühü Teâlâ:

"Fesevfe yelkavne gayYâ." (Meryem, 19/59) Bu dereke, sâhirler ve mugannilerin yeridir. Yedincinin adı Cehennem'dir.

Kavlühü Teâlâ:

"Ve inne cehenneme le mev'idühüm ecma'in. Leha seb'atü ebvâbin liküllî bâbin minhüm cüz'ün maksû-mün." (Uicr, 15/43-44)

Bu dereke de tevbesiz giden ümmetler içindir. Günahları miktarı ukubet çekip ondan sonra Cennete girerler.

Yedinci Cehennem, cem'i cehennemlerden ehven olup azabı hafif, ateşi soğuktur. Böyle iken onun odundan (ateşinden) bir dirhem miktarı dünyaya bıraksalar, havalisinde olan mahlûkâtı beşer yüz fersah yere dek ve cem'isini helâk ederdi.

Bu yedi cehennemde yetmiş bin şehir ve her şehirde yetmiş bin hane vardır. Her hanede de yetmiş bin sofa vardır. Her sofada yetmiş bin mahzen vardır. Her mahzende yetmiş bin sandık vardır. Her sandıkta yetmiş bin türlü azap vardır. Neûzübillah, biribirine benzemez. Birbirinden çok şiddetlidir. Vah o kimselere ki onun içine gireceklerdir!

ON İKİNCİ SUAL

– Melekü'l-Mevt'ten haber ver Yâ Muhammed! Azrail ne sıfattadır ve ne maslahat için yaratılmıştır?

Hazret-i Fahr-i Kâinat buyurdu:

– Melekü'l-Mevt, bir melâikedir. Dördüncü kat göktedir. Hak Teâlâ'nın emriyle ruhlar üzerinde müvekkeldir.

Sıfatı şöyledir ki, Hak Teâlâ o gece Cebrâ'îl 'i gönderip beni mi'raca davet ettiğinde, dördüncü gökte heybetli bir melâike gördüm. Bir kürsü üzerinde oturur. yanında azim bir levh vardır. Daima ona bakar.

Cebrâ'îl 'e: "Bu kimdir?" diye sual ettim. O da:

– Yâ Resü'lal-lâh, bu Azrail'dir. Hak Teâlâ'nın emri vardır, levhinden gayri yere nazar etmez, dedi.

Bundan sonra Cebrâ'îl ona dedi ki:

– Bu gördüğün iki Cihân serveri Muhammed Mustafa (s.a.v.)'dir. Yedi kat gökte ne kadar melâike varsa bu gece onun va'desine muntazır olup ümitvar olmuşlardır, Habibullah'ı ziyâret etmek için.

Azrail (a.s.) bu haberi işitince ayak üzerine kalktı. Geldi, selâm verdi. Bin türlü izzetler ve hürmetler eda ile beni yanına aldı.

– Yâ Habiballah; bilemedim, diye özür diledi. Ondan sonra dedim ki:

– Yâ Azrail! Sen dördüncü gökte oturmuşsun, yeryüzünde olan mahlûkâtın canlarını nasıl kabz eylersin?

Dedi ki:

– Yâ Resü'lal-lâh! Bu gördüğün Levh-i Mahfuz'dur. Benim elimdedir ve daima ona bakarım. Ne zaman yeryüzünde bir adamın veyabir canlının ömrü nihayete erişse, eceli gelse, bu levhden bana malûmdur. Bu sağ yanımda duran rahmet melekleridir. Sol yanımda duranlar da azap melekleridir. Hepsi benim işaretime muntazırdırlar. Eğer mümin ise rahmet meleklerini gönderirim, Cennet armağanları ile varıp onun âsânlık (kolaylık) ile canını kabz ederler. Cennet bahçelerine eritirirler, Kevser'i de önüne koyarlar. Eğer şakî ise azap melâikelerini gönderirim. Varırlar, türlü azaplar ile can-ı habisini kabz ederler. Siccîn'e götürüp oraya bırakırlar Yâ Resü'lal-lâh.

Sonra dedi ki:

– Yâ Resü'lal-lâh! Beni ol hazrette şefaatten unutma. Sen ki şeff'ul müznibînsin.

Melekü'l-Mevt sualinin cevabını böyle buyurdu.

ON ÜÇÜNCÜ SUAL

– Münker meleklerin ahvalinden haber ver Yâ Muhammed Münker ve Nekîr ne maslahat için yaratıldılar?

Hazret-i Fahr-i Kâinat (s.a.v.) cevap verdi:

– Hak Teâlâ iki melâike yarattı . Birinin adı Münker, diğèrinin adı Nekîr'dir. Onlara şöyle emreyledi: Ne zaman bir kimse vefât etse, eğer zahid, yani imanlı ise güzel bir sûrette (yüzde) ve illâ o kimse şakî, yani âsî ise korkunç bir sûrette varsınlar, gözlerinden oklar gibi ateşler saçılıp, sesleri gökgürültüsünden daha şiddetli bir sesle ondan sual etsinler. Elllerinde ateşten direkleri tutarlar. Ehl-i dünya bir araya toplansalar yerinden debredemezler (kaldıramazlar).

Ne zaman bir mü'min vefât etmezden önce rahmet melekleri nûranî, çok güzel yüz ile gelirler, başı üzerinde dururlar. Elllerinde Cennet ipeklerinden libaslar tutarlar. Ondandır sonra Melekü'l-Mevt gelir. Der ki:

– Ey ruh! Biiznillah Teâlâ gel bu kal'adan dışarıya çık, Hak Teâlâ'nın emriyle Allah'ın rahmetine eriş...

Müminin canı kolaylıkla gelir, zahmetsiz, ezasız çıkar. "*Allahümmec'alnâ minhüm birahmetike Yâ erha-merrahimîn.*" Ondan sonra rahmet melekleri o ruhu ipeklere sarıp yedinci göğe götürür, orada arz ederler. Hak Teâlâ emreyle:

– Kulumun adını zahid defterine yazın.

Yani zahid olan Cennetlik, şakî olan Cehennemlik olur. Ondan sonra rahmet melekleri meyyitin cesedi defnedildikten sonra ruhunu yine cesedine getirirler. Munker ve Nekîr gelip sual ederler.

Derler ki:

– Men Rabbüke ve mâ dînüke ve mâ nebiyyüke? Yani, Rabbin kimdir, dinin kimin dinidir, Peygamberin kimdir?

Mü'min cevap verir:

– Rabbim, Rabbülâlemin'dir; dinim, din-i İslâm, Peygamberim Hazret-i Muhammed (s.a.v.)'dir.

Ondan sonra derler ki:

– Ne dersin o kimse hakkında ki size Allahü Teâlâ gönderdi?

Derki:

– Hak Resuldür. Her ne ki dediyse hak ve gerçektir.

Ondan sonra derler ki:

– Senin amelin neydi? Der ki:

– Amelim Kur'ân'dır. Allah'a, Allah'ın Resulüne, Kur'ân'a ve kitaplarına ikrâr ve itikad ettim.

Melekler bu cevabı aldıktan sonra mü'minin kabrini Bağ-ı İrem miktarı büyütürler. Cennetten pencereler açarlar. Ondan sonra gökçek yüzlü, hoş kokulu bir kimse gelip selâm verir. Der ki:

– Vaktin hoş olsun. Sana saadet nâsîp kılındı ve bahtiyar olanlardan eyledi.

Bunun üzerine sahib-i kabir:

– Sen kimsin? der. Gökçek yüzlü cevap verir:

– Ben senin dünyada iken yapmış olduğun amel-i sâlihinin. Kıyamete kadar sana arkadaş olacağım.

Ne zaman bir kişi dünyadan şakî giderse azap melekleri kabih, çirkin yüzler, kara elbiseler ile arkasında dururlar. Ondan sonra Azrail (a.s.) gelip der ki:

– Ey murdar can, ey kötü can. Gel bu kötü bedenden çık. Malûm olsun ki, sana Hak Teâlâ'nın hışmı, azabı erişmiştir.

Azrail (a.s.)'dan bu cevabı işitince can bedenden çıkmaya başlar.

Melekü'l-Mevt, "İbadet etmezdin, Allah'tan korkmazdın!" deyip türlü eza ve cefa ile canını alır. Azap meleklerine emreder, o murdar can Cehennem çullarına sararlar, çirkin kokular ile göklere çıkarırlar.

Melaikeler o çirkin kokuyu duyarlar ve göklerin kapılarını kapatırlar. Göklerin kapılarını öyle kapatırlar ki, açmazlar. Hak Teâlâ'dan bir nida gelir: "O canı Siccîn'e iletin!" Azap melekleri bu canı Siccîn'e iletirler ve kabirdeki cesedine getirirler.

Ondan sonra Münker ve Nekîr gelip derler ki:

– "Men Rabbüke ve mâ dinüke ve mâ nebiyyüke?" O can cevap verir: /

– Bilmiyorum!...

Azap melekleri ellerindeki ateşten sopalarla öyle vururlar ki, eğer dağlara vursalar, dağlar yere geçerd. Kabir sahibi yere geçer. Öyle feryât eder ki, yeryüzündeki canlıların hepsi işitirler. Ancak insanlar, cinler ve periler işitmezler. Canlılar o kimseye lanet ederler.

– Ne dersin şu kimse hakkında ki, Hak Teâlâ size resul olarak göndermişti. Yani Muhammed?

– Bilmem, diye cevap verir.

O zaman kabrine Cehennem pencereleri açarlar. Kıyâmete değin Semûm yelleri ve Zemheri azabı gelir.

Daha sonra çirkin yüzlü, çirkin kokulu, yaramaz huylu, zehir sözlü, gök gözlü bir kimse ona yapışıp azâb eyler.

O meyyit:

– Sen kimsin? der. Şöyle cevap verir:

– Ben senin dünyada işlediğin çirkin amellerinim. Daimi olarak bunları işlerdin. Tevbe etmezdin. Enbiyâ, evliyâ ve ulemânın verdiği haberlere inanmazdın. Mâsîyetlerden sakınıp amel-i Sâlih işlemezdin. Şimdi bugünden ta kıyâmete kadar, her gün sana türlü azaplar yapmak için arkadaş olacağım.

Kabirdeki kimse o zaman ağlayarak der ki:

– Keşke dünyaya gelmeyeydim. Şimdi bunca azaba müstahak olmazdım.

ON DÖRDÜNCÜ SUAL

– Sûr dedikleri nedir haber ver Yâ Muhammed. Ne maslahat içindir?

Hazret-i Fahr-i Kâinat cevap verdi:

– Hak Teâlâ, kıyâmet günü İsrâfil'e Sûr'a üfürmesini emredecektir. Sûrun uzunluğu bin yıllık yoldur. Başı bir, gövdesi yedidir. Yani yedi kolludur.

Onun üfürülmesi o vakit olur ki, yeryüzünde izzet, edep, merhamet, bereket ve Kuran kalkar. Yani halka vaizlik ederler, kendileri onu tutmazlar. Halk ise âlimleri maskaralığa alıp; yalan söylerler, derler. Halk, öyle bir hırsla kapılacak ki, o günün milleti herkes hakkı koyup bâtıl, yani iyiliği koyup kötülüğe dönerler. Kadılar (hâkimler) rüşvet alıp hak olana bâtıl, bâtıla da hak diye hükmederler. Yeryüzünde şeriat, nizâm ve intizâm ortadan kalkar. Hak Teâlâ, İsrâfil (a.s.)'a Sûr'a üfürmesini emreyleyler. Sûrun heybetinden yedi kat gökler, yedi kat yerlerde olan melâikeler, yedi kat yerlerde olan mahlûkâtın tamamı yüzleri üzerine düşüp cansız kesileceklerdir.

Kavlühü Teâlâ:

"Ve yevme yünfihu fi's-sûri fezezi'a men fi's-sema-vâti vemen fi'l-ardi illâ mâşâellâh." (Nemi, 27/87)

Sûr'un korkusu şöyledir:

Yedi kat göklerde olan ehl-i semâvât, o yedi tabaka yerlerde olan ehl-i arz, herbiri yüzüstü düşüp kıyâmet koptu sanırlar, akılsız kalırlar. Akılları başlarından gidip öyle sarhoş olurlar ki, Sûr'un sesini işitince onun heybetinden zelzele olur. Gökteki yıldızlar dökülmeye başlar. İnsanların saçları ağarır.

Hak Teâlâ'nın emri ile İsrâfil, Sûr'a bir kere öyle üfürür ki. dağlar yerlerinden koparlar ve toz olup bulutlar gibi havada uçarlar. Ondan sonra denizlerin suyu kurur. Onun şiddetinden ayın ve güneşin nûrları gider, kapkara olurlar. Cihâmı zulmet kaplar. Yelin samanı savurduğu gibi, Sûrun sesi, mahlûkâtı birbirine vurur.

Kavlühü Teâlâ:

'Yevme tercüfü'r-râcifetü tetbe'uhe'r-râdife.' (Nâzi-ât, 79/6-7)

Arş'an tâ yedinci kat yere kadar her ne mahlûkât varsa hepsi helâk olurlar. Muhakkak sekiz melek mukarrebîn vardır ki yalnız onlar kalırlar. Bunlar, Cebrâ'îl , Mikail, İsrâfil, Azrail ve dördü de Hameletül-Arş melâikeleridir.

Sonra Hak Teâlâ, Azrail'e bunların da ruhlarını kabz eylemesini emreder:

– Yâ Azrail, kelâmımda buyurmadım mı ki, *"Küllü men aleyha fân ve yebka vechü Rabbike zü'l-celâli ve'l-ikram."* (Râhmân, 55/26-27)"

Azrail bu emri işitince kendi ruhunu da kabzeder.

Bundan sonra Hak Teâlâ'nın vahdaniyetinden başka göklerde ve yerlerde hiçbir canlı mahlûk kalmaz. Kırk yıl âlem böyle kalır. Kımıldayan hiçbir şey kalmaz.

Arşın altında bir deniz vardır. Adına Aynü'l-Hayat denir. O denizden bu Dünyaya kırk gün kırk gece yağmur yağdırır Rabbülâlemin. Öyle ki, Magribten maşrika kadar su, Dünya yüzünü kaplar.

Sonra Hak Teâlâ'nın emriyle mahlûkâtın evveli ve âhiri, yaratılmış insanlar, melâikeler, hûrîler, gılmanlar ve yeryüzünde, denizde, havada envâ'i türlü canlılar ki halk olup yine helâk olmuş, çürüyüp toprak olmuş iken, Hak Teâlâ'nın emriyle bahar günlerinde nebâtât yerden nasıl bitiyorsa onlar da vücûd bulup yerden başlarında toprakla kalkar, yeryüzüne çıkar, ruhsuz bir şekilde kıyâmet gününe kadar yatarlar. Rabbülâlemin o sekiz melâike-i mukarrebîne ruh verip tez diriltir.

Sonra İsrâfil'e emreder, İsrâfil Sûr'a bir daha üfürür. Sûr yedi dönemdir. Evvelki döneminde melâike, hûrî ve gilmanların ruhları olur. İkinci döneminde peygamberlerin, üçüncü döneminde sıddıkların, dördüncü döneminde periler ve kâfirlerin, altıncı döneminde devlerin ve Şeytânların, yedinci döneminde vahşi hayvanların ve kuşların, bütün hayvanatın, envâ'i mahlûkâtın ruhları olur.

İsrâfil Sûr'a üfleyince, Hak Teâlâ'nın emriyle bütün ruhlar Sûr'dan dışarı çıkarlar. Hak Teâlâ ruhlara; "Vücutlarınıza girin" diye emreder. Hak Teâlâ'nın emriyle her can varır kendi cesedine girer. Mahlûkât ruh bulur. Bir anda yerden baş kaldırıp ayak üzere dururlar.

Sonra Hak Teâlâ'dan nida gelir:

– Yâ kularım! İzzetim ve celâlim hakkı için sizin hepinize nazar ettim.

Cemi' mahlûka t derler ki:

"Sübhâne'l-kâmilü fi'l-ilmî alâ halkiki ve hüve'l-azizü'l-hakîm."

Bundan sonra haşr olup Mizan kurulur.

ON BEŞİNCİ SUAL

– Mizan'dan haber ver Yâ Muhammed dediler. Mizanı neden yaratdı ve ne maslahat için yaratdı ?

Hazret-i Fahr-i Âlem (s.a.v.) cevap verdi:

– Mizan bir terazidir ki, Hak Teâlâ kıyâmette mahlûkâtın amellerini tartmak için yaratdı . Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de haber verir:

Kavlühü Teâlâ:

"Ve'l-veznü yevmeizini'l-hakku femen sekulet meva-zînüühü feülâike hümmülmüflihûn." (A'râf, 7/8)

Kıyâmet Gününde Mizan Mikail (a.s.)'ın elinde olacak. Bir kefesi nûrdan, bir kefesi karanlıktan. Nûrdan kefe sağ taraftadır. İyi ameller ona konûr. Diğer kefe sol taraftadır karanlıktır, ona da günah defterleri konûr. İyi ve kötü ameller bununla tartılır. Kimin taat defterleri haşhaş tanesi kadar sevapları ağır gelse, Arş altında bir melek çağırır:

– "Filân oğlu filân saâddir, asla şakî olmamıştır." der.

Sevapları ağır geldiği için öbür günahlarını Rabbülâlemin afv edip o kulunu bağışlar ve cennetlik olur.

Yani Cehenneme girmeden Cennete girecektir. Ama tevbekâr olursa zaten yapmış olduğu günahlar silinir, sevaplar kalır. O zaman da sevabı ağır gelir.

Kıyâmet Gününde herkes kendi haliyle meşgul olur, kendi halinden haberdar olur. Birbirinin halinden haberdar olmazlar.

Bir kimseyi Mizan önüne getirirler. Kiramen kâtibin melekleri onun defterlerini önüne dağlar gibi Mizanın karanlık kefesine yığarlar. Amel defterinden bir zerre kadar bir şeyi bulunmayıp nûr kefesi boş kalınca, kul, Hak Teâlâ'nın rahmetinden ümidini keser, Cehennemi ister.

Ansızın havadan bir parça kâğıt uçarak gelir, nûrdan kefenin içine konar. O, günah defterlerinin cümlesinden ağır gelir. Hemen o anda bir ferman gelir:

– O kulumu Cennete iletin!

Arasat halkı taaccüp ederler. "Bu ne kâğıttır ki, geldi sebepsiz yere bunu Cehennem'den halâs edip mucibi Cennet etti?" derler.

Kâğıda bakarlar ki bu satır yazılmış:

"Benim kulum dâr-ı dünyada bir kere sıdk u ihlâs ile "Lâ ilahe illallah Muhammeden Resûlullah" demiş, benim vahdaniyetimi diliyle ikrâr, kalbiyle tasdik etmiştir. Onun için vahdaniyetim hakkı için ben de o kuluma azap etmem ve fazl u keremimden rahmetime ve nimetime kavuştururum."

ON ALTINCI SUAL

– Sırât ahvalinden haber ver, Yâ Muhammed, dediler. Sırât neden yaratılmıştır ve ne maslahat için yaratılmıştır?

Hazret-i Fahr-i Kâinat cevap verdi:

– Sırât bir köprüdür. Kıyâmet Günü'nde Cehennem'in üzerine çekilir. Gerek mümin, gerek kâfir cümle halk onun üzerinden geçecektir.

Şöyle ki: Hak Teâlâ kendi azameti, hışmı ve gazabından Cehennemi yarattı . Cehennemin nefesinden, kötü kokusundan, azaplarından, rahatları, huzurları kaçmıştı melâike-i kiramın. Rabbülâlemin'e arz-ı hâl ettiler.

Hak Teâlâ kemal-i kereminden melâikelere şefkat ve merhamet edip bir yılan halk eyledi. O yılanın adı Gâşiye idi. Büyüklüğünü Allah'tan gayri kimse bilmez. Yılana emreyledi:

– Yedi Cehennem'i yut!

Yılan, yedi cehennemi ağzına alıp yuttu, ama bunaldı, ağzını tekrar açtı. Şöyle ki: İki dudağının arası kuş uçuşu hesabıyla 3000 yıllık yoldur. Başını kaldırıp dedi ki:

– İlâhi, destur ver, bir nefes alayım.

Rabbülâlemin Mâlike emreyledi ki Gâşiye'ye azap etsin. Cehennem Mâlik'inin elinde ateşten bir kamçı vardır. Büyüklüğünü Allah'tan başka kimse bilmez. Mâlik, Cehennem'in hazinedarıdır. Onların sayısı 19'dur. Allah'ın izniyle Bismillâhırrâhmânirrahim diyen kimseyi 19 melâikeden, zebânîden Rabbülâlemin kurtarır. Zebânîlerin elindeki kamçının büyüklüğünü Allah'tan başka kimse bilmez.

Mâlik, Gâşiye'ye azap etmek istedi. Gâşiye, başını kaldırıp Hak Teâlâ'ya niyâz edip yalvarmaya başladı.

Başını kaldırıp yalvarmaya başladığı zaman, bakmış ki Arş'ın altında Rabbülâlemin'in isminin yanında "Muhammed" ismi yazılı. Gâşiye kendi halini unutup "Muhammed" ismine âşık olur.

– İlâhi! Şu ad hakkı için, Arşu'r-Râhmân'da isminle beraber yazılı olan "La ilahe illallah Muhâmmederresûlullah" ism-i şerif hakkı için ben biçare zayıf kulunun günahını şefkat ve merhamet et de bağışla, deyip tazarru ve niyâz etti.

Hak Teâlâ Mâlik'e dedi ki:

– Yâ Mâlik! Gâşiye'ye azap etme. Habibim Muhammed'in adını şefi' edindi, onun günahını afv ettim. Ona da buyurdum ki, yılda iki kere nefes ala: Birisi çok sıcak günlerde; birisi de çok soğuk günlerde.

Çünkü iki türlü Cehennem vardır. Biri dayanılmayacak kadar boğucu sıcak olduğu zaman Gâşiye bir nefes almış ve nefesinden bir zerre Dünyaya dağılmıştır. Eğer hepsi dağılmış olsaydı dünya yanar, kül olurdu.

Soğuk, en soğuk günlerde de yine bir nefes alır.

Kıyâmet gününde Arasat halkı Arafât 'ta toplandığı zaman Gâşiye'ye; ağzını aç, diye emrolunûr. Gâşiye ağzını açar, Cehennem dışarıya çıkar. Gâşiye'nin alt dudağından bir kılı zebânîler çekip Cehennem üzerine köprü kurarlar. Cümle halk o kılın üzerinden geçerler. Onun için kıldan ince, kılıçtan keskin, gecenin karanlığından karanlıktır. Sırât Köprüsü dedikleri Arasat'ta, Gâşiye'nin bir kılıdır.

Sırât Köprüsü'nün uzunluğu herkese göre değişecektir. Sırâtın uzunluğu üç bin yıllık yoldur. Evvela bin yıl yokuş, bin yıl iniş ve bin yıl düzdür. Önce yokuş, sonra düz ve sora da inştir. Yedi yerde de sual vardır.

Azab melâikeleri halkı Sırât'a sürerler, oddan (ateşten) kamçılar ile halkı Cehenneme dökerler. Hazret-i Peygamber (s.a.v.) kenarda durup:

– Yâ Rabbi, sellim! der.

Onlar ki, müminlerdir; nalişler ile her kişi ameli miktarınca tekbirlerle, tehliillerle çeşitli şeylerle geçerler.

Cehenneme gidecekler de Cennete gidecekler de Sırât Köprüsünden geçecekler. Bazıları yıldırım gibi, bazıları uçan kuş gibi, bazıları akan su gibi, bazıları dizi üzerinde emekleyerek, bazıları karnı üstünde sürünerek geçerler.

Cehennem ehli baş aşağı düşerler. Neûzübilah min gazabillah. Sırâtı yıldırım gibi geçenler bir gün, bir gecede geçerler. Kuş gibi geçenler, bir senede geçerler. Alâ hazel kıyas; bazıları bin yılda geçerler. Arasat'ın bir günü dünyanın bin yılıdır. Bazıları da üç bin yılda geçerler. Kavlühü Teâlâ:

"Ta'rucu'l-melâiketü ve'r-rûhu ileyhi fi yevmin hane mikdaruhu hamsine elfe senetin." (Meâric, 70/4)

O kimse ki, Cehennemlik değildir, Sırâtı selâmetle geçer. Ondandır çok zor geçenler yüzlerini yere koyup derler ki:

– Dergâhından gayri hiçbir şey istemeyiz!..

Bir miktar gittikten sonra bir yeşillik, ağaçlı güzel, bağlık bahçelik bir yer görürler. Derler ki:

– Yâ Rabbi! Ne olur, lutf u kereminle bize burasını ver. O ağaçların dibinde oturalım da orada karar kılalım. Senden başka bir şey istemeyiz.

Hitap gelir:

– Kullarım, ahdettiniz ki, dergâhımdan başka bir şey istemezsiniz. Niçin ahde vefa etmezsiniz?

Sonra izin çıkar, oraya gider, bir miktar otururlar. Sonra Cenneti envâ'i türlü nimetlerle süslenmiş olarak görürler. İster istemez derler ki: -

– İlâhi! Arzumuz budur ki, hemen Cennet'den veriniz. Bundan başka sizden tekrar bir şey istemeyeceğiz.

Rabbülâlemin'den ferman gelir:

– Ey benim kullarım! Niçin ahdinize vefa etmezsiniz?

Tekrar ahd edip yemin ederler:

– Bundan sonra hiçbir şey istemeyiz. yalnız bizi şu Cennetin kapısından içerisine koyuver.

Allah'tan ferman gelir:

– Ey benim kullarım, varın Cennetime girin!

Acele ile hemen Cennet'e girerler. Cennet'te rahatlıklarını müşahede ederler. Çeşitli kuş sesleri işitir, mütehayyir ve dilsiz olurlar Cennetin güzelliğinden.

Hak Teâlâ'dan hitap gelir:

– Ey kullarım! Niçin dilsiz kesildiniz? Derler ki:

– ilâhi! Biz, Sana and ettik, ondan dolayı utanıyoruz, Senden bir şey istemeye. Fakat senin kereminden, lütfundan ümitsiz de değiliz. Ümidimiz vardır, muhakkak bize bir şey verirsin. Onun için mütehayyir olup duruyoruz.

Hak Teâlâ keremiyle der ki:

– Her ne isterseniz size verdim, fazl u keremimden. Benden râzî olun.

Derler ki:

- İlâhi! Senin keremine, ihsanına ve lütfuna râzî olduk.

Ondan sonra Rıdvân'a emreyler:

- Tac, hülle ve burak getirip kullarımı makamlı makamına iletin.

Rabbülâlemin'in fermaniyle Rıdvân, bunlara türlü türlü hülleler, başlarına taçlar giydirip buraklara bindirerek makamlarına götürür.

ON YEDİNCİ SUAL

– Mürsel ve gayri mürsel peygamberlerden haber ver Yâ Muhammed dünyada nice peygamberler gelmişler, ne kadarı peygamber ve ne kadarı mürseldir. Hem onlara gelen kitaplar ve sahifeler kaçtır?

Hazret-i Fahr-i Kâinat (s.a.v.) cevap verdi:

– Hak Teâlâ, yeryüzüne 124 bin peygamber gönderdi. 313'ü mürsel, gerisi gayri mürseldir. Onlar mürseldir, Resul denir. Onlar gayri mürseldir, Nebi denir. Onlar ki, Resuldür, Cebrâ'îl gelmiştir. Rîsâlet getirip aşikâre söylemiştir. Onlar 312'dir, benimle 313 olmuştur, dedi Peygamber (s.a.v.).

Bazısına ise Cebrâ'îl gelmemiştir. Bazılarına rüyada peygamberlik verilmiştir. Bazılarına da hatiften âvâz gelip Hak Teâlâ'nın emrini bildirir. Tamamı 313 mürseldir.

Bunların 28'i güzidedir. Hak Teâlâ, Kur'ân-ı Mecid'inde 18'ini Sûre-i En'âm'da yad etmiştir.

Kavlühü Teâlâ:

Ve enceynâhüm ve hedeynâhüm ilâ Sırâtin müstakim."(En'âm, 6/87)

Sekizini de başka sûrelerde yad etmiştir. 27'ncisi Âdem'dir ki, Hak Teâlâ Kur'ân'da yad etmiştir. 28'inci benim ki, âhir zaman peygamberiyim. Hak Teâlâ, Kelâm-ı Mecid'inde buyurmuştur:

Bu 28'den dahi güzidesi, yani seçilmiş 7 peygamberdir. Onlara kitap suhuf nazil olmuştur.

Biri Şît Peygamber, ikinci İdrîs Peygamber, üçüncü İbrâhîm Peygamber, dördüncü Mûsâ Peygamber, beşinci Dâvud Peygamber, altıncı İsâ Peygamber ve

yedincisi de benim. Benim ki, âhir zaman peygamberiyim. Nazil olan kitaplar 104 kitaptır. 50 suhuf Şît (a.s.)'a, 30 suhuf İdrîs (a.s.)'a, 10'ar suhuf Âdem ile İbrâhîm (a.s.)'a nazil olmuştur.

Zebûr, Davut (a.s.)'a; İncil, İsâ (a.s.)'a; Tevrât, Mûsâ (a.s.)'a; Kur'ân, bana geldi.

Bu kitapların hepsi Ramazan ayında inmiştir. Ramazanın evvelinde Tevrât, 7'nci gün Zebûr, 13'üncü gün İncil ve 25'inci gün Kur'ân nazil oldu. Bir rivayette de 27'inci gün nazil olmuştur.

Kavlühü Teâlâ:

"Şehru Ramazane'l-lezî ünzile fihî'l-Kurân hüden li'n-nâsi ve beyyinâtin mine'l-hüdâ ve'l-Furkân." (Bakara, 2/185)

Hak Teâlâ cümle peygamberlerden beni efdal yaratdı ve cümle kitaplardan da Kur'ân'ı efdal kıldı. Cümle ümmetlerden de benim ümmetimi efdal kılmıştır. Yarın Kıyâmet Günü'nde benim ümmetimden evvel Cennete hiçbir ümmet girmez ve cümle ümmetlerden benim ümmetim daha çok nimet ve ihsanlara kavuşacaktır. Bütün topluluklardan benim ümmetimin kalabalığı çok olur, biiznillahi Teâlâ.

ON SEKİZİNCİ SUAL

Haber ver Yâ Muhammed. O kimse ki, Süleymân'a nasîhat etti, ne benî Âdem'den, ne ferîştehten ve ne periden idi?

Hazret-i Fahr-i Kâinat cevap verdi:

– Süleymân'a nâsâhat veren karınca idi.

Diyelim ki, Hak Teâlâ Süleymân Peygambere dünyada mülk ve saltanat vermiştir ki, onun gibi saltanat dünyada hiçbir kimseye vermemiştir, ne de verecektir; ne gelmiş onun gibisi, ne de gelecektir.

Ne zaman Süleymân (a.s.) askeriyle bir yere konsa, 100 fersah boyunda, 100 fersah eninde bir yeri tutardı. Öyle ki, hiç boş yer kalmazdı. 25 fersah yeri âdemler (insanoğlu), 25 fersah yeri aslanlar ve kaplanlar, fil ve gergedan ile onlara benzer hayvanlar; 25 fersah yeri yılan ve ejderhalar, yırtıcı kuşlar ile bunlara benzer diğer cinsten canlılar tutardı.

Süleymân Peygamberin (a.s.) ibrişimden işlenmiş bir halısı vardı. Dört fersahlık yere kadar döşenirdi. Ne zaman Süleymân (a.s.) divan kurmak isterse o halının üzerine 200 bin altın ve gümüşten kürsü koyarlardı.

Bu altın kürsülerde peygamberzadeler oturur, gümüş kürsülerde âdem ve perilerin beyleri otururlardı.

Öyle ki o halının köşesinde 70 bin mihrap var idi ve her bir mihrapta du'â eden, du'âları kabûl olunan, çok ibâdet eden zahitler vardı. Zahitler, eğer o dağa işaret etseler dağlar yürürdü.

O halının bir tarafında 1200 minber vardı. Her minberde âlim ve ilmiyle âmil bir zat vaaz ve nasîhat ederdi.

Rüzgâr onların kelimini Hazret-i Süleymân'a eriştirirdi. Rüzgâr, Hazret-i Süleymân'a müekkeldi. Süleymân (a.s.) o tahtın üzerinde oturur, hükümederdi. Bütün cins mahlûkât bir saf dururlardı. Kuşlar havada kanatlarını kanat kanat üzerine verip bir gölgelik gibi Hazret-i Süleymân'ın üzerinde dururlarmış.

Süleymân Peygamberin tahtı kızıl altındandı, dört köşesi vardı. Her köşesinde bir altın ağaç vardı, yaprakları yeşil zümrütten ve zebercettendi. Her ağacın üzerine bir altından murassa hüma kuşu şeklinde bir kuş heykeli vardı ve tahtın dört ayagında altından dört aslan, yine altından siyah bir ejderha tahtın etrafını çevirmişti.

Süleymân (a.s.) tahtın üzerine halka hükmetmek için oturduğunda hüma kuşları ağızlarını açıp kapırlar, misk ve anber kokusu etrafı doldururdu.

Ne vakit iki kişi birbiriyle Süleymân'a davaya gelseler bâtil dava (haksız olana) edene ejderha üzerine hamle ederdi. Bilirlerdi ki, bu yalancıdır, bu doğrudur. Aslanlar da pençe kaldırıp kuyruklarını yere vururlardı. Haklı haksız (hangisi doğru, hangisi yanlış) orada belli olurdu.

Süleymân Peygamber, saltanatı müddetince hurma yaprağından zembil örüp satardı. Arpa unu alıp ekmek pişirip onunla akşam iftar ederdi. Bir kilimi vardı, akşam başına çekip yatardı. Sabah kalktığında yine memleket tedbiriyle (işleriyle) meşgul olurdu.

Fakat tahtı tacı altından ve gümüşten olduğu halde hiçbirinden yararlanmazdı.

Süleymân Peygamber'in yanı başında bir melaike elinde ateşten bir kılıç tutardı. Devler, periler, Şeytânlardan her kimse Hazret-i Süleymân'a muti olmaz, baş kaldıranlar olursa o melaike ateşten kılıçla onu öldürürdü. Onun için korkularından insler, cinler hepsine hâkim oldu. Kılıcı vurduğu asi yanar, kül olurdu. Bu yüzden devler periler onun emrine Mûsâhhar olmuşlar.

Süleymân Peygamber cümle mahlûkâtın lisanını bilirdi.

Ona derdiler ki:

– Yâ Nebiyyullah! Sen bu azamet, bu şevketle pâdişâh-ı ruh-ı zeminsin, zenbilcilik etmeye ihtiyâc nedir?

Hazret-i Süleymân cevap verirdi ki:

– Benim ne bir mülküm var, ne de pâdişâhım. Ben ancak bir kul oğlu kulum.

Böyle der ve ağlardı. Daima gaza eder, devamlı harplere giderdi. İnsanlarla cinlerin Allah'a asi olanlarıyla cenk ederdi ve onları Allah'ın doğru yoluna döndürür, kabûl etmeyenleri öldürürdü.

İbrişimden olan halının üzerinde büyük bir meydan vardı. yarısı mutfak, yarısı at meydanıydı. Mutfakta yemek pişirilir, at meydanında at oynatırlardı. Devler, periler mutfak için büyük kayaları oyup kazan haline getirmişler ve oraya koymuşlar. Her birinde yüz deve pişerdi. Kâseler de havuz kadar büyüktü.

Rabbülâlemin bu şekilde yaptı, Kur'an-ı Kerim'le de bunu teyid etti.

Süleymân Peygamberin bin hammı, yedi yüz cariyesi vardı. Devler Süleymân Peygamber için safi sırçadan saray yapmışlardı. İçinde bin oda vardı. Her odada bir hanımı vardı. Her biri kendi işleriyle uğraşırlardı. Köşkün kızıl altından bin tane sütünü vardı. Her sütünün bir dev hizmetkârı bulunuyordu. Süleymân Peygamber bir yere gitmek istediğinde, devler köşkü boyunları üzerinde o yere götürürlerdi. Süleymân Peygamber nereye gitse ailesini de beraberinde götürürdü.

Rüzgâr o halıyı öyle götürürdü ki, aşçılar mutfakta yemek pişirmekte, ibâdet edenler ibâdet etmekte, peygamber evlâtları ile perilerin beyleri hepsi kürsülerinde; âlimler minberlerinde vaaz ve nasihat etmekteyse de, o halının bir parçacık hareket

edip sallanması duyulmazdı. Sanki oturdukları yerdeymiş gibi dururlardı. Süleymân Peygamber bîsâti ve tahtı havada giderken cümle âlem görüp temaşa ederlerdi.

Kavlühü Teâlâ:

"Fesahharnâ lehü'r-rîha tecrî biemrihi ruhâen hay-süesâbe." (Sâd, 38/36) "

Süleymân Peygamber ne zaman rüzgâra emreylese tahtını bir günde Kudüs'ten Kabil'e iletirdi. İnsan yürüyerek gitse altı aylık yoldur.

Kavlühü Teâlâ:

"Ve li-Süleymâne 'r-rîha gudüvvüha şehriin ve revâhuha şehriin." (Sebe', 34/12)

Bir gün Hazreti Süleymân arz-ı Hicâz üzerinden geçip giderken meğer yerde bir karınca varmış. Bağırarak karıncalara seslendi:

– Ey karıncalar! Herkes yerli yerine girsin. Süleymân'ın askeri size bir kötülük etmesin, görmeden basmasın...

Kavlühü Teâlâ:

"Yâ eyyühe'n-nemlü üdhülû mesâkinüküm lâ Yâhti-menneküm Süleymânü ve cünûdühü ve hüüm lâ yeş'urûn." (Nemi, 27/18)

Rüzgâr, karıncanın sesini Süleymân (a.s.)'a iletirdi. Süleymân (a.s.) karıncayı huzûruna getirmelerini emreyledi. Meğer karınca aksak (topal) imiş. Karıncayı huzura çıkardılar.

Süleymân Aleyhisselâm dedi ki:

– Yâ karınca, niçin bu sözü söyledin? Sen bilmez misin peygamberlerden ve askerlerinden bir kimseye zarar gelmez. Ancak kâfirlere zarar gelir.

Karıncaya dedi ki:

– Evet Yâ Resü'lal-lâh! (Hak buyurursun) haktır söylediğin; ama ben biçare bunların ululariyım, beyleriyim. Bana lâzımdır ki, bunlara nasîhat edeyim. Sana ve senin askerine bakmakla meşgul olmasınlar, kaçsınlar. Ve diledim ki, benim leşkerime bir veçhile zarar erişmesin. Hak Teâlâ'dan gafil olarak zikirten ve taatten geri

kalmayalar. Böyle basılırsa, ezilirse ben onu istemezdim Yâ Resü'lal-lâh. Onun için kaçıışınlar, herkes ibâdetiyle, taatıyla meşgul olsunlar.

Hazret-i Süleymân, karıncanın bu sözüne tebessüm etti.

Kavlühü Teâlâ:

"Fetebesseme dâhiken min kavliha." (Nemi, 27/19) Süleymân (a.s.) dedi ki:

– Ey karınca! Sözü hakimane söyledin. Bize daha nasîhat etmen lâzım oldu.

Karınca dedi ki:

– Yâ Resü'lal-lâh! İsm-i şerifin Süleymân'dır. Hiç bilir misin ki, Süleymân'ın manası nedir?

Hazret-i Süleymân cevap verdi:

– Söyle işitelim, sen söyle de dinleyelim. Karınca dedi:

– Süleymân "Selim" demektir. Çünkü Hak Teâlâ seni selim yarattı . Sen de Hak Teâlâ'nın mahlûkâtını zulüm ve zulümattan selim eylesin. Onlara kat'iyen zulmetmeyesin, devamlı selâmette saklayasın.

Ayrıca Hak Teâlâ rüzgârı sana niçin Mûsâhhar eyledi, bu rüzgârı niçin sana verdi? Şunun için ki, dünya ve dünyanın devleti ve dünyanın işleri, hepsi bir rüzgâr gibi gelip geçer. Rüzgârdan ve safalardan şimdi elinde hiçbir eser var mıdır? -

Şimdi nasıl geçtiyse, gelecek rüzgârlar da her zaman böyledir. Allah'a has kul olur ki, Allah'ın ibâdet ve taatine çok gayret edip cürmüne, günahına dair istiğfar eyleye ve elinde olanlara adaletli ve yardıma ola. Elinde ne varsa onu adaletli kullanasın. Dünya devletine mağrur olup yolunu şaşırmasın. Yani asi olup da Allah'a yüz çevirmeyesin. Ta ki dergâhta makbul bir kul olasın. Allah'ın dergâhında kibirle değil tevazuyla dur, Allah'ın dergâhında böyle bulunasın.

Böyle nasîhat eder karınca. Bu karınca, insandan ve cinden olmayan bir karıncadır.

ON DOKUZUNCU SUAL

– Anasız ve atasız dünyaya gelenlerden haber ver Yâ Muhammed, dediler.

Hazret-i Fahr-i Kâinat cevap verdi:

– Bunlar altı kimsedir. Altı kimse, anasız ve atasız dünyaya gelmiştir.

Birincisi; Âdem Peygamber'dir. Âdem (a.s.)i Rabbülâlemin atasız-anasız topraktan yarattı ve ruh verdi. Melâikelere emreyledi, secde ettiler. Ondan sonra cennetten libas getirip giydirdiler. Başına taç vurdular. Altın kemer bağladılar. Keramet tahtı üzerine oturttular. Melâikeler o tahtı boyunları üzerine alıp cennete götürdüler.

İkincisi; Havvâ'dır. Hikâyesi şöyledir:

Âdem Peygamber, cennette iken kendi cinsi olmadığından üzülürmüş. Hak Teâlâ, Âdem'e bir eş, ona arkadaş yaratmayı Murâd buyurduğunda Âdem'e uyku hali geldi. O zamana kadar Adem (a.s.) uyumamıştı. Öyle bir uyku ki, ne uyur ne uyanık. yani uyku ve uyanıklık arasındaydı.

Rabbülâlemin, Cebrâ'îl 'e emreyledi. Cebrâ'îl Âdem sûretinde, Âdem'in yanına geldi. İnsanoğlunun kaburgalarından kısa eğri kaburgasını çıkarttı, ama hiç eziyet yani bir sıkıntı, bir acı çekmedi. Eğer Âdem'e bir miktar zahmet olsaydı, acı çekseydi dünyada erkek ile kadın arasında muhabbet dostluk olmazdı.

Hak Teâlâ o kemikten Havvâ anamızı yarattı . Sonra Rıdvân'a emreyledi. Havvâ'nın saçını taradılar, başına murassa bir taç giydirdiler, sündüs giydirip taht üzerine Âdem'in yanına oturttular.

Ondan sonra Âdem (a.s.) uykudan uYânır gibi uyandı. Baktı ki, Yanında bir sahib-i kemal, çok güzel bir hanım var. Gayet nazlı, öyle güzel güzel süzülüp oturuyor Havvâ anamız.

Âdem (a.s.) her ne dense hepsini biliyordu, melâikeden daha çok biliyordu ve; *"Ve aileme 'l-âdeme esmâe küllehâ."* buyurulmuştur. Rabbülâlemin her şeyin ismini Âdem'e öğretmişti.

Âdem uyandı ve Rıdvân, cennet haznedarı istedi ki, atamız Âdem'i biraz daha sınısın. Lâkin, Hazret-i Âdem (a.s.)'in ilmini tecrübe için:

– Yanındaki kimdir? dedi.

Hazret-i Âdem:

- Bu kadındır, diye cevap verdi. Rıdvân:

- Adı nedir? dedi.
- Havvâ'dır, dedi. Rıdvân:
- Ne sebepten Havvâ'dır? dedi. Âdem:
- Diriden yaratıldığı için adı Havvâ oldu, dedi.

Rıdvân:

- Kimin için yaratıldı? Âdem:
- Benim için yaratıldı.
- Ne kılmak için?
- Bana munis-arkadaş olup benimle yaşamak için. Âdem Peygamber, hiç kimse öğretmeden, bildirmeden hepsini bildirdi.

Üçüncüsü; Sâlih Peygamber'in devesidir. Hak Teâlâ taştan yaratdı . Hikâyesi şöyledir:

Sâlih Peygamber, kavmini dine davet eder, onlar da kabûl etmezlerdi. Ta ki, bir gün bayramları geldi. O kavim, putlarını altın ve gümüşe gark edip türlü kumaşlarla giydirip kuşattılar, izzet ikramla mabetlerine çıkarıp secde etmeye başladılar.

Sâlih Peygamber dedi ki:

– Ey bilgisiz insanlar, ey nadan kavim! Sizi yaratana; çeşit çeşit, türlü inamlar ihsan eden, rızıklar veren rezzakınızı bırakıp da camid -cansız- bir nesneye, elinizle yaptığınız putlara niçin taparsınız? Hak Teali' nı vahdaniyetini ikrâr edip secde ibâdetinizi Allahü Teâlâ'ya edip, Resulüne niçin itikat etmezsiniz? Put nedir ki, secde edersiniz?

Sâlih Peygamber onlara orada konuştu, dine davet etti. Onlar da dine daveti duyunca dediler ki:

– Eğer sen peygambersen bize mucize göster ki, biz de senin peygamber olduğuna inanalım.

Sâlih Peygamber dedi ki:

– Ne istiyorsunuz? Allah'ın kudretiyle size göstereceğim.

Meğer orada büyük bir taş varmış. Dediler ki:

– Bu taştan büyük bir deve çıksın. Uzun boylu ve kara gözlü olsun. KIZIL ve kıvrıkcık tüylü olsun; dişi ve gebe olsun, çıktığı gibi doğursun.

Kâfirler şöyle devam etmişler:

– Bu kerameti, bu mucizata görürsek biz de Müslüman oluruz; sana inanır, gerçek peygamber olduğuna inanıp itimat eder, iman getiririz.

Sâlih Peygamber ayakta durup iki rekât namâz kıldı. Ellerini kaldırıp Mevlâ'ya niyâz etti. Dedi ki:

– İlâhi! dergâhından ümittir ki, bu kâfirlere ne talep ederlerse azametini ve kibriyân hakkı için Murâdlarını ver.

Du'âsı tamam olmadan kaya hareket etmeye ve sadaya başladı. Öyle sada ediyordu ki, doğum yapacak kadının sancısı gibi sancılanıyordu. Bu sadaya kâfirler taaccüp ettiler. Bir de baktılar ki, kaya ikiye ayrıldı. O yarıktan bir deve çıktı. Deve çıkar çıkmaz hemen buzağıladı. Buzağı ayağa kalkıp anasından süt emmeye başladı. Süt emerken bir yandan da büyüdü, anasının büyüklüğüne erişti.

Evet, Sâlih Peygamber (a.s.)'in devesinin hikâyesi meşhurdur. Bu anadan atadan doğmayanlar sualinin cevabıdır.

Kâfirler Sâlih Peygamber (a.s.)'e yine inanmadılar, yine yalanladılar. Nihayet azaplarını buldular.

Dördüncüsü, İbrâhîm (a.s.)'e nazil olan koçtur.

Hak Teâlâ emreyledi ki; İsmâ'îl'i kurbân et. İbrâhîm (a.s.) secde ederek dedi ki:

– İlâhi, emrine memurum, hükmün fermandır'.

İsmâ'îl'in anasının yanına gidip dedi ki:

– Yâ Hâcer, İsmâ'îl'in başını yıka, saçlarını tara ve güzel elbiseler giydir, saçını kınala, gözlerine sürme çek, eline kına yak. Çok sevdiğim bir dostum var, o dostumu ziyârete gideceğim. Giderken oğlumu beraberimde götüreceğim.

Hâcer de İbrâhîm (a.s.)'in dediklerini yaptı. İbrâhîm (a.s.), Hâcer görmeden bir bıçakla ip alıp oğlu İsmâ'îl'in elinden tutup giderken Hâcer arkasından seslenmiş. Demiş ki:

– Ey İbrâhîm (a.s.), İsmâ'îl'i fazla geciktirme, çok özlüyorum onu. Ondan ayrı kalmaya takatim yok.

İbrâhîm (a.s.) onu Arafât 'a götürmüş. Arafât 'a giderlerken mel'un Şeytân, İsmâ'îl (a.s.)in annesi Hâcer'in yanına gelip demiş ki:

- İbrâhîm nereye götürdü oğlunu, biliyor musun?.. Hâcer:
- Bir ahbabına...

Şeytân:

- Hayır, kurbân etmeye götürdü. Hâcer:
- Hiç olur mu? İnsan kurbân olur mu? Şeytân:
- Bir rüya gördü de Hak'tan zannetti, kurbân etmek için götürdü. Halbuki Şeytânî rüyaydı.

Anamız Hâcer dedi ki:

– Eğer rüya gördüyse rüyası hakir, Rabbülâlemin'in emrini muhakkak yerine getirir. Benim de oğlumun da canımız Rabbülâlemin'e feda olsun.

Hâcer validemiz onu yanından kovdu. Şeytân aleyhilla'ne oradan İbrâhîm (a.s.)'a geldi. Dedi ki:

- Hiç insan evlâdını boğazlar mı? Şeytânî bir rüya gördün.

Maksadı İbrâhîm (a.s.)i Rabbülâlemin'e âsî etmektir. İbrâhîm (a.s.):

– Defol buradan, diye Şeytânı kovdu. Şeytân buradan da ümidini kesip İsmâ'îl'e gitti.

Dedi ki:

- Baban seni boğazlamak istiyor. İsmâ'îl:
- Hayır, babam beni bir dostuna götürüyor. Şeytân:

- Öyle ise elindeki bıçak ile ip nedir? Muhakkak seni boğazlamaya götürüyor. Allah'ın emridir diye bir rüya gördü...

İsmâ'îl (a.s.), yerden bir taş alıp Şeytân'a attı. Biraz gittikten sonra Şeytân yine; bu çocuktur, bunu kandırabilirim, babasına, Allah'a isyân ettiririm diye arkasından gitti. İsmâ'îl üç defa tekrar taş attı. Üç yerde şimdiki recm olunan, Şeytân taşlanan yerler İsmâ'îl (a.s.)'in Şeytâna attığı taşlamalardır.

İsmâ'îl (a.s.) sonuncu attığı taşlardan birisi Şeytânın gözünü çıkarttı. Şeytân, ondan da ümidini kesip yanından uzaklaştı.

İbrâhîm (a.s.), İsmâ'îl (a.s.)'i Arafât 'a çıkarınca dedi ki:

- Oğlum, Rabbim bana emir buyurdu, seni kurbân etmemi istedi.

İsmâ'îl dedi ki:

- Ey baba! Eğer Allah'ın emriyse bin canım varsa kurbân olsun. Hemen emri yerine getir.

Kavlühü Teâlâ:

'Yâ ebeti'fal mâ tü'merü setecidünî inşâallahu mine's-sâbirîn. " (Saffât, 37/102)

İbrâhîm (a.s.), İsmâ'îl'i yere yatırdı, bıçağı eline alıp dedi ki:

- Ey oğul, Allah'a teslim ol. İsmâ'îl dedi ki:

- Baba, elimi ayagımı bağla ki, şayet bıçak acısından çırpınıp elim ayagım belki sana dokunûr, Allah'a âsî olurum. Libasına sakın kan bulaşmasın. Bıçağı boğazıma tezce çek. Şayet kalbine şefkat ve merhamet yol bulursa Allah'ın emrini yerine getiremezsin.

Sonra şöyle devam etti:

- Ey babam! Ne vakit eve varırsan benim biçare anama benden selâm edip diyessin ki, kıyâmete dek beni du'âdan unutmasın. Artık beni görecek değildir.

İbrâhîm Peygamber, İsmâ'îl'in sözleri işittikten sonra kolunu İsmâ'îl'in boynuna doladı, ağlamaya başladı.

İsmâ'îl dedi ki:

– Ey baba, Hak Teâlâ'nın rızasını yerine getir.

Hazret-i İbrâhîm hemen bıçağı eline alıp Hazret-i İsmâ'îl'in boğazına kuvvetle çaldı. Lâkin bıçak kesmedi.

Kavlühü Teâlâ:

"Felemmâ eslemâ ve tellehû li'l-cebîne venâdeynâhü en yâ İbrâhîme kad saddakte'r-rü'Yâ innâ kezâlike nec-zi'l-muhsinîn." (Saffât, 37/103-105)

İbrâhîm (a.s.) öfkeleni. Bıçağı 70 defa tekrar çaldı, bıçak kesmiyor. Öfke ile büyük bir taşa çaldı bıçağı. Taş iki parça oldu. Halihazırda o iki parça taş durmaktadır.

İbrâhîm Peygamber dedi ki:

– Ey bıçak! Hak Teâlâ'nın emrini niçin yerine getirmezsın?

Bıçak dile geldi, hikmet-i ilâhi dedi ki:

– Ey İbrâhîm (a.s.)! Seni niçin Nemrud'un ateşi yakmadı?

İbrâhîm (a.s.) dedi ki:

– Rabbim emretti: *"Yâ nâru kûnî berden ve selâmen alâ İbrâhîm"* diye emretti ki, İbrâhîm'e soğuk ve selâmet ol, dedi. -Eğer sadece soğuk ol deseydi, İbrâhîm (a.s.) soğuktan donacaktı ateşin içinde.

Bıçak da dedi ki:

– Sana, senin için ateşe bir defa emir buyurdu. Sen İsmâ'îl'i yatıralıdan beri 70 defa emir buyurdu ki, bir kılını kesme. Onun için kesmem, kesemedim.

İbrâhîm (a.s.) bir de bakmış ki, Cebrâ'îl (a.s.) elinde bir koç ile *Allahü ekber, Allahü ekber, lâ ilahe illallahü vallahü ekber* diyerek yanına geldi.

İbrâhîm (a.s.) Cebrâ'îl (a.s.)i görünce kurtuluşun yakın olduğunu anladı. İbrâhîm (a.s.) da, *Lâ ilahe illallahü vallahü ekber* dedi.

İsmâ'îl (a.s.) bakmış ki, bir şeyler oluyor, herhalde bir necat, bir Allah'ın lutf u keremi erişti diye o da; *Allahü ekber velillahi'l-hamd* diyerek hamd ü sena etti.

Cebrâ'îl dedi ki:

– Yâ İbrâhîm, bu koç İsmâ'îl'in bedelidir, İsmâ'îl'in yerine bu koçu kurbân et. Hak Teâlâ 400 yıl önce onu yaratmıştır. Bugün için Cennet çayırlarında otlardı.

Anasız atasız doğan bu koçtur.

Beşincisi, Mûsâ Peygamberin âsasıdır, hikâyesi şöyledir:

Hak Teâlâ, Mûsâ (a.s.)i peygamber olarak gönderdi. Mûsâ (a.s.) da peygamberliğini açıklayıp Firavn'u tarik-i hakka (din yoluna) davet etti.

Bir gün Firavn aleyhilla'ne, vezirleriyle Hazret-i Mûsâ'yı ortadan kaldırmanın yollarını görüşüyordu. Zira Mûsâ (a.s.), Firavn'u bir sene müddetle imana davet ediyor, Firavn da kabûl etmemekte inat ediyordu.

Vezirler Firavna dediler ki:

– Mûsâ cadıdır, bir sihirbazdır. Onu ancak sihirbazlar altedebilirler. Firavnun zamanında sihirbazlık, çok geçerli bir meslekti.

– Ne kadar çok sihirbaz toplayabilirsek Mûsâ'nın üzerine salarız, onlar da onu yener.

Firavn bu tedbiri beğendi. dünyada ne kadar sihirbaz varsa hepsini toplamalarını emretti.

Vilâyetlere, her bir yere adamlar gönderdiler. Mesela Babil'e, Keşmir'e, Hıtay'a, Çin'e, Ma-çin'e, Hint'e, Habeş'e, Zingibar'a, Magrib'e, Frengistan'a, İran'a, Kıpçak'a, Rus'a, Maşrık'a ve Acem'e. Sözün özü, meskûn topraklarda olan sâhirleri ve cadıları, gerek erkek gerek kadın cümlesini topladılar.

Şöyle ki: 70 bin cadı toplandı. 400 uluları vardı. İçlerinde gayet usta bir cadı vardı. Ama iki gözü kör idi.

Firavn aleyhilla'ne bir gün tayin etti. Sihirbazlar o gün hünerlerini göstereceklerdi.

Firavn aleyhilla'ne şehirde yılda bir gün bayram ederdi. Bir ay önceden münâdiler falan gün Firavnun bayramı var diye halka duyururlardı. Halk, bayram yerinde toplanıp seyrederdi. Firavn bayram yerine mermerden bir direk diktirmişti. Uzunluğu 300 arşın idi. Etrafı altınla kaplanmıştı. Direğin tepesinde altından ay vardı.

Ayın üstünde de ışık saçan bir cevâhir vardı. Gece olduğu vakit ışığı çok uzak yerlerden görülürdü.

Bayram günü Firavn aleyhilla'ne leşkerinin başında sahrâya geldi. Gökgürültüsü gibi kös sesleriyle tabi çalarak silahşörleri, güreşçileri, döğüşçüleriyle alanda saf bağladılar. 70 bin de cadı cadılıklarını ortaya koydular ve orada hazırlandılar.

Mûsâ Peygamber Harûn ile, yayan, başlarında keçe, sırtlarında yünden aba ile gelip onların karşılarında durdular.

Cadılar:

– İşte Mûsâ budur, dediler.

Cadılar, durumu uluları köre haber verdiler. Kör, bunlara sordu:

– Mûsâ ne giymiştir?

– Yünden bir aba giymiş ve başında keçe külah var, dediler.

Kör cadı, bu haberi işitince:

– Mûsâ gerçek peygamberdir, dedi.

Mûsâ (a.s.) esasına dayanmış duruyordu. Cadılar Mûsâ (a.s.)'ya bir insan gönderdiler. Dediler ki:

– Meydana önce kendi mi gelir, yoksa nöbeti bize mi verir?

Mûsâ Peygamber şartı yerine getirip, onları dine davet etti. Cadılar, Mûsâ'nın davetini işitince sahtiyan, meşin ve ipten yapılan ejderhaları ve 700 deve yükü büyüçülük takımlarını ortaya çıkardılar.

Güneşin harareti, iplerden ejderhaları harekete geçirdi. Ejderhalar kuyruklarını birbirine dolaştırıp ağızlarından ateşler saçıyorlardı. Alan yılan ve ejderhalarla dolmuş, etrafı gökgürültüsü ve şimşek çakması gibi sesler kaplamış ve burada bulunanlar, korku ve hayrette kalmıştılar.

Bu olanlara karşı Hazret-i Mûsâ (a.s.) da esasını yere bıraktı.

Mûsâ (a.s.)'ya sordukları sual kendileri için bir iyilik sayıldı. Mûsâ (a.s.)'nın:

– Siz yapın, sözünü dinlemiş gibi oldular. Fakat onları bu sözleri dostluk için değildi.

Mûsâ (a.s.) manzarayı görüne biraz korktu. Korkması, sihirbazların sihrinden değildi. Milletin, sihirbazlık ile mucizata ayıramayacağından korkuyordu. Çünkü, onların yılanı bir hayli fazla kendisinininki bir tane, yine aynı şey zannedecekler. Onlar deyneklerden yılan yapıyorlar, elindeki deynek yılan oluyor.

O zaman Rabbülâlemin buyurdu:

"Elkıy biyemlnike Yâ Mûsa. (= Sağındakini at Yâ Mûsâ.) Feelka Mûsa asâhü feizâ hiye telkafu ma ye'fikûn." (Şuarâ, 26/45)

Hazret-i Mûsâ (a.s.), asayı atınca yılanların tamamını yuttu. Çünkü asa, Hak Teâlâ'nın izniyle bir heybetli korkunç ejderha oldu. Yetmiş ayaklı ve yetmiş arşın uzunluğunda idi. Başını kaldırıp mağara gibi ağzını açtı. Fil dişleri gibi dişleri çıktı. Firavnun cadıları ve askerleri üzerine ateş püskürttü. Cadıların iplerden yılan ve ejderhalarının tamamını yutup gökgürültüsü gibi gürledi ve alanda taş, ağaç ve haşaret, kırıntı, döküntü ne varsa yuttu, etrafı temizledi. Ondan sonra cadıların üzerine yürüdü. Cadılar kaçtılar. Firavnun askerine hücum etti. Askerlerin arasına korku ve dehşet düştü, kaçışmaya başladılar.

Firavn aleyhilla'ne bu halleri görünce sarayına kaçtı. Yüksek bir çardağı vardı. Ona çıkıp kapıyı sıkıca kapattı. Firavnun askerinden 70 kişi ayaklar altında helâk oldu. Firavnun askeri şehre kaçıyor, ejderha peşlerinden kovalıyordu. Bir de baktılar ki koca alanda Mûsâ Peygamber ile Harûn (a.s.)'dan başka kimse kalmamış.

Hazret-i Mûsâ, Harûn'a dedi ki:

– Gel, biz de gidelim...

Harûn ile Mûsâ da Mısır'a, Benî İsrâ'îl içine geldiler. Mûsâ'ya emir olundu:

– Asayı tut.

Mûsâ ile Harûn, Benî İsrâ'îl'in içine gelinceye kadar Mûsâ'nın asası Firavn'un sarayına yaklaştı, çenesinin altı ile saraya öyle bir vurdu ki saray sallandı. Üst çenesini de sarayın üstüne koydu. 80 arşın yükseklikteydi. Saray kibrit kutusu gibi iki çenesi arasında kaldı. Firavn bağırılmaya başladı:

– Ejderhayı tut da sana iman getireceğim, tut da Benî İsrâ'î'li sana vereceğim.

Rabbülâlemin'den asayı tutması için Mûsâ'ya emrolundu. Mûsâ (a.s.) asasını tutunca, asa eskisi gibi oldu. Halbuki Firavnun cadıları bekliyorlardı ki, sihirle olsa sihir bozulur kalır. Halbuki hiçbir şey kalmadı ortada. Asada herhangi bir değişiklik olmadı, aynen kaldı.

Cadılar, Mûsâ (a.s.)'nın mucizesini görünce huzûruna gelip cümlesi iman ettiler.

Kavlühü Teâlâ: **"Ve ulkıye's-saharatü sâcidîn. Kâlû amenna birabbilâlemîn. Rabbi Mûsa ve Harûn."** (A'râf, 7/120-122)

Böyle dediler ve imana geldiler. 70 bin sâhir (sihir yapanlar) sihir yapmaga tevbe ettier.

Firavn sâhirlerin îmâna geldiklerini görünce gazaba gelip dedi ki:

- Siz kim izin verdi ki, varıp Mûsâ'ya iman ettiniz! Malum oldu ki, o sizin ulunuz imiş. Siz sihri Mûsâ'dan öğrenmişsiniz. İmdi her kim emrime muhalefet ederse ellerini ve ayaklarını kesip asarım!

Kavlühü Teâlâ:

"Leukatti'anne eydiyeküm ve ereüleküm min hilâfin ve leüsallibennekümec/na m." (A'râf, 7/124)

Atasız ve anasız dünyaya gelenlerin bir de işte bu asayı Mûsâ'dır.

Altıncısı, yarasa kuşudur.

Hikâyesi şöyledir: Hak Teâlâ, İsâ Peygamberi dünyaya gönderip yolunu sapıtmuşları tarik-i hakka davet etti.

Kâfirler dediler ki:

– Eğer hak peygamber isen bize mucize göster. Ta ki senin resul olduğuna inanalım, iman getirelim.

İsâ dedi ki: .

– Ne isterseniz Hak Teâlâ'nın izniyle size gösteririm.

Kâfirler de türlü mucizeler istediler. Meselâ, ölüleri diriltmek gibi.

Cümle istediklerini Hak Teâlâ, Îsâ (a.s.)'nın du'âsı bereketiyle verdi. "Büyücüsün, sihirbazsın" diye imana gelmediler.

Bir gün Hazret-i Îsâ imana davet etti. Kâfirler dediler ki:

– Yâ Îsâ! Eğer dilersen ki, seni hak peygamber bilir, dinine girelim. Bize mucizat göster.

– Ne istersiniz? dedi. Dediler ki:

– Kara balçıktan bir kuş yap ki, yeleği ve tüyü olmasın, diri olsun. Canavar gibi dişleri ve kulakları olsun. Kuş gibi uçsun ama yumurtlamasın. Canavar gibi doğurup memeleri olsun ve süt emzirsin. Adem gibi gülsün ve avratlar gibi hayız görsün...

Hazret-i Îsâ:

- Kara balçıktan vasıflarını söylediğiniz gibi bir kuş olursa, Hak Teâlâ ona ruh verir uçarsa, Allahü Te-âlâ'nın vahdaniyetini ikrâr edip îmâna gelir misiniz? dedi.

- Evet, dediler.

Hazret-i Îsâ, mübarek eliyle bir parça çamur alıp kuş şeklini verdi. Ondan sonra nefesi ile üfledi. Hak Teâlâ'nın izniyle canlanıp uçtu.

Kavlühü Teâlâ:

"İnnî ahlükü leküm minettîni kehey'eti't-tayri feen-fuhu fihî feyekûnü tayren büznillâh." (Â-i İmrân, 3/49)

İşte altıncısı, bu zikrolunan yarasa kuşudur ki, atasız anasız dünyaya geldi.

Yarasa, yavrusunu karnının altında besler, yediği şeyden karnında saklamış. Bir gün, Hazret-i Îsâ'ya dört türlü şey geldi. Birisi güneş, birisi su, birisi hava (yani rüzgâr), birisi yılan. Dediler ki:

- Yâ Nebiyyullah, du'â et de, Allah bize istediğimizi versin.

- Nedir istediğiniz? deyince güneş dedi ki:

- Rabbim öyle yapsın ki, istediğimde kâh bu dünyayag örüneyim, kâh görülmeyeyim.

Su da dedi ki:

- Ben gece gündüz akıyorum. Kâh akayım, kâh akmayayım.

Rüzgâr da dedi ki:

- Ben gece gündüz esiyorum. Kâh eseyim, kâh da hızlı eseyim; nasıl istersem öyle eseyim.

Yılan da demiş ki:

- Rabbim beni bu yer altında gezmekten kurtarsın da kuşlar gibi iki kanat versin, istediğim yere, gökyüzünde uçup gideyim.

Îsâ Peygamber:

- Durun bakayım, demiş. Öyle dediği zaman da yarasa geldi. Îsâ (a.s.)'ya dedi ki:

- Yâ Nebiyyullah! Rabbülâlemin ne yaptıysa güzel yapmıştır. Çünkü bunların dediği gibi olsa, güneş çıkmadığı yerde hayat olmaz. Güneş devamlı durursa ve bir yerde bir tarafa vurursa orası da yanar, kül olur. Rabbülâlemin her şeyi güzel yapmış, ona du'â etme.

Su gece gündüz akıyor, aktığı yer hayat buluyor. Eğer su akmayıp bir yerde durursa, durduğu yer göllenecek, harap olacak. Akmadığı yer kuruyacak, yine harap olacak, dünyanın düzeni bozulacak. Gerek canlı gerek cansız her şey helâk olup bozulacak.

Rüzgâr esmese yine hayat felce uğraayacak. Birden de çok hızlı eserse her şeyi silip süpürecek, yine her şeyi harap edecek. Rabbülâlemin güzel yapmıştır, Yâ Nebiyyullah.

Yılan da yer altında olduğu halde insan yine de onun şerrinden kurtulamıyor. Göklerde kuş gibi uçarsa onun şerrinden nasıl kurtulurlar?

O zaman Îsâ (a.s.) bunlara du'â etmedi, fakat onlar dördü birden yarasaya düşman oldular.

Güneş demiş ki:

- Uçmayacak mı? Onun kanatlarını kıracağım, yakacağım onu.

Su da demiş ki:

- Su içmeye inmeyecek mi? Ben de onu boğacağım. Rüzgâr da demiş ki:
- Ben de hızla esip onun kanatlarını parçalayacağım.

Yılan da demiş ki:

- Nerede görsem kafasını koparacağım.

Yarasa bunları işitince, ağlayıp sızlanarak Hazret-i 'Îsâ'ya geldi. Yine:

- Yâ Nebiyyullah, demiş, ey Allah'ın elçisi. Ben insanoğullarına hayır için söyledim bunları. Rabbimin aklıma koyduğu gibi bildirdim. Fakat bu dördü de bana düşman oldular. Ben gayet zayıf bir kimseyim.

O zaman Rabbülâemine du'â etti ki:

- Yâ Rabbi! Bunu onlardan muhfaza et.

Îsâ (a.s.)'a vahiy ile bildirdi ki Rabbülâemin, dedi ki:

- Onu öyle yarattı m ki, o güneş yüzü görmeyecek, güneş de onu görmeyecek, güneşte uçmayacak. Ondan sonra rüzgâra çıkarsa kanatları yok ki, onun rüzgâr kanatlarını kırsın da parçalasın, o bir deri parçası gibidir. Hiç rüzgârın tesiri olmayacak ve su içmeye onun ihtiyacı olmayacak. (Çünkü onun yediği meyvelerden midesinde bir tarafındaki hazneye su ayrılır. Her ne vakit ihtiyacı olursa oradan aktarılırmış, yani bir yerden su içmezmiş o hayvan.)

Yılan da, onun pisliği (bevli) nerde bulunûrsa ve dokunûrsa zehirlenip ölmüş. Rabbülâemin onun pisliğini, onun bevlini yılanı zehir etti. Uzaktan yılan onun kokusunu duyunca kaçar.

Mûsâ (a.s.)'nın mucizesine inanıp iman getiren sihirbazların kalblerine Rabbülâemin iman koydu. Firavn, onları ellerini kollarını kesip de hurma ağaçlarına asacağım dediğinde, onlar da dediler ki:

- Sen bize azap edeceksen ölüm acısı ile bu dünyada edeceksin. Ölüm ile o azaptan kurtulacağız. Fakat biz dinimizden dönmeyiz. Âhirette azap ebedidir. Fakat burada azap çok az bir şeydir. Onlar bunu kabûl ettiler.

YİRMİNCİ SUAL

– Mûsâ'nın asası ne idi ve aslı nedir? Server-i Alem (s.a.v.) cevap verdi:

– Mûsâ'nın asasının aslı Cennettendir. Baş tarafı iki çataldır. Âdem Peygamber onu Cennet ağaçlarından kesmişti.

Adem (a.s.) Cennetten çıkıp dünyaya gelirken üç şeyi beraberinde getirdi:

Biri Mûsâ'nın asasıdır.

Biri Süleymân (a.s.)'nın mührüdür.

Biri Cennet ağaçlarından iki yaprağı avret yerini setretmek (örtmek) için.

Adem (a.s.) bunları dünyaya getirdi. Yapraklardan birini dört canlı yedi. O canlılardan türlü acayip ve garip, herkesin hoşlandığı nesne hasıl oldu.

Birincisi, Hıtay memleketlerinin geyiği. Misk ondan oldu. Misk, cennet yapraklarından yediği için oldu.

İkincisi, deniz sığırı yedi, anber hasıl oldu. Deniz sığırından anber çıkarmış.

Üçüncüsü, kurt yedi, ibrişim oldu. Yani has ipek oldu.

Dördüncüsü arı yedi, bal ve mum oldu.

Cennet yapraklarından yeryüzünde bunlar oldu, onları yedikleri için.

Öbür Cennet yaprağını yeryüzünün memleketlerine perakende kıldılar. Yeryüzünde olan türlü ağaçlar ve envâ'i türlü yemişler, hoş kokulu çiçekler ve faydalı olan cümle şey ondan hasıl oldu.

Süleymân Peygamberin cümle mahlûkâta hükmetmesi; ot, su, yel ve cümlesi itaat etmesi o yüzüğünün kerameti idi.

Süleymân'ın mührü derlerya, mühr-ü Süleymân; onu eline aldığı zamanda ona o mucizeler veriliyordu. Hatta bir defasında Şeytân kaçırmıştı, elinden almıştı.

Mûsâ (a.s.)'nın asasını da Cennetten beraberinde getirmişti. Âdem (a.s.) dünyada yaşadıkça asayı kendisine saklarmış. Dünyadan gittikten sonra oğullarına miras kaldı. Şuayp (a.s.)'a erişti. Mûsâ, Şuaypin yanına geldi. Şuayp, Mûsâ (a.s.)'yı çoban edindi. Koyunlarını ona ısmarladı ve asayı da eline verip dedi ki:

– Zinhar filan vadiye gitme ki, orada bir ejderha vardır. Sana ve koyunlara zarar vermesin. Zira her kim o vadiye giderse onu helâk eder.

Mûsâ, Şuayp (a.s.)'ın koyunlarını güder, otlatırdı. Bir gün koyunlar ejderhanın olduğu dereye gitti. Hazret-i Mûsâ ne kadar gayret ettiyse koyunları çeviremedi. Çaresiz kalan Mûsâ (a.s.) da koyunların peşi sıra gitti.

Koyunlar otlamaya başladılar. Hak Teâlâ, Mûsâ (a.s.)'ya uyku hali verdi. Mûsâ (a.s.) asayı yanbaşına bırakıp uyudu. Ejderha, ansızın makamından çıkıp Hazret-i Mûsâ'ya hücum etti. Hak Teâlâ'nın izniyle asa bir ejderha olup kalktı. Ejderhayı paramparça etti. Sonra Mûsâ'nın yanına gelip eski haline döndü, Yâttı.

Hazret-i Mûsâ uyanınca gördü ki, koyunlar otluyor, asa ise kan içinde yanında yâttıyor... Canavar da az ilerisinde parça parça olmuş...

Hazret-i Mûsâ, Hak Teâlâ'ya şükreyledi. Koyunları eksiksiz, selâmetle sahibinin evine getirip hadiseyi olduğu gibi anlattı.

Şuayp (a.s.) halkıyla beraber dereye gidip ejderhanın halini gördüler. Ejderha parçalanmış bir vaziyette cansız yatıyor. Hak Teâlâ Hazretlerine şükredip kurbân eylediler. Ejderhanın şerrinden kurtulmuşlardı.

Ondan sonra Mûsâ (a.s.), asasının kerametinden haberdar oldu. Ne zaman Mûsâ (a.s.) yemek yeme ihtiyacı duysa asayı yere diker, filhal asa ağaç olup türlü yemişler verirdi. Suya ihtiyâc hissedince taşa vurur, filhal çeşme olup su akardı. Eğer kuyuya erişemezse asayı sarkıtır, kuyu ağzına kadar suyla dolardı. Yorulduğunda at gibi binerdi. Karanlık gecelerde meş'ale gibi etrafını aydınlatırdı. Eğer çok suyla karşılaşır karşıya geçmek istese köprü gibi kullanır, öte yakaya geçerdi. Uyuduğunda gölgelik ederdi. Asanın mucizeleri çoktu.

Hazret-i Mûsâ, Şuayp (a.s.)'ın uzun zaman davarlarını güttü.

Hak Teâlâ Hazretlerinden, Mısır'a gidip Firavn aleyhilla'neyi dine davet için Mûsâ (a.s.)'a vahiy geldi. Mûsâ (a.s.), Mısır'a gitmek için Şuayp (a.s.)'tan icâzet istedi. O gün Mısır'a gitti. Firavnun kapısına asa ile vurdu. Firavnun sarayında zelzele oldu. Zelzeleden sarayın çatısı çatladı.

YİRMİ BİRİNCİ SUAL

– Hâcer-i Mûsâ'dan haber ver Yâ Muhammed Mûsâ Peygamber'in taşından ve mucizelerinden haber ver, dediler.

Hazret-i Fahr-i Kâinat cevap verdi:

– O taşın aslı Cebel-i Kubeys'tir. Büyüklüğü bir kalkan miktarıdır.

O taşın mucizelerin zâhir olduğunun sebebi şudur:

Benî İsrâ'îl kavminin âdeti, ne zaman gusül edecek olsalar, birbirlerinden haya edip setr-i avret edip öyle gusül etmezlerdi. Mûsâ Peygamberin âdeti, gusül edeceği vakit halktan uzak bir halvet yere gidip orada gusül ederdi. Benî İsrâ'îl kavmi de zannederlerdi ki, Mûsâ'nın bir ayıbı vardır. Halktan kaçıyor, halk arasında gusül edip yıkanmıyor.

Hak Teâlâ, Mûsâ'nın mübarek vücudunun ayıp ve her illetten salim, ayıp ve kusuru olmadığını halka göstermek istedi.

Bir gün Hazret-i Mûsâ, Tur Dağına varınca Hak Teâlâ ile konuştu. Dönüp geldiğinde, gusül etmek istedi.

Halktan uzak تنها bir yere gitti. Orada elbiselerini çıkardı, bir taşın üzerine koyup suya girdi. Gusül edip temizlendi. Elbisesini alıp giyinmek için elini uzattı, Hak Teâlâ'nın izniyle taş, yürümeye başladı.

Hazret-i Mûsâ, elbiselerini almak istedikçe taş yürüdü. Ne kadar uğraşırsa yetişemedi. Ta Benî İsrâ'îl'in içine gelinceye kadar Mûsâ (a.s.) çıplak geldi. Benî İsrâ'îl gördüler ki Mûsâ'nın ayıbı yoktur; Mûsâ (a.s.) taşın üzerinden elbiselerini alıp giyindi. Asası ile taşa iki defa vurdu. Her vurduğunda taş üzerinden bir nefes meydana çıktı.

Mûsâ istedi ki, kendi halinde gitsin. Hak Teâlâ'dan hitab-ı izzet geldi:

– Yâ Mûsâ! Nereye gidersen o taşı beraberinde götür. Sana lâzım olur.

Mûsâ, taşı beraberinde taşıdı. Ta o gün gelip çatıncaya kadar. Benî İsrâ'îl kavmi Tîh sahrasında açlıktan ve susuzluktan çaresiz kaldılar.

Hak Teâlâ, Mûsâ Peygambere vahiy ile 40 yıl Tîh sahrasında kalacaklarını bildirdi.

Yeryüzünde kaybolacaklardı. -Tîh sahrası, kayıp sahrası mânâsına geliyor-. Benî İsrâ'îl Tîh sahrasında açlık ve susuzluktan âciz kalınca Mûsâ'ya yalvardılar, ağlayıp sızladılar. Mûsâ da Hak Teâlâ'ya du'â etti. Hak Teâlâ emretti:

– Yâ Mûsâ! O taşı ki beraberinde gezriyorsun, onu yere koy. Hemen asa ile vur. Daha önce nasıl asa ile vurduysan yine o şekilde vur.

Mûsâ taşı yere koydu. Evvelce vurduğu gibi vurdu. Hak Teâlâ'nın emriyle taştan 12 çeşme akmaya başladı. 12 çeşme soğuk su, Allah'a şükür soğuk, gayet tatlı, şekerden leziz. Benî İsrâ'îl bunu görünce sevinç içinde kaldılar.

Kavlühü Teâlâ: /

"Ve izisteskâ Mûsâ likavrnihi fekulna'drib bi'asâ-ke'l-Hâcere fenfeceret minhüsnetâ aşrete aynen kad alime küllü ünâsin meşrebehürn." (Bakara, 2/60)

Hak Teâlâ'nın izniyle her çeşme bir nehir olup bir tarafa aktı. Benî İsrâ'îl kavmi de 12 bölüktüler. Her bölükte 50 bin insan vardı. Her bölük bir nehrin üzerinde su içip gusül ettiler, elbiselerini yıkadılar ve hayvanlarını suladılar.

Benî İsrâ'îl'e Tîh'ten kurtuluş geldi ve Tîh'ten göçtüler, makamlarına vardılar. O taş da hemen bayagı bir taş gibi oldu.

Hâcer-i Mûsâ hikâyesi de budur.

YİRMİ İKİNCİ SUAL

– Mûsâ ile Firavn'dan, Firavn'ın helakinden haber ver Yâ Muhammed! Ayrıca o yerden ki, güneşin nûru ona bir kere erişmiştir, kıyâmete kadar bir daha erişecek değildir.

Hazret-i Fahr-i Kâinat cevap verdi:

– O yer Tûr denizidir, denizin dibidir.

Hikâyesi şöyledir:

Mûsâ Peygamber ile kavmi Benî İsrâ'îl, Firavn'dan kaçıyorlardı. Firavn aleyhilla'ne de bunları kovalıyordu. Firavn'un o gün bin alay askeri vardı. Her birini harp aletleriyle hazırlamış, hepsini zırhlara gark etmiş, Mûsâ (a.s.)'nın arkasına

düştüler. O kadar zengindiler ki, atlarının boyunlarına zincir altın tokalar takmışlardı. Güneş vurdukça parıltılarından görenlerin gözleri kamaşmış.

Mûsâ (a.s.) kavmiyle deniz kenarına geldi. Ansızın gördüler ki, Firavn'ın askerinin silahlarının güneşten parıltıları görüldü. Mûsâ (a.s.)'a; Firavn'ın askeri geldi, dediler. Halk korkup titreştiler. Mûsâ (a.s.) dedi ki:

– Korkmayın. Allahü Teâlâ'nın rahmeti ve lufu çoktur, sizi ve bizi saklayıcıdır.

Ama Benî İsrâ'îl içinde bir peygamber evlâdı vardı. Yuşa bin Nûn derlerdi. Ona gelip huşu içinde yalvardılar. Yuşa bin Nûn, Mûsâ Peygamberin ayagına düşüp dedi ki:

– Yâ Resü'lal-lâh! Du'â eyle; Hak Teâlâ, bu kavmi Firavn'ın askerinden, şerrinden emin eylesin.

Mûsâ Peygamber du'â etti. Hak Teâlâ, Mûsâ'ya emreyledi:

– Asa ile denize on iki defa vur.

Mûsâ, deniz kenarına gelip asasıyla on iki defa vurdu. Deniz on iki parça oldu. Dağlar gibi birbiri üzerine yığılıp on iki yerden yol açıldı. Denizin dibine güneş ışığı o zaman erişti.

Mûsâ'nın kavmi on iki guruh (bölük) idi. Her bir guruh bir yoldan giderken dediler ki:

– Yâ Mûsâ! Birbirimizden ayrıldık, birbirimizin halinden haberimiz yoktur. Du'â et de, birbirimizden haberdar olalım.

Mûsâ du'â eyledi. Nida geldi:

– Yâ Mûsâ! Asa ile suya bir işaret et.

Mûsâ asası ile iki tarafa işaret etti. Allah'ın emriyle aralıklar açıldı. Şöyle ki: Birbirlerini görüp söyleştiler. Hallerinden haberdar oldular. Denizden sağ selâmet çıktıkları sırada Firavn ve askeri de deniz kenarına geldiler. Baktılar ki, deniz suyu dağlar gibi yığılmış, aralıklar ve yollar olmuş... Firavn aleyhilla'ne bu halleri görünce askerine dönüp dedi ki:

– Görün. Benim heybetimden su dağlar gibi durmuş, bana ve benim leşkerime yollar açılmış. Ta ki, kaçan kullarımı tutayım...

Âvâzı çıktığı kadar bağırarak:

- Ene Rabbikümül alâ... dedi. Hâşâ ve kellâ;
- Ben sizin büyük Rabbinizim diyerek bağırdı.

Firavn'un sesini duyan asker Firavn'a secde etti. Ondan sonra Firavnun kalbine korku düştü. Geri dönmek istedi. Hemen Cebrâ'îl yetişti. Bir ablak (dişi) kısrağa binmişti. Firavn da bir aygıra, erkek ata binmişti. Cebrâ'îl 'in kısrağının kokusunu alan Firavn'un atı, onun peşine düştü. Firavn ne kadar uğraşırsa da geri çevirmeye muvaffak olamadı. Cebrâ'îl 'in ardından denize girdi. Firavn'un denize girdiğini gören askerler de ardından girdiler. Girmeyenleri melâikeler çavuş kıyafetine girip zorla denize sürdüler.

Mûsâ, Firavn ile askerlerinin denize girdiklerini gördü. Asa ile denize vurmak istedi. Nida geldi:

- Yâ Mûsâ! Denize hemen vurma, temaşa eyle, seyret.

Hak, Teâlâ, denize emreyledi. Deniz, Hak Teâlâ'nin emriyle hareket edip dağlar gibi sular birbirine karışıp Firavn aleyhilla'ne ve askerlerin tamamı denizin dibinde helâk oldular.

Kavlühü Teâlâ: "*Vetrüki'l-bahra rehven innehüm cündün muğrakûn.*"
(Duhan, 44/24)

Gökgürültüsü gibi bir ses geldi. Sesi Mûsâ Peygamberin kavmi işitince çok korktular. Mûsâ'ya bunu sordular. Mûsâ dedi ki:

- Korkmayın. Bu ses, Cebrâ'îl 'in sesidir. Hak Teâlâ Firavnu helâk etti.

İşte o yer budur ki, güneşin nûru ona bir defa erişti, bir daha kıyâmete kadar erişmeyecektir.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ SUAL

– Mâ'ide-i Îsâ'dan haber ver Yâ Muhammed. O mâ'ide ki gökten indi, kimler yedi, yemeyenler ne oldu?

Hazret-i Fahr-i Kâinat (s.a.v.) cevap verdi:

- İsa Peygamber kavmine 4 gün oruç tutmayı emreyledi. Çünkü kavmi Hazret-i İsa'dan Mâ'ide istediler. Mâ'ide isteyince İsa (a.s.) Allah'tan korktu. İstemek istemedi. Fakat kavmi ille de Mâ'ide gelsin, görelim, yiyelim ve ona göre iman getirelim dediler. Fakirler, Mâ'ideyi inip görsünler ve yesinler diye 40 gün oruç tutmayı kabûl ettiler, zenginler kabûl etmediler. Zenginler:

- İsa (a.s.), bize keramet göster. Ta ki, senin peygamberliğine itikat edip sana iman getirelim, dediler.

İsa (a.s.) dedi ki:

- Ne istersiniz? Onlar dediler ki:

- Gökten bize envâ'i türlü sofraya insin. Cümlemiz ondan yiyelim. Eksilmesin, geri dönüp göğeyi çıksın. Her Hâcet vakti yine insin, dediler.

Kavlühü Teâlâ: "*Kâlû nürîdû en ne'küle minhâ ve tatmainne kulûbünâ ve na'lemü en kad sadaktenâ ve nekûne aleyha mine'ş-şâhidin.*" (Mâide, 5/113)

İsa (a.s.) kalkıp namâz kıldı. Ondan sonra el açıp du'â eyledi:

"*Rebbenâ enzil aleynâ mâideten minessemâi tekû-nü lenâ 'iyden lievvelinâ ve âhirinâ ve âyeten minke verzuknâ ve ente hayrû'r-râzıkîn.*" (Mâide, 5/114)

İsa (a.s.) du'âyı bitirmeden nida geldi:

- Yâ İsa! Bu Mâ'ideyi göndersem gerek. Eğer kabûl etmeyip yemezlerse azap gelecek.

İsa (a.s.), Hak Teâlâ'nın emrini ve gazabını kavmine bildirdi. Onlar da kabûl ettiler. Yiyecekler yahut yemeyip gazap gelecek. Her ikisini de kabûl ettiler. Ondan sonra gökten Mâ'ide inmeye başladı. Yere indi, üstü örtülü idi. İsa (a.s.) el açıp du'â ve şükür etti. Şöyle ki:

"*Allahümmec'alhâ rahmeten velâ tec'alhâ azâben.*" Ondan sonra İsa (a.s.) kavme dedi ki:

- Birisini aranızdan seçin, gelip sofranın üstünü açsın.

Onlar dediler ki:

- Bu iş, senin işindir.

Îsâ (a.s.); Bismillâhırrâhmânırrahîm deyip sofranın üzerini açtı. Bir de gördüler ki, sofrada kebab olmuş bir balık, beş ekmeğe, bir bardak sirke, bir tabak zeytin ve envâ'i türlü sebzeler var.

Îsâ (a.s.) kavmine dedi ki:

- Bismillah. Gelin bu yemekten yiyelim. Onlar dediler ki:
- Yâ Îsâ! Bize mucizeler göster. Ta ki itikadımız sağlam olsun.

Şu anda gördükleri mucizeydi ama onlar hâlâ inanmıyorlardı.

Îsâ (a.s.) dedi ki:

- Yâ balık! Biiznillah, diri ol.

Balık dirildi, kuyruğunun üzerine kalktı ve ağzını açtı. Halk sofranın etrafından kaçıştılar.

Îsâ (a.s.) hiddetlendi. Dedi ki:

- Yâ, niçin yemezsiniz?

Dediler ki:

- Biz gökten gelen yemeği yemeyiz. Îsâ (a.s.) dedi ki:
- Ey devletsizler! Bu taam sizin nasîbiniz değildi. Hak Teâlâ'nın saadetli kullarının nasîbidir.

Hazret-i Îsâ (a.s.) nida ettirdi:

– Dervişler ve reayalar, hastalar, fukaralar, kör ve kötürümler, çeşitli belâlara müptelâ olanlar gelip bu taamdan yesinler.

Bu taamdan yiyen dervişler dediğimiz fakirler zenginler oldu, hastalar sıhhat buldu, ağrılı sızılı olanlar şifaya kavuştu. O gün 1200 kişi o sofradan yediler. Taamdan bir zerre eksilme olmadı. Hemen göğe çıktı. Ertesi gün aynı vakitte yine yeryüzüne indi. Balıktan, ekmekten, zerzevattan yediler.

Ekmeklerin birinde bal, birinde sade yağ, birinde zeytin, birinde peynir ve birinde de sirke vardı. Beş ekmeğin üzerinde bu şekilde beş türlü yiyecek vardı. Hepsinden yediler. Yedikten sonra sofraya göğe çekildi. Ertesi gün yine aynı vakitte geldi.

Bu sefer zenginler bu sofradan yemek yemek istediler.

Hazret-i Îsâ (a.s.):

– Sabreyleyin. Bir gün daha dervişler yesinler, Yarın nöbet sizin olsun. Bugünden sonra Allah nâsîp ederse bir gün sizin, bir gün fakirlerin hastaların olsun, dedi.

O gün de hastalar ve fakirler yedi. Zerre kadar sofrada eksilme olmadı. Göğes kalkıp gitti.

Ertesi gün sıra zenginlerde idi. O gün gökten sofraya inmedi. Sıra fakirlere gelince inerdi, zenginlerin gününde inmezdi. Çünkü zenginler başta yemek istemişlerdi. Bundan dolayı da onların gününde sofraya yere inmiyordu.

Kırk gün fakirler için indi. Kavim, o zaman bu bir sihirdir dediler,

Hak Teâlâ, Îsâ'ya vahyederek buyurdu:

– O kavme azap göndereceğim. Îsâ, kavmine dedi ki:
– Bu kavme azap ve gazap nazil olacaktır. Bu gece yatıp uyumayın, ibâdetle meşgul olun.

Îsâ (a.s.)'ya tabi olan 300 adamı vardı. Bu haberi onlara ulaştırdı. Onlar da uyuymayıp o gece ibâdetle meşgul oldular.

Îsâ (a.s.)'ya inanmayıp, o bir büyücüdür diyenler ibâdetten kaçıp o gece yattılar. Hak Teâlâ'nın emriyle sabah gördüler ki, kimi maymun, kimi domuz olmuşlar, her biri kendi evi civarında geziyorlar. Evlerine girmek istediklerinde avratları ve çocukları feryat edip kaçıyorlardı. Onlar bunu bilmiyorlardı. Fakat kendileri birbirlerini bilip tanıyorlardı. Halk bunlara sorardı, sen filan değil misin diye. Onlar dilleriyle söylemeye kaadir olmayıp başlarıyla işaret ederlerdi.

Yedi gün halkın arasında böyle gezdiler. Sekizinci gün başlarını alıp dağlara gittiler.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ SUAL

– Öldürüldüğü halde yine dirilen peygamberlerden haber ver Yâ Muhammed.

Hazret-i Fahr-i Kâinat cevap verdi:

– Üç peygamberdir. Onları öldürdüler, yine canlandılar. Biri Yûnûs Peygamber, biri Üzeyir ve bir de Cercîs'dir.

Yûnûs Peygamber'in hikâyesi şöyledir:

Kâfirler, İlyâs Peygamberi öldürmeye karar verdiler. İlyâs bunlardan kaçtı. Bir dağda gizlenip ibâdetle meşgul oldu. O zaman onun bir karısı ve süt emen bir çocuğu vardı. O kadının adı Emine, çocuğun ismi de Yûnûs idi.

Yûnûsun anası meğer İlyâs (a.s.)'a altı yıl hizmet etmişti. Yûnûs 7 Yâşına erişti, eceli gelip vefât etti. Anası Emine'nin takati kalmayıp dağlara düştü. İlyâs'ı bulup hizmet etti, ama Yûnûsun arzusundan ve firakından gece-gündüz ağlayıp sızlanıyordu. Sonunda İlyâs (a.s.) kadının rahatını temin ettikten sonra bir gün bir gece Hak Teâlâ'ya niyâz ve du'â etti. Du'âsı bereketiyle Hak Teâlâ, Yûnûsa hayat verdi.

"Ve inne Yûnuse lemîne 'l-mürselîn. "(Saffât, 37/139)

Bundan sonra dünyada çok ömür sürdü.

YİRMİ BEŞİNCİ SUAL

– Dünyada tanrılık davası güdüp Cennet yapan kimdir? Haber ver Yâ Muhammed.

Hazret-i Fahr-i Kâinat cevap verdi:

– Dünyâda tanrılık davası güden dört kimsedir. Birisi Nemrud aleyhilla'ne, birisi Firavn aleyhilla'ne, birisi Buhtunnasır ve birisi de Şeddâd bin Âd'dır.

Onların hikâyeleri meşhurdur. Nemrud'un İbrâhîm Peygamber ile, Firavnun Mûsâ Peygamber ile.

Ama Cenneti yapan Şeddâd bin Âd idi. Babası Âdın iki oğlu ittifak ile atalarının tahtına geçip pâdişâh oldular. Ama ikisi de zalim ve sitemkârdılar. Babalarının yerine oturup hazinelerini açtılar. Ondan sonra sayısı belli olmayan asker topladılar. Yeryüzünde olan pâdişâhların ve vilâyetlerin hazinelerini aldılar. Askerlerini maşrika ve Magribe saldılar. Dünyayı Mûsâhhar kılıp kendi emirleri altına aldılar.

Ondan sonra Şedîd fevt oldu, öldü. Mülk ve taht ile hazine ve asker Şeddâd'a kaldı. İki kardeşten birinin adı Şedîd, diğèrinin ise Şeddâd'dı. Şedîd öldükten sonra pâdişâhlık Şeddâd'ın oldu ama, gayet mağrur ve serkeş idi.

"Tebarekellezî biyedihil mülkü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Ellezî halaka'l-mevte ve'l-hayâte liyeblü-veküm eyyüküm ahsenü amelâ." (Mülk, 67/1-2)

Şeddâd aleyhilla'ne dedi ki:

– O gök tanrısıdır. Ben yer tanrısıyım. Ben de öldürüp diriltmeye kaadirim.

Yüz adam getirdiler. Ellisini ödürdü. Ellisini de azat etti. Yani öldürmedi.

Peygamberler dediler ki:

– Yâ Şeddâd, Hak Teâlâ cennetler yarattı . Şöyle ki; dil ile tarif edip vasıflandırılmaz. İçinde türlü nimetler ile yarın Kıyâmet Gününde Hak Teâlâ'nın muti kulları ona girecekler, safâ edecekler

Yarın Kıyâmet Gününde senin gibi âsî ve kötü kulları ile kâfirlere azap etmek için de cehennemi yarattı .

Şeddâd dedi ki:

– O, gök tanrısıdır, onun hükmü gökte olan mahlûkâttadır. Benim hükmüm de yeryüzünde olan kullarımadır. Eğer onun vadesi kullarına kıyâmette ise, ben kullarıma cenneti dünyada nasip ederim.

Kullarına dünyada cennet yapmaları için emretti ve dedi ki:

– Hak Teâlâ'nın kemâl-i kudretinden yarattı ğı cennet misali olsun.

Hükmü altında olan vilâyetlere adamları gönderip mimar ve ustalar topladı. Bunların içinde on bini mimardı. Onlara şöyle emreyledi:

– Yeryüzünde havası hoş, hürrem, suyu lâtif, gülizar, çayır çimen ve hoş mekân bulunsun. Ta ki, orasını cennet misali bir şehristan bina yapmış.

Ustalar etrafta böyle bir şehir kurmaya müsait bir yer buldular. Havası gayet temiz, dağdan ırmaklar geliyor. Hemen Şeddâd'a haber verdiler.

Şeddâd haberi alınca cenneti yapmaları için 70 bin usta ile 700 bin ere emreyledi. Ustalar dediler ki:

– Böyle bir Cennet yapmak için yüz bin altın ve gümüş, elmas, yakut, lal, zümrüt, zebercet, mercan ve türlü cevâhirler gerek. Ve nice ışık veren cevherler, nice yüzbin kere yüzbin yük gülyâğı, yasemin yağı, zambak yağı, erguvan, karanfil ve nergis, hindî gibi hoş kokular gerek. Harç için, döşemek için türlü mermerler gerek. Balçığı yoğurmak için de güllap gerek.

Şeddâd:

– Dünya bir uçtan bir uca benim elimdedir. Her ne yol ile olursa olsun Cihânın malını toplayın, diye emreyledi.

Yeryüzündeki halkın malı olan altın, elmas ve diğer kıymetli eşyalarını alıp cennet yapılacak yerde toplamaya başladılar. Hatta Rum'a vesair vilâyetlere elçiler ile usta denizciler gönderip sedef ve inciler çıkarttılar. Hindistan vilâyetindeki elmas madenlerini zaptettiler. Serhadd-i Çin ve Seylan'da olan yakut, zümrüt, lâl ve zebercet madenlerini zaptettiler. Horasan'da lâl, Hotan ve Keşmir'de, Çin ve Maçin'de türlü elvan cevâhir ve karanfil, tarçın ile safran ve bunlara benzer zaptettiler.

Yeryüzünde olan envâ'i türlü mermerleri ve semakileri, Frengistan'da elvan türlü renklerde şişeler ve camlar işleyip gönderdiler.

Her mahalde ve dağlarda olan ağaçlar selvi, şimşir, abanos, arguvan, sac, ar'ar, sandal ve bakam gibi her yerdeki dağlarda olan ağaçları, hikmete mebnî olarak Teşrin ayının 13'üncü günü gönderdiler. Teşrin ayının 13'ünde gönderdiler ki, zaman geçtikçe çürüyüp zayı olmasın.

Sonra Şam, Yemen ve Şiraz memleketlerinde olan dağ ve sahralara gül ağaçları diktiler.

Hotan, Çin, Fars, Rum ve Frengistan nakkaşlarını toplayıp Şam'a gönderdiler.

Sonra ustalar işe başladılar. İlk olarak Şeddâd'ın binasını yaptılar. Bin kapı koydular. İçine saraylar, köşkler ve çardaklar yaptılar. Döşemelerini gümüştan, duvarlarını altından münakkaş eylediler. Balçığı misk, amber ve güllap ile yoğurdular. Köşkerlerin her tarafına altından murassa pencereler koydular.

Sarayların tavanlarını altından yapıp türlü cevâhirlerle bezediler. Altın ve gümüştan merdiven koydular, elmas, yakut, zebercet ve inci ile süslediler.

Sarayların çevrelerine amber, misk ve bunlara benzer buhurları güllap ile macun edip kokular ile hava amber gibi olsun ve dimağlar hoş kokularla dolsun diye buhurdanlık yapıp da duvarlara koydular. Oradan girip çıkanlar onların kokulannı duysunlar diye.

Sarayların önüne altın havuzlar içinde gümüş şadırvanlar yaptılar. İçine türlü cevâhirden yapılmış balıklar koydular. Güneş ışığı vurduğu zaman o balıkların şavkı etrafa yayılır, güzel bir görüntü olurdu.

Sarayların etrafını bağ ve bostan yaptılar. Bağ ve bostanların zeminine altından ve gümüştten, ağaçlar ve çimenler döşediler. Ağaçların yaprakları zümrüt, zebecet ve lâlden; yemişlerini elmas, inci lâl ve yakuttan yaptılar. Bahçelerde altın, gümüş ve türlü elvan cevâhirden güller, laleler, karanfiller, nergisler, menekşe ve sümbüller ile şakayık, yasemin, reyhan ve erguvan ile süslediler. Ağaçların üzerine altın ve gümüştten kuşlar koydular, türlü cevâhirden murassa edip kuşların içini boş yaptılar. Şöyle ki; bu boşluklardan rüzgâr geçtikçe her biri bir başka ses çıkarırdı. İşitenler hayran kalırdı.

Ağaçların arasını meydan eylediler. Meydanların zemininde altın ve gümüştten döşekler döşediler. Her meydanın arasına süslü tahtlar koydular.

Saraylar arasında olan sokakların iki yanında nehir ve ırmaklar yürüttüler. Nehirlerin iki kenarlarında mermerlerden mastavalar düzdüler, sekiler gibi. Onların kenarında sofalar eyleyip ikişer sıra serviler ve sunuberler ve şimşirler diktiler.

Şehrin adını Şehristan-ı Bağ-ı İrem koydular. Yüz yılda tamamladılar.

Sonra Şeddâd'a arz ettiler.

– Cennet-i Bağ-ı İrem tamam oldu. Bâki emir nedir? dediler.

Şeddâd dedi ki:

– Bağ-ı İrem ortasına benim için bir şehir inşa edin. Hisarı çeşitli mermerlerden olsun. Hisarın ortasında saf gümüştten bir saray yapın. O sarayda halis altından bir kasr ve onun ortasında bir murassa cevâhirden köşk ve o köşkte kızıl yakut ile yeşil zümrütten bir taht ve onun köşelerine altından ve lâlden tavus, hüma ve kartal kuşları koyun. Gözleri mercan ve lâlden, ayakları zebecetten olsun.. Tahtın pencerelerini âlâ incilerden yapın. Köşkün duvarlarını billurlarla süsleyin. Tâ ki,

güneşin ışığı billurlara gelsin. Camlardan gelecek ziyanın harareti ile buhurlar yansın ve hava türlü kokularla dolsun.

Benim şehrimin içinde ve tahtgâhımın etrafında altından bin köşk yapıp cevherler ile murassa eyleyin. Kullarım, mukarreblerim ve nedimlerim otursunlar. Gümüştan âhirlar, bakırdan, onbin mutfak yapın. Cennetimde olan kullarıma çeşit çeşit yemekler pişsin, diye emreyledi.

Mimarlar, Şeddâd'ın emirlerini yerine getirdiler.

Şeddâd emreyledi:

– Hıtay, Habeş, Keşmir, Kıpçak, Türkistan, Çerkez, Rum, Magrib, Arap ve Acem vilâyetlerinden güzel oğlan ve kızlar her nerede var ise hepsini toplayıp getirin. Onlara ilmi musiki ile çengler, udlar, şeştalar ve tarlar bunlara benzer çalgılar ve rakkaslar talim edip Cennetin hûrî ve gılmanları olmaya lââyık olsunlar.

Öyle de yaptılar. Onlar öyle oldular ki, onlardan daha fazla ilim, oyunda ve çalgıda daha fazla bilen yoktu. Herbiri kendi dalında birinci hale getirildiler, Şeddâd'a takdim ettiler.

Şeddâd, veziri ve beylerine emreyledi:

– Etraf-ı âlemde nünadiler bağırsınlar, bütün halk toplansınlar. Yeryüzünün tanrısına ve Cennet Bağ-ı İrem'de yiyip içerek safalansınlar.

Ne kadar fesat ve müfsit varsa hepsi toplandılar. Cennet-i Bağ-ı İrem'e gidip evlâd-ı ıyâl ile işret edecekler. Sonra Şeddâd göç emreyledi. Herkes toplandı. Sabahtan itibaren nefirler ve zurnalar çalındı. Âlem velveleye düştü.

Şeddâd'ın tahtrevânını iki fil üzerine bağladılar. Ondan sual olup nice yüz bin hûrî ve gılman ile nice yüz bin asker ile yola çıktılar.

Bağ-ı İrem'e bir fersahlık mesafe kaldı, hemen yetişiyorlardı.

Şeddâd, o gece orada yatıp sabahleyin saltanatla Bağ-ı İrem'e girmeyi emretti.

O gece Hak Teâlâ onların üzerine bir melâike gönderip bir sayha (ses) etti ki, davarlan ile hepsi helâk oldular. Hak Teâlâ o yeri, görüp de yollannı şaşırmasınlar diye halkın gözünden sakladı.

O zaman cuhutlar dediler:

- Yâ Muhammed O makam kimseye müyesser oldu mu?

Yedi gün sekiz gece esen rüzgâr ile Rabbülâlemin onları helâk etti. Ondan sonra o cennet de kayboldu.

- Benden sonra benim ümmetinden Abdu'llâh adlı bir kimseye nâsîp olur. Onun nişanı şöyledir: Kızıl yüzlü, çatık kaşlı, kısa boylu, yüzünde bir kara beni olan bir kimse o makama erişip temaşa eder. O cevâhirlerden bir deve yükü evine getirir.

Şeddâd'ın hikâyesi dahı işte böylece, zikrolunduğu gibidir.

YİRMİ ALTINCI SUAL

- Dâvud Peygamberin zamanında kendine gelen sahifelerden haber ver Yâ Muhammed dediler.

Fahri-i Kâinat buyurdu:

- Onun sebebi bu idi ki, Dâvud Peygamber'in hatunu, Dâvud Peygamber ile bir şart etmişti: Eğer hatundan bir oğlan olursa memleketi ona verecek. o hanımdan bir oğlan oldu, adını Süleymân koydu. Ammâ Dâvud Peygamber'in Süleymân'dan başka dokuz oğlu daha var idi. O sebepten mütehayyir olmuş idi.

Hâk Teâlâ, Dâvud Peygamber'e sahife gönderdi ve Adem Peygamber'in Cennet'ten getirdiği mühürü dahı gönderip vahiy etti ve Hak Teâlâ cümle mahlûkâtı o mühüre Mûsâhhar kıldı.

O sahifelerde meseleler vardı. Cebrâ'îl gelip Dâvud'a dedi ki:

- Oğullarına bu meselelerden sor. Cevabını kim bilirse onu yerine kaymakam kıl ve yüzüğü ona teslim et. Senin ecelin yakın gelmiştir.

Dâvud Peygamber oğullarını topladı ve bu sualleri sordu. Süleymân'dan başka hiçbiri bu suallere cevap veremedi.

O sualler şunlar idi:

Dâvud Peygamber dedi ki:

1. Ademoğlunda nakis ve yaramaz olan şey nedir?

Süleymân (a.s.) dedi ki:

– Nefistir.

2. Hangi acıdır ki, Dünyâda ondan acı yoktur?

Süleymân (a.s.) dedi:

– Fakirliktir.

3. O tatlı şey nedir ki, ondan lezzetli yoktur?

Süleymân (a.s.) dedi:

– Zenginliktir.

4. En yaramaz şey nedir ki, ondan yaramazı olmaya?

Süleymân (a.s.) dedi:

– Avrattır, kadındır.

5. O nedirki insandan ırak olunca insan selâmet bulur?

Süleymân (a.s.) dedi:

– Dünyadır.

6. Dünyada göklerden yüksek ne vardır?

Süleymân (a.s.) dedi:

– Adil sultandır. Sultanın adaleti göklerden daha yüksektir.

7. Dünyada taştan katı ne vardır?

Süleymân (a.s.) dedi:

– Fakirliğe kanaat edenlerin kalbidir.

8. Oddan (ateşten) beter Dünyada yakıcı nedir?

Süleymân (a.s.) dedi:

– Hırstır, hırs-ı Dünyadır.

9. Dünyada er mi çoktur, avrat mı?

Süleymân (a.s.) dedi:

– Avrat çoktur. Zira avratların fermanında olan erler dahi avrattır.

10. Dünyada ölü mü çoktur, diri mi?

Süleymân (a.s.) dedi:

– Ölü çoktur. Zira diriler öleceklerdir.

11. Mamur mu çoktur, viran mı?

Süleymân (a.s.) dedi:

– Viran çoktur. Zira mamur olanlar da viran olacaktır.

Böylece Süleymân (a.s.) babasının suallerine cevap verdi. Hak Teâlâ'nın emriyle emanetleri, mülkü Süleymân'a teslim ettiler.

YİRMİ YEDİNCİ SUAL

– Süleymân Peygamber'in kabrinden haber ver Yâ Muhammed dediler.

Hazret-i Fahr-i Kâinat buyurdu:

– Süleymân Peygamber'in kabri kendi tahtı üzerindedir. Tahtı neredeyse oradadır. Aslı şöyledir:

Süleymân Peygamber, Beytü'l-Mukaddes mescidini yapmayı emretti. Mescidin tamamlanmasına yakın Süleymân Peygamber geldi. Asasına dayanıp ustalara bakıyordu. Çünkü asasına dayanıp öyle emredermiş.

Hak Teâlâ Azrail'e emreyledi:

– Süleymân Peygamber'in ruhunu durduğu yerde kabzeyle!

Azrail ruhunu kabzeyletti. Lâkin cesedi yere düşmedi. Hayatta imiş gibi durup ustalara bakıyordu. Süleymân'ın bu dünyadan gittiğinin hiç kimse farkında değildi. Devler, periler ve insanlar birçok gün çalıştılar. En sonunda bir ağaç kurdu Süleymân'ın asasına girip kemirerek yedi. Asa kırılınca Hz. Süleymân yere düştü. O zamanlar anladılar ki Süleymân (a.s.) terk-i dünya etmiştir.

Devler, periler onu tahtının üzerine koyup yedinci deryâda bir dağdaki mağaraya götürüp koydular. El'an oradadır.

YİRMİ SEKİZİNCİ SUAL

– Ölmeyip göğe çıkan peygamberlerden haber ver Yâ Muhammed dediler.

Server-i Enbiyâ cevap verdi:

– Biri Âdem Peygamber'dir. Hak Teâlâ, Âdem Peygamberi yarattı . Âdem için miskten bir at yarattı . Âdem o at ile gökler çıkıp Cennet'e girdi.

İkincisi İdrîs Peygamber'dir.

Üçüncüsü İsâ Peygamber'dir.

Dördüncüsü benim ki, Hatemü'l-Enbiyâ'yım. Mi'rac gecesi Hak Teâlâ melâikeye emreyledi. Melek beni götürüp Cennet ve Cehennemi gösterdi. Ondan sonra yere indim.

Beşincisi Mûsâ Peygamberin kardeşi Harûn'dur. Hikâyesi şöyledir:

Harûn Peygamber'in eceli yakınlaşmıştı. Hak Teâlâ, Mûsâ Peygambere emreyledi:

– Harûn'u al, filân sahrâyagıt!

Mûsâ ile Harûn oraya gittiler. Orada ulu bir ağaçta bütün dünyanın yemişleri mevcud ve gölgesinde bir taht gördüler.

Harûn dedi ki:

- Ey biraderim! Bir lahza bu tahtta yatayım. Hazret-i Mûsâ:

- N'ola, dedi.

Harûn tahta çıkıp yattı. Hak Teâlâ, Azrail'e emreleyip Harûn'un ruhunu kabzeyleti.

Melekler tahtı götürüp göğe çıkardılar.

Mûsâ Yalnız kalınca ağlayarak melalet içinde şehre döndü.

Benî İsrâ'îl, Mûsâ (a.s.)'yı yalnız görünce Harûn'u sordular. Mûsâ (a.s.) dedi ki:

– Harûn öldü. Melâikeler cesedini göğe çıkardılar.

Benî İsrâ'îl dediler:

- Harûn'u sen öldürdün, gökte ölü neyler?

Mûsâ Peygamber, melûl oldu, çok üzüldü. Hak Teâlâ'ya niyâz eyledi. Hak Teâlâ Mûsâ Peygamber'e dedi ki:

- Yâ Mûsâ! Benî İsrâ'îl kavmine haber var, filân sahrâya çıksınlar.

Benî İsrâ'îl kavmi sahrâya çıktılar. Ansızın gördüler ki gökten bir taht iniyor ve tahtın üzerinde de Harûn yatıyor.

Mûsâ dedi:

- Yâ Harûn, seni kim öldürdü? Harûn dedi ki:
- Beni kimse öldürmedi. Ben kendi ecelimle öldüm.

Benî İsrâ'îl, Harûn'dan bu cevabı işitince anladılar ki, Mûsâ'nın günahı yoktur. Mûsâ'dan özür dilediler. Taht yine Harûn'u göğe alıp gitti.

İşte göğe giden peygamberler bunlardır.

YİRMİ DOKUZUNCU SUAL

- Yâ Muhammed! Şu peygamberlerden haber ver ki, el'an yerde ve gökte diridirler.

Server-i Enbiyâ buyurdu:

- Hayatta dört peygamber vardır. İki gökte, ikisi yerededir. Gökte olanlar İdrîs ile İsrâ'îl'dir. Yerde olanlar Hızır ile İlyâs'tır.

İdrîs Peygamberin hikâyesi şöyledir:

Bir gün Mescid-i Şerifte ibâdet ederken hava çok sıcak olduğundan huzursuz olunca niyâz ederek dedi ki:

- İlahi! Güneşe hizmet etmek gayet güç olmalı. O güneşe müekkel olan melâikeye kuvvet ihsan eyle...

Hak Teâlâ, İdrîs Peygamber'in du'âsı bereketiyle müekkel melâikenin kuvvetini artırdı. O melek de Hak Teâlâ'ya şükreyledi. Hak Teâlâ buyurdu:

- Ey melek! Senin kuvvetinin çok olmasını İdrîs Peygamber benden rica ve niyâz etti. Ben de onun du'âsını kabûl ettim.

O andan itibaren o melek İdrîs'i derunî muhabbetle çok sevdi. Allahü Teâlâ'dan İdrîs Peygamberi ziyâret etmek için destur istedi. Cenab-ı Hak o meleğe destur verdi. Melek, İdrîs'i ziyârete geldi. İdrîs meleğe şöyle dedi:

– Ey melek! Mümkün müdür, beni göklere çıkarıp göklerin acayibatını seyrettiresin?

Melek dedi ki:

– Mevlâ'dan izin olmadıkça elimden bir şey gelmez. Du'â eyle, Hak Teâlâ emrederse gezdiririm.

İdrîs niyâz etti. Dergâh-ı Hak'ta makbul oldu. Melek, İdrîs (a.s.)'i alıp göklere götürdü. Yedi kat gökleri, Sırât'ı ve Cehennem'i seyrettikten sonra melek, İdrîs Peygamberi yine, yerine indirmek isterken Hak Teâlâ'nın emriyle İdrîs Peygamberin ruhu kabzoldu.

Melek bu hali görünce dedi ki:

– Yâ Rebbenâ; ben İdrîs Peygamberi kavminden sağ salim alıp getirdim. Şimdi bana beddu'â ederler. Lütuf ve kereminden niyâz ederim, tekrar hayat ihsan buyurasın, mekânına iletayım. Hak Teâlâ o meleğin du'âsını kabûl edip İdrîs Peygamber'in ruhunu geri ihsan eyledi.

İdrîs gözünü açınca, melâikeye dedi ki:

– Biraz da Cenneti gezeyim.

Cennete girip orada yan geldi, dışarı çıkmadı. Melek dedi ki:

– Gel Yâ İdrîs. Çık, seni yerine götüreyim. Zira kavmin senin hasretini çekerler.

İdrîs dedi:

– Ölüm acısını tattım, Cehennemi gördüm. Oradan usûl üzere Cennet'e girdim. Cenab-ı Mevlâ'nın şanından değildir ki, beni Cennet'ten çıkarsın. Ey melek! Ben yerimi buldum gayri çıkmam.

Cenab-ı Hak'tan hitab geldi:

– İdrîs kulum sözünde gerçektir. Onu bırak! Melek:

– Emr ü ferman senindir, diyerek vazifesinin başına döndü.

Îsâ Peygamber'in göğe çıkmasına sebep şudur:

Yahudiler, Îsâ Peygamberi öldürmeye kastettiler. Yakalayıp bağladılar. Îsâ'ya dediler ki:

– Sen o Îsâ değil misin ki, ölüyü diri, körü gözlü kılan. Eğer gerçek olaydın bizim elimize düşüp cefa çekmezdin.

İki ağacı birbirine mıhladılar ve Îsâ'yı o ağaca çarmıha gerip sağlam bir evde hapsedip kapısını kilitleyip gittiler. Hak Teâlâ Cebrâ'îl 'e emreyledi. Îsâ'yı o gece bağlı olduğu iplerden kurtarıp dördüncü kat göğe çıkarttı.

Îsâ'yı çarmıhta helâk etmek için Yahudiler sabah geldiler.

Yahudilerin bir haramzade beyleri, o melunun da iki adamı vardı. Kapıyı açtılar, içeriye kimseyi sokmadılar. Kendisi Îsâ Peygambere azap edecek, ondan sonra Yahudilere teslim edecekti ki, onlar da Îsâ (a.s.)'i şehit edip öldürsünler.

O melun Îsâ Peygamberi çarmıhta bulamadı, taaccüp etti. Dışarı çıkıp Îsâ kaçmış diye haber verecekti. Hak Teâlâ o melunu Îsâ sûretine koydu. Baktılar ki, Îsâ çarmıhtan kurtulup dışarıya çıkmış. Başına üşüşüp kimi taş ile, kimi ağaç ile onu orada tepelediler. Ondan sonra beylerini aradılar, bulamadılar. Gördüler ki öldürdükleri kendi beyleri imiş. Bu ahvali o zamanın Müslümanlarından gizlediler. O melunu Îsâ diye bir yere defnettiler.

Müslümanlar, Îsâ için yas tuttular. Îsâ'nın kabri diye o mel'unun kabrini ziyâret ederlerdi.

Îsâ zamanında bir avret (kadın) vardı. Adı Meryem'di. Bir hastalığa müptelâ olmuştu. Bir gün Îsâ o kadının kapısı önünden giderdi. Kadına haber verdiler, Îsâ'nın ardından yetişti, iki elini üzerine sürdü, hemen ol saat sıhhat buldu. Bu yüzden kadın Îsâ Peygamber'e iman etti. Yedinci gün oldu. Hak Teâlâ, Îsâ Peygamber'e emreyledi:

- Yeryüzünde olan kendi kavmin ve ashabına ahvali bildir ki, şad olsunlar. Ve her birini etraf-ı âlemin vilâyetine halife nâsîp eyle. Halkı dine davet edip ilim talim kılıp Müslüman etsinler.

Îsâ Peygamber, Hak Teâlâ'nın emriyle yere indi. Meğer indiği yer yüksek dağın tepesi idi. O dağ, Îsâ'nın nûrundan münevver oldu. Meğer o gece Meryem de o kabir üzerinde ağladı. Ansızın gördü ki, Îsâ Peygamberin nûru o dağı münevver kıldı.

Îsâ (a.s.) dedi ki:

– Yâ Meryem! Gam yeme. Hak Teâlâ beni düşmanların şerrinden sakladı. Onlar beni zannedip kendi mihterlerini, beylerini öldürdüler. Yâ Meryem! yürü, var, benim yarenlerime beşaret eyle, müjde ver, gelsinler. Hak Teâlâ'nın emri vardır, kendilerine ısmarlayayım, Hak Teâlâ'nın emrini yerine getirsinler.

Meryem bu haberi alıp dağdan indi. Müslümanlara müjdeyi verdi. Ferah olup Hakk'a şükreylediler. Yahudilerden saklı hepsi vardılar, Îsâ Peygamberin ayagina düştüler, mübarek cemalini gördüler, sevindiler.

Îsâ bunlara nasîhat etti. Halkı dine davet ederek şeriatı öğretip ilim öğretmeleri için her birini bir vilâyete halife tayin etti.

Ondan sonra melâikeler gelip Îsâ Peygamberi alarak göğe çıkardılar. Bir daha âhir zamanda yeryüzüne incek ve dünyada bir veçhile adaletli bir şekilde hükmedecektir. Şöyle ki: Kurt, koyun ile gezip su içecek, hem benim ümmetimin ulularından birinin kızını alacaktır. Kırk yıl ömür sürüp sonra ölecektir. Benim ümmetimin dini üzere namazını kılıp yanıma defnedeceklerdir. Ondan sonra Ehl-i Beyt'ten bir kimse halife olup rah-ı haktan halka rehnüma olacaktır.

Ama yeryüzündeki iki peygamberden biri Hızır, diğeri İlyâs'tır. Hızır, Zülkarneynin Magrib mukarrebelerinden idi. Zülkarneyn âb-ı hayat için Cihânın tamamını gezdi. Hatta zulumata girdi. Ammâ âb-ı hayat Hızır a nâsîp oldu. Tâ kıyâmete kadar ölmeyip diri kalacaktır. Karada ve denizde, âciz ve biçare kalmışlara dermana erişmesi için desteği olacaktır.

İlyâs da yerededir. Yılda bir kere hac günlerinde Mekke'de buluşurlar.

Kâfirler kendisini öldürmeyi kastedtikleri zaman, İlyâs Peygamber firar ederek dağda bir yıl saklandı. Sonra âciz kaldı, gönlü daralıp şehre indi. Bir karıcığın evinde oturup ibâdet etti.

Karının bir oğlu vardı. Bir hastalığa müptelâ idi. Hazret-i İlyâs du'â etti. Hak Teâlâ sıhhat verdi. Bir kimse var idi ki, adı Yesa' idi. Daima İlyâs'a hizmet edip onunla gezerdi. Kâfirlerden çok fazla incinirdi.

İlyâs bir gün du'â için ellerini kaldırdı:

– İlâhi, beni bu kâfirlerin şerrinden sen kurtar, diye du'â etti.

Hak Teâlâ dedi ki:

– Yâ İlyâs! Du'âmı kabûl ettim. Filân sahrâya git. Önüne bir merkep gelir. Ona bin ve kâfirlerin şerrinden emin ol.

İlyâs hemen o sahrâyagitti. Ardında Yesa' çağırıldı:

– Yâ Resü'lal-lâh! Bana ne buyurursun? dedi.

Merkep irak gitmişti. İlyâs cevaba kaadir olamadı. Bir kilimden bir namazlığı vardı. Yesa'dan yana bıraktı. Ondan sonra Yesa'ya peygamberlik verildi.

Kavlühü Teâlâ:

"Vezkür ismâile ve'l-Yesa'a ve-Zelkipli küllün minel ahyâr." (Sâd, 38/48)

Hak Teâlâ, İlyâs'a melâikeler tabiatını verdi. Yeryüzünde melâikeler gibi kıyâmete kadar ibâdet eder. Ölmeyip denizde kalanların feryadına yetişir. Hak Teâlâ'nın izniyle derman eyler.

Yerde ve gökte ölmeyip diri olan peygamberler bunlardır.

OTUZUNCU SUAL

– Kimlerdir ki anası atası 40 Yaşında, oğlu 120 yaşında, haber ver Yâ Muhammed Onlar kimlerdir?

Server-i Enbiyâ buyurdu:

– Üzeyir Peygamberdir. Oğluyla hikâyesi şöyledir:

Benî İsrâ'îl arasında Üzeyir isminde birisi vardı. O zamanda Benî İsrâ'îl tamamıyla hep gümrâh olmuşlardı, çok azgınlardı. Âlimlerin nasihatlarını kabûl etmeyip peygamberlerini öldürürlerdi. Şeytân aleyhilla'neyi rehber edinmişlerdi. Hak Teâlâ bunlara gazap edip Buhtunnasır'a havale etti. Büyük bir ordu ile bunların üzerine

yürüyüp padişahlarını tutup ateşte yaktı. Ekserisini kırıp bazısını esîr etti. Üzeyir de bunların arasında idi. Kudüs'ü harap edip Mescid-i Aksa içinde bin Tevrât okuyan âlim ve fazılları öldürdü, mescidin içini necaset ile doldurdu. Vilâyet-i Şam ve diyar-ı Mısır'ı viran eyledi. Ehlini esîr edip sonra tutup Vilâyet-i Babil'e iletiler.

Üzeyir oğlanlarından idi. Kemalinde civan idi. Bir müddet onlara hizmet etti. Çok zaman sonra Üzeyir'i azad ettiler. Üzeyir'in bir merkebi vardı. Binip Şam'a doğru gitmeye başladı. Gece gündüz gitti. Şam'a geldi. Şam'ın köylerinden bir köye gitti. Viran olmuş bir köy Ammâ ağaçların yemişlerinde bir kusur yok.

Eşeğinden indi, eşeğini bir ağaca bağladı. Üzüm ve incirlerden biraz topladı. Bir ağaç gölgesine oturup biraz yedikten sonra kalbinden şöyle geçirdi:

– Acaba bu köy nasıl mamur olur? N'ola Hak Teâlâ şu ilmi talim ede idi ki, onunla ölü dirilir. Ben dahı onunla bu köyün ölmüş halkını diri kılaydımda bu köyü tamir edeydiler, diye bir zaman bu endişeyi kalbinden geçiriyordu.

Başını yere koyup uyudu. Hak Teâlâ, Azrail'e emreyledi. Hemen ruhunu kabzettiler. Eşeğinin ruhunu da kabzettiler.

Hak Teâlâ Üzeyir'in cesedini, eşeğini ve yemişini halka göstermedi.

Üzeyir (a.s.) vefât ettikten sonra Hak Teâlâ Buhtunnasırı helâk etti. Hak Teâlâ yüz yıldan sonra Üzeyir'e ruhunu bağışladı. Yüzyıl orada ölü kaldı. Üzeyir uykudan uyanır gibi uyandı. Gözünü açınca gördü ki, o köy mamur olmuş. Taaccüp etti. Yoksa vakıa mıdır, acaba rüya mıdır, dedi. O ağaca eşeğini bağlamıştı. Ağaca baktı. Eşeğin kemikleri dökülmüş yatıyor.

Melûl oldu. Kemikleri defnetmek için bir araya topladı. Kemikler bir araya toplanıp birbirine değince damarlar bağlandı, deri bitti, bir saat içinde eşeğin cesedi tamam oldu.

Ondan sonra bir melek geldi, merkebin burnuna üfürdü. Hak Teâlâ'nın izniyle merkep hayat buldu. Kalktığı gibi bir nara savurdu. Hemen Hak Teâlâ'nın emriyle Cebrâ'îl gelip dedi ki:

- Yâ Üzeyir! Ne vakittir burada yatıyorsun? Üzeyir güneşe bakıp dedi:
- Herhalde bir gün kadar.

Çünkü yattığı zamandan güneş daha ileriymiş. Cebrâ'îl (a.s.):

– Yâ Üzeyir, yüz yıldır sen burada ölü olarak yatıyorsun. Hak Teâlâ sana hayat verdi, dedi.

Üzeyir etrafına bakındı. Üzüm ile inciri önüne toplayıp koymuştu. Taze halinde önünde duruyordu. Üzeyir, başını secdeye koyup dedi:

"Inna'l-lahe alâ külli şey'in kadir."

Ondan sonra merkebe binip Şam'a gitti. Şehri mamur gördü Ammâ hiç tanıdığı yüz göremedi. Çünkü Üzeyir(a.s.)'in zamanındaki insanlar hep ölmüş veya çok ihtiyarlamışlardı.

Evine gitti. Bir karıcık gördü. İki gözü âmâ idi. Üzeyir hatuncuğa dedi ki:

- Ey ana! Bu Üzeyir'in evi midir? Hatuncuk dedi:
- Sen Üzeyir'i ne bilirsin? Üzeyir yüz yıldır kaybolmuştur.

Üzeyir dedi ki:

– Ben Üzeyir'im. Yüz yıldır ölü idim. Hak Teâlâ kemâl-i kereminden ruhumu bağısladı, hayat verdi. İşte geldim.

Kadın dedi ki:

– Üzeyir Peygamber du'âsı kabûl olunan bir peygamberdi. Sen gerçek Üzeyir isen du'â eyle. Ta ki seni görüp tanıyayım.

Üzeyir du'â etti, mübarek elleriyle onun gözlerini sildi. Hak Teâlâ'nın izniyle kadının (kör olan) gözleri gördü. Üzeyir'i tanıyıp ayaklarına kapandı.

– Yâ Nebiyullah! Beni tanıdın mı? Ben filân kulun karısıyım, dedi.

Üzeyir cevap verdi:

- Hiç benim taallukatımdan hayâтта olan var mı? Kadın gidip halka haber verdi, dedi ki:

- Üzeyir henüz dirilmiş, işte geldi.

Bunu söyleyince, Şam halkı gelip Üzeyir'i gördüler. Henüz kemaline ermiş yiğit, hiç pîr olmamış, onun zamanında bulunanlar hep pîr olmuşlar. Hak Teâlâ'nın kudretine taaccüp ediyorlardı.

Üzeyir'in oğluna haber verdiler, geldi. Pîr olmuş, beli bükülmüş, ömrü yüzyirmi yaşına erişmiş. Üzeyir'in ayagina düştü, ziyâret eyledi. Başına gelen olayları bir bir hikâye eyledi.

Geri kalan ömürlerini beraber geçirdiler vesselam. Kendi yirmi yaşında, oğlu yüzyirmi yaşındaydı.

OTUZ BİRİNCİ SUÂL

– Dünyaya gelmeden, ana karnında konuşanlardan haber ver Yâ Muhammed! dediler.

Server-i Enbiyâ buyurdu:

– Biri Îsâ Peygamber'dir. Hikâyesi şöyledir:

Îsâ, anası Meryem'in karnında idi. Ne zaman Meryem'in kalbi daralsa, Îsâ, Meryem'in karnında fâsîh lisan ile söylerdi. Meryem'in gönlü rahatları. Meryem bir işle meşgul olsa, Îsâ Meryem'in karnında bülend âvâz ile İncil okurdu.

Biri de şudur: Bir zamanlar Cüreyc adında bir rahip vardı. Du'âları makbul biri idi. Bir gün dağda mağarada ibâdetle meşgul iken anası:

– Yâ Cüreyc! diye çağırdı.

Cüreyc namazı bozup cevap vermedi. Annesi incinip dedi ki:

– Göreyim seni, bir belâyâ giriftar olasın. Du'âsı kabûl oldu.

Hikâyesi şöyledir:

Bir kadın bir çoban ile zina edince kadın hamile kaldı. Hamileliği belli olunca kimden hamile kaldığını sordular. Dedi ki:

– Cüreyc'in yanına gittim. Bana tamah edip fesad eyledi. Beni hamile bıraktı.

Kadını pâdişâhın huzûruna çıkardılar. Kadın yine aynı sözleri söyledi. Padişâh, Cüreyc'in getirilmesini emretti. Cüreyci hakaret ve eziyet ile getirdiler.

Melik dedi ki:

- Bu ne fiildir ki sen işledin?

Cüreyc:

- Maazalah bühtandır. Yâ melik, destur ver, bir kere beni anamın yanına götürsünler. Her ne emredersen mutiyim, dedi.

Destur alıp anasının yanına gitti.

- Ey ana! Ben namazdaydım sana cevap veremedim. Şimdi bir bühtana uğradım. Senden ümidim odur ki, benden hoşnut ol, diye ayaklarına kapandı.

Annesi Cüreyc'e hayır du'â etti.

Cüreyc dönüp melikin huzûruna çıktı. Melike dedi ki:

- Ey melik! Elini kadının karnına koy ve de ki: "Ey çocuk. Senin baban kimdir?" Padişah, bu suali sordu.

Annesi karnında olan çocuk fasîh bir dille:

- Benim babam filan yerde bir çobandır. Zahit günahsızdır, dedi.

Melik bu hali görünce zahide izzet ve ikram eyledi.

OTUZ İKİNCİ SUAL

- Cercîs Peygamber'den haber ver Yâ Muhammed dediler.

Hazret-i Fahr-i Kâinat buyurdu:

- Musul şehrinde bir kâfir vardı. Adı Daziyane idi. Bu padişah putperest, zalim ve bid'at sahibiydi. Çok kötü bir insandı. Bir putu vardı. Halkı zorla ona tapındırırdı.

Bir gün Şeytân aleyhilla'ne o putun içine girip melike dedi ki:

- Ey Melik! Sen benim kulumsun, ama benim emrimi yerine getirmiyorsun.

Melik dedi ki:

– Ben senin kemter kulunum. Kudretim yettiğince gece ve gündüz sana ibâdet ederim.

Şeytân dedi ki:

– Sana ben birçok memleketler verdim. Cümle kullarını bana taptır. Her kim muti olmazsa onu ateşte yak.

Daziyan, putun önünde başını yere koyup secde etti, emrine mutiyim deyip dışarı çıktı.

Vezirlerine emreyledi:

– İdarem altında olan vilâyetlerin sancak beylerine emirlerimi gönderin. Vilâyetlerinde olanları sürüp Musul'a getirsinler...

Ondan sonra on kere yüz bin yük odun toplattırdı. Memleket odun cennetiydi. Toplanan odunları emredip yaktırdı. Memleket alevler içinde kaldı. Alev, kızgın bir ateş, cehennem deresi gibi bir dere idi. Sonra putu altın ve gümüşle süsleyerek meydana getirdi. Kendisi ayağa kalkıp hükmetti:

– Her kim puta secde ederse azat olur.

Secde etmeyenleri mancınığa koyup ateşe attılar.

Halktan Cercîs isminde birisi vardı. Allah'a ibâdet eder, âlim, gayet zengin bir bezirgan idi.

Bir gün padişaha giderek hediye ve armağan vererek onları peşkeş çekip sevgisini kazanıp kendilerine ayıpın zulmün önüne geçmeyi düşündü. Bu fikirle türlü hediyeler toplayıp Musul'a geldi.

Pâdişâh, büyük bir ateş yaktırmış, Cihânın halkını toplamış onları puta taptırtıyor, tapmak istemeyenleri ateşe atıp yakıyordu.

Cercîs bunları görünce din gayreti yüreğini yaktı. "Bu kâfirleri puta tapmaktan menedeyim. Nihayet beni şehit ederlerse Hak Teâlâ da benden hoşnut olur. Kendi fazlından bana rahmet ve keramet verir" diye düşündü.

Bu fikir üzerine kararını verdi. Bütün malını dervişlere verdi. Padişahın karşısına gelip dedi ki:

– Ey zalim padişah! Bu ne fesat ve fitnedir ki, Allah'tan korkmayıp işlersin? Allah'ın kullarını ateşte yakarsın. Bir taş parçasını mabut edinmişsin, ne hayra ne de şerre yarar. Allah'tan bir belâ gelince o belâyı senden ve kendinden uzaklaştırmaya kadir değildir. Gel, bu zalimliği terkeyle.

Padişah:

– Tutun şunu! diye emreyledi.

Cercîs'i tutup götürdüler, bir ağaca bağlayıp demir tarak ile etini taradılar. Mübarek vücudu parça parça oldu. Bülend âvâz ile Hak Teâlâ'ya hamd ü sena ediyordu.

Hak Teâlâ, Cercîs'i belâdan sakladı, elem erişmedi. Onu o kadar parçaladıkları halde acı duymadı.

Pâadişah emreyledi, onu zindana koydular, elini ve ayaklarını sağlam zincirlerle bağladılar. Yiyecek vermediler ve karnı üzerine büyük bir taş bağladılar.

Akşam olunca Hak Teâlâ bir melâikeye emreyledi, Cennet'ten yiyecek ve şarap getirip taşı üzerinden aldı, elinin ve ayagının zincirlerini çözdü. Yemek yedirdi, su içirdi ve sabaha kadar melâike onunla kaldı. Sabah olunca Cercîs'i zindandan çıkarıp kendisi göğe gitti.

Cercîs tekrar pâdişâhın yanına gelip tekrar dine davet etti.

Padişah, Cercîs'e sordu:

– Seni zindandan kim çıkardı? O da dedi ki:

– O padişah ki, seni yoktan var edendir.

Melik bu sözü işitince gazaba gelip emreyledi. Cercîs'i tahtaya mıhladılar, etini parça parça edip aslanlara attılar. Aslanlar etleri yemediler.

Akşam olunca Hak Teâlâ yine hayat verip diri kıldı. Yanına bir melâike gelip sabaha kadar sohbet etti. Sabah olunca Cercîs yine o zalim padişahın karşısına çıktı. Dedi ki:

– Ey Gümrah. Gel, bu yaramaz işten rücû eyle. Âlemleri yaratan Allah'ı ikrâr eyle.

Melik gazapa gelip dedi ki:

– Meydana bir ateş yakın ve bunu kazan içine koyup kaynatın. Eriyip mahvolsun, ondan kurtulalım.

Kazana koyup kaynattılar. Aniden Musul şehrinde öyle bir zelzele vaki oldu ki, yere geçti sandılar. Evler yıkılıp çok adam telef oldu. Cercîs eriyip hava olunca Hak Teâlâ, lütfundan yine Cercîs'e hayat verdi.

Sabah oldu, yine melun padişahın sarayına varıp dine davet etti. Meğer orada yemek yiyorlarmış. Melik:

– Yâ Cercîs! Eğer gerçek Peygamber isen Allah'tan dile, dilek eyle bu ağaç çanak ve bu kürsü evvelki gibi taze ağaç olsunlar, dedi.

Cercîs dedi ki:

– Ben Allah'tan utanırım bunun gibi küstahlık kılmaya, ama sizin şüphenizin zail olması için arz-ı hal ederim.

El kaldırıp niyâz eyledi. Ağaç çanak ve kürsü evvelkisi gibi yeşerdi ve herbiri bir taze ağaç oldu, yemiş verdiler. Bu halleri gören bazı kimseler imana geldiler.

Melik dedi ki:

– Ey Cercîs! Tanrına du'â eyle de benim zamanımda ölmüş cemaati diri kılsın ve onlar, senin gerçek peygamber olduğuna, dininin hak ve bizim dinimizin bâtil olduğuna şahit olsunlar. O zaman sözünü kabûl edip dinine girelim.

Cercîs cevap verdi:

– Yâ melun! Var ölülerini göster, dedi.

Halk ile beraber kabirlerin arasına gittiler. Cercîs yüzünü göğe çevirip şöyle du'â etti:

– İlâhi! Bu kâfirlerin Murâdı katında malumdur. Onların Murâdını ver...

Du'âsı henüz tamam olmadan kabirler yarıldı ve on yedi ölü başlarını kabirlerinden dışarı çıkardı. Dokuzu erkek, beşi kadın ve üçü oğlan idi.

Ölüler yüzlerini melike çevirip şöyle dediler:

– Ey melik! Cercîs'in dini ve sözü haktır. Allah'ın peygamberidir. Biz kabûl ettik. Sen de kabûl et. Canını Cehennem azabından kurtar. Allah'ın vahdaniyetine inan.

Melun melik bu sözleri ölümlerden işitince dedi ki:

- Ey Cercîs! Gayet sihirbaz bir âlimsin.

Ölümlerin hepsi Cercîs'e iman etti fakat melun melik ibret almayıp asla iman etmedi.

Vezirlerine dedi ki:

– Bunun dermanı nedir? Biz buna ne yapalım?

Vezir dediler ki:

– Filan yerde kör bir kadın ile kötürüm bir oğlu vardır. Onun evine hapsedelim. Aç ve susuz kalsın, kimse ekmek vermesin.

Onu oraya hapsedtiler. Üç günden sonra Cercîs o kadına dedi ki:

– Evinde hiç yiyecek ekmek, bir şey var mı? Kadın dedi ki:

– Hayır, melik bize emir buyurdu. Bize yiyecek vermezler. Biz de aç ve susuzluktan seninle beraber helâk olacağız.

Cercîs dedi ki:

– Ey kadın, gözüne ve oğluna du'â eyleyelim. Şifa bulursanız imana gelir misiniz?

Kadın:

– Evet, ey Cercîs, dedi.

El kaldırıp du'â etti. Derhal kadının gözleri açıldı, kötürüm oğlanın ayagı iyileşti. İkisi de Müslüman oldular.

Cercîs, kurumuş ağacı gördü. Du'â etti, ağaç yaprak açıp yemiş verdi. Birçok kimse bu mucizeyi görüp imana geldiler.

Bir gün melikin yolu o kadının kapısına uğradı. Ağacı görüp hayret etti. Bunun sebebini sordu. Durumu anlattılar. Gazaba gelip Cercîs'i dışarı çağırıp emreyledi. Demir mihlar ile Cercîs'i yere mihladılar. O kadar azap ettiler ki, mübarek vücudu parça parça, lime lime oldu. Ateşte yaktılar, sonra da külünü havaya savurdular.

Arkasından melik saraya gelip yemek ve işretle meşgul oldu. Ashabına, Cercîs'in şerrinden kurtulduk diye müjde veriyordu.

Gece oldu, Hak Teâlâ kemâl-i kudretinden hayat verip sabahleyin melikin katına evvelkinden daha güzel bir sûrette yine vardı.

Melik demiş ki:

– Ne acayip şey ki, adam adama benziyormuş! O zaman Cercîs dedi ki:

– Ey Melik! Ne aceplenip duruyorsun? Cercîs benim işte. İbret nazarıyla bak bana da, bunca işkencelerle öldürdün de külümü yele savurdun. Yine Hak Teâlâ bana hayat verdi ve sana havale etti. Gel, yaramaz işlerden, kötü şeylerden rücû et, Allah'a dön. Kâhir ve azabından kork.

Melik dedi:

– Yâ Cercîs! Benim seninle bir işim kaldı. Eğer kabûl edersen sözünü tutup dinine gireyim.

Cercîs:

– Kabul ettim, dedi.

Ama hükümdarın maksadı bir delil istemek idi. Dedi ki:

– Maksadım, senin benimle bu gece beraber olman. Yarın benim ulu putuma secde et de, ben de senin dinine gireyim.

Melik sandı ki Cercîs puta secde edecek.

O gece Cercîs onun yanında kaldı. Sabaha kadar da namâz kıldı, ibâdetle meşgul oldu.

Melikin kadını Cercisi ibâdet ederken gördü; kalbi Allah'ın sevgisiyle doldu, içi aydınlanıp imana geldi.

Dedi ki:

– Ey Cercîs! Bu ne dindir? Bu din haktır, bizim dinimiz bâtıldır.

Kadın imana gelerek melike gitti. Dedi ki:

– Bunların dini hak, bizim dinimiz bâtıldır.

Melikin adamları kadını dörde böldüler, kadın şehadet mertebesine erişip Allah'ın rahmetine kavuştu.

Melikin emriyle putu kıymetli eşyalarla süsleyip tahtrevânın üzerinde meydana getirdiler.

Melik dedi ki:

– Ey Cercîs! Ahde vefa eyle.

Cercîs putun yanına gitti, mübarek ayağıyla yere vurdu, şöyle dedi:

– Ey put!

Put hemen Cercîs'in ayaklarının dibine yüzükoyun düştü ve parça parça oldu. Melun bir cin o putun içinden çıkıp kaçmak istedi.

Cercîs eliyle cini yakaladı. Dedi ki:

– Yâ melun! Bunca zamandır halkı azdırdın, şimdi kaçyorsun...

Cin, Cercîs'in ayaklarına kapanıp dedi ki:

Yâ Nebiyullah! Eğer bir daha putun içine girip halkı azdırırsam her ne cezân var ise bana ver.

Cercîs'in önünde bir daha yapmayacağına dair ahd ve tevbe etti. Cercîs de cini azat etti.

Melik dedi ki:

– Yâ Cercîs! Bize etmediğin kalmadı. Bunca yıllık mabuduma sihir yapıp parça parça ettin.

Cercîs anladı ki, o melunun imana kabiliyeti yoktur. Dedi ki:

– İlâhi, bu yolunu kaybetmiş kâfir, senin kulluğunu kabûl etmiyor; bunu helâk eyle.

Nağâh gökten bir ateş meydana geldi, kavmin hepsini helâk etti.

Benî âdemden dört defa ölüp de dirilen kimse Cercîs (a.s.) idi.

OTUZ ÜÇÜNCÜ SUAL

– Yûnûs Peygamberin kabrinden haber ver Yâ Muhammed

Server-i Enbiyâ dedi ki:

– O kabir balık idi. Daima deryâda yüzüyor ve içinde yatan da Yûnûs Peygamber idi.

Hak Teâlâ Yûnûs Peygamber'e itap edince Yûnûs balığına Yûnûsu yut diye vahiy eyledi. Yûnûs Peygamber'e itap etmesine sebep de; Rabbülâlemin Yûnûs (a.s.)'a halkını dine davet et diye emretti, Yûnûs Peygamber de halkı davet etti, ama kimse gelmeyince Yûnûs Peygamber onlara öfkelenmiş. Dedi ki:

– Ben sizi bırakıp kaçırım!..

Kimseye de haber vermeden onları bırakıp kaçmış. Çünkü ona da diğer peygamberler gibi çok eziyet ettiler, cefa çektirdiler. O da halkına küsüp kaçtı. Kaçması ise kendi isteği ileydi, Allah'ın izniyle değildi.

Cebrâ'il (a.s.) ona gelip,

– Sabret, bu kavim sonunda imana gelecek, dedi.

Yûnûs Peygamber bunalmış, içine bir sıkıntı geldiğinden şehirden çıkarak deniz kenarına gitmiş. Bakmış ki, deniz kenarında bir gemi hareket etmek üzere. Gemidekilere haber vermeden gemiye binmiş. Bir müddet yol aldıktan sonra deniz dalgalanmaya, gemi de sallanmaya başlamış. Gemi battı batacak derken bir balık bunlara hücum ediyor.

Gemide âlimlerden bazı kimseler varmış. Onlar demişler ki:

– Bizim gemimizde kaçan bir kul var. Bu gemi yürümeyecek. bunu tutup denize atmamız lâzım, veyahut da deniz hepimizi yutacak.

Böyle konuşulduktan sonra Yûnûs Peygamber bakmış ki, kendi aralarında kur'a çekiyorlar, kuraya da herkesin adlarını yazıyorlar.

Yûnûs Peygamber (a.s.) dedi ki:

– O kaçak kul benim! Beni atın.

Bu adamlar onun yüzüne baktıkları zaman da:

- Sen kaçak bir kul olamazsın. Senin yüzündeki nûr, senin kemâlin hiç kimsede yok, diyerek iltifat ettikten sonra onun adını yazıp kur'a torbasının içine koydular. Yûnûs Peygamber içinden Allah'a o kadar yalvarıyordu ki:

- Yâ Rabbi! Birini tutup denize atacaklar. Halbuki denize atılmayı hak eden benim. Senin iznin olmadan çıktım, Yâ Rabbi!..

Bu du'âdan sonra bir de bakmış ki, torba cam kavanoz gibi oluyor, herkesin ismi gözüktüyor.

Yûnûs (a.s.)'a demişler ki:

- Sen buradan bir isim çek!

Yûnûs (a.s.) kendi ismini görerek almış, vermiş. Sonra demiş ki:

- Atılan ben olmalıyım, bakın benim ismim çıktı.

- Olmadı demişler.

Bir daha, bir daha karıştırıyorlar. Fakat Yûnûs (a.s.) yine kendi ismini görüp alıyor, cam kavanozun içinden. Bunu atmamak istemeyince, Yûnûs (a.s.) kendi kendini denize atıyor.

Yûnûs (a.s.) denize atılmadan kavmine demişti ki:

- Size şu taraftan bir kara bulut gelir. Size gelecek azap onun içindedir.

Fakat onlar gelecek azap gelsin diye Yûnûs (a.s.)'u incitmişlerdi. Kaçmasındaki sebep buydu.

Yûnûs (a.s.) ortadan kaybolunca, bakmışlar ki kara bulut geliyor, memleketi sarıyor; onu aramaya başlıyorlar, imana gelsinler, tövbe etsinler diye.

Yûnûs (a.s.)i bulamayınca deniz kıyısında, oradaki insanlardan sormuşlar.

Onlar da:

- Gemiye bindi, gitti. Gemiden de bir haber geldi ki, denize atıldı. Suda da bir balık onu yuttu. O balığı da bir başka balık yutacaktır. Onun için ondan ümit kesin, dediler.

Onlar da ondan ümit kestiler. Bunlar padişahlarının yanına dönmüşler. Padişah gayet telâşlı. O gürültü, o şimşekler çakarak öyle bir gazap geliyor ki, şimdiye kadar hiç görmedikleri bir şey...

Padişah çok akıllı bir adamdı. Padişâh demiş ki:

– Bu Yûnûsun sözü doğrudur. O hak Peygamberdir, fakaz biz ona iyi davranmadık, onu kaybettik, o gitti artık. Yûnûsun Allah'ı bizim de Allahımızdır. Gelin bizler tövbekar olalım.

Bir sahraları varmış, dağ başında açıklık büyük bir ova gibi yere bütün memleketin ahalisini toplamış. Millet ha öldük ha öleceğiz diye beklerken padişah demiş ki:

– Çocukları annelerinden ayırın.

Süt emen çocukları bir tarafa, anneleri bir tarafa ayırmışlar. Çocuklar bir taraftan ağlaşır, anneler feryât ederler. Koyunları da kuzularından ayırmışlar. Onlar da meleşip bağıyorlar. İnekleri de aynı şekilde, danalarından ayırmışlar. Onlar da bağıyorlar. Bütün mahlûkâtı anayı yavrudan, yavruyu anadan, kadınları da kocalarından ayırmışlar. O hayvanatın sesi, o insanların feryâtları mahşer gününden bir gün gibi, sesleri ayyuka çıkıyor, ölümü bekliyorlar. Allah'a yalvarıp yakarıyorlar.

İnsanların ve hayvanatın yalvarıp aykarması ile Allah, o gazabı geri çekmiş.

Bu kavim Yûnûs (a.s.)'un söylediği şeyleri Yûnûs'a iman edenlerden öğrenip ibâdetlerine, taatlarına öyle sımsıkı sarılmışlar ki, bir tane bile İslâm olmayan kalmamış. Hem gayet ihlâs ile, gözleriyle gördüler. Allah'ın gazabından zor kurtuldular.

Kırk gün balık karnında kaldıktan sonra, balık onu deniz kenarında kabak ekili bir bahçeye, bir kabak ağacının altına koyvermiş.

Kabak yaprakları iri iri, üzerini kapatıyor, hem de sinek gelmezmiş kabak yaprağına... Vücudu öyle yumuşamış, kaygan hale gelmiş, öyle taze hale gelmiş ki, yumuşacık yeni doğan çocuk derisi gibi olmuş. Elbiseleri de çürümüş.

Yûnûs (a.s.) etrafına bakınmış. Bir kısım çocuklar deniz kıyısına oyun oynuyorlarmış. İçlerinden en güzel, en gülbüz bir çocuk, öyle durmuş dikiliyor.

Yûnûs (a.s.) demiş ki:

- Yâ Rabbi! Bu çocuk onlarla oynayıp da niçin neşelenmiyor?

Rabbülâleminden hitap geldi:

- Ey Yûnûs! O çocuğun gözleri kördür. Onun için oynamıyor.

Yûnûs (a.s.) demiş ki:

- İlâhi! Celâlin, cemalin hakkı için, izzetin hakkı için o çocuğun gözlerini iyi et de, o da öbürleri ile oynasın.

Rabbülâleminden yine hitap gelmiş:

- Ey benim Yûnûsum, sen böyle diyorsun ama, ben her kulumu bir şey içinde zaptediyorum. Onu körlük ile, bunu fakirlik ile, öbürünü zenginlik ile. Onu görmesi, bunu bilmesi ile. Her birine bir şey verdim, hallenme.

Yûnûs (a.s.):

- Ne olur, çocuğun gözünü aç, diye tekrar yalvarınca çocuğun gözleri açıldı.

Çocuk, yaprakların arasından Yûnûs Peygamberi görmüş. Çocuğun gözlerinin açıldığını arkadaşları bilmiyorlar.

Çocuk dedi ki:

- Çocuklar, bakın bakın, şurada çıplak bir adam var. Gelin o adamı taşıyalım.

Başlarlar Yûnûs (a.s.)'u taşlamaya. O sırada Yûnûs (a.s.) kavminden yeni dine giren biri çocuklara:

- Orada ne yapıyorsunuz? demiş. Çocuklar da:
- Orada çıplak bir adam var, onu taşıyoruz, demişler.

O adam yaklaşınca bakmış ki, Yûnûs (a.s.).

- Aman Peygamberim, demiş, nerelerdeydin?

Yûnûs (a.s.):

- Sorma, böyle böyle halim, demiş.

Adam, üstünden hemen bir elbise çıkarıp giydirmiş, koluna girerek yavaş yavaş yürümeye başlamış.

Çocukları kovalamış, kapıya çıkarıp bir eve yerleştirdikten sonra padişaha ve halka haber vermiş, herkes sevinç içinde Yûnûs (a.s.)'u görmeye gelmişler.

İşte, Yûnûs (a.s.)'un kabrinden haber ver deyince, Peygamber aleyhissalâti vesselam da buyurdu ki:

- Bir balığa yut diye vahyeyledi. O balık Hak Teâlâ'nın izniyle Yûnûs Peygamberi yuttu. Ondan sonra Hak Teâlâ Hazretleri balığa dedi ki:

- Yûnûs benim güzide peygamberimdir. Onu azap için sana vermedim. Senin karnını ona zindan ettim ki, bu ona bir ders olsun. Ona zarar verip incitme. O sana emanettir, bir gün senden isterim.

Balık bu hitabı işittikten sonra kırk gün ağzını açıp kapamadı. Ne yedi, ne içti. Yûnûs Peygamber balığın karnını mesken eyledi. Orada ibâdetle meşgul oldu.

Hak Teâlâ, balığın karnını sırça gibi eyledi. Yûnûs Peygamber denizde olan acayip ve garabetleri temaşa ettiği gibi, deniz hayvanları da tesbihleri duyar, o balığı ziyârete gelirdi.

Yûnûs Peygamberin tesbih sesi göklere erişti. Melâikeler Allahü Teâlâ'ya dediler ki:

- Yâ Rabbi! Denizin dibinden tesbih sesleri geliyor.

Hak Teâlâ dedi ki:

- Ey meleklerim! O ses Yûnûsumun sesidir. Onu balık karnında hapsettim.

Bunu üzerine melekler el kaldırıp Hak Teâlâ'dan şefaata rica ettiler. Hak Teâlâ, meleklerin du'âlarını kabûl edip balığa vahyetti. Balık da onu deniz kenarında dışarıya çıkardı.

OTUZ DÖRDÜNCÜ SUAL

- Zülkif Peygamberden haber ver Yâ Muhammed! dediler.

Hazret-i Fahr-i Kâinat buyurdu ki:

– Zülkif üç kardeş idi. Ataları padişah imiş. İki Benî İsrâ'îl'den âbid ve zahid, diğeri de müfsit ve zalim idi.

Bir gün ataları ölünce padişahlık muallâkta kaldı. Âbid ve zahid olan iki kardeş padişahlığı kabûl etmediler. Vilâyet halkı zalim kardeşi mecburen tahta çıkardılar. Uzun zaman padişahlık eyleyip hüküm sürdü. Çok zalimce davrandı, yaramaz işler yaptı.

Bir gün kardeşi Zülkif, padişah olan kardeşine gidip dedi ki:

– Ey birader! Ne iştir ki bâtil şeyler işlersin. Niçin Hak Teâlâ'ya kulluğunu bilip, bel bağlayıp ibâdet etmezsin? Kötü nefsin ile sen kendini zalimler bölüğünden kılmışsın. Allah'ın gazabından kork.

Pâdişâh dedi ki:

– Ey birader! Hak söylersin. Dünyada mâsîyet ve günâhkârlıktan işlemediğim nesne koymadım. Korkarım ki benim kabih amelim sebebinden Hak Teâlâ benim tevbemi kabûl eylemez.

Zülkif (a.s.) dedi ki:

– Ey biraderim! Masiyet çoktur, günah çoktur diyerek Hak Teâlâ'nın rahmetinden ümit kesilmez. Ümit kesmek kâfirlere mahsustur. Ümit kesilmez. Allahü Teâlâ kulları için Rahim'dir. Kulunun ne miktar günahı olursa olsun Hak Teâlâ'nın rahmetinden bir katre, bir zerre ümidini kesmez.

Padişah bu haberi işitince dedi ki:

– Ey biraderim! Git filân zahide var, ahvalimi ona arz eyle. O da senin dediğin gibi derse, gel bana haber ver. Gidip onun huzurunda tevbe edeyim.

Zülkif, zahidin yanına gitti ve verdiği cevabı alıp geldi. Dedi ki:

– Ey birader! Günah işleyip hemen pişman olmak, günah ne denli çok olsa dahı tevbe demektir.

Padişah, Zülkif'den bu cevabı işitince ne kadar malı varsa hepsini dervişlere vererek, tacı tahtı terk edip zahidin huzurunda sıdk ile tevbe edip zahidin hizmetine girererek ibâdetle meşgul oldu.

Akşam olunca zahidin ve hükümdarın önüne iki tabak yiyecek geldi.

Zahit dedi ki:

- Ey hükümdar! Hak Teâlâ, senin tevbeni kabûl etti.

Hükümdar:

- Delil nedir? dedi. Zahit dedi ki:

– Bu taam Cennetten gelir. Her gün bana bir tabak gelirdi. Bugün iki tabak geldi. Bu sebepten anladım ki, Hak Teâlâ senin tevbeni kabûl etti, nasîbin Cennetten geldi.

Hükümdar bu haberi işitince yüzünü yere koyup Hak Teâlâ' mu ihsanına şükür etti. Ondan sonra zahidle beraber yemek yediler.

Bir müddet böylece ibâdetle meşgul oldular.

Bir gün hükümdar, zahide dedi ki:

– Acaba Hak Teâlâ'nın makbul kulları arasında sizden efdal bir kimse var mıdır?

Zahit dedi ki:

- Filân yerde bir zahid vardır. Onun makamı benden yüksektir.

Hükümdar bu sözü işitince ayağa kalkıp zahitten izin alıp veda etti. O zahidin yanına gitti. Zahid, bir ağacın altında Hak Teâlâ'ya ibâdetle meşgul oluyor. Hükümdar, zahide selâm verdi.

Zahid selâmı alıp hükümdarı yanına aldı. Hal ve hatırını sordu. Hükümdar başından geçenleri ona anlattı. İki berebarce ibâdetle meşgul oldular.

Akşam olunca ağaçta iki nar oldu. Zahid, o narlardan birini hükümdarın önüne, öbürünü de kendi önüne koyarak dedi ki:

– Ey hükümdar! Sana müjdeler olsun. Hak Teâlâ'nın makbul kulu oldun. Senin tevbeni kabûl etmiş. Benim nasîbim her gün bu ağaçtan bir nar idi. Bugün iki geldi. Biri senin nasîbindir. Hak'tan verildi.

Bundan sonra her gün nasiplerini yediler; beraberce uzun müddet ibâdetle meşgul oldular.

Bir gün hükümdar zahide dedi ki:

– Hak Teâlâ'nın makbul kulları arasında acaba senden daha zahid kimse var mı?

Zahid:

– Var, dedi. Hürrem dağ'da bir zahid var. Onun mertebesi benden yüksektir.

Hükümdar dedi ki:

– Ey zahid! Beni du'âdan unutma ve himmetini benden esirgeme. Senin himmetin ve du'ân bereketiyle Hak Teâlâ benim sönmüş çırağımı tekrar aydınlattı.

Sonra zahide veda edip ayrılarak Hürrem dağı'ndaki zahide gitti. Dağa vardığında mihrap önünde ak sakallı bir pîr nûra gark olmuş, ibâdet eyler.

Namazını bitirdikten sonra hükümdar yanına giderek selâm verdi. Zahid selâmını aldıktan sonra yanında yer gösterdi; hal ve hatırını sordu. Hükümdar halinden haber verdi. Onlar beraberce ibâdetle meşgul oldular.

Akşam oldu. Hükümdarla zahidin etrafında yeşil otlar bitti; kayadan çeşme meydana gelip akmaya başladı.

Zahid dedi ki:

– Benim kuvvetim bu ottur. Eğer bu ota kanaat edersen, benimle kal, dedi.

Ottan koparıp bir deste hükümdarın önüne koydu. Hükümdar o ottan yedi. Lezzeti şekerden tatlı, kokusu miskten alâ geldi. Uzun bir zaman zahid ile ibâdetle meşgul oldular.

Nihayet hükümdara ecel yetişti. Zahide dedi ki:

– Ey zahid! Senden bir hacetim var. Umarım kabûl edersin.

Zahid:

– Hacetin nedir? dedi. Hükümdar dedi ki:

– Yanımda bir kâğıt vardır. Ne zaman beni kabre koyarsan o kâğıdı da beraber koyup defnet.

Hükümdar, zahidin önünde ruhunu teslim etti. Zahid, hükümdarı yıkayacaktı, soyuyordu ki üzerinden yazılı bir kâğıt çıktı. Kâğıtta şöyle yazıyordu:

"Ey Rabbim! Cümle mahlûkât arasında benden âsî ve âciz kulun yoktur. Yüzümün karasıyla dergâhına varırım. Ey Kerim, ey Rahim! Senin kereminden gayri ümidim yoktur. Kendi keremimden beni affedip rahmet kılasın."

Zahid bunu görünce zarı zarı ağladı. Hükümdarı yıkadı. Baktı ki Cennet hüllelerinden ona kefen hazırlanmış. Onu kefenledi. Bir de gördü ki, bir kabir de hazırlanmış. O kâğıt ile beraber defneyledi.

OTUZ BEŞİNCİ SUAL

– Ashab-ı Res'ten haber ver Yâ Muhammed! dediler.

Hazret-i Fahr-i Kâinat buyurdu ki:

– Onlar ehl-i Antakya idiler. Hikâyeleri şöyledir:

Ne zaman Hak Teâlâ Îsâ'ya peygamberlik verdi, halkı dine davet etmeyi emreyledi. Îsâ da her tarafa adamlar gönderdi. Herkes gidip Antakya halkını imana getirsinler.

Îsâ Peygamberin resulleri Antakya şehrine gittiler. Hükümdarlarını sordular. Adı Katahan idi. Îsâ Peygamberin haberini verip dine davet ettiler.

Hükümdar gazaba gelip herbirine 500'er kırbaç vurdurdu, ondan sonra da hapsedirdi.

Bu olanlar Hazret-i Îsâ'ya haber verildi.

Bunların hapsedildiği haberi Hazret-i Îsâ'ya geldi. Hazret-i Îsâ'nın Şem'un isminde, havariyyundan bir kimsesi vardı. Şem'un'u yaranlarını kurtarıp getirsin diye onlara gönderdi.

Şem'un Antakya'ya gitti. Oraya gittiğinde hükümdarın âlimleriyle, yakın adamlarıyla arkadaşlık kurdu.

Putperest âlimlerin kılık ve kıyafetini giyerek arkadaşlarının yerini bulmayı ve hallerini öğrenmeyi amaçladı. Hükümdara yakın oldu. Hükümdar da buna hürmet eder, nereye oturursa onu da yanına oturtur, herkesi buna hürmet ettirmiş.

Bir müddet geçtikten, hükümdarın güvenini kazandıktan sonra Şem'un demiş ki:

– Duyduğuma göre iki adam gelmiş peygamberlik davası ederlermiş.

Hükümdar:

– Evet. Şem'un:

– Hiç onlara bir soru sordun mu? Dinlediniz mi? Dinleri ne cihettendir?

Hükümdar:

– Gazabımdan bu haberin aslını sormadım. Neredendirler, dinleri nedir?

Şem'un dedi ki:

– Eğer doğru görürseniz soralım, onları buraya getirsinler, bir kere de biz görelim, biz soralım; onlarla konuşalım.

Hükümdar:

– Evet dedi, getirdiler. Şem'un onlara dedi ki:

– Siz kimlersiniz, sizi kim gönderdi ve nereden geldiniz? Dininiz nedir?

Şem'un artık hükümdar tarafından olmuş gibi, onlara yabancı gibi sordu.

Onlar dediler ki:

– Bizi o kimse gönderdi ki, cümle mevcudatın rızkını veren Rabbülâlemin'in hak peygamberidir.

Şem'un dedi ki:

- Dediğiniz sıfatlardan hangisidir? Onlar dedi ki:

- "Yefalullahu ma yeşâu ve yahkümü ma yürîd."

- Şem'un dedi ki:

- O dediğiniz peygamberin hücceti (delili) nedir? Onlar dediler ki:

- Ölüyü diri, körü gözlü, kuru ağacı taze kılar ve türlü yiyecekler verir.

Şem'un dedi ki:

– O dediğiniz burada hazır mıdır? Onlar dediler ki:

– Yok, fakat biz onun resulüyüz, bizim du'âmız onun du'âsıdır.

Şem'un dedi ki:

– Buyur, ey hükümdar! Bir kör getirsinler.

Hükümdar buyurdu, anadan doğma bir kör getirdiler.

Şem'un dedi ki:

- Bunu görür kılabilir misiniz? Onlar dediler ki:

- Hak Teâlâ'mn izniyle kılarız.

- Şem'un dedi ki:

- Ey! Şimdi du'â edin görelim.

Onlar, ellerini kaldırıp du'â ettiler. O kör kimsenin gözleri açılıp gördü.

Şem'un dedi ki:

– Padişahım, ömrün olsun! Bu putlar ki taparsın, buyurun, onlann bu şekilde mucizatlara kudretleri var mıdır ki, mabut edinmişsin?

Hükümdar dedi ki:

– Putlarımız asla bu işi yapamazlar. Ne görürler ve ne de işitirler.

Sonra hükümdar dedi ki:

– Eğer sözünüz gerçekse ölüyü diriltin de görelim.

Kabre gittiler. Du'â eylediler. Kabir yarıldı, ölü dirildi. Başını kabirden çıkarıp dedi ki:

– Ey hükümdar! Onların sözlerine inan. Onlar hak, tanrıları ve dinleri haklıdır. Benim halime bak, dünyadan gideli yedi gündür türlü azaplar çekiyorum, Hak Teâlâ'yı bırakıp bâtıl dine taptığım için. Şimdiki halde göklerin kapısı açıldı. Bütün melekler o üç kimsenin dost cemaline bakıyorlar.

Hükümdar dedi ki:

– O üç kişi kimlerdir?

Ölü olan dedi ki:

- İki karşıda, biri yanındadır. Hükümdar dedi ki:
- Sen de onlardan mısın? Şem'un dedi ki:
- Evet, ben de bunlardanım. Üçümüz de resulleriz.

Hak Teâlâ'nın izniyle bu kadar keramet (mucize) görmelerine rağmen o şehirden Habibü'n-Neccar'dan başka hiç kimse imana gelmedi. Habibü'n-Neccar pâdişâhın önünde onlara iman etti.

Hükümdar dedi:

- Yâ Habib! Dininden çıktın mı? Habibü'n-Neccar dedi ki:
- Bâtıl dinden çıktım ve hak dine girdim. Hükümdar dedi ki:
- Yâ Habib! Geri, dinine gir. Yoksa parça parça ederim.

Habib dedi ki:

– Ne edersen et. Ben imana geldim. Evet, ben imana geldim, tekrar kâfir olmam.

Hükümdar emretti, Habibü'n-Neccârîparça parça ettiler. Üstüne çıkıp çiğnediler, bağırsaklarını yerlere saçtılar. Ruhu Firdevs-i Alâya çıktı. Parçalarını şehrin kapısına astılar. Üç resulü de öldürüp kapıya bıraktılar. Hak Teâlâ o saatte hışım edip onların hepsini helâk etti.

Ashab-ı Res' budur.

Habibü'n-Neccar'ın cennete eriştiği zaman da o zamandı. Kendini cennette gördü.

"İn kânet illâ sayhaten vahideten feizâ hüüm hâmi-dûn." (Yâsîn, 36/29)

Cebrâ'îl (a.s.) o zaman iki ayagını o şehrin iki tarafına koydu. Bir sayha etti ki (yani gür bir sesle seslendi), o sayhadan herkes cansız yere serildi. Hepsini helâk oldular.

Evet, Ashab-ı Resin hikâyesi budur.

OTUZ ALTINCI SUAL

- Ashabul-Uhdud kimlerdir? Haber ver Yâ Muhammed dediler.

Fahr-ı Kâinat buyurdu:

– Uhdud bir tâ'ife idi. Bahreyn ve Yemen civarında otururlardı. Sâhir (sihirbaz) idiler. Bu halktan birinin bir oğlu vardı. Sihir öğrenmesi için bir sâhirin yanına verdi. Her sabah gidip ustasından sihir öğrenir, akşam olunca da babasının evine gelirdi.

Çocuğun yolu üstünde Îsâ ümmetinden bir âbidin evi vardı. abid yüksek sesle İncil okur, yoldan geçen çocuk da bunu işitirdi.

Bir gün onun yanına girdi. Dedi ki:

– Ey pîr! Bu okuduğun nedir ki şavkı canıma kâr etti.

Âbid:

- Kelâmullah'tır. Oğlan dedi ki:

- Allah dediğin bizim putlarımız değil midir? Âbid dedi ki:

- Allah o dur ki, yerlerde, göklerde, ay güneş ve yıldızlar ile cümle mahlûkâtı yoktan var edendir. Rızkı veren de Odur. Bu okuduğumuz Onundur.

Oğlan dedi ki:

– Ey aziz! Bu ilm-i şerifi bana öğret ve Allah'ın tarikini göster.

Âbid anladı ki, bu oğlanda kabiliyet var, dedi ki:

– Talim edeyim, öğreteyim ama kimse duymasın!

Oğlan her gün gelir, ilim öğrenirdi. Annesi babası onun sihir öğrendiğini zannederlerdi.

Oğlan bir gün âbide giderken yolda halkın toplanıp kalabalık olduklarını gördü. Merak edip yanlarına gitti. Bir ejderha halkın yolunu kesmiş, kimse yanına yaklaşamıyor.

Oğlan dedi ki:

– Eğer abidin sözü ve dini gerçek ise bu ejderha benim elimde bir taş ile helâk olsun.

Yerden bir taş alarak vurdu. Allah'ın emriyle helâk oldu.

Oğlan dedi ki:

– Elhamdülillah, dini hak imiş. Allah'ın inayetiyle ejderhayı öldürdüm, deyip sevindi, abidin yanına geldi.

Âbid dedi ki:

– Müjde olsun sana ki, dünyada elinden çok şeyler gelir, ama beni kimseye söyleme.

Ashabü'l-Uhdud'un bir beyleri vardı. Onun bir kardeşinin oğlu varmış. Gayet güzel yüzlü bir yiğitti. Ama iki gözü görmezdi. Ona; bir oğlan bir taşla bir ejderhayı öldürdü, diye haber verdiler. Haber gönderip oğlanı getirdiler.

Dedi ki:

– Ejderhayı sen mi öldürdün? Oğlan dedi ki:

– Evet, Hak Teâlâ'nın izniyle benim elimde helâk oldu.

Yiğit dedi ki:

– Eğer gerçek ise du'â eyle de gözlerim görsün. Oğlan şöyle dedi:

– Eğer Hak Teâlâ gözlerine nûr verirse Hak Teâlâ'nın birliğini kabûl edip imana gelir misin?

Oda:

– Gelirim, dedi.

Bunun üzerine oğlan du'â etti. Allah'ın izniyle gözleri açıldı. O yiğit derhal iman etti. Sonra amcasının yanına varıp durumu bildirdi.

Hükümdar oğlanı çağırıp sordu:

– Ey oğlan, ejderhayı sen mi öldürdün? Bunun gözlerini sen mi açtın?

Oğlan cevap verdi:

– Evet, benim ilâhım, iki Cihâmı yoktan var edip mahlûkâtın rızkını veren açtı.

O böyle, deyince hükümdar gazaba gelip dedi ki:

– Niçin dininden çıktın, yaramaz yola girdin? Gel, dinine gir yoksa seni parça parça ederim.

Yiğit şöyle dedi:

- Ne yaparsan yap, ben hak dininden dönmem. Vezirler dediler ki:
- Bu fitneye sebep o âbiddir. Oğlana bunları o öğretti.

Onlar böyle söyleyince, hükümdar buyurdu, abidi getirdiler. Onu dört parça ettiler.

Ondan sonra oğlanı kesmesi için cellâda emreyledi. Cellâd kılıcı oğlana çaldı, kesmedi. Dağdan aşağı atmalarını emretti.

Oğlanı götürüp dağ başına çıkardılar. Oğlan Hak Teâlâ'ya du'â eyledi. Du'âsı tamam olmadan korkunç bir ses geldi, dağda zelzele oldu. Cellâtlar dağdan aşağıya düşüp helâk oldular. Oğlan kurtulup hükümdarın yanına geldi. Dedi ki:

- Ey hükümdar! Benim nasihatimi kabûl eyle. Seni yoktan var eden Allah'ı ikrâr edip imana gel.

Hükümdar dedi ki:

- Cellâtların elinden nasıl kurtuldun? Oğlan dedi ki:
- Benim Allah'ım beni sakladı, onları helâk etti.

Hükümdar gazaba gelerek oğlanın boğazına taş bağlayıp denize atılmasını emretti.

Oğlanı tutup giderlerken öyle bir tufân koptu ki, gözler şimdiye kadar görmemiş. Oğlanı bir gemiye bindirdiler. Onu denize atacaktı. Hemen havadan bazı kuşlar gelip gemide olanların birer yanından yapıştılar, denize bıraktılar. Gemidekilerin hepsi helâk oldu, oğlandan başka kimse kalmadı. Ondan sonra sular sakin olup gemi ile sahile çıktı. Doğru hükümdarın yanına gitti.

Hükümdar dedi ki:

- Nasıl kurtuldun? Oğlan dedi ki:
- Benim Mevlâm, senin adamlarını deryada helâk etti, bana kurtuluş verdi.

Hemen inadı bırak, insaf edip îmâna gel. Yoksa Allahü Teâlâ'nın gazabına uğrarsın.

Hükümdar biraz düşündü. Baktı ki buna kastedenlerin hepsi helâk oldu. Hak Teâlâ iman miriyle kalbini münevver edip cümle kabilesiyle birlikte imana geldiler. Hak Teâlâ'nın gazabından emin oldular.

İşte Ashab-ı Uhdud bunlardır.

OTUZ YEDİNCİ SUAL

– Denizlerin aslından haber ver Yâ Muhammed, dediler.

Hazret-i Fahr-i Kâinat buyurdu ki:

– Denizlerin aslı Nûh tufânındandır. Hak Teâlâ bu dünyaya tufân gönderip Nûh kavmini helâk edecek olduğunda yere, sularını yeryüzüne çıkarmasını; göğe, sularını yeryüzüne indirmesini emretti.

Cebrâ'îl (a.s.) gelip Nûh Peygambere gemi yapmayı öğretti. Nûh Peygamber de gemiyi yapıp tamamladı.

Kavim, Nûh'un gemisini necasetle duldurdular. Hak Teâlâ o kavme uyuz hastalığını Mûsâllat etti. Öyle ki bundan âciz kaldılar.

Bir gün o kavimden birisi geldi, geminin içine necaset yaparken düştü. Çıkıp bir suya girdi, yıkandı. Necaset bulaşan yerlerden bu hastalığın zail olduğunu gördü. Tekrar varıp kalan yerlerine de sürdü, suya girdi diğer yerleri de iyi oldu.

Bu durumu kavmine haber verdi. Herkes gemiye Üşüştü. Necaseti yüzlerine ve diğer uzuvlarına sürdüler, hepsi şifa buldular. Böylece kirlettikleri gemiyi bu vesile ile yine kendileri temizlediler.

Bundan sonra Nûh'un tennûrundan nûr, bir rivayette su çıktı. Bir rivayette Nûh bildi ki, o kavim tufân ile gark olur. Kendi taallûkatı ile gemiye girdi, cümle hayvanlardan birer çifti gemiye aldı. Sonra yerlerden sular fişkırıp, gökten sular yere inmeye başladı.

Nûh kavmi dağ başlarına çıktılar. Sular gelip onları bastı, hepsi helâk oldular. Sular kırk arşın dağlardan yukarı çıktı. Bütün dünyayı tufân kapladı. Nûh Peygamberin gemisinde olanlardan başka dünyada kimse kalmadı.

Sonra Hak Teâlâ, gökler ve yerlere emretti, sularını kesti. Denizler işte bu tufândan geriye kalan sulardır.

Hek Teâlâ'nın emriyle denizlerin suyunun acı olmasının sebebi şudur: Yarın Kıyâmet Gününde cümle mahlûkât Sırât'tan geçerler. Kâfirler Cehenneme dökülürler. Müminler selâmetle geçip Cennete giderler. Ondan sonra Nûh tufânı gibi denizler dünyayı kaplar.

Hak Teâlâ emreyler, Cebrâ'îl dünyaya iner. Denizleri, cümle suları götürür; dünyada bir zerre su kalmaz. Cebrâ'îl yedinci kat göğe çıkarır ve der ki:

- İlahi! Getirdim, bu denizleri ne yapayım?

Hak Teâlâ hazretleri, bunu Cehennem Mâlikine havale eder. Zebânîler, Cehennem ehlinin boğazına, yedi denizi dökerler. Cehennemden sığınandan sular boğazlarına inmeden kurur.

OTUZ SEKİZİNCİ SUAL

- Göklerin kilidinden haber ver Yâ Muhammed, dediler. O kilidin miftahı nedir?

Server-i Âlem dedi ki:

- Göklerin kilidi, kâfirlerin küfrü ve asilerin isyanıdır. Zira onlar Allahü Teâlâ'nın kelâmına, benim peygamberliğime inanmaz ve kitaplara itikat etmezler. Onların amelleri göğe çıkmaz. Hak Teâlâ'nın rahmeti göklerden onların üzerine inmez. Göklerin kilidi bunlardır.

Ama onu açan anahtarı da Kelime-i Tevhid'dir. Hak Teâlâ'nın vahdaniyetini isbat; Enbiyâ ve kitaplara, emre ve nehye; haşre ve neşre; Cehennem'e, Mizan'a, Sırât'a, itikat etmektir. Ta ki kâmil olup o kimsenin canına bunlar anahtar olur. Göklerin kapıları açılır ve rahmet melekleri yedinci kat gökten inerler, adını zahid defterine yazarlar.

Göklerin miftahı (anahtarı) işte budur.

OTUZ DOKUZUNCU SUAL

- Cebel-i Kaftan haber ver Yâ Muhammed! dediler.

Server-i Âlem buyurdu:

– Kaf, bir dağdır ki Cihânı kaplamıştır. Dünya tamamıyla onun ortasındadır. Rengi yeşildir. Zebercedden dolayı yeşildir. Gökte görünen yeşillik, onun renginin aksidir.

Hak Teâlâ yeri yaratdı ğı vakit yer, Hak Teâlâ'ya yalvarıp:

– İlâhi, beni bunun için mi yaratdın! Âdemoğulları benim üzerimde türlü fesatlar ve masiyetler ederler.

Hak Teâlâ, kudretinden Kaf Dağını yaratdı . Artık yer istikamet tuttu.

Kaf Dağının ardında Hak Teâlâ bir yer yaratdı ki, genişliği bu dünya kadardır. Melâikelerle doludur. Onar o kadar çoktur ki, gökten iğne bıraksalar yere düşmez. O melâikelerin ellerinde nûrdan bir sancak vardır. Üzerinde "La ilahe illallah Muhammedurresûlullah" yazılmıştır.

Ne zaman Cuma gecesi olsa cümle melâikeler Kaf Dağı'nın üzerine çıkar, dünyayı ortalarına alıp dururlar; yüksek sesle ağlayıp yalvararak şöyle derler:

– İlâhi! Ümmet-i Muhammed'e rahmet kıl. Kabir azabından emin kıl ve Cehennem'den azat kıl.

Sabaha çıktıklarında da şöyle niyâz ederler:

– Yâ Rabbi! Rahmet kıl o kimselere ki, bugün gusül edip Cuma namazı kılarlar.

Hak Teâlâ azameti ile:

– Ey benim meleklerim! Kendi fazl-ı keremimden Cuma namazı kılanlara rahmet kıldım diye, hitap eder.

KIRKINCI SUAL

– Âhir zamanda dünyada şehirlerin harap olmasından haber ver Yâ Muhammed dediler.

Server-i Enbiyâ buyurdu:

– Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Ve in min karyetin illâ nahnü mühlikûha kable yevmi'l-kıyâmeti ev mu'azzibûha azâben şediden kâne zâlike fi'l-kitabi mestura." (İsrâ, 17/58)

Yani âhir zamanda her memlekete Hak Teâlâ bir belâ verir. Ama o vakit yeryüzünde Kur'ân ile ve benim şeriatım ile âmil kimse olmayacak, fesat ve masiyet günahlar galip olacak, onlar makbule geçecek. Hak Teâlâ o zaman belâ ve azap gönderir, dünyada olan şehirleri harap eder.

Hicâz vilâyetine, Mekke'ye ondan sonra da Yemene hastalık belâ edecek, onunla ölecekler. Medine'ye kızılık verir. Diyar-ı Mısır'la vilâyet-i Magrib zelzeleyle harap olur. Vilâyet-i Rum ile Frengistan'ı kıtlıkla harap eder. Taberistan ile Farisi de birdenbire harap eder.

Benî Süfyan'dan bir kişi eliyle Irak'ı harap eder. Vilâyet-i Bağdat'ı, Musul'u ve Diyarbekir'i suya gark eder.

Horasan'ı, Tatar ve Abaza memleketlerini taunla harap eder. Semerkandi, Tatarlar harap eder. Vilâyet-i Kaşgâri, Hitayi, Keşmir'i, Kabil'i Hindistan kâfirleri harap ederler.

Bu kıyas üzerine âlemde nizâm ve intizâm kalmaz. Bunda sonra Deccâl aleyhillâ'ne çıkar. Dünyayı baştan sona gezer, ama Mekke, Medine ve Kudüs ile Tûr-i Sina'ya giremez.

Ondan sonra Hak Teâlâ'nın emriyle Hazret-i Îsâ gökten yere bir ak burak ile iner; elinde bir harbe tutar. İki ak bulut tahtını indirir, yere koyar. Hazret-i Îsâ o tahta oturur. Müslümanlar sevinirler.

Hazret-i Îsâ, Deccâl'in üzerine yürüyerek cenk eder. Deccâli mağlûp eder. Hak Teâlâ yere emreder, yer Deccâli tutar. Hazret-i Îsâ yetişip elindeki harbe ile vurur, harbe Deccâl'in göğsünden dışarı çıkar. Deccâl aleyhillâ'ne helâk olur. Müslümanlar Deccâl'in askerlerini parçalarlar. Yeryüzünü onlardan temizlerler.

Hazret-i Îsâ benim halifem olup kırk yıl dünyada adaletle hükmeyle. O zamanın yılları bir ay miktarınca, günleri bir saat kadar olur. Böyle yıllar ile kırk yıl padişah olur. Tamam olunca Hazret-i Îsâ sahrada namaz kılıp münacat ederken ruhunu Hakk'a teslim eder. Müslümanlar toplanıp Îsâ'yı yıkar, namazını kılıp Medine'ye getirirler, benim haremimde defnederler.

Ondan sonra şarktan Ye'cüc ve Me'cüc çıkarlar. Onların üç padişahı olur. Birinin adı Ma'lûlan, diğerinin adı Taliun'dur. Herbirinin askeri yüz bin kadardır. Her taifenin çokluğu, dünya halkı kadar olur.

Ma'lûlan'ın askerleri dünyadaki bütün suları içerek kuruturlar.

Onlardan sonra Taliun çıkagelir, kuyuların ve denizlerin suyunu tüketirler. Irmakların yerini kazıp, bir zaman burada su varmış derler.

Bunların boyları iki, enleri bir arşındır. Bunlar o kadar kuvvetli olurlar ki, içlerinde en zayıfı, yüz batman taşı bir ok atımı yere eriştirir.

Ye'cüc ve Me'cüc, Nûh oğullarından Ham neslinden olsa gerektir. Sakalları yoktur; bıyıkları ağızlarını örtmüştür. Kulakları, birini altına diğerini üstüne örtecek kadar büyüktür. Kadınları bin erkek doğurmadan ölmezler. Bir erkek bir kız olmak üzere ikiz doğururlar.

Ye'cüc ve Me'cüc'ün çıktığı yerde yetmiş Ceyhun ırmağı miktarınca su vardır. O derya gibi suyu içip kuruturlar. Ondandır bu Cihâna gelirler. Kırk yıl padişahlık ederler.

Müslümanlar cenk etmekten âciz kalırlar. Benim Ravza-i Mutahhara'ya gelirler. Müslümanlar nusret talep ederler. Hak Teâlâ'nın izniyle kabrim içinde nida edip:

– Korkmayın, Hak Teâlâ sizi onların şerrinden saklayacak, derim.

Ondandır Hak Teâlâ zayıf bir canavar yaratır, bunlara havale eder. Mesela bir sinek, bir kurt gibi. Cümlesi helâk olur.

Ardından Hak Teâlâ, bir kuvvetli rüzgâr gönderip bunları denizlere döker. Sonra yağmuryağar, bunların necasetini yıkayıp yeryüzünü temizler.

Müslümanlar Hak Teâlâ Hazretlerine şükredip sevinirler. Bundandır sonra kıyâmet alâmetleri meydana gelir. Kıyâmet kopar.

Server-i Enbiyâ bunları Yahudilere haber verdiğinde, Hak Teâlâ'nın ilhamıyla ve Cibril-i Emin'in tahiniyle hilâfsız olarak tam manasıyla eda edince, Abdu'llâh bin Selâm, o Yahudiler ile birlikte mütehayyir oldu. Hak Teâlâ kalbini iman nûruyla münevver kıldı. Kelime-i Şehadetî Fahr-i Kâinat talimiyle diline getirip sıdk ve ihlâs ile, Eşhedü enlâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammederresûlullah diye aşk ile Kelime-i Şahadet getirip îmâna geldi, Müslüman oldu.

SONUÇ

Metnini ve incelemesini hazırladığımız Kırk Su'al, Eski Türkiye Türkçesi'nden Osmanlıca'ya geçiş dönemine ait bir eserdir. Bu eser İslamiyetin ilk devirlerinde halkın Hz. Muhammed'in son peygamber olduğundan şüphe etmeleri sebebiyle , Hz. Muhammed'e sordukları 40 su'al ve onun verdiği cevapları ihtiva etmektedir. Pek çok nüshaları bulunan eserin bu nüshasını tasnif tarihi belli , okunaklı ve eski nüshalardan biri olduğu için seçtik.

Firakî'nin adı hakkında kaynaklar herhangi bir bilgi vermemektedirler. Bazı kaynaklardan adının Abdurrahman Çelebi olduğunu öğreniyoruz. Bilgisi ve erdemliği ile ünlenen Abdurahman Çelebi (Firakî) mahlasıyla şiirler yazmıştır. Firakî hakkında Latifî Tezkiresi'nde, Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nde, Ahdî'nin Gülşen-i Şuarasında, Beyânî Tezkiresi'nde ve Gelibolulu Âli'nin Kühü'l-ahbar adlı eserlerinde kayıtlara rastlamaktayız. Firakî'nin doğum tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ölüm tarihi hakkında iki kaynak ihtilafli bilgiler vermektedirler. Kınalızâde Hasan Çelebi Firakî'nin (h.980) 1580/81 yılında vefât ettiğini belirtirken Âli, tahminen Firakî'nin sene (990) 1552'de vefât ettiğini söylemektedir. Evliyâ Çelebi, Firakî'nin amcası oğlu olduğunu ve İstanbul'a göç ederken kendi evlerini Firakî'ye bıraktıklarını söyler. Gelibolulu Âli'nin Firakî'nin Acemzâde olduğunu söylemesi, Aşık Çelebi'nin de onu Kütahya şehrinden bir şehzadedir diye tanıtmayı şairimizin babasının İran'dan gelmiş ve Kütahya'yı mesken edinmiş bir sufi olduğunu düşündürmektedir. Firakî'den bahseden kaynakların büyük bir kısmı onun mesleğini belirtmişlerdir. Firakî'nin Kütahya'da vaizlik yaptığını söyleyen kaynaklar onu vaaz etmeye çıktığında hoşlanmadığı kimseleri vaaz esnasında alegorik olarak eleştirdiğini kaydetmişlerdir. Firakî hem akli hem de nakli ilimlerde eğitim görmüş daha çok dini ilimlerde ilerlemiş olduğu görülmektedir. Babasının tasavvuf çevresinde bulunması, edebiyatımızın önemli kaynaklarından biri olan tasavvufun Firakî'nin şiir ve hayal dünyasını zenginleştirdiğini, onun şiirlerini beslediğini akla getirir.

Firakî Zeyni tarikatına mensup bir şeyhin oğludur. Zeyniyye tarikatı meşâyihindedir. Zeyniyye tarikatı Sühreverdîyye'nin Bursadaki bir kolu olarak Zeynüddin Hâfî (ö.838/1435) tarafından kurulmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti ve devamında Osmanlı döneminde ele geçirilmiş olan uç bölgelere zaman içinde yerleşmiş

olan Müslüman çoğunluğun ilim ve irfanını artırmak amacıyla Sunni mezhepten olan , Zeynîye tarikatına mensup şeyhler yetiştirilmiştir. Bu dergahlardan yetişmiş daha sonra da bir üst ilim mertebesine erişmiş kişilere Zeynî derviş denilmektedir. Bu tarikatın zamanla tesirini yitirmesinin sebepleri olarak da Anadolu’da Nakşibendiyye, Halvetiyye ve Bayramiyye gibi tarikatlarında etkin hale gelmesi, Zeynîye’lerin Osmanlı devletindeki siyasi ihtilâflarda taraf oldukları kişilerin başarısız olması ve Zeynîye’deki katı zühd anlayışı gösterilmiştir.

Bu çalışmamızda Mevlanâ Firakî’nin Kırk Su’al adlı eseri Latinize edilmiştir. Kırk Su’al dini bakımdan ve dil özellikleri bakımından incelenmiştir. Kırk Su’al’in önce tasnif çalışması yapılmıştır. Kırk Su’al’in tasnif çalışması yapıldıktan sonra günümüz harflerine çevirisi yapılmıştır. Kırk Su’al din bakımından incelenmiş ve Kırk Su’al’in dini bakımından bir çok özelliği ortaya konulmuştur. Kırk Su’al’de ayetler, sûreler, peygamber kıssaları ve İslam dininin itikâdları bir arada verilmiştir. Kırk Suâl’de geçen sûre ve âyetlerden bazıları şunlardır:

“*Kellâ inne kitâbe-l fuccâri lefî siccîn(siccînin) vemâ edrâke ma siccînin*”. (Mutaffifîn Sûresi, Ayet 7-8.)

“*Huve-llezî ersele rasûlehu bilhudâ ve dîni-l hakki liyuzhirahu ‘alâ-ddîni kullih(i) ve kefâ billahi şehîdâ(n), Muhammedûn resûllâhi*” (Fetih Sûresi, Ayet 28)

Dini olaylar anlatılırken menkıbevi olarak anlatılmıştır. İnsanların akıl ve mantık ilkelerini aşacak olağan üstü olaylara da yer verilmiştir. Bu menkıbelerden biri de Süleymân peygamberin hikayesidir. Kırk Su’al’de şöyle anlatılır:

Hak Te’âlâ Süleymân peygambere saltanat vermiş idi ki, hiçbir kimseye vermemişdür ve ne verecekdür. Kaçan Süleymân ‘aleyhi’s-selâm ve askeriyle bir yere konsa tûl-u arz yüz ferseng olurdu. Ve askerinde envâ’i mahlûkât mevcut idi. Süleymân peygamberin bir besâtı var idi. Dört ferseng yere döşenür idi. Divan eyledik de, anuñ üzerine gümüşden ve altından iki yüz biñ kürsî konûrdu. Altın kürsî peygamberzâdeler ve gümüş kürsîde perihanları oturalar. Ve ol besâtuñ bir köşesinde yetmiş biñ mihrâb semin-i pûş müstecâbü’l-du’â zâhidler her mihrâbda oturup idabet ederlerdi. Şöyle ki eğer taga işaret kılsalar tag yürürdü.

Kırk Su’al’in dil özellikleri bakımından incelendiğinde dönemin dil özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Kırk Su’al Osmanlı Türkçesi’nin ve Eski Anadolu

Türkçesi'nin özelliklerini taşımaktadır. Arapça-Farsça sözcükler ve arkaik kelimeler çokça kullanılmıştır. Yuvarlaklık-düzlük bakımından vokal uymu Eski Türkiye Türkçesin'de olduğu gibi görülmektedir. Kırk Su'al'de geçen ve dönemin dil özelliklerini gösteren kelimeler şunlardır:

Deñiz, Göglerden, Anuñ, Uçdu, Kanad, Tokunur, Gerekdür, Veznolup, Köşesinde, Düşdü, Sevâb, Hitâb, İslâm, Şâd, Deyüp, Hâl, Dahı ...

Kırk Su'al adlı eserde sözlük çalışması, Osmanlıca-Türkçe sözlüklerden faydalanılarak yapılmıştır.

Kırk Su'al'i günümüz Türkçesine aktarıp, herkesin okuyup ve eserden faydalanması için özet halinde vermeyi uygun gördük.

Kırk Su'al'i inceledikten sonra Fırakî'nin Türk edebiyatındaki yerinin yeterince bilinmediği ve araştırılmadığı üzülecek görmekteyiz. Fırakî hakkında daha detaylı bir araştırma yapılması ve onun bilinen şiirlerinin incelenmesi hem edebiyatımız adına hem de Kütahya adına çok şeyler katacağı düşünülmektedir.

EKLER

هذا كتاب قرق سئوال

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على خير خلقه
 محمد وآله وصحبه اجمعين اما بعد بو كتابك مؤلفي مولانا فراتي
 رحمة الله عليه ناقلان اخبار دن روايت ايدر كه حق سبحانه
 وتعالى جزا پيله وحي ايدوب قرآن عظيم الشان حضرت رسول
 اكرم صلى الله عليه وسلمه كوندر دي خلقى دين اسلامه دعوت
 اتمك ايچون امر اولندقدن حضرت رسول الله اول خديجه
 انا مني دينه دعوت ايلدي خديجه انا مني ديني دعوت قبول
 ايدوب ايمانه كلدي آندن صكره ابوبكر صديق رضى الله عنه
 حضرت پيروي دعوت ايلدي اول ديني ايمانه كلدي آندن صكره
 على المرتضى كلدي بعد سائر خلقى دعوت ايلدي شول كسكه
 هذا يتلو قول ايدى دعوتى قبول ايدوب ايمانه كلوردي
 حضرت عمر رضى الله عنه ايمانه كلد كدن صكره رسول اكرم
 صلى الله عليه وسلم اصحابيله حرم شريفه كلوب حضرت بلاله
 اشكاره اذان او قودوب نماز قلديار دين اسلامه اشكاره
 اولوب خلق عالموندي رغبت ايدوب كروه كروه كلوب ايمانه
 كللكه بشلديار كافر لر و مشرك لر يوم ما فيوما مغلوب و مقهور
 اولغله جنك اتمكه ديني اقتدار لرې اوليوب آخر مكه و يمن
 جهود لر نيك عالم لرې بيره جمع اولوب عبدا لله بن سبلا

فائنه كلوب اينديار كه مكده محمد اولو بر كسه فويدي دعواي
 نبوت ايدوب خلق موسي ويندن جعروب كندې دينه دعوت
 ايدر بونجه خلقي كندويه اويدورب قديمي دينارك حكي باطل و كتاباري
 منسوح اولدي هر كمر بنمرد بنمه كير من سه قاني و مالي حال ادر ديو ب
 نزي قيروب مال الر يموز غارت و اهل اولاد يموز اسير ايدوب تكاح سن
 تصرف ايدر لر و بر بر لر پنه صتار لر و كلپسار لر يموز يقوب دورلو
 دورلو فساد لر ايدر لر امدې بو كاتد بير اتمك كر كدر سنوكه
 مشاوره اتمكه كلدك ديدر لر عبد الله بن سلام ايتدي بنو
 كتابار يموزه وارد كه آخر زمانه محمد اولو بر بغير كلسه كر كدر
 جمله بغير لرك خاتمي اولوب ديني حق دين اولسه كر كدر واقتي
 مشرقدن مغربه وار بجه طتوب قيامته دك حكي جاري اولسه
 كر كدر جائز كه بو اوله ديدې همان اول جهود لرك فاصيلري
 ايتديار دن معلوم اولكه بو اول محمد اوله ديدر لر عبد الله
 ابن سلام ايتدي امتحان ايدك لور كتابار يموز دن مشكل و مخالف
 مسئله لر بو لوب سئوال ايدك لور اگر جواب وير سه حق بغير در
 وير فرسه كاز بد ديدې جمله سي بو قوله راضي اولوب كتابار ين
 ان ايو ب فرقه مسئله بو لوب اخراج ايلديار بعد قالقوب
 رسول اكر و صلى الله عليه وسلم حضور نيه كلديار ايتديار كه
 يا محمد كتابار يموزه وارد كه آخر زمانه محمد اولو بر بغير كلوب
 خاتم الانبيا اولوب انك ديني واقتي قيامته دكين باقي اولسه
 كر كدر ديو امدې سن آخر زمان بغير ليكي دهولسين ايدر سن
 خلقي كندې دينه دوندر ووب بزمر دينومزي باطل ديو حكو
 ايدر سن بز ايدر ز كه سن آخر زمان بغيري دكلسين باطل

SÖZLÜK

-A-

agva	Delalete en fazla giden, sapık, sapıklık.
alef	Ot, hayvan yemi, saman, yulaf.
ale'l-fevr	Birden, derhal, hemen.
amud	Dikine, dik, sütun, direk.
arş	Kürs, taht, yüce makam. Fevkiyyet, ulviyet.
atab	Mahvolma, ölme.
âvâz-ı bülend	Bağırma, yüksek sesle konuşma, haykırma.
ayıtmak	Demek, söylemek.

-B-

bakı	Artan, geri kalan.
batman	Eski ağırlık ölçülüründen olup, iki okkadan sekiz okkaya kadar değişen ağırlık birimi.
bedid	Büyük sahra, geniş çöl.
belî	Evet.
benefşe	Menekşe.
benna	Mimar, usta, kalfa, her türkü bina yapan, yapıcı.
besât	Düz, döşenmiş, geniş, yayvan.
beşaret	Müjde, sevindirici haber.
beyhoş	Şaşkın, akılsız, deli.
bizar	Bıkmış, usanmış, bezginlik.
budak	Dal.
bürudet	Soğuk, soğuk olmak, hararetsizlik.
bühtan	İftira, birisine yalandan bir şey isnad etmek, dalgınlık, birini suçlu gösterme.

-C-

camid	Ruhsuz, sert katı madde, cansız.
câdû	Cadı, büyücü, sihirbaz.
ceberrut	Azametın daimisi, büyüklük, hâkimlik, kudret, azamet.
cühûd	Cıfit, Yahudi.
cem	Toplu, topluluk.
cemâl	Yüz güzelliği, fertteki güzellik. Allah'ın isimlerinden.
cevâhir	Cevherler, çok kıymet verilen, az bulunan çok kıymetli maden veyataşlar.
cezire	Ada.
cünbüş	Zevk, eğlence, hareket, kımıldama, ud benzeri bir çalgı.

-D-

dâd	Adalet, hak, doğruluk, vergi, ihsan.
dane	Tohum, çekirdek, kurşun, gülle, tane.
dereke	Aşağı inen basamak, aşağı mertebe, sıfırın altındaki derece, düşüklük. Dev.

div

-E-

ecnâs	Çeşitler, neviler, türler.
ecl	İllet, sebep, cihet, için, dolayı.
ege	Omurgayı meydana getiren uzun kemiklerden biri, ege kemiği.
enbûh	Ziyâde, çok kalabalık, cemaat, izdiham, meclis, kurultay.
envâ'î	Neviler, türler, çeşitler.

-F-

farig	İşini bitirmiş, boş kalmış, alakasını kesmiş, rahat.
feriştah	Melekler, günahsız, masumlar.
fers	Dağıtmak, saçmak, ciğer parçalamak, yırtmak, katletmek, öldürmek, boyunlamak.
ferseng	Fersah, iki şey arasındaki açıklık.
ferş	Yer, yeryüzü, döşeme, yaymak, küçük deve.
fesadat	Bozukluklar, kötülükler, karışıklıklar.
feza	Yıldızlar arasındaki geniş boşluk, gökyüzü, boş alan, açık sahra.

-G-

galgale	Süratle gitmek, gecenin gitmesi, haber vermek.
gârat	Yağmalar, çapulculuk.
gevher	Akıl ve edeb, elmas, cevher, mücevher.
gicik	Uyuz, uyuz hastalığı.
gussa	Keder, tasa, gam, boğaza takılan yemek, ağaç, diken.
gülâb	Gül suyu.
gümrah	Yolunu şaşırması, doğru yoldan sapmış, bol, gür.

-H-

hacelet	Utanma, mahçubiyet, zorluklar, utanç
habbe	Tane, tohum, ihtiyaç, dirhemim 1/48 i kadar olan birim.
halâs	Kurtulma, kurtuluş, feraha erme.
hali	Tenha, boş, sahipsiz, içinde bir şey olmama.
hamûş	Sakin olmak, suskun.
haşerât	Küçük, zararlı böcek, zararlı, kıymetsiz şey veyakişi.
haşr û neşr	Toplanıp dağılmak, yayılmak.
hatif	Gayıptan seslenen, seslenici,
harbe	Küçük mızrap.
harbiyye	Dâr-ı harbde bulunan gayr-i Müslim
hasaki	Sarayda görevli asker.
havz	Suya girme, cem' etme, havuz.
hazîretü'l-Kuds	Cennet bahçesi, peygamber ve evliyâların ruhlarının toplandığı yer.
hod	Kendi, miğfer, baş zırh.
hûb	Hoş, güzel, iyi.
hûb-ı sûret	Hoş sûret, hoş yüzlü.
hulle	Ağır pahalı, belden aşağı belden yukarı olan iki parçadan ibaret olan elbise.
hurus	Horoz.

-I-

ıyş	Yaşayış, Yaşamak, zevk u safa sürmek, hayata medar olan ve geçinilen şeyler, ekmek, gıda.
-----	--

ıssı	Sıcak, hararet.
ıyâ	Nafakasını vermek sûreti ile geçindirilen kimseler, aile.
-İ-	
ikdâm	Gayret ve sebat ile çalışmak, ilerlemek, devamlı çalışmak.
ins	İnsan.
istebrak	İpekten mâmul ve sırma işe işlenmiş bir çeşit kumaş. Kalın ipek kumaş
istigfar	Af dilemek, tevbe etmek, günahların bağışlanması için Allah'a Yâlvarmak.
istihza	Alay etmek, birisi ile eğlenmek, birini gülünç duruma düşürmek.
işret	İçki, alkollü meşrubat, alkollü içki kullanma.
-K-	
kabaîl	Kabileler, bir soydan türemiş cemaatler.
kabs	Parmak ucu ile yemek, her şeyin aslı esas, talim etmek.
kadd	Boy, pos, bel.
kaht	Kıtlık, kuraklık, kuraklıktan dolayı mahsulün yetişmemesi.
kaimakam	Birisinin yerine geçen vekil.
kande	Nerede.
karib	Çok yakın, yerce ve mekanca uzak olmayan, yakın hısımlar.
kasr	Yüksek ve ferah bina, taştan veya kargir küçük saray,
katre	kısa olmak, kısa kesmek.
kef	Damla, su damlası, bir damla olan şey.
kerrûbi	Köpük, elin iç tarafı:
kerrubiyûn	Meleklerin büyüğü. Sadece ibâdetle meşgul olan meleklerdir. Allah'a en yakın olan melekler. hamele-i arş olarak da bilinirler.
kevser	Bereket, gayet çok olan şey, cennet ırmaklarının kaynağı, cennette olan bir havuz veya nehir.
kürs	Oturulacak yüksek yer, taht, kaide, arşın altında bir semak tabakası.
-L-	
lây'akıl	Aklı başında olmayan, dalgın, ne yaptığını bilmez.
lerze	Titreme, titreyiş, sallantı.

leşker	Asker.
lü'lü	İnci, parlak, ziyalı, kıymetli.
-M-	
ma'assî	Günahlar, isyânlar.
mahbub	Muhabbet edilen, sevilen.
mahlûk	Yaratılmış, yoktan var edilmiş.
mâ'ide	Yemek sofrası, sofrası, ziyâfet sofrası.
makhur	Kahredilmiş, mahvedilmiş, bozguna uğratılmış, mağlup, mahkum, hakaret görmüş, gazaba uğramış.
marız	Bir şeyin görünüp çıktığı yer, bir şeyin bildirildiği, arzulunduğu makam, hasta, marız.
matbah	Mutfak.
ma'zur	Özür, özrü olan.
mecid	Azametli, şerefli, galip.
mehâbet	Heybet, hürmetle karışık korku, ihtiram.
mehter	Daha büyük olan, reis.
melâike	Melekler.
melâl	Can sıkıntısı, usanç, gamlılık, zaaf.
melekü'l-mevt	Ölüm meleği, Azrâ'îl.
merdûd	Redd olunmuş, kabûl edilmemiş, geri döndürülmüş, kovulmuş.
merg	Ölüm, mevt.
mergi-i mefacan	Ansızın gelen ölüm.
mergâr	Çayırılık, çimenli sulak yer, mer'a.
meşik	İnce uzun nesne, giyilmiş kaftan.
mevc	Dalga, denizin dalgası, titreşim.
mevt	Ölüm.
meyyit	Ölü, ölmüş.
minber	Camide hatibin hutbe okumasına mahsus kürsü.
miskal	Yirmi dört kıraklık (4.5 gram kadar) ağırlık ölçüsü, devamlı tembel olmak.
muallâk	Askıda, hakkında karar veya hüküm verilmemiş, sürüncemede kalan iş, havada boşta duran

muânid	İnatçı, ayak direyen, kendi dediğinde ısrar eden.
mukabele	Karşılık, karşılamak, mücadele
mukarreb	Yakınlaşmış, yakınlaştırılmış, yakın, büyük zât veya pâdişâh gibi kimselere hizmette yaklaşmış olan.
munîs	Alışılmış, ehlileşmiş, cana yakın, ünsiyet edilmiş.
murassa	Süslü, kıymetli taşlarla süslenmiş, el yapımı, sırmalı.
mûsâhhar	Teshir edilmiş, ele geçirilmiş, feth edilmiş, birine bağlanmış.
mûsâhib	Arkadaş, birlikte sohbet edilen, birlikte bulunulan.
mutahhâra	Temizlenmiş, kirleri giderilmiş.
mutallâk	Boşanılmış kadın, nikahı bırakılmış.
muti‘	İtaatli, terbiyeli, isyân etmeyen, itaatkâr.
mü’ekkel	Vekil edilen kimse, vekil tayin edilmiş olan.
müheyrib	Korku veren, heybetli.
münhezim	Hezimete uğramış, bozguna uğrayan, hezimet yaşayan.
müstecâb	Hoş görülen, isteği kabûl edilen, davetine icabet edilen.
mürsel	İrsal olunmuş, gönderilmiş, peygamber.
mütehallel	Uymayan, uygun ve münasîb gelmeyen, değişen, değişebilir.
mütehâyyir	Hayrette kalınan, şaş olan şey.
müzeyyen	Süslenmiş, bezenmiş, zînetlenmiş.
müznibîn	Suçlular, günah işleyenler.
-N-	
nâ-bedid	Yerinde, münasîb.
nâgâh	Birdenbire, ansızın, hemen.
na’îm	Bolluk ve bahtiyarlık içinde yaşayış.
n’aim	Cennet’in sekiz kısmından dördüncü tabakası.
nakdiyye	Parça, peşin olan.
naliş	İnleme, inilti, inleyiş.
necât	Kurtuluş, selamet, hırs ve hased, yüksek mekan.
necâset	Pislik, kazurat, murdarlık.
nefh	Rüzgar esmek, güzel kokunun yayılması, vurmak, defetmek, üfleme, şişmek, üfürük.
nefir	Cemaat, topluluk, harp için seferber olan cemaat.

nehy	Yasak etmek, menetmek, yasak olan.
nısf	yarım, bir tamın yarısı.
niyâz	yalvarma, yakarma, du'â, rağbet ve istek.
niyâzmend	İhtiyacı olan, muhtaç, yalvaran, yakaran.
nüfesa	Lohusa kadın.
-O-	
od	Alev, ateş.
-P-	
pasban	Nöbetçi, gece bekçisi, bekçi.
pervâz	Kanat açmak, uçmak, nûr, karargâh, hücre saçak.
pinhân	Gizli, saklı, hafî, mahfî, mestur.
pûş	Giyen, örten, giyiniş.
-R-	
ra'd	Gök gürültüsü, şimşek, tehdit etmek. Aynı zamanda bulutları sevk ve idare ile görevli olduğuna inanılan meleğe verilen ad.
ravza-ı mutahhâra	Peygamber Efendimizin, mübarek kabri ile minberin arasındaki alan.
renc	Sıkıntı, sızı, öfke, sızı, hışım.
rize	Döküntü, kırıntı, parça.
rize rize	Parça parça, ufak ufak.
rû-i zemin	Yeryüzü.
rücu	Geri dönme, cayma, sözünden dönme.
-S-	
sa'aka	Bir şiddet sebebi ile helâk olmak.
sahâvet	Cömertlik, eli açıklık, ihsan.
sâhir	Uykusuz kalan, uyuyamayan, maskaralık eden, büyücü, büyücülük yapan.
sâhir	Sihirbaz, büyücü, büyüleyici.
sahra	Ova, çöl.

s'âid	Saadetli olan, Allah'ın kendisini sevdiği kişi, yukarı yükselen, pislikten hâlâs olmuş pak, temiz toprak. Yeryüzü, mezar, kabir.
se'yyiât	Kötülük, günahlar, suçlar.
sak	Bir şeyin aslı, esası.
saverkari	Eğer, binicinin bindiği yer.
savn	Koruma, muhafaza, sıyanet.
sâyebân	Gölgelik, çadır, koruyan himaye eden.
sayha	Çağırış, çılgılık, feryat, nâra, eziyet, azab.
selâsîl	Silsileler, zincir gibi olanlar, zincirler, sıradağlar.
semin	Çok değerli, kıymetli.
sem'ûm	Sam yeli, gündüz vakti çölde esen sıcak zararlı rüzgâr.
serheng	Çavuş, asker.
sera	Yer, toprak, arz.
sermesâr	Başı dönmüş, kendinden geçmiş.
sertâser	Baştan başa, bütün, hep.
siccin	Sert ve şiddetli olan şey, daim olan, Cehennemde bir vadinin adı, fasık ve facirlerin amel defterlerinin ve kendilerinin konulduğu yer.
suffa	Sofa, avlu, set, seki.
sulb	Sert, katı, taş gibi olan, omurga kemiği, sülale, zürriyet.
sumak	Halis, sâfi.
-Ş-	
şah	Dal, budak, boynuz, karın, kadeh.
şah-nişin	Şahların oturmalarına layık yer.
şaki	Şikayet eden, şekavette bulunan, haydut, yol kesen, haylaz.
şefî	Şefaathçi, suçların affı için yardım eden.
şekk	Şüphe, zan, vesvese.
şems	Güneş, afitab.
şirîn-i zebân	Güzel, sevimli lîsân, sevimli kelam.
şum	Uğursuz, uğursuzluk, hayırsız kişi.

-T-

taaccüb	Şaşma, hayret etme, tahayyür.
ta'âm	Yemek, gıda.
ta'cil	Acele ettirme, hızlandırma.
tahtü's-serra	Yer altı, toprak altı, arzın altı.
tahur	Tâhir olan, temiz ve temizleyici olan, çok temiz.
ta'ib	Tövbe eden, günahları için pişman olan, pişmanlık duyan.
taife	Hususi bir sınıf meydana getiren topluluk, kavim, kabile, takım.
ta'ûn	Veba, dehşetli bulaşıcı bir hastalık.
tenvir	Aydınlatma, bir şey hakkında bilgi verme, münevver kılma.
tersa	Hıristiyan, İsevî.
tışra	Dışarı.
tişe	Savaşta kullanılan ucu sivri ve keskin balta, keser.
tûbâ	Hoş, iyi, her şeyin iyisi olan. Güzellik, baht. Cennette bulunan ve kökü göklerde, dalları aşağıda olan ağacın ismi.
tûl	Boy, uzunluk, ömür, hayat.
tuyûr	Kuşlar, birbiri ardınca iade etmek, tekrarlamak.

-U-

ud	Ağaç parçası, dal budak, hoş kokulu buhur, telli saz türü.
âhir	Bir şeyin sonu.
ukubet	İşkence, azab, eziyet, ceza.
uryân	Çıplak.

-V-

vafir	Bir çok, bol, çok, aruz kalıplarından birinin adı.
vâkıa	Vuku bulmuş, olmuş, var olan mevcut hadise, olan. Rüya düş, şiddetli hadise, meşakkat, cenk, kıyâmet.
vati	Basma, çiğneme, cima.

-Y-

yakut	Çeşitli renkleri olan kıymetli bir süs taşı.
-------	--

-Z-

za'ferân	Güzel kokulu meşhur bir çiçek.
zâr	İnleyen, sesli ağlayan, zayıf, dermansız.

zebân	Dil, lisan, lügat, lehçe.
zeberced	Zümrüd cinsinden olup onun kadar kıymetli olmayan, sarımtırak yeşil, cam parlaklığında değerli taş.
zenbil	İçine öteberi konulup elde taşımaya mahsus, sazdan örülmüş ve üst tarafında yine sazdan kulpları olan, ağzı geniş kap.
zenûb	Sakaların su dağıttıkları kabın adıdır. Kur'anda azaptan nasîbini almak anlamında kullanılmıştır.
zer	Sarı altın, akçe, nöbet, oruç.
zerr-i ziver	Altınla süslü zinet.
zihî	Şu bu manasındaki işaret zamiri.
zişt	Çirkin, kötü, kabîh.
ziver	Süs, zinet.

KAYNAKÇA

- AKALIN Mehmet, **Tarihi Türk Şiveleri**, Ankara,1988.
- AŞIK ÇELEBİ, **Meşâiru’ş-şuarâ**, Haz. Meredith Owens, London, 1971.
- BURSALI Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**,CII.,1, 2, İstanbul ,1333.
- CANIM Rıdvan , **Latîfi, Tezkiretü’ş-şu’arâ ve Tabsırâtu’n-nuzamâ**, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ank. 2000.
- CEBECİOĞLU Ethem, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar, (2007), **Ötüken Türkçe Sözlük**, Ötüken Yay., İst., (2007)
- DEVELİOĞLU Ferit, **Osmanlıca Türkçe Lugat**, Aydın Kitabevi, Ank. 1995.
- ERGİN Muharrem, **Türk Dili**, Boğaziçi Yay., İst.1988.
- El-Firakî, Abdurrahman el-Kütahyevi, (ty.), **Kırk Sual**.
- FİRAKÎ, Abdurrahman Kütahyevi, (ty.), **Kırk Sual**.
- FİRAKÎ, Abdurrahman Çelebi el-Kütahyevi, (ty.) **Kırk Sual**.
- FİRAKÎ, Abdurrahman Çelebi, (ty.), **Ahlâk-ı Muhsinî Tercemesi**, (müellif) Kaşifi, Hüseyin b. Ali.
- GÜLER Kadir, **Kütahya Yazıları**, Bizim Büro Basımevi, Kütahya, 2003.
- GÜLSEVİN Gürer, BOZ Erdoğan, **Eski Anadolu Türkçesi**, Gazi Kitap Evi, 2004.
- GÜNER Hamza, **Kütahyalı Şairler**, Kütahya İl Basımevi, Kütahya,1967.
- GÜZEL Abdurrahman, TORUN Ali, **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Akçağ Yay., Ankara,2008.
- İPEKTEN Haluk, **Divan Edebiyatında Edebi Muhitler**, MEB, İst., 1996.
- İSEN Mustafa, **Kühü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ank., 1994.
- İSEN Mustafa, **Latifi Tezkiresi**, Akçağ Yay. Ank.1999.
- İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, “Kütahya Maddesi”, C6., MEB, 2001.
- KANAR, Mehmet, **Osmanlıca Sözlük**, Deniz Kitabevi, İst..2006.
- KARAHAN Leyla, **Eski Anadolu Türkçesi’nin Kuruluşunda Yazı Dili-Ağız İlişkisi**, *turkoloji.cu.edu.tr*, (11.08.2006).

- KILIÇ Filiz, **Meşâiru'ş-şuarâ, İnceleme, Tenkitli Metin**, GÜSBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ank. 1996.
- KINALIZADE Hasan Çelebi, **Tezkiretü'ş-şu'arâ**, Süleymâniye Ktp., Es'ad Efendi, 3869
- KORKMAZ Zeynep, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, Türk Dil Kurumu Yay. Ank. 1995.
- KÖPRÜLÜ Fuad, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ötüken Yay., İstanbul, 1981.
- KUR'AN-I KERİM Meali, **Diyanet İşleri Başkanlığı**
- LATİFİ, **Tezkiretü'ş-şu'arâ**, Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmut Efendi, 4521.
- LEVEND Agah Sırrı, **Türk Edebiyatı Tarihi**, C.I. , TTK Yây., Ank., 1988.
- MENGİ Mine, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yay, Ankara.2001.
- MERMER Ahmet, ALICI Lütfi, EFLATUN Muvaffak, BAYRAM Yavuz, KESKİN Neslihan Koç, **Eski Türk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yay. Ank.2006.
- NACİ Muallim, **Lügat-i Nacî**, Çağrı Yay. İstanbul 1988.
- ÖNGÖREN Reşat, **Tarihte Bir Aydın Tarikatı: Zeyniler**, İnsan Yay. İst.2003.
- ÖZTUNA Yılmaz, **Büyük Osmanlı Tarihi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul,1994.
- PAKALIN Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih ve Deyimler Sözlüğü**, MEB Yay. İst. 1971.
- PALA İskender, **Ansiklopedik Divan Şiir Sözlüğü**, Ötüken Yay. İst. 2000.
- ŞAHİN Hatice, **Eski Anadolu Türkçesi**, Akçağ Yay., Ank. 2003.
- SAMİ Şemseddin, **Kamus-ı Türki**, Çağrı Yay., İst., (2004).
- SAMİ Şemseddin, **Kâmûs-ı Türkî**, Enderun kitabevi, İst,1989.
- ULUDAĞ Süleyman, **Tasavvuf Terimler Sözlüğü**, Kabalcı Yay., İst. 2001.
- UZUNÇARŞILI İ. Hakkı, **İslam ansiklopedisi**, Bâyezîd II. Mad. C.II.
- UZUNÇARŞILI İ. Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, C.II, XVI Yüzyıl; Türk Tarih Kurumu, 7. Baskı.
- YÜCE Nuri, **Osmanlı Medeniyet Tarihi**, CI. İst. 1999.

DİZİN

A

- Acem 159, 179
 Âdem. 14, 15, 17, 25, 26, 34, 35, 44, 47,
 48, 49, 61, 62, 65, 68, 74, 77, 78, 82,
 91, 92, 128, 129, 130, 147, 148, 153,
 154, 166, 183
 Adn..... 41, 63, 132
 Arafat 18, 47, 48, 61, 79, 129, 145, 156,
 157
 Aşa 83
 Aşhâb-ı Uhdud 109
 Azrâil.. 24, 33, 43, 66, 67, 69, 92, 94, 96

B

- Bağdad 2, 39, 114
 Baht en-Naşr 95
 Benî Âdem 64
 Benî İsrail... 93, 95, 161, 162, 168, 169,
 170, 183, 184, 188, 204
 Benî Süfyan..... 39, 114, 217
 Berkıyas 17, 22, 58
 Burak..... 16, 41, 64

C

- Cebel-i Kubeys 85
 Cebrâil15, 19, 25, 26, 36, 46, 47, 48, 54,
 56, 59, 60, 62, 67, 69, 74, 78, 80, 90,
 94, 96, 109, 111, 115
 Cercis 34, 37, 52, 98, 99, 100, 101, 102,
 175, 192, 193, 194, 195, 196, 197,
 198
 Cerih..... 97
 Cidde 62, 128, 129, 130
 Cuma ... 17, 21, 46, 47, 56, 62, 113, 119,
 130, 131, 216
 Cuma namazı..... 46, 62, 113, 131, 216

D

- Dadayani 98
 Deccal..... 39, 40, 50, 114, 217

- Delvâ 58
 Diyarbakır..... 39, 114

E

- Ercâil 22, 59
 Erkâil 22, 58

F

- Farisi 39, 114, 217
 Firavun..... 34, 42, 50, 51, 80, 81, 83, 84,
 135, 159, 160, 161, 162, 165, 167,
 169, 170, 171, 175
 Firdevs 15, 40, 41, 46, 47, 48, 57, 58,
 61, 63, 64, 89, 109, 120, 128, 129,
 131, 132, 210
 Firdevs-i sani 89
 Frengistan39, 88, 89, 114, 159, 177, 217

G

- Gaşiye 28, 71, 72
 Gayya..... 42, 66
 Gürcistan 89

H

- Ḥabib 108
 Ḥacer-i Musa 85

H

- Hahâel..... 58

H

- Ḥatay..... 39, 114

H

- Haviye 42, 65, 134

H

- Ḥavz..... 64

H

- Ḥerķâil 23, 59

H**Hicaz**..... 48, 61, 62**H**Hind..... 48, 61, 62, 130
Hindistan 39, 114, 128, 129, 177, 217**H**

Hırasani 39, 114

H

Hutame 42, 65

HHz. İsa..... 45, 55, 121
Hz. İsmail 44, 48
Hz. Musa 45, 49**I**

İrak 39, 114

iİbrahim, ... 19, 26, 32, 48, 74, 80, 159
İdris 26, 32, 35, 74, 92, 93, 94, 147, 148,
183, 184, 185
İmam Â'zam 116
İran 2, 5, 7, 96, 159, 219
İsmail... 1, 18, 22, 31, 44, 48, 58, 79, 80,
122, 155, 156, 157, 158, 159
İsrâfil ..... 24, 25, 38, 43, 69, 70**K**Kâ'betülllah..... 47, 61
Kabil..... 39, 114, 151, 217**K**Kaf Tağı 113
Kartıye 96**K**Kerrûbi 229
Keşhâri 39, 114
Keşmir..... 39, 114, 159, 177, 179, 217Kevser.... 41, 43, 45, 64, 67, 73, 74, 132,
133, 137, 229**K**Kıyaset 59
Kudüs-ü şerif..... 39, 114**L**Levh-i mahfuz..... 37, 43, 67
Lezî ..... 42**M**Mağrib 26, 37, 47, 55, 57, 61, 70, 88,
159, 179, 217
Maide..... 30, 86, 171, 172
Malik 25, 72
Mecüc 40, 114
Medine..... 39, 114, 117, 217
Mekke..... 39, 54, 55, 114, 117, 187, 217
Meşriq 26, 37, 40, 47, 55, 57, 61, 70, 88,
114
Mısır 39, 83, 84, 95, 114
Mikâil 25, 46, 47, 62, 69, 70, 131
Mina..... 18, 79
Mizan..... 25, 39, 70
Muşul 39, 98, 114
Münker 16, 24, 51, 67, 113, 137, 138,
139**N**N'aim..... 41, 63
Naim 59
Nekir..... 16, 24, 67, 137, 138, 139**R**RamaZan 74
Rıdvan 26, 73, 78
Rum ..... 177, 179, 217**S**Sair 42, 66
Sekar 42, 65
Selva 58

Siccin..... 27, 65

Ş

Şur 69

S

Süleyman. 1, 2, 3, 16, 29, 31, 32, 33, 44,
49, 75, 76, 77, 90, 91, 92, 148, 149,
150, 151, 152, 166, 180, 181, 182,
237

Ş

Şam..... 36, 54, 88, 95, 96, 97, 177, 189,
190, 191

Şamon..... 107

Şeddad.... 87, 88, 89, 175, 176, 179, 180

Şit 26, 32, 74, 147, 148

Ṭ

Ṭaberistani..... 39, 114

Ṭahâil..... 22, 58

Ṭail 22, 58

T

Tersa..... 233

Tevrat..... 26, 36, 45, 74, 117, 118, 122,
148, 189

Ṭ

Ṭuba..... 15, 41, 64, 233

Ṭur-ı Sina..... 39, 114

U

Uḥdud..... 109, 110

Ü

Üveysi..... 117

Üzeyir 34, 95, 96, 97, 175, 188, 189,
190, 191

Y

Yasi' 95

Yecüc..... 40, 114

Yemen 54, 117, 177, 211

Z

Zülküf 35, 104